

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 766
Παρασκευή
28 Ιουνίου 2002
Τιμή: 4 Ευρώ

Οι αρχαιολογικές ανασκαφές στου Μακρυγιάννη: Μια σκόπιμη καταστροφή

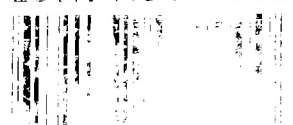
Η Αριστερά θα αφεθεί να συμπαρασυρθεί με το ΠΑΣΟΚ;

Εξάγουμε... νερό!

Η παλιότερη λογοτεχνία μας «εκ νέου». Γράφουν:

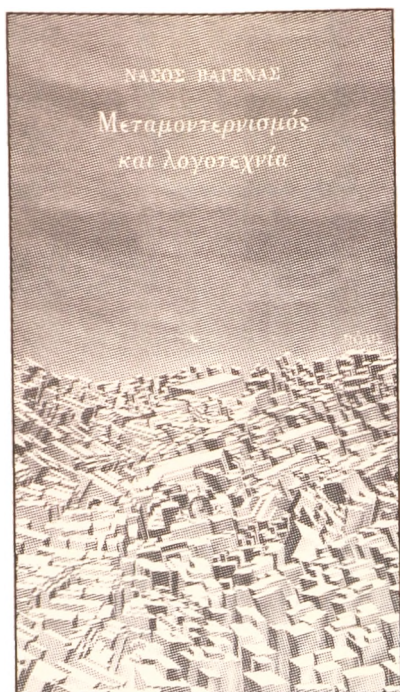
Γ. Βαρβέρης, Κ. Βούλγαρης, Γ. Δάλλας, Αλέξης Ζήρας, Ηλίας Λάγιος,
Χριστίνα Ντουνιά, Μίμης Σουλιώτης και Β. Χατζηβασιλείου.

ISSN 1103-9822

9 771108 982000

ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η πεποίθηση του μεταμοντέρνου κριτικού ότι το νόημα συνεχώς μετακυλίεται, ότι καμία ερμηνευτική απόφαση δεν μπορεί να αποδειχθεί αντικειμενικά έγκυρη, τον οδηγεί στον απόλυτο κριτικό σχετικισμό και στην κατάλυση των αξιολογικών διακρίσεων· στην άποψη ότι κανένα λογοτεχνικό έργο δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι είναι καλύτερο από ένα άλλο. Ο μοντερνιστής κριτικός υποστηρίζει αντίθετα ότι απόλυτη ερμηνευτική αντικειμενικότητα, λέει, δεν υπάρχει· όμως υπάρχει σχετική: το γεγονός ότι καμία ερμηνεία δεν μπορεί να είναι απόλυτα αντικειμενική δεν σημαίνει ότι μια ερμηνεία δεν μπορεί να είναι αντικειμενικότερη από μίαν άλλη, γιατί διαφορετικά ή όλες οι ερμηνείες θα ήταν λανθασμένες ή όλες θα ήταν νόμιμες, δηλαδή καμία δεν θα ήταν λανθασμένη.

ΜΟΡΦΙΑ ΜΑΛΛΗ

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΝΑΣΟΥ ΒΑΓΕΝΑ

Το βιβλίο της Μορφίας Μάλλη πραγματεύεται το θέμα της λογοτεχνικής μετάφρασης, η οποία με τον μύθο της Βαβέλ που τη συνοδεύει, αποτελεί την κατεξοχήν μεταφορά για την έννοια του μεταμοντέρνου. Ευρισκόμενη στο μεσοδιάστημα μεταξύ γλωσσών και πολιτισμών η μετάφραση αποτελεί ένα υβρίδιο, στο πεδίο του οποίου οι πολιτισμικές διαφορές και οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ λογοτεχνικού κέντρου και λογοτεχνικής περιφέρειας καθίστανται δυσδιάκριτες. Εξετάζοντας τις πολύπλοκες αυτές σχέσεις μέσα από την μελέτη της μεταφραστικής θεωρίας και πρακτικής του Νάσου Βαγενά, το βιβλίο αυτό επιχειρεί να χαρτογραφήσει την αλλαγή 'παραδείγματος' την οποία επιφέρει ο Βαγενάς στην ελληνική μετάφραση της ποίησης, οδηγώντας την από μια περιφερειακή μοντερνιστική αντίληψη της μετάφρασης σε μια μεταμοντέρνα πρακτική της, η οποία όμως αντιστέκεται στα αντιουμανιστικά μοντέλα του δυτικού κέντρου.

εκδόσεις **ΠΟΛΙΣ**

ΟΜΗΡΟΥ 32 • ΤΗΛ.: 36 43 382 • FAX: 36 36 501 • e-mail:

polis@ath.forthnet

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Ένα μετάλλιο (σιωνισμού) για τον πρόεδρο Μπους	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• Όλγα Φωτακοπούλου: Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης	13
• Αλέκος Τζιόλας: Η ελληνική Αριστερά τρώει τις σάρκες της	16
• Ηλίας Λεβούνης: Ο ΣΥΝ υποψήφιο θύμα της εναλλαγής	18
• Όλγα Φωτακοπούλου: Το καφεενεδάκι της Δεξαμενής	21
• Τάσος Αναστασίου: Γελοιογραφία	22
• Δ.Ζ. Παπανικολάου: Οι ελληνικές εξαγωγές νερού	23
• Στέφανος Προτεστάκης: Μικρή Πινακοθήκη	24
• Βασίλης Μαρουλάς: Μήπως είστε φασίστες;	26
• Κώστας Βούλγαρης: Η παλαιότερη λογοτεχνία «εκ νέου»	27
• Γιάννης Δάλλας: Η λογοτεχνία μας υπό λοξήν γωνίαν	28
• Χριστίνα Ντουινιά: Το ποιητικό μας παρελθόν	30
• Γιάννης Βαρβέρης: Η ανάγνωση της ξεχασμένης Λογοτεχνίας	35
• Ηλίας Λάγιος: Διαβάζοντας, εκδίδοντας, γράφοντας	36
• Μίμης Σουλιώτης: Ο ανθολόγος Ερμής	39
• Αλέξης Ζήρας: Δραστητικότητα του παλιού και εκφυλισμός του καινούργιου	40
• Β. Χατζηβασιλείου: Η γραμμή της συνέχειας και η ώρα της ρήξης στην κριτική	45
• Γιάννης Δάλλας: Η προβληματισμένη απόλαυση	47
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	48
• ΕΙΠΗΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	50
• Φαίη Τζανετουλάκου: Σάρκα φυγείν αδύνατον	54
• Γιώργος Κυριακάκης: Η Εθνική Παραδοσιακή Ορχήστρα της Κίνας	56
• Χρήστος Τσανάκας: Η μουσική των μαύρων γκέτο	57
• Νίκη Τσιλιγκίρογλου: Ο Οιδίποδας θα είναι στους Δελφούς	59
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: <i>Ηλέκτρα</i> : Θέατρο της Άνοιξης με την Μ. Μόργκενστερν	60
• Ειρήνη Μουντράκη: Καλοκαίρι στις καρδιές λόγω θεάτρου ουσίας	61
• Δημήτρης Φιλιππίδης: Big Brother	62
• ΒΙΒΛΙΟ	63

Περίοδος Β' • Έτος 29ο • Τεύχος 766

Παρασκευή 28 Ιουνίου 2002

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 010 7232713 - 010 7232819

Fax: 010 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chrapou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Εύη Ζήση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 010 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 65 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 130 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 0310 237463

ΔΕΙΛΟΙ, ΜΟΙΡΑΙΟΙ ΚΙ ΑΒΟΥΛΟΙ ΑΝΤΑΜΑ

Στη μνήμη του Ανδρέα Σιαπκαρά

Τι συνέβη πραγματικά στη Σεβίλλη;

Γιατί επιχαίρει θεατρικά ο υπό προθεσμία πρωθυπουργός της χώρας;

Ποια είναι η μη ανακοινώσιμη αλήθεια για τον ευρωστρατό;

Ποιος και πόσο ελέγχει τον τελικά επικίνδυνο και ελλιπή υπουργό Εξωτερικών;

Ο ΤΟΠΟΣ έχει ήδη εισέλθει σε βαθιά κρίση και μην περιμένετε από τους καθεστωτικούς κονδυλοφόρους και τις διατεταγμένες πένες να σας ενημερώσουν σχετικά. Ο ευρωστρατός αποτελεί τη λυδία λίθο η οποία ενδεικτικά αποκαλύπτει τα λάθη, τις παραλείψεις και την αναποτελεσματικότητα της εξωτερικής μας πολιτικής. Και επ' αυτού οι ευθύνες του –επιχαίροντος– πρωθυπουργού είναι τεράστιες. Η Ελλάδα σταδιακά και άτυπα έχει περιέλθει σε μια άκρως δυσάρεστη και υποβαθμισμένη θέση σε σχέση με τους εταίρους μας στην Ένωση.

Επίσης οι πρωτοβουλίες του ΥΠΕΞ στην Τουρκία δημιούργησαν μεν ένα μονόδρομο κλίμα που ικανοποιούσε τα συμφέροντα και την πολιτική των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή, αλλά δεν μετακίνησαν ούτε χιλιοστό την Τουρκία από τις πάγιες ψυχροπολεμικές θέσεις της. Η αποτυχία του Γιώργου Παπανδρέου είναι πλέον ψηλαφητή και μόνο επονείδιστες κομματικές σκοπιμότητες και ισορροπίες εμποδίζουν τα πρωτοκλασάτα στελέχη –και κυρίως τον κ. Πάγκαλο– να μην την εκστομίσουν δημόσια. Τελευταίο κρούσμα η σιωπή γύρω από τον πρόσφατο στρατιωτικό εποικισμό του ψευδοκράτους.

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, ανεπαρκής και αναβλητικός, περιτοχισμένος από έναν εσμό προσωπικών συμβούλων που του προτείνουν αντιφατικά πράγματα, το λέμε ευθέως, έχει αποτύχει παταγωδώς στο Υπουργείο Εξωτερικών και έχει οδηγήσει τις ελληνικές θέσεις σε αναδίπλωση και αδιέξοδο. Ακόμη και οι «ευλογίες» της ατλαντικής υπερδύναμης λειτουργούν ως στάχτη στα μάτια του ελληνικού κοινού και ως δέσμευση από πλευράς πρωθυπουργού για να μην ασκήσει τον έλεγχο που επιβάλλεται ν' ασκεί.

Ο Γιωργάκης, αποτυχημένος υπουργός Παιδείας, Πολιτισμού κ.ο.κ., ρίζωσε στο ΥΠΕΞ, ώστε να οικοδομήσει εκ του ασφαλούς το πολιτικό μέλλον του χάρις στα καλά αγγλικά που του έμαθαν οι γονείς του και χάρις στην εύνοια που του δείχνει –προς ίδιον βέβαια συμφέρον– ο αμερικανικός παράγων.

ΤΟΙΟΥΤΟΣ ΕΞΕΣΤΙΝ ημίν υπουργός των εθνικών μας δικαίων. Και ο ευρωστρατός αποτελεί μιαν από τις κορυφώσεις του εθνικού μας δράματος. Το κείμενο της Άγκυρας δεν αναιρείται, οι ΗΠΑ επιτρέπουν στην Τουρκία και να μην μετακινηθεί ούτε βήμα και να εκβιάζει την Ε.Ε., ενώ η διάσκεψη της Σεβίλλης δεν πήρε θέση αποτρέποντας πάντως την Ελλάδα από το να ασκήσει το βέτο (που όφειλε να ασκήσει). Ιδού η «επιτυχία» των κ.κ. Σημίτη και Παπανδρέου. Κερσάκι στην τούρτα: τη λύση θα τη δώσει η ελληνική προεδρία. Μια προεδρία στριμωγμένη και λόγω Κυπριακού και λόγω υποχρεώσεων του 2004 και λόγω επικρεμάμενης κάλπης και λόγω συσσωρευμένων προβλημάτων και κομματικών διαγκωνισμών. Είναι τότε που ο Γιωργάκης θ' αναδυθεί ως δυνάμει πρωθυπουργός και ο Σημίτης θα αποδειχθεί ως πρωθυπουργός σε πλήρη αδυναμία.

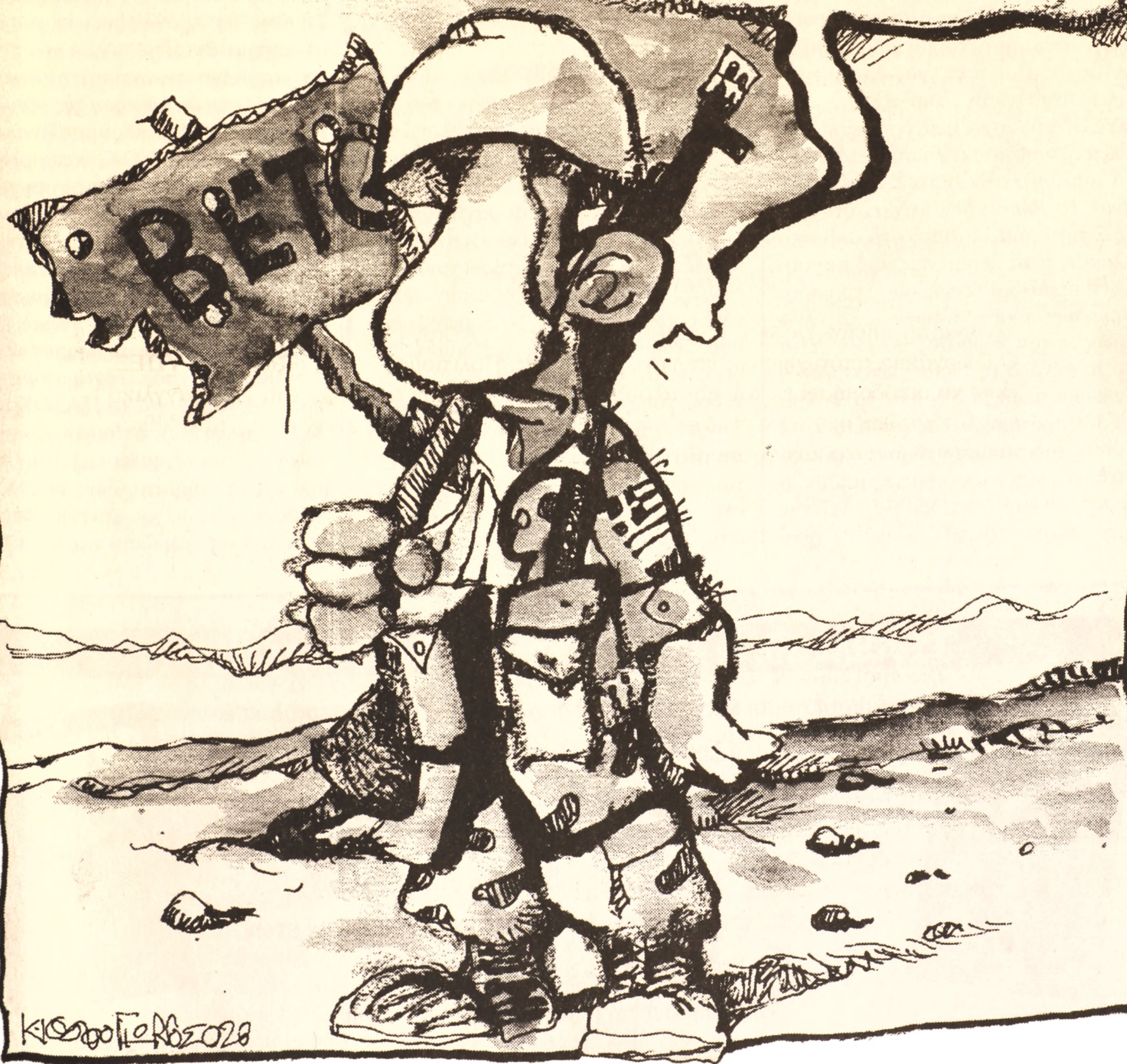
– Και εμείς τι κάνουμε;

– Τους παρατηρούμε απαθώς να οδηγούν τον τόπο σε μη αναστρέψιμα τετελεσμένα και τους απολαμβάνουμε δειλούς, μοιραίους κι άβουλους αντάμα;

– Μήπως λιγάκι δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι είμαστε κι εμείς οι πολυάριθμοι ανενεργοί πολίτες;

ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΣΤΑΜΑΤΑΕΙ
Η ΛΟΓΙΚΗ...

ΑΡΧΙΖΕΙ
Ο ΕΥΡΩΣΤΡΑΤΟΣ...

ΚΙΟΣΤΟΓΕΡΑΣΙΟΣ

Ένα μετάλλιο (σιωνισμού) για τον πρόεδρο Μπους

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ δημοσκόπηση της ALCO (που θέλει τη Νέα Δημοκρατία να προηγείται του ΠΑΣΟΚ κατά 8,4 μονάδες...), επέτεινε τη γκρίνια στους κόλπους του κυβερνώντος ΠΑΣΟΚ. Κάποιοι ενθουσιώδεις Πασόκοι βγήκαν στο μείντάνι και από κεκτημένη συνήθεια είπαν: «Μη σκιάζεσθε, αυτοί κερδίζουν στα γκάλοπ κι εμείς στις κάλπες»... Γρήγορα, όμως, διαπίστωσαν ότι η πλατεία ήταν έρημη και επέστρεψαν στα σπίτια τους, για να συζητήσουν το θέμα με τον εαυτό τους...

ΦΥΣΙΚΑ υπάρχει η πανελλαδική οργανωτική συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ, (5-6 Ιουλίου), αλλά κανείς –αν πιστέψουμε *Το Βήμα*– δεν δείχνει ότι έχει πάρει την υπόθεση αυτή στα σοβαρά. Άλλωστε, τι να περιμένεις από μια οργανωτική συνδιάσκεψη, όπου το «πρόβλημα των προβλημάτων» είναι αν ο πρόεδρος του κόμματος θα εκλέγεται από το σύνολο (ή κάποιο υποσύνολο) των κοιμματικών μελών ή αν το ίδιο θα ισχύσει (πρόταση Α. Τσοχατζόπουλου) για τους τρεις αντιπροέδρους του κόμματος, εάν και εφόσον αποφασισθεί ο θεσμός του «αντιπροέδρου»... Από την άλλη, υπάρχει πάντοτε αυτή η εχθρική

συμπεριφορά της βάσης, η οποία, αντί να χειροκροτεί και να αγιογραφεί, όπως έκανε επί εποχής Ανδρέα Παπανδρέου, έμαθε σήμερα να «εξεγείρεται» και να προειδοποιεί την ηγεσία ότι τα περιθώρια ανοχής «μιάς τελείωσαν» και ότι, όπως και αν έχει το πράγμα, «ο διάβολος, στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ, κατοικεί στα ανώτερα πατώματα»!

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ: «ΔΕΝ ΦΕΥΓΩ!»

ΕΡΩΤΗΣΗ: Και με το θέμα των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών τι γίνεται; Κάποιοι υπουργοί ή πρώην υπουργοί του ΠΑΣΟΚ (Τσοχατζόπουλος, Πάγκαλος, κ.ά.) αισθάνθηκαν την ανάγκη να δηλώσουν ότι αν το κυβερνών ΠΑΣΟΚ δεν κατακτήσει τον στόχο των 20 νομαρχιών (με δύο συν-πλην), τότε ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης είναι υποχρεωμένος (για λόγους ηθικής τάξεως, κ.λπ.) να συγκαλέσει έκτακτο συνέδριο του κόμματος για τα περαιτέρω. Την άποψη αυτή, όμως, δεν συμμερίζεται ο ίδιος ο Κ. Σημίτης, ο οποίος φέρεται αποφασισμένος να παραμείνει στην ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα των δημοτικών

εκλογών. «Όχι μόνο δεν προτίθεται να φύγω, αλλά θα διεκδικήσω και τις επόμενες εθνικές εκλογές» – λέγεται ότι θα δηλώσει στην οργανωτική συνδιάσκεψη.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, παράγοντες που πρόσκεινται στο περιβάλλον του πρωθυπουργού υποστηρίζουν ότι, αμέσως μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου, ο Κ. Σημίτης θα προχωρήσει σε σαρωτικό ανασχηματισμό, με πολλά νέα πρόσωπα, και αυτό ως «μια ύστατη κίνηση επιστροφής στη διεκδίκηση της εξουσίας». Και ενώ αυτά διαδραματίζονται στα εσώτατα του ΠΑΣΟΚ, ο προβληματισμός δεν λείπει ούτε στις γραμμές της Νέας Δημοκρατίας και των άλλων κομμάτων της αντιπολίτευσης. Η ηγεσία της Ν.Δ. ανησυχεί, ως ένα βαθμό, για το γενικότερο κλίμα αμφισβήτησης που διατηρείται στην κοινή γνώμη έναντι και των δυο μεγάλων κομμάτων. [Στο ερώτημα, λ.χ., «πόσο ευχαριστημένοι είστε;», το 78,1% για το ΠΑΣΟΚ και το 70,3% για τη Ν.Δ. απαντά «λίγο» ή «καθόλου» ευχαριστημένοι...] Όσο για τα μικρότερα κόμματα, όλες οι ενδείξεις πείθουν ότι, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, δεν αποκομίζουν κέρδη. Έτσι, το

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (2001)

Α' εξάμηνο 2001

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού
(Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21)

δυσό ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη
729 έως και 741 (ο 54ος)
και 742 έως και 753 (ο 55ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών

Στους τόμους του περιοδικού ANTI
αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 2001

ΚΚΕ εμφανίζει ποσοστό 5,2%, ο Συνασπισμός 2,8%, το ΔΗΚΚΙ 2,2% και το αυτοδιαλυθέν ΚΕΠ 2,8%.

ΕΝΑΣ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΩΝ Ν. ΜΑΝΤΕΛΑ

ΜΕΣΑ ΣΤΑ γεγονότα του Δεκαπενθημέρου, δεν μπορεί να μην καταγράψει κανείς το ακτινοβόλο πέρας, από την Αθήνα, του πρώην προέδρου της Ν. Αφρικής και ασυμβίβαστου αγωνιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Νέλσονα Μαντέλα. [Πώς αποκαλείται το απαρχαίντ, μέσα στις σημερινές συνθήκες του σύγχρονου φυλετικού, διαφοριστικού, πολιτικού ή πολιτιστικού ρατσισμού;]. Ο Μαντέλα ήλθε στην Αθήνα για να υπογράψει –και υπέγραψε– τη διακήρυξη για το όραμα της Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Και ήταν η σύντομη ομιλία του, στο Μέγαρο Μουσικής, μια θερμή και λειτουργική κατάθεση για τη θετική δυναμική του αθλητισμού, για την παγκόσμια ειρήνη, για την εξύψωση των νέων ανθρώπων, για τον διάλογο των πολιτισμών, για την πίστη στον άνθρωπο, ανεξάρτητα από φυλή, χρώμα, εθνότητα, γλώσσα.

ΚΑΙ ΜΙΑ λεπτομέρεια: Η πρόσκληση της προέδρου του «Αθήνα 2004» Γ. Αγγελόπουλου στον Ν. Μαντέλα: «Θέλουμε να είστε μαζί μας, την ώρα που θ' ανάβουμε την Ολυμπιακή Φλόγα». Στην Αθήνα, όμως, τις ημέρες τέλεσης των Αγώνων, θέλει να βρίσκεται και η λειοψηφία των κατοίκων της πρωτεύουσας, αφού το 44,4% δηλώνει «Σίγουρα θα είμαι στην Αθήνα» και το 23,2%: «Μάλλον θα παραμείνω στην Αθήνα». Άρα, οι δηλώσεις αυτές, εκ των πραγμάτων, ανατρέπουν το σχέδιο «άδεια Αθήνα» και, φυσικά, καθιστούν τη διαχείριση της πόλης εγχείρημα εξαιρετικά δύσκολο.

Ο ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΚΡΙΝΕΙ ΟΛΟΥΣ...

ΩΣΤΟΣΟ, «το» γεγονός του Δεκαπενθημέρου υπήρξε ασφαλώς η δήλωση του προέδρου Τζορτζ Μπους, σύμφωνα με την οποία προϋπόθεση, για την ίδρυση «μεταβατικού» (=προσωρινού) παλαιστινιακού κράτους, είναι η απομάκρυνση από την εξουσία του εκλεγμένου, από τον Ιανουάριο του 1996) Γιάσερ Αραφάτ! Φυσικά, τη δή-

λωση Μπους έσπευσε να χαιρετίσει η φιλοπόλεμη μερίδα του ισραηλινού τύπου ως «νίκη του Σαρόν», με την έννοια ότι ο ισραηλινός πρωθυπουργός έπεισε τον αμερικανό πρόεδρο να θέσει «εκτός παιχνιδιού» τον Αραφάτ. Η εφημερίδα *Μααρίβ*, μάλιστα, δημοσίευσε δήλωση κυβερνητικού αξιωματούχου, σύμφωνα με την οποία στον πρόεδρο Μπους πρέπει ν' απονεμηθεί το «μετάλλιο του σιωνισμού»!

ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ, όμως, με τα δοξαστικά αυτά του ισραηλινού τύπου, ο ίδιος ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ρωσία, ο αραβικός κόσμος, ακόμα και ο πιστότερος σύμμαχος των ΗΠΑ, η Βρετανία, έσπευσαν να διαφορισθούν από τη θέση του Τζορτζ Μπους. Ο ίδιος ο βρετανός πρωθυπουργός, Τόνι Μπλερ, αμφισβήτησε όχι μόνο τη «σοφία» του αιτήματος Μπους, αλλά και το εφικτό της πραγματοποίησής του. Όσο για τον ίδιο τον Αραφάτ, αρκέσθηκε να δηλώσει: «Ο παλαιστινιακός λαός –και μόνον αυτός– θα επιλέξει την ηγεσία του, με νέες εκλογές».

ΩΣΤΟΣΟ, το πλέον εξοργιστικό στοιχείο των δηλώσεων Μπους έγκειται στο ότι, ενώ ο Μπους καλούσε το Ισραήλ ν' αποσυρθεί από τα παλαιστινιακά εδάφη, ισραηλινά τανκς περικύκλωναν το στρατηγείο του Γιάσερ Αραφάτ, έθεταν υπό τον έλεγχό τους τη Ραμάλα και συνελάμβαναν πάνω από 50 άτομα... Ταυτόχρονα, εκατοντάδες χιλιάδες Παλαιστίνιοι παραμένουν

εγκλωβισμένοι στα σπίτια τους, ύστερα από την απαγόρευση κυκλοφορίας που επέβαλαν οι Ισραηλινοί στις πέντε πόλεις της περιοχής που ανακατέλαβαν: Την Τζενίν, τη Ναμπλούς, την Καλκίλια, την Τουλκάρεμ και τη Βηθλεέμ.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, ο Μπους αποφεύγει να υπομνήσει μερικά στοιχειώδη πράγματα: Ότι το Ισραήλ παραμένει η τέταρτη στρατιωτική δύναμη στον κόσμο και ότι η στρατιωτική του υπεροχή έναντι όλων των Αράβων, οφείλεται όχι μόνο στη φύση του κράτους αυτού, αλλά και στην «ιδιότυπη σχέση του με τις ΗΠΑ» – όπως σημειώνει ο καθηγητής Θ. Βερέμης. Η σχέση αυτή επέτρεψε, μεταξύ άλλων, στην κυβέρνηση Σαρόν όχι μόνο να αποδομή-

σει την «Παλαιστινιακή Αρχή» (που αποτελεί το σκιώδες παλαιστινιακό κράτος), αλλά και να περιθωριοποιήσει τον εκλεγμένο ηγέτη του σκιώδους αυτού κράτους.

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΟΥ ΟΣΑΜΑ, Κ.ΛΠ.

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, παρά τον «τάπητα» των πυραύλων, βομβών, βλημάτων που ισοπέδωσαν το Αφγανιστάν, το φάντασμα του Μπιν Λάντεν άρχισε πάλι να πλανάται απειλητικό πάνω από τα κεφάλια των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών... Πάνω που οι Αμερικανοί είχαν αρχίσει να πιστεύουν ότι «ο καταζητούμενος Οσάμα Μπιν Λάντεν είναι μάλλον νεκρός» (άρα μπορούσαν ν' αρχίσουν να μελετούν την επιχείρηση ανατροπής του Σαντάμ Χουσείν, στο Ιράκ...), ήλθε, ξαφνικά, το μαγνητοσκοπημένο μήνυμα του «εκπροσώπου» της Αλ-Κάιντα (Σουλεϊμάν Άμπου Γκάιθ), σύμφωνα με τον οποίο ο Οσάμα είναι ζωντανός, υγιής και «ετοιμάζεται» για νέα πλήγματα κατά των ΗΠΑ, εφόσον δεν λύνεται το Παλαιστινιακό!

ΚΑΝΕΙΣ δεν ξέρει, βέβαια, αν η μαγνητοταινία (του «μηνύματος») είναι γνήσια ή αν η επίκλησή της γίνεται για να συντηρείται το κλίμα ψύχωσης εναντίον ορατών τε και αοράτων τρομοκρατών... Όπως και αν έχει το πράγμα, το σχέδιο Μπους για την «επίλυση» του Παλαιστινιακού, είναι ότι χειρότερο για την πραγματική ειρήνευση της περιοχής.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΕΙΝΑΙ ΣΟΒΑΡΟΙ;

Δεν είναι λίγοι οι υποψήφιοι δήμαρχοι του ΠΑΣΟΚ σε μεγάλους δήμους που διαμαρτύρονται ότι δεν έχουν τη στήριξη που πρέπει από τα μεγάλα στελέχη του κόμματος στις προεκλογικές τους εκστρατείες. Μα είναι σοβαροί; Για το καλό τους το κάνουν. Δόξα τω Θεώ να λένε που τους αφήνουν μόνους τους και δεν εμφανίζονται στο πλευρό τους. Ίσως είναι και η μεγαλύτερη βοήθεια που μπορεί το κόμμα να τους προσφέρει, ώστε κάποιοι από αυτούς να καταφέρουν να περάσουν και στον δεύτερο γύρο.

B.M.

ΣΤΑΖΙ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΣ

Ο πρωθυπουργός του Βραδεμβούργου κύριος Μάνφρεντ Στόλπε παραιτείται γιατί αποδεικνύεται ότι εις το παρελθόν είχε δραστηριοποιηθεί ως πράκτορας της Στάζι. Στην χώρα μας πάντως ο πολύς κύριος Σωκράτης Κόκκαλης, «επιτυχημένος επιχειρηματίας» με τα χρήματα της Στάζι, δεν εννοεί να κάνει την παραιτική κίνηση. Και γιατί; Αφού κυβέρνηση, ΜΜΕ, κοινωνικοί παράγοντες και άλλοι πολλοί τον προστατεύουν. Και οι δικαστικές αρχές μήνες τώρα ψάχνονται και δεν αποτολμούν να πράξουν το στοιχειώδες: Να τον καλέσουν σε απολογία...

X.N.

ΟΤΑΝ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΠΝΙΓΕΤΑΙ (ΚΑΙ) ΣΤΑ ΡΗΧΑ

Άλλο ένα δείγμα ασυνεννοησίας ανάμεσα στους υπουργούς της κυβέρνησης κατεγράφη την προηγούμενη εβδομάδα με αφορμή την απεργία της Πανελλήνιας Ναυτικής Ομοσπονδίας. Οι αρμόδιοι υπουργοί έδειξαν ότι δεν μπορούν να κρατούν ανάμεσά τους ένα κοινό κώδικα επικοινωνίας είτε για προσωπικούς καθαρά λόγους σκοπιμότητας, είτε από έλλειψη σεβασμού στην έννοια της ενότητας σε κυβερνητικό επίπεδο. Πριν οδηγηθούν τα πράγματα σε όξυνση η απεργία θα τερματιζονταν, εάν ο κ. Χριστοδουλάκης υπέγραφε την τροπολογία που είχαν ήδη υπογράψει οι συναρμόδιοι υπουργοί κ.κ. Ρέππας και Ανωμερίτης. Τα πράγματα δεν απέχουν πολύ απ' το να χαρακτηριστούν κωμικοτραγικά καθώς, ενώ το βάρος της αποτυχίας θα έπρεπε να το φορτωθούν κυβερνητικοί παράγοντες, τελικά μετακυλίσθηκε στους εργαζόμενους. Ο κ. Χριστοδουλάκης προσέθεσε άλλον έναν ατυχή χειρισμό στις έως τώρα ενέργειες, εάν συνυπολογίσουμε και το πρόσφατο «ναυάγιο» της ένωσης Εθνικής και Άλφα Μπαινκ. Αρνήθηκε να υπογράψει τη συμφωνία κυβέρνησης και Π.Ν.Ο., όταν είδε ότι έπρεπε να πληρώσει 50 δισ. δρχ. Για ν' ακολουθήσουν οι Ρέππας και Ανωμερίτης οι οποίοι αθέτησαν τα όσα είχαν συμφωνήσει με τους συνδικαλιστές. Με ερασιτεχνικούς και επιπόλαιους χειρισμούς είχαν υποσχεθεί ότι θα ικανοποιήσουν τα αιτήματα, χωρίς να προηγηθεί συνεννόηση με τον κ. Χριστοδουλάκη. Άλλο

ένα δείγμα έλλειψης σοβαρότητας που εκθέτει ανεπανόρθωτα την κυβέρνηση. Κάθε φορά που θέλει να διαψεύσει τον εαυτό της και να μεταδώσει ότι βρίσκεται σε κατάσταση πανικού, επικαλείται τους κανόνες της σφιχτής δημοσιονομικής πολιτικής.

Σίγουρα αποτελεί ένδειξη πανικού το να καταφεύγει σε συνθήκες πολιτικής επιστράτευσης, επιτρέποντας έτσι να γίνει πιστευτό ότι δεν υπάρχουν πλέον περιθώρια πολιτικού διαλόγου και ειλικρινούς κατανόησης. Η σκληρή γλώσσα της κυβέρνησης αποσκοπεί στο να γίνει διάκριση ανάμεσα σε επαγγελματικές τάξεις που δικαιούνται να φωνάζουν για τα αιτήματά τους και σε άλλους που δεν δικαιούνται.

Μα είναι δυνατόν μια κυβέρνηση να επιδεικνύει επιλεκτική κοινωνική ευαισθησία και προκλητικά να ισχυρίζεται ότι «εάν δώσουμε σ' εσάς θα ζητήσουν και οι άλλοι»; Για το οικονομικό αδιέξοδο που έχει περιέλθει το ΝΑΤ δεν ευθύνονται οι εργαζόμενοι. Αυτό είναι κατανοητό. Όπως κατανοητό θα έπρεπε να γίνει ότι τα αιτήματα των ναυτικών θα μπορούσαν ν' αντιμετωπιστούν με άλλο νομοσχέδιο, το οποίο θα ρυθμίζει τα θέματα του ΝΑΤ.

Αντί γι' όλα αυτά μήπως τα γεγονότα μάς κάνουν να σκεφθούμε ότι οι εργασιακές συνθήκες (και) των ναυτικών θα γυρίσουν στην εποχή της γαλέρας και της στρατολόγησης ναυτικών με δέλεαρ ένα κομμάτι ψωμί;

Σ. Λέτσιος

«ΠΡΟΚΡΙΜΑ»;

Παράνομη έκρινε το ΣτΕ την μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων που εκπονήθηκε για το έργο κατασκευής των γραμμών του προαστιακού σιδηροδρόμου για το τμήμα από την Αθήνα έως τους Αγίους Αναργύρους.

Η προσφυγή που είχε καταθέσει ο Δήμος Αθηναίων έγινε σχεδόν ομόφωνα –μειοψήφησαν μόνο δύο δικαστικοί– αποδεκτή.

Η απόφαση είναι σημαντική διότι, ανάμεσα στα άλλα, έχει να κάνει με τους Ολυμπιακούς του 2004 και την εμπλοκή που δημιουργείται.

Και είναι ακόμα σημαντικότερη γιατί αν και πρόκειται για εντελώς διαφορετικές προσφυ-

γές και για εντελώς διαφορετικά έργα, με κοινό σημείο όμως το περιβάλλον, προσφέρεται για θετικές σκέψεις όσον αφορά στις προσφυγές στον Άγιο Κοσμά και στο Ελληνικό για το αμαξοστάσιο του τραμ.

Υπενθυμίζουμε ότι είναι σε εξέλιξη και οι δύο αυτές προσφυγές κατοίκων και φορέων, τόσο για όσα προγραμματίζονται και ήδη γίνονται στον Άγιο Κοσμά, όσο και για το αμαξοστάσιο του τραμ στην παραλία. Δύο σε εξέλιξη έργα με σοβαρές περιβαλλοντικές παραλείψεις.

Τα οποία «περιμένουν» για ανάλογες αποφάσεις;

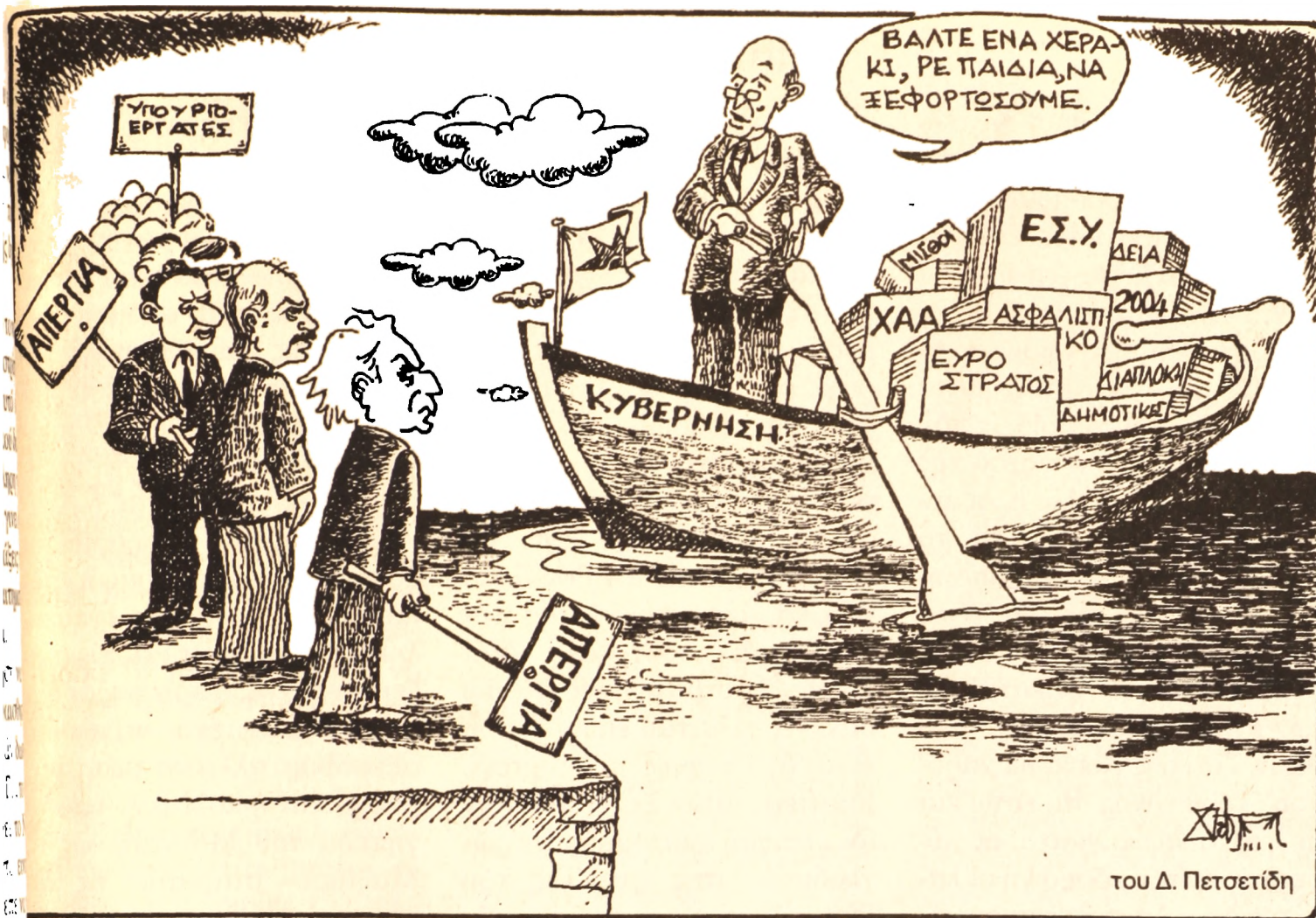
ΟΦΙς

ΕΣΤΩ, ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ...

Προς τιμήν τους τα μέλη της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου πριν λίγες μέρες εκδήλωσαν την αντίθεσή τους να προχωρήσουν στην ανάθεση του έργου της κατασκευής του ξενοδοχείου της Εκκλησίας στο Κολωνάκι, «μέχρι να ξεκαθαρίσει το ζήτημα της άδειας οικοδομήσεως από την Πολιτεία».

Έστω... Αν και οι κάτοικοι και οι φορείς θα περίμεναν την οριστική αναβολή του συγκεκριμένου έργου, για τους... γνωστούς λόγους.

ΟΦΙς

του Δ. Πετσετίδη

ΟΧΥΡΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ, ΑΝΟΧΥΡΩΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Η Ευρώπη οχυρώνεται με τον πιο συστηματικό τρόπο απέναντι στο μεγάλο κύμα των μεταναστών που ταξιδεύει προς τις ακτές της κοινωνικής ευημερίας και υπεροψίας των ατόμων της.

Και εάν δεν το πήρατε είδηση στο ίδιο μήκος κύματος ευθυγραμμίζεται και η Ελλάδα. Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Χρυσόχοϊδης δηλώνει ότι η χώρα δεν θα δεχθεί άλλους μετανάστες και η κρατική τηλεόραση αναλαμβάνει να εταφράσει το τι σημαίνει πρακτικά αυτού του είδους η πολιτική.

Σε ειδικό θέμα στα δελτία ειδήσεων περιγράφεται ο τρόπος που οι συνοριακοί αστυνομικοί πίνουν παγίδες για να συλλάβουν τους παράνομους μετανάστες. Οι «κομπάρσοι» πέφτουν στο έδαφος με το πρόσωπο στο χώμα. Ποιος θα λήσει για τα δικά τους δικαιώματα; Ποιος θα μιλήσει για παραβίαση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας;

Όλα αυτά παρακάμπτονται με κυνισμό. Προέχει να εμπεδωθεί το αίσθημα ασφάλειας του πληθυσμού. Ο κίνδυνος ενσαρκώνεται στα πρόσωπα των εξαθλιωμένων ασιατών. Όπως παλαιότερα παρακολουθούσαμε τις επιχειρήσεις της πυρηνικής στους τσιγγάνικους οικισμούς από ρεπορτάζ των ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών. Ο τηλεθεατής που βλέπει την εξολόθρευση ενός «εχθρού» έχει τα περιθώρια ν' αναρωτηθεί αν η αδιαφορία μπροστά στα γεγονότα υπολειτουργίζει την καλλιέργεια του ρατσισμού; Λοιπόν

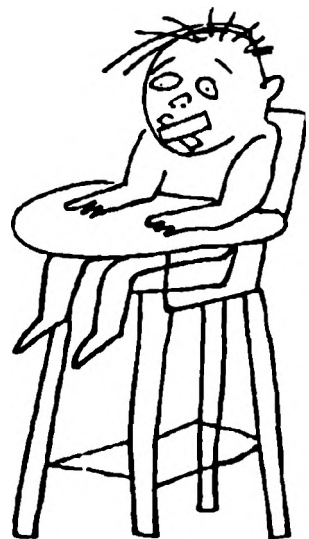
έχουν οι αστυνομικές δυνάμεις την συνεπικουρία των ΜΜΕ για να προβάλλουν το έργο τους; Ή απλά αναζητείται και η έγκριση της κοινής γνώμης για να δοθεί ένα συνοπτικό τέλος –και όσο το δυνατόν με μικρότερο τίμημα– στο πρόβλημα των απειλησμένων μεταναστών; Εφόσον κάποιος εισέρχεται παράνομα του αξίζει η ταπείνωση και η υποταγή στο δίκαιο και τους κανόνες της «απειλούμενης» χώρας. Εάν ισχύει ο φόβος της απειλής, αποκτά νομιμοποιητική υπόσταση η άσκηση βίας, ο ανθρώπινος εξευτελισμός και η άρνηση μιας ολόκληρης κοινωνίας και των μηχανισμών της να κατανοήσει την ιδιαιτερότητα των διαφορετικών ανθρώπων.

Η συνθήκη της προσβολής και του πόνου δεν μας αφορά επειδή προσφέρει την ικανοποίηση ότι υπάρχει και αποδίδει ένας συγκεκριμένος φορέας εξουσίας. Όπως το ίδιο δεν μας απασχολεί το ποια θα είναι η τύχη τους απ' τη στιγμή που θα καταλήξουν σε κάποια ελληνική φυλακή. Ο Έλληνας έχει συνηθίσει στην ιδέα ότι εκεί καταλήγουν κυρίως αλλοδαποί και «εγκληματίες», επειδή νομίζει ότι η οικονομική και κοινωνική εξαθλίωση είναι κάτι ξένο προς αυτόν. Μέσα στα πολλά παράδοξα που μας διακρίνουν ως λαό, πιστεύουμε ότι ο «ξένος» απ' την στιγμή που περάσει τα σύνορα είτε θα καταλήξει στη φυλακή, είτε θα παραμείνει ούτως ή άλλως στο περιθώριο, στην «φυλακή» της κοινωνικής και πολιτισμικής απομόνωσης.

Σ. Λέτσιος

ΝΑ 'ΧΑΜΕ ΝΑ ΛΕΓΑΜΕ

Προ καιρού ο Δήμαρχος Δράμας αποφάσισε να ενισχύσει με ένα μικρό επίδομα τους πολύτεκνους της πόλης του. Το κονδύλι για τα επιδόματα αυτά θα επιβάρυνε μόνο τον προϋπολογισμό του Δήμου και δε ζήτησε ειδική ενίσχυση από κανένα κρατικό φορέα. Η προσπάθεια εκείνη «κόλλησε» στο κυβερνητικό υποκατάστημα της Περιφέρειας Αν. Μακεδονίας & Θράκης, η οποία του απαγόρευσε να προχωρήσει στην επιδότηση των πολύτεκνων με το εξής αιτιολογικό: «Κοινωνική πολιτική μπορεί να κάνει μόνο το κράτος». Τώρα ο κ. Παπουτσής υπόσχεται ότι αν εκλεγεί θα δώσει μια κάρτα στους πολύτεκνους και ανάπηρους δημότες του με την οποία θα έχουν έκπτωση έως και 40% στα μεγάλα πολυκαταστήματα και σουπερμάρκετ. Προφανώς τώρα η κοινωνική πολιτική πέρασε από το κράτος στον Μαρινόπουλο και στον Βασιλόπουλο. Έχουν και οι απαγορεύσεις τις εξαιρέσεις τους. Β.Μ.

ΕΞΙ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

«ΤΟ ΠΑΣΟΚ οδηγείται στην εκλογική ήττα, και ο Ανδρέας Παπανδρέου στο Ειδικό Δικαστήριο. Είναι η νέα αγωνιστική περίοδος της αναμέτρησης που προκάλεσε η άστοχη ποινικοποίηση των πολιτικών ευθυνών στην υπόθεση Κοσκωτά. Ο αγώνας κατέληξε στη μεγάλη νίκη του 1993». Αυτά διαβάσαμε μεταξύ άλλων στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία της 23.6. στο κύριο σχόλιό της με τίτλο «Έξι χρόνια μετά» (τον θάνατο του Ανδρέα Παπανδρέου). Το όλο σχόλιο επιχειρεί να καταγράψει την πολιτική πορεία του Ανδρέα. Μετά τον θάνατο ενός πολιτικού και αφού κοπιάσουν τα πάθη, και οι οπαδοί του ας αποτίουν ένα φόρο τιμής και οι αντίπαλοι ας μην ξεχνούν. Η ιστορία όμως είναι εκείνη που θα κάνει την τελική αξιολόγηση. Κιόλας τώρα η αγρίως πλέον πασοκίζουσα Ελευθεροτυπία αιφνιδίως ανακαλύπτει «άστοχες ποινικοποιήσεις πολιτικών ευθυνών». Από καιρό και σιγά-σιγά συνέβησαν οι αποκλίσεις απ' όσα η εφημερίδα υπεστήριζε από το 1988 έως το 1990. Θα μου πείτε «ψύλλους στ' άχυρα ψάχνεις». Δεν ήταν όμως μόνον η Ελευθεροτυπία αλλά και ο ραδιοσταθμός SKY που ανακάλυψε τον «μεγάλο ηγέτη Ανδρέα Παπανδρέου». Σκανδάλισαν αυτές οι υπενθυμίσεις. Θα έπρεπε «έξι χρόνια μετά» να μιλάμε περισσότερο ζυγισμένα. Και όχι με τα κριτήρια της τρέχουσας πολιτικής επικαιρότητας και τα «προσωπικά μας οράματα».

Χ.Ν.

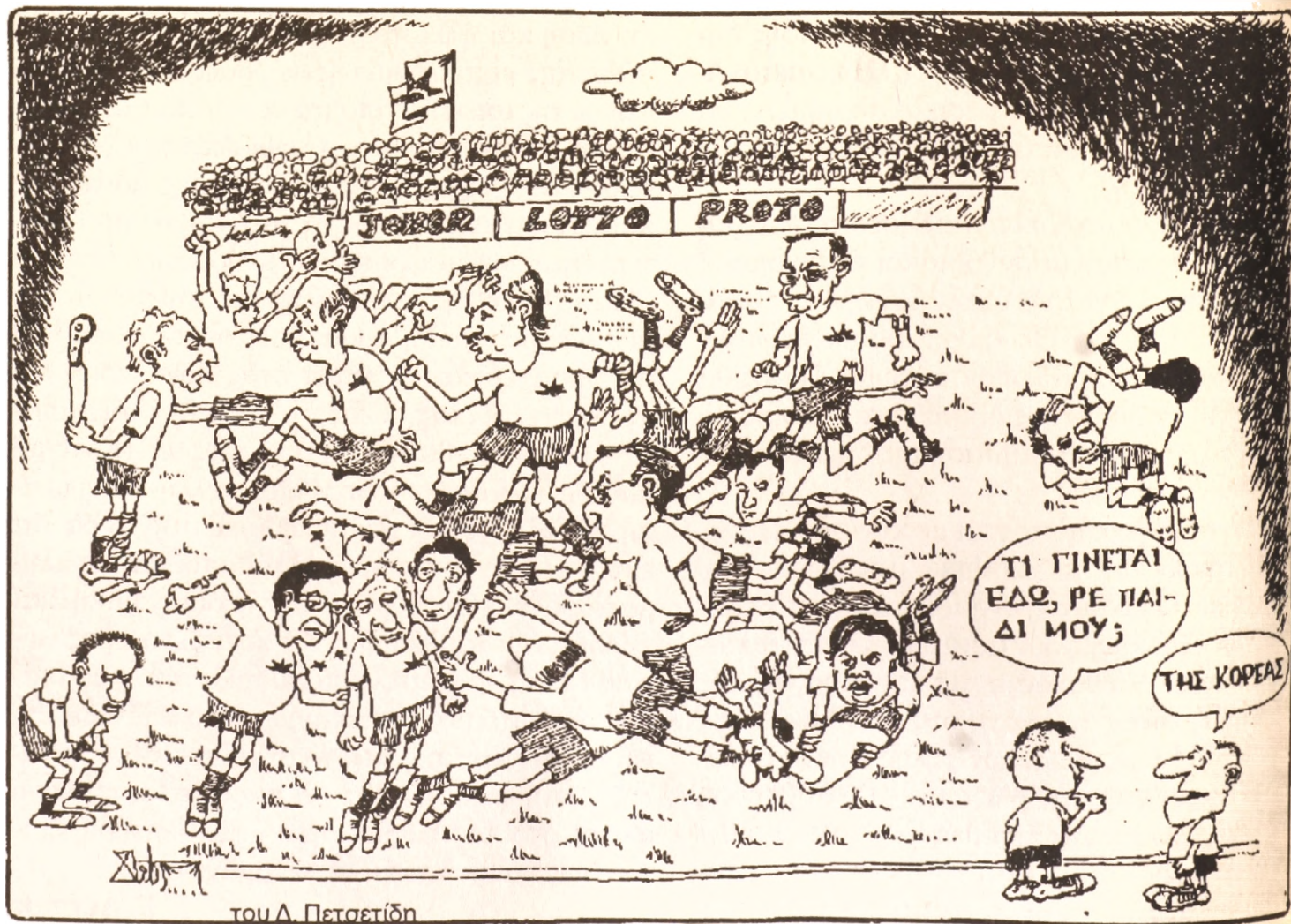
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΟΥΝΤΙΑΛ

Οτι το Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου αποτελεί μια προσομοίωση πολέμου ο οποίος συντελείται με μη πολεμικά μέσα –εφόσον τα πάντα είναι πόλεμος– το ξέρετε. Όπως επίσης γνωρίζετε τα παντοία πολιτικά στοιχήματα ή τις εθνικές διεκδικήσεις που επενδύονται στα σκέρτσα της φτερωτής Θεάς. Τέλος όλοι συνειδητοποιούμε σ' αυτό το μουντιάλ της παγκοσμιοποίησης πόσο καθοριστικά είναι τα οικονομικά, εξωγηπεδικά συμφέροντα για την κατάληξη των ενδογηπεδικών συγκρούσεων. Πάντως εμένα με χαροποιεί το γεγονός ότι, έστω και με φαλτσουσφυρίγματα, οι χώρες του τρίτου κόσμου ή οι λαοί της Άπω Ανατολής αποκλείουν με τη σειρά τον ένα μετά τον άλλο τους πρώην αποικιοκράτες τους ή τα μεγάλα στηρίγματα της Ε.Ε. και της δυτικής υπεροχής: Αγγλία, Γαλλία, Βέλγιο, Ιταλία, Ισπανία, Η.Π.Α. κ.λπ. Ή ενθουσιάζο-

μαι όταν σμπαραλιάζεται η λευκή υπεροψία από τους έγχρωμους και τους «νέγρους». Κατά τ' άλλα, τ' αφεντικά της μπάλας μαθαίνουν ευσυνείδητα στις νεοφώτιστες αγορές τα μυστικά και τις χαρές της «παράγκας», σε τέτοιο βαθμό ώστε να νιώθουμε οικεία, λες και συμμετέχουμε κι εμείς, οι τελευταίοι των τελευταίων, ρωμιοί «φίλαθλοι». Εγώ τέλος, όταν βλέπω τον Ρονάλντο να σκοράρει παίρνοντας παραμάζωμα συστήματα και αμυντικές στρατηγικές, νιώθω σαν να τελείται εμπρός μου ένα έργο τέχνης in progress. Ιδιαίτερα όταν ξέρω πως την ίδια στιγμή εκατομμύρια τρωγλοδυτών στις φαβέλες του Ρίο γίνονται προς στιγμήν –και μόνο τόσο– ευτυχισμένοι. Ό,τι και να πεις, λίγα είναι τα αισιόδοξα πράγματα σ' αυτόν τον μαύρο κόσμο (ισπανιστί Negro mundo): Ο Γιώργος Μαυροΐδης, στα 89 του χρόνια, για παράδειγμα, να ζω-

γραφίζει κλεισμένος στο δωμάτιό του και οι πίνακές του να φέρουν ημερομηνία 2002! Ή ο Ριβάλντο να πανηγυρίζει με τον άχαρο, σαν του Γκούφου τρόπο του ένα ακόμη γκολ εκτόνωσης και εκδίκησης. Είναι τότε που όλοι οι ντετερμινισμοί διαλύονται, τα προγράμματα καταστολής καθίστανται ανεφάρμοστα, η Αναγνωστοπούλου παραδίδεται ξανά στην κυκλοφορία, η «πολιτιστική ολυμπιάδα» εγκαταλείπει τα projects και πλησιάζει την τέχνη, ο πολιτισμός δεν είναι πλέον ένα νεόπλουτο αξεσουάρ αλλά το μέσα μας ρούχο και η πολιτική –από τα γήπεδα του Μουντιάλ ως το Μαξίμου– σταματάει τις καθυστερήσεις και το παιχνίδι των σκοπιμοτήτων και παράγει, ως οφείλει, ιδέες και έργα... Επιτυγχάνει δηλαδή το πολυπόθητο και επιβεβλημένο τέρμα της τιμής.

Μάνος Στεφανίδης

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑΝΘΡΩΠΟΙ

Νά μια αριστερή πολιτική στηριγμένη σε μian αριστερή άποψη για την πραγματική ποιότητα ζωής και τα συλλογικά αγαθά που υπερτερούν των ιδιωτικών συμφερόντων και του «δίκαιου» του μικροοικοκύρη: Η σταδιακή απαλλαγή μας από την ανάγκη του αυτοκινήτου που μας καθιστά δέσμιους στον ζωτικό μας χώρο και που η χρήση του κοπίζει υπέρογκα ποσά και σπαταλά πολύτιμο εθνικό συνάλλαγμα. Το Ι.Χ. κάποτε ήταν ελευθερία, σήμερα είναι φυλακή. Και επίσης είναι η επίπλαστη φαντασίωση υπεροχής και απόδρασης του μικροαστού με τις γιάπικες μεγάλες προσδοκίες, ακόμη και η θρυλική εκδρομή του Σαββατοκύριακου είναι ένας μύθος. Γίνεται σπάνια, κι όταν πραγματοποιηθεί, το πλοίο το τρένο είναι συμφορότερα και πρακτικότερα. Τι είναι λοιπόν το Ι.Χ.; Η obsession των οϊκιστών διαφημίσεων και μια πόδα που επιβάλλουν με όλα τα μέσα οι αυτοκινητοβιομηχανίες. Η πιο πρόσφατη παράνοια έχει δηγήσει τις «προσφορές» τους σε απίστευτες ακρότητες: αυτοκίνητα που αγοράζονται σήμε-

ρα και εξοφλούνται μετά τέσσερα χρόνια, μέσω τραπεζικών δανείων με άυλο χρήμα ώστε να οδηγούνται πολλοί κουφιοκεφαλάκηδες «οδηγοί» στην καθυστερημένη αλλά και αναπόφευκτη χρεοκοπία και τα θαλασσοχρέη.

Κι εδώ η ευθύνη του κράτους είναι τεράστια. Η Ελλάδα δεν παράγει αυτοκίνητα και άρα δεν τη συμφέρει εθνικά να διαφημίζει την «κουλτούρα του Ι.Χ.» ή και να εξαγγέλλει πολιτικές -άκουσον, άκουσον- αλλαγής του ιδιωτικού αυτοκινήτου κάθε εξαετία προς χάριν δήθεν της οικολογίας! Το συνάλλαγμα που ήδη δαπανάται είναι τεράστιο και το κόστος των εισαγωγών ανατρέπει δραματικά το κρατικό ισοζύγιο εσόδων-εξόδων επιβαρύνοντας δραματικά το εξωτερικό χρέος.

Γνωρίζω βέβαια ότι το κράτος στηρίζει πολλά στην φορομπηχτική μηχανή επί των αυτοκινήτων και των αυτοκινητανθρώπων (αυτών των ιδιότυπων όντων που έχουν το μυαλό στον συμπλέκτη και την libido στο γκάζι).

Όμως ως πότε ο νεοέλληνας θα δουλεύει για τις ξένες αυτο-

κινητοβιομηχανίες σαμποτάροντας εν τη γενέσει της την όποια σοβαρή παραγωγική διαδικασία που μπορεί ν' αναληφθεί στον τόπο; Κάποτε ο Θεοχαράκης συναρμολογούσε τ' αυτοκίνητα της Nissan στο Βόλο. Οι ιθύνοντες του πρώτου ΠΑΣΟΚ βρήκαν την επένδυση αυτή αντισοσιαλιστική και υποχρέωσαν τον Θεοχαράκη από παραγωγός να γίνει έμπορος. Και ο μεν Θεοχαράκης έκτοτε θησαύρισε εκ του ασφαλούς -η αγορά, βλέπετε, του αυτοκινήτου είναι απύθμενη- αλλά ο τόπος ζημιώθηκε τα μέγιστα. Κάποτε εισάγονταν στην Ελλάδα Fiat-Murat εκ Τουρκίας όπως και Jastava ή Jugo εκ (πρώην) Γιουγκοσλαβίας. Σήμερα οι πολυεθνικές έχουν παγκοσμιοποιήσει τις κατά τόπους παραγωγές επιβάλλοντας ένα προϊόν, μία τιμή, μία στρατηγική, κι εσύ, ο εγκλωβισμένος στο τριάρι σου «οραματιστής», οφείλεις να υπακούσεις στην άνωθεν εντολή. Πόσο μάλλον που το νέο σου Opel ή Renault ή Lancia έχει και μια ξανθιά στη διαφήμιση.

Τζίμ Μπούκης

ΘΥΜΙΑΜΑ ΣΥΓΚΙΝΗΣΗΣ

Ο πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Πηρουνάκης, ο παπα-Γιώργης για τον απλό λαό, υπήρξε μια μορφή της νεότερης Ελλάδας που ισορροπούσε ανάμεσα στην ορθόδοξη παιδεία και την κοινωνική ευθύνη. Η στάση του τα χρόνια της Χούντας, όταν άλλοι διάβαζαν κι δεν αντιλαμβάνονταν τι συνέβαινε, έσωσε την -διάτρητη- τιμή της επίσημης εκκλησίας. Παράλληλα ο ίδιος ανέπτυξε πολυσχιδές φιλανθρωπικό έργο λειτουργώντας σαν ποιμένας σαν φίλος για τα παιδιά της μολυσμένης Θεσσαλονίκης ή για τους κυνηγημένους της Αριστεράς. Αγαθός και δοτικός σαν τους πρώτους Χριστιανούς εφάρμοζε έναν προσωπικό «κομμουνισμό» της αγάπης και της προσφοράς, συνδυάζοντας απλότητα λόγων και πνευματικότητα έργων. Αυτόν τον παπά-καπετάνιο κατέγραψε μορφικά ο Σταύρος Στρατηγάκος στο φιλμ του *Ημίμα*, το οποίο παρουσιάστηκε την περασμένη Τετάρτη 12.6 στην κατάμεστη και κατακνημένη «Αίθουσα Προσφοράς και Αγά-

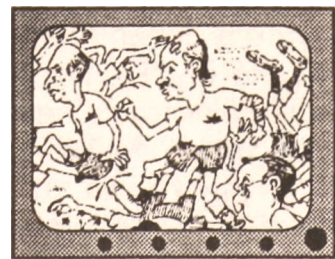
πης» που ίδρυσε ο ίδιος ο Πηρουνάκης στην ιδιαίτερή του πατρίδα, την Ελευσίνα. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως όταν παίχτηκε το δράμα του Φρυνίχου *Μιλήτου Άλωσις*, τόσο συγκινήθηκαν οι Αθηναίοι ώστε «ες δάκρυα έπεσεν το θέατρον». Όμοια, μια ολόκληρη αίθουσα, ένας ολόκληρος κόσμος έκλαιγε βλέποντας τα ποιητικά και δραματικά πλάνα του Στρατηγάκου και κυρίως ατενίζοντας την λεβέντικη και σεμνή φιγούρα αυτού του σταυροφόρου παπά. Στην ταινία μιλούν ο Νίκος Κωνσταντόπουλος, η Λίνα Αλεξίου, αλλά πρωτίστως ο ίδιος ο παπα-Πηρουνάκης, η αύρα του οποίου διαποτίζει το σελιλόιντ μεταφέροντας στους σημερινούς εγωπαθείς και πονηρούς καιρούς ένα πρότυπο αλτρουϊσμού και περιφρόνησης της όποιας βίας, της όποιας αυθαιρεσίας. Παρόντα ανάμεσα στους επισήμους τα 8 παιδιά του, συνεχιστές μιας βαριάς κληρονομιάς. Γιατί είναι αλήθεια ότι και σήμερα χρειάζεται πολλούς πηρουνάκηδες ο τόπος.

Μ.Σ.

Ο ΝΕΟΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΣ

Οι τελευταίες δηλώσεις του πρώην πανίσχυρου αφεντικού του CNN και νυν άνεργου, τεξανού κ. Τεντ Τέρνερ μοιάζουν σαν να είναι κείμενο του Αντί. Κι ίσως γι' αυτό προξένησε την μήνιν γάλλου μινίστρου της δεξιάς ο οποίος και τις αποκάλυψε συνοπτικά «ηλιθιότητες». Τι όμως φέρεται δηλώσας ο Τεντ; Είπε ότι οι Παλαιστίνιοι πολεμούν για το αυτονόητο, την πατρίδα τους, που όλοι την αναγνωρίζουν αλλά και που δεν τους παραχωρείται. Κι ότι πολεμούν εναντίον ενός από τους τελειότερους στρατούς της υπηλίου όντας οι ίδιοι άοπλοι. Γι' αυτό και χρησιμοποιούν ως πολεμική ύλη τα σώματά τους τα ίδια, πράγμα που σημαίνει μέγιστο ηρωισμό και θυσία. Είπε κι άλλα ακόμη για την υποκρισία των ΗΠΑ και για την συστηματική καταδολίευση των παλαιστινιακών δικαίων εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας. Δηλαδή όπου φτωχός κι η μοίρα του. Είδες κόλπα ο Τεντ του Κόλπου; Λίγο ακόμη και θα 'ρθει κόλπος στην αμερικανική ηγεσία. Εμείς πάλι δεν έχουμε παρά να καλωσορίσουμε καταπώς πρέπει τον νέο συνάδελφο στο ημέτερο κόλπο.

Αντί

ΤΟ ΚΑΖΙΝΟ ΤΗΣ ΠΑΡΝΗΘΑΣ, ΛΑΜΠΡΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΑΓΡΙΑΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Είναι πιθανόν, αν οι μελετητές των ιδιωτικοποιήσεων της χώρας συσχετίσουν τις διαδικασίες με τους κλάδους, τότε ίσως βρουν ότι όσο πιο άγριος, πιο καπιταλιστικά πρωτόγονος είναι ο κλάδος, τόσο πιο θρασεία και η διαδικασία ιδιωτικοποίησης.

Τυπικό παράδειγμα το καζίνο της Πάρνηθας. Και οι δύο πλευρές που διεκδικούσαν το καζίνο, οι πλειοδότες Hyatt & ΕΛΛ. Τεχνοδομική από τη μια και οι αποκλεισμένοι Καζίνο Λουτρακίου και Τράπεζα Πειραιώς από την άλλη, έχουν αποδοθεί σ' έναν αγώνα εντυπώσεων με ολοσέλιδες ανακοινώσεις στις εφημερίδες.

Η πολεμική είναι αντάξια του πρωτογονισμού του κλάδου. Οι πλειοδότες θεωρούν ότι η κίνηση των αντιπάλων τους είναι η τακτική για περιορισμό των δραστηριοτήτων του καζίνο Πάρνηθας ώστε το καζίνο Λουτρακίου να παραμείνει αδιατάρακτο στην υψηλή κερδοφορία του. Οι αποκλεισμένοι ζητούν να συνεχίσει η διαδικασία από κει που διακόπηκε και επικαλούνται τη διακήρυξη όπου το Δημόσιο, ο νυν ιδιοκτήτης του Καζίνο, έχει δικαίωμα να ματαιώσει, να αναβάλει ή να επαναλάβει την σχετική διαδικασία. Και τα δύο μέρη ανέβασαν τις οικονομικές προσφορές τους σε ένα παζάρι της Ανατολής, οι πλειοδότες κατά 19% και οι αποκλεισμένοι κατά 29%. Πολλά βάζετε, πολλά παίρνετε. Η ανεπίσημη διαφορά του τιμήματος είναι πλέον 18 δισ. δρχ. υπέρ των αποκλεισμένων (όταν τα ποσά είναι μεγάλα, παραδόξως ξαναγυρίζουμε στις δραχμές).

Φαίνεται εύκολα ότι τα ποικίλα δικαιώματα του Δημοσίου, να ματαιώσει, να αναβάλει ή να επαναλάβει τις διαδικασίες, είναι ένα προπέτασμα, μια γραμμή άμυνας για την περίπτωση που ο πλειοδότης δεν είναι ο κατάλληλα διαπλεκόμενος φίλος του Δημοσίου.

Αλλά και γνήσιες να ήσαν αυτές οι ελευθεριότητες του Δημοσίου, τελικώς δεν λειτουργούν προς το συμφέρον του. Όλοι πλέον, ακόμα και οι οικονομικοί ταγοί που καλώς ή κακώς έχουν την οικονομική επιτυχία ως επιστέγασμα των προσπαθειών τους σ' αυτή την ζωή, θεωρούν ότι νομιμοποιούνται να κρατούν ένα σημαντικό διάφορο στο τίμημα για την τελική διαπραγμάτευση, πράγμα που προσβάλλει κατάφωρα την εγκυρότητα του διεθνούς πλειοδοτικού διαγωνισμού.

Σ. Καφαντάρης

ΓΙΑΤΙ;

Η επιλογή δεν δικαιολογείται λόγω καλοκαιριού. Δεν είναι ακόμα Αύγουστος. Άσε που πια και τον Αύγουστο υπάρχουν ειδήσεις. Ούτε τα μπάνια του λαού έχουν αρχίσει. Άσε που και να είχαν αρχίσει, ένας πολιτικός δεν είναι και το καλύτερο ενός λουόμενου.

Τον Χατζηνικολάου τι τον έπιασε και κάλεσε τον Κεφαλογιάννη στην εκπομπή του;

Γιατί η είδηση (χωρίς εισαγωγικά η λέξη, παρακαλώ), εδώ βρίσκεται. Σ' αυτή την ίδια την πρόσκληση. Ούτε στο περιεχόμενο της συνέντευξης (αν και έγιναν αναφορές σε ενδιαφέρουσες

περιόδους της πολιτικής ιστορίας, αλλά εξ απαλών ονύχων, αγιογραφικά - όλο το ΠΑΣΟΚ σχεδόν μίλησε για τη σημαντική πολιτική προσφορά του Γ. Κεφαλογιάννη), ούτε στην επικαιρότητα (δεν την απασχολεί, ορατά τουλάχιστον, ο κ. Κεφαλογιάννης).

Ούτε στην τύχη νομίζουμε ότι οφείλεται η επιλογή.

Τώρα να συναντήθηκαν πουθενά και να τον σκέφθηκε σαν πιθανό καλεσμένο, αυτό μπορεί.

Λοιπόν; Τι δεν μας είπατε κύριε Χατζηνικολάου μας;

ΟΦΙΣ

Η ΧΥΤΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

«Δήλωση του κ. Δρυ, επί χρόνια υφυπουργού Οικονομικών, απευ-

θυνόμενη στους υπό κινητοποίηση γεωτεχνικούς: "δεν σας έχω σε καμία εκτίμηση. Καλά σάς έκανα επί έξι χρόνια που ως υφ. Οικονομικών σάς είχα υποβαθμίσει..." Καλό ε; Ναι, ναι. Ο κ. Δρυς είναι πολιτικός, υπουργός Γεωργίας του ούλτρα εκσυγχρονιστικού κλίματος.»

Μήνυμα, εφημερίδα από τα Χανιά

«Οσάκις έγινε προσπάθεια προγραμματισμού έργων υποδομής που θα αναβάθμιζαν το νησί, κάποιοι παρενέβησαν πάντα (εν σκότει ή εν αιθρία) με αποτέλεσμα, σχεδόν όλα τα μεγάλα έργα που έγιναν τις δυο τελευταίες δεκαετίες στην Αμοργό να είναι πρόχειρα και σε μεγάλο ποσοστό μη λειτουργικά.

Το έργο της αποχέτευσης Καταπόλων που γίνεται σήμερα είχε προγραμματιστεί την τετραετία 1982-86 και δεν προχώρησε τότε ενώ υπήρχε η μελέτη πληρωμένη από το Νομαρχιακό Ταμείο για αδιευκρίνιστους λόγους παρέμεινε επί δεκαετία και πλέον στις καλένδες.»

Αμοργιανοί Ορίζοντες

«Τα χάλια των λιμανιών Αποκαρδιωτική η έρευνα των ελληνικών λιμανιών που ενήργησε σε 111 από αυτά, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το δικό μας (Μέριχας), για λογαριασμό της Ένωσης Εφοπλιστών Ακτοπλοΐας, ο καθηγητής του ΕΜΠ Κ.Ι. Μουτζούρης, στους καιρίους τομείς της ασφάλειας των πλοίων και

των διευκολύνσεων που παρέχουν προς το επιβατικό κοινό.

Στα 95 από τα 100 λιμάνια, από αυτά που απετέλεσαν αντικείμενο της έρευνας, οι συνθήκες εξυπηρέτησης επιβατών και οχημάτων, είναι από ελλειπείς ως και απαράδεκτες. Και τα 111 λιμάνια, παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα στις θέσεις πρόσδεσης και εξυπηρέτησης των πλοίων.»

Τα Θερμιά εφημερίδα από την Κύθνο

«Μεταδημοτεύσεις πολιτών ενόψει των δημοτικών εκλογών του ερχόμενου Οκτωβρίου παρατηρούνται στους δήμους της Αχαΐας. Συγγενείς, φίλοι και γνωστοί υποψηφίων δημάρχων ή υποψηφίων για το χρίσμα δημάρχων φέρονται να έχουν υποβληθεί στη σχετική διαδικασία, ειδικά σε περιπτώσεις δήμων που οι ισορροπίες είναι λεπτές.»

Το Βήμα της Αργιολείας

Ξαφνικά, χωρίς να γίνει καμιά ανακοίνωση ο Νίκος Καζαντζάκης σβήστηκε από τον χάρτη και στη θέση του ξεφύτρωσε κάποιος στρατηγός Μπήτρος. Εκατό μέτρα από το σπίτι όπου επί 27 χρόνια δημιουργούσε ο Νίκος Καζαντζάκης, στη γωνία της (πρώην πλέον) λεωφόρου Καζαντζάκη τοποθετήθηκε η ταμπέλα λεωφόρος στρατηγού Μπήτρου. Υποθέτω όμως πως τα κατορθώματά του στα πεδία των μαχών ή οι ευεργεσίες που έκανε για την Αίγινα, δικαιολογούν την προτίμηση που έδειξαν οι δημοτικοί άρχοντες, έναντι του ασημαντού Καζαντζάκη, τον οποίο άλλωστε η μοναδική ταμπέλα τον αναφέρει λανθασμένα ως ΚαζαΤΖάκη (έτσι, χωρίς το Ν).»

Το Φιστίκι, περιοδικό της Αίγινας

Ένα εμπορικό κέντρο αρχαίων ιδεών;

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Μια σειρά από αναπάντητα, από το υπουργείο Πολιτισμού, ερωτήματα και ένα ζήτημα «ταμπού» στρέφουν το τελευταίο διάστημα την ιδιαίτερη προσοχή επιστημονικού κόσμου και ευαισθητοποιημένων πολιτών στον χώρο κατασκευής του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης. Παράλληλα μια σειρά από φωτογραφίες και βίντεο, που τραβήχτηκαν στον χώρο ανασκαφής στο πρώην στρατόπεδο Μακρυγιάννη τους τελευταίους μήνες, δίνει ακόμα ιδιαίτερη βαρύτητα στα ερωτήματα αυτά.

Με τη Βαριοπούλα ... επί το ανασκαφικόν έργον!

Μέχρι σήμερα μια συνηθισμένη εικόνα από χώρο αρχαιολογικών ανασκαφών ήταν τα «ελαφρά» εργαλεία και ο «χειρουργικός» τρόπος που τα χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι που δούλευαν στις ανασκαφές. Ακόμα και στους πιο «αδαείς» φαντάζει σχεδόν σοκαριστική και σίγουρα «περίεργη» η εικόνα ενός κομπρεσέρ ή μιας βαριοπούλας σε χώρο αρχαιολογικής ανασκαφής. Τέτοιες φωτογραφίες ήρθαν στο φως σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στις 19 Ιουνίου. Έχουν τραβηχτεί από τον χώρο μιας πολύ σημαντικής αρχαιολογικής ανασκαφής. Της ιοναδικής μέχρι σήμερα που αφορά το νότιο τμήμα της αρχαίας πόλης της Αθήνας. Γιατί βαριοπούλα και κομπρεσέρ λοιπόν, και ειδικότερα γιατί εκεί; Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί και το σημαντικό ερώτημα που έχει τεθεί εκ μέρους του επιστημονικού κόσμου και αφορά στον χώρο κατασκευής του Μουσείου Ακροπόλεως. Ζήτημα το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί και ως θέμα ταμπού για το υπουργείο Πολιτισμού. Γιατί πρέπει το Μουσείο να γίνει οπωσδήποτε εκεί και μάλιστα πάνω σε αρχαιολογικό χώρο; Όταν η Πολιτεία έχει θεσπίσει τόσο αυστηρές ρυθμίσεις –και πολύ ορθά– για την αντιμετώπιση των αρχαιοκαπήλων και των καταστροφών των αρχαίων, μπορεί το ίδιο το υπουρ-

γείο Πολιτισμού να πάει και να χτίσει πάνω σε αρχαία και μάλιστα πάνω σ' ένα ολόκληρο τμήμα της αρχαίας πόλης;

Γιατί πρέπει το νέο μουσείο «να βλέπει» οπωσδήποτε τον Παρθενώνα; Λογικότερο δεν είναι ο αρχαιολογικός χώρος να μείνει ελεύθερος; Ειδικά στην Αθήνα η οποία ούτως ή άλλως δεν «φημίζεται» για την ύπαρξη ελεύθερων χώρων γενικότερα... Γιατί εκεί, όταν υπάρχουν προτάσεις και για άλλους περισσότερο κατάλληλους χώρους, εκεί κοντά ή και μακρύτερα;

Εξάλλου η κατασκευή του μουσείου στη συγκεκριμένη περιοχή θα δημιουργήσει και άλλου είδους προβλήματα, κυκλοφοριακά και πάρκινγκ, λογικά ανυπέρβλητα.

Ο υπουργός Πολιτισμού κ. Ε. Βενιζέλος θα πρέπει επιτέλους να δώσει σαφείς και πειστικές απαντήσεις, πρώτα απ' όλα στον επιστημονικό κόσμο, αλλά και στους πολίτες, για τα ερωτήματα που του απευθύνονται.

Σε αυτές τις σαφείς και πειστικές απαντήσεις, ευκαιρίας δοθείσης, θα πρέπει να συμπεριλάβει κι εκείνες που αφορούν στον νέο Αρχαιολογικό Νόμο, αυτόν που σχεδιάζεται ν' αντικαταστήσει τον ήδη υπάρχοντα, ο οποίος είναι ένας καλός νόμος και μάλιστα ο πιο ισχυρός στην Ελλάδα. Αυτός που προστάτειρε αρχαιολογικούς χώρους και ευρήματα για πλέον από εκατό χρόνια. Γι' αυτόν

τον νέο Αρχαιολογικό Νόμο έχει δεχθεί κριτικές από τον Σύλλογο Αρχαιολόγων για ύπαρξη περιέργων ρυθμίσεων. Όμως στον νέο Αρχαιολογικό Νόμο θα επανέλθουμε σε επόμενο τεύχος.

Η ΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΝΕΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Ο συγκεκριμένος αρχαιολογικός χώρος αγνοείται από την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων. Υπενθυμίζουμε ότι πρόκειται για τη νότια πλευρά της αρχαίας πόλης (5ος αι. π.Χ.-5ος αι. μ.Χ.), τα μόνα δείγματα της οποίας βρίσκονται εδώ και ανακαλύφθηκαν πρόσφατα από την αρχαιολογική ανασκαφή.

Μπορεί αυτή η ανέγερση του Μουσείου να αντιμετωπίζεται ως το «στοίχημα» του Δ. Παντερμαλή, καθηγητή Αρχαιολογίας και Προέδρου του Οργανισμού Ανέγερσης του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης, ο οποίος μάλιστα σε κάθε ευκαιρία τονίζει ότι «δεν χάνει ποτέ στοιχήματα»;

Για το «στοίχημα» που «δεν χάνεται», το μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και Γενικός Γραμματέας της Αρχαιολογικής Εταιρείας Β. Πετράκος σημείωσε πρόσφατα σε χαιρετισμό του σε σχετική ενημερωτική εκδήλωση: «η κατασκευή του νέου μουσείου της Ακροπόλεως, σε χώρο κατέμεστο από αρχαία οικοδομήματα, αποτελεί μια σκόπιμη καταστροφή. Όσοι συμμετέχουν στις

Το κομπρεσέρ αντικαθιστά την αρχαιολογική σκαπάνη;

διαδικασίες, αν μεν είναι αρχαιολόγοι, αποδεικνύουν ότι δεν διαθέτουν το ήθος, το οποίο είναι αναγκαίο για την καλλιέργεια και τη διδασκαλία της αρχαιολογίας. Όσοι δεν είναι αρχαιολόγοι, μόνο η έλλειψη μορφώσεως μπορεί να τους δικαιολογήσει».

Την Ημερίδα διοργάνωσαν πολίτες. Η συντονιστική επιτροπή Φορέων και Συλλόγων αποτελείται από τέσσερις Συλλόγους –«Μακρυγιάννη», «Παρθενώνας», «Περικλή» και «Προστασίας Περιβάλλοντος Θησείου»– και τρεις Επιτροπές –«Πανελλήνιας Ένωσης Φοιτητών Ε.Α.Π.», «Πολιτών Κουκιάου» και «Πολιτών Προστασίας και Ανάδειξης Πολιτιστικών Αξιών».

Τον χαιρετισμό του Β. Πετράκου –από τον οποίο αντλήσαμε και τον τίτλο του κειμένου μας– τον παραθέτουμε ολόκληρο. Σ' αυτόν, ανάμεσα στ' άλλα, σημειώνεται ότι «επιστημονικά δεν ερμηνεύεται η πράξη που θα γίνει. Θα μπορούσε κανείς να την αποδώσει σε σκοπιμότητα. Το ΝΜΑ αποτελεί όνειρο γενεών. Ενώ ήταν όνειρο γίνεται εφιάλτης... η καταστροφή που θα γίνει, αποτελεί συνεπή πολιτική μετά την καταστροφή του Μαραθώνος...»

Ο αρχιτέκτονας Αλέξανδρος Τριποδάκης ο οποίος ήταν παρών στην εκδήλωση, στην ομιλία του χαρακτήρισε το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης «αυτό το

πράγμα», το οποίο «είναι σαφές ότι δεν μπορεί να συμβιώσει με το κορυφαίο μνημείο μας».

Παραστατικός και στο παρακάτω απόσπασμα της ομιλίας του: «Πρόκειται λοιπόν, για να βρεθεί μια λύση, να φιλοξενηθεί ένας ελέφας σε ένα κήπο ενός νεοκλασικού αρχοντικού και αυτός ο κήπος έχει σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα και επιπλέον, αυτός ο ελέφας να περπατήσει σε ξυλοπόδαρα, για να μπορέσει να στηθεί μέσα στις αρχαιότητες... Ανεξάρτητα από το ποιος έχει τις ευθύνες, υπάρχουν εγκληματικές αβλεψίες, αλλά πρέπει να δεχθούμε σαν σύνολο, ότι **υπάρχει μια συγκεκριμένη παταγώδης αποτυχία**, ότι για τέταρτη φορά επιβεβαιώνεται το αδιέξοδο αυτής της επιλογής και θα πρέπει να δούμε το θέμα με σοβαρότητα από εδώ και πέρα, τόσο ως προς τον χώρο που θα φιλοξενηθεί αυτό το μουσείο, όσο και ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα στεγασθούν οι αρχαιότητες και τα γλυπτά.»

Να σημειωθεί εδώ ότι **δεν υπάρχουν –ακόμα– τετελεσμένα**, ούτε ακόμα και ως προς τον χώρο κατασκευής. Αντιγράφουμε ένα σημείο από την απάντηση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του κ. Barnier με ημερομηνία 14 Μαΐου 2002, σχετικά με την χρηματοδότηση του Νέου Μουσείου της

Ακροπόλεως από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 2000-2006: «Με βάση τις πληροφορίες που λήφθηκαν από τις ελληνικές αρχές, η διαχειριστική αρχή του Επιχειρησιακού Προγράμματος δεν έχει ακόμη εγκρίνει το έργο του Μουσείου Ακροπόλεως.»

ΕΝΑ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΕ ΞΥΛΙΝΑ ΠΟΔΑΡΙΑ

Μάλιστα θα πρέπει να εξεταστεί, ο συγκεκριμένος χώρος να συμπεριληφθεί στους ενοποιημένους αρχαιολογικούς χώρους. Κάτι τέτοιο εξάλλου θα κάλυπτε και την πρόσθετη ανάγκη ύπαρξης ελεύθερων χώρων στην Αθήνα. Το ελληνικό τμήμα του ICOMOS (Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών) στις 18 Απριλίου 2002 συμπεριέλαβε στον κατάλογο των υπό προστασία χώρων τον αρχαιολογικό χώρο στο πρώην Στρατόπεδο Μακρυγιάννη, «που έχει α) σε ένα βαθμό μόνο ανασκαφεί, β) το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο έχει χαρακτηρίσει σημαντικά τα ευρήματα και όπου γ) δεν έχει γίνει επιστημονική ανακοίνωση και αξιολόγηση των ευρημάτων από το Υπουργείο Πολιτισμού».

Από την ανοιχτή συζήτηση στις 19 Ιουνίου προέκυψε και ομόφωνο ψήφισμα στο οποίο καταγγέλλθηκαν τα εξής:

«Το συντελούμενο έγκλημα, γύρω από τον Ιερό Βράχο, με την ασύδοτη καταστροφή αρχαιολογικών ευρημάτων (ολόκληρη πόλη), την ανέγερση του ογκώδους κατεχοχίν υάλινου νέου μουσείου (κατά παράβαση της συνθήκης του Κυότο) έχει σαν άμεσο, καταστροφικό και μη αναστρέψιμο αποτέλεσμα, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος χώρου της Ακρόπολης, την προσβολή του ίδιου του μνημείου και ότι αυτό πρεσβεύει, την περιβαλλοντική συμφύορηση και την επιβάρυνση της ευρύτερης περιοχής...»

Είναι ευθύνη και αποστολή της Πολιτείας η ανάδειξη και διαφύλαξη των αρχαιολογικών τοπίων. Τα κρατικά και κοινοτικά κονδύλια που παρέχονται οφείλουν να εξυπηρετούν αυτό τον σκοπό και μόνο αυτόν. Η πολιτιστική κληρονομιά δεν επιτρέπεται να γίνει βορά σε οικονομικά συμφέροντα και βλέψεις ιδιωτικών οργανισμών...

Είναι σαφές ότι τα έργα μεγάλης εμβέλειας δεν μπορεί να γίνονται εν κρυπτώ, άνευ προβληματισμού και διαλόγου, ερήμην της επιστημονικής κοινό-

τητας, βασισμένα σε αναξιόπιστες αποφάσεις κάποιων υπαλλήλων...

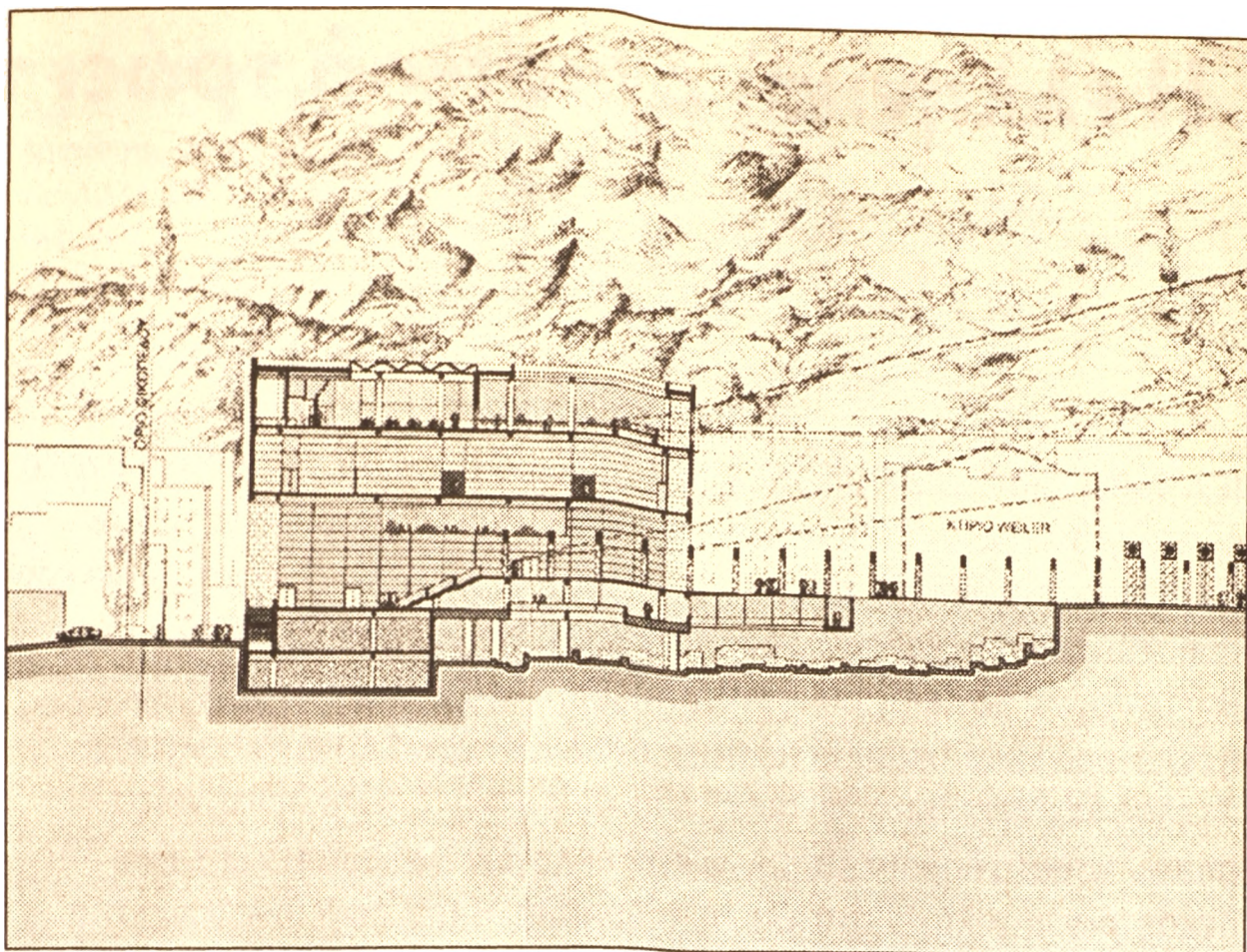
Οι οποιεσδήποτε "ειλημμένες αποφάσεις" της κυβέρνησης πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους την πραγματικότητα, την γνώμη των πολιτών, τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να έχουν προς πάσα κατεύθυνση και την αντίληψη του χρόνου (στον οποίο όλοι υπόκεινται) αλλά και του τόπου...

Συγκροτήθηκε διεπιστημονική επιτροπή για να αναλάβει δράση με τις όποιες ενδεικνυόμενες νόμιμες ενέργειες, προς τους Διεθνείς Οργανισμούς, τα Όργανα της Πολιτείας, τους Πολιτιστικούς και Επιστημονικούς Συλλόγους, τις Κινήσεις Πολιτών κ.ά.»

Σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Τριποδάκη: «Θα πρέπει να θυμόμαστε πάντα ότι ο Δήμος μας είναι Δήμος Αθηναίων και όχι Δήμος της Αθήνας, είναι Δήμος ενεργών πολιτών. Λέγω ότι η σημερινή αντίδραση είναι υγιής, για να τονίσω ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες, έχουμε να κάνουμε με ένα λυπηρό φαινόμενο, το ακριβώς αντίθετο φαινόμενο, μιας κοινωνίας εν πολλοίς αδιάφορης, παθητικής, η οποία ακολουθεί τις εξελίξεις τόσο σε προσωπική κλίμακα, όσο και σε κλίμακα πόλης, χωρίς ουσιαστικά να έχει διατυπώσει ενεργά κάποιον αντίλογο. Πρέπει να θυμηθούμε ότι στα μεγάλα έργα που προωθήθηκαν τα τελευταία χρόνια είτε για το αεροδρόμιο, είτε κάποιο οικοπέδο στο εσωτερικό της πόλης, είτε τα μεγάλα ξενοδοχεία που προγραμματίζονται σε κεντρικές θέσεις όπως στο Κολωνάκι, η αντίδραση των Αθηναίων πολιτών είναι από ηδωμένη ως ανύπαρκτη.»

Ειρωνία: ο στρατηγός Μακρυγιάννης, του οποίου το όνομα φέρει η περιοχή που είναι μάλιστα και κληροδοτήμά του, στα απομνημονευματά του έχει γράψει ο ίδιος την απάντηση για το πώς πρέπει να φερόμαστε στην αρχαία κληρονομιά μας. Μάλιστα το απόσπασμα διπλήθηκε πριν δεκαπέντε περίπου χρόνια και σαν θέμα έκθεσης των Παλαιολογικών Εξετάσεων. Παραπέμπουμε σ' αυτό, θεωρώντας ότι καλύπτει γενηρότερα την υπόθεση του οφειλόμενου σεβασμού στα μνημεία.

«Χίλια τάλαρα γύρευαν... Πήρα τους στρατιώτες, τους μίλησα: "αυτά και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην το καταδεχτείτε... Γι' αυτά πολεμάσαμε".»

Το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ακρόπολης. Ένας «ελέφαντας σε ξυλοπόδαρα. Για να μπορέσει να στηθεί μέσα στις αρχαιότητες»... Ένα μουσείο πάνω στη νότια πλευρά της αρχαίας πόλης.

Μια σκόπιμη καταστροφή

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ο χαιρετισμός του μέλους της Ακαδημίας Αθηνών και Γ.Γ. της Αρχαιολογικής Εταιρείας Β. Πετράκου στην Ημερίδα για τον αρχαιολογικό χώρο στο π. στρατόπεδο Μακρυγιάννη και την ανέγερση του νέου Μουσείου της Ακρόπολης.

Η κατασκευή του νέου μουσείου Ακροπόλεως σε χώρο κατάμεστο από αρχαία οικοδομήματα αποτελεί μια σκόπιμη καταστροφή.

Όσοι συμμετέχουν στις διαδικασίες για την επιτυχία του σκοπού αυτού (της κατασκευής του μουσείου δηλαδή), αν μεν είναι αρχαιολόγοι, αποδεικνύουν ότι δεν διαθέτουν το ήθος, το οποίο είναι αναγκαίο για την καλλιέργεια και τη διδασκαλία της αρχαιολογίας.

Όσοι δεν είναι αρχαιολόγοι, μόνο η έλλειψη μορφώσεως μπορεί να τους δικαιολογήσει.

Το ΝΜΑ αποτελεί όνειρο γενεών. Η κατασκευή του θα εξαφάνιζε και την ασχήμια που υπάρχει πάνω στον βράχο, το σημερινό μουσείο, που το βλέπαμε τα παλιά χρόνια να εξέχει πάνω στην Ακρόπολη από το Δέλτα του Φαλήρου.

Ενώ ήταν όνειρο, γίνεται εφιάλτης, γιατί, για την κατασκευή του μέσα σε μια πολυάνθρωπη συνοικία, πρέπει να καταστραφεί ένα αρχαίο εκτεταμένο οικοδομικό συγκρότημα, άρτια διατηρημένο το οποίο δεν έχει δημοσιευτεί. Ό,τι λέγεται γι' αυτό, βασίζεται σε ει-
κασίες.

Ένα είναι βέβαιο, τα αρχαία που θα καταστραφούν, αποτελούν πηγή για μια σχεδόν άγνωστη περίοδο της ιστορίας της Αθήνας.

Επιστημονικά δεν ερμηνεύεται η πράξη που θα γίνει. Θα μπορούσε κανείς να την αποδώσει σε σκοπιμότητα.

Η καταστροφή που θα γίνει, αποτελεί συνεπή πολιτική μετά την καταστροφή του Μαραθώνος, η οποία έχει αφαιρέσει από τον τόπο την ηθική σημασία που είχε και την αντικατέστησαν με την έννοια του κέρδους, της διασκέδασης και της αναψυχής.

Εδώ θα κατασκευάσουν ένα εμπορικό κέντρο αρχαίων ιδεών.

Οι διδάσκαλοι των σημερινών αρχαιολόγων που με το έντεχνα κατασκευασμένο κύρος τους συμβάλλουν στην καταστροφή των μνημείων του χώρου Μακρυγιάννη... αν ζούσαν, θα απέστρεφαν το βλέμμα από τους μαθητές τους αυτούς.

Η ελληνική Αριστερά τρώει τις σάρκες της

του Αλέκου Τζιόλα

Δεν ξέρω αν το οικονομικοπολιτικό σύστημα του καπιταλισμού περνάει κρίση, ξέρω όμως ότι τα πολιτικά κόμματα που το εκφράζουν, αν και διέρχονται επάλληλες κρίσεις, εντούτοις βρίσκονται σε πρωτοφανή και παρατεταμένη ακμή, ενώ η ακροδεξιά φουντώνει πανευρωπαϊκά. Δεν θα 'ταν όμως λογικότερο, όταν αυτά μαστίζονται από συνεχείς κρίσεις, η Αριστερά να αποκομίζει πολιτικά οφέλη; Κι όμως κανένα πολιτικό όφελος δεν προκύπτει γι' αυτή, παρά μόνο φθίση· είτε δει κανείς αποτελέσματα δημοσκοπήσεων είτε εκλογών των δυο τελευταίων δεκαετιών καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα. Η πολιτική ιδεολογία της Αριστεράς τείνει προς εξαφάνιση. Μήπως κάποια οικολογική οργάνωση πρέπει ν' αναλάβει τη διάσωσή της;

Ας μην πάμε στην Αριστερά της Ευρώπης, που θέλησε να διαχειριστεί το σύστημα διεκπεραιώνοντας ακόμα και τις στρατιωτικές του επιδρομές, κι ας μείνουμε στην ελληνική Αριστερά που κατά ευτυχή συγκυρία δεν «έβαιψε» τα χέρια της με αίμα. Ποιο το πολιτικό της όφελος από τις αλλεπάλληλες κρίσεις των δύο πολιτικών φορέων που συντηρούν το σύστημα;

Θα περίμενε κανείς οι συντηρητές του συστήματος, που είναι και συντηρούμενοί του, να υφίστανται και οι ίδιοι τις κρίσεις του και τη συνακόλουθη φθορά. Εντούτοις συμβαίνει το αντίθε-

το. Γιγαντώνονται. Στις τελευταίες εκλογές οι δύο συντηρητές του συστήματος, αν και υπαίτιοι πολλαπλών κρίσεων, αγγίζανε το ποσοστό του 90% κι αναδείχθηκαν οι μοναδικοί ρυθμιστές της πολιτικής μας ζωής.

Η τελευταία δικτατορία στη χώρα μας, όπως βέβαια και κάθε προηγούμενη, ήταν γέννημα της Δεξιάς. Και όμως στις πρώτες εκλογές μετά την κατάρρευση της δικτατορίας ανήλθαν τα ποσοστά της σε πρωτοφανή ύψη, έστω συγκυριακά, ενώ ακολούθησε και δεύτερη τετραετία δικής της διακυβέρνησης. Αρχηγός του δεξιού κόμματος μετά την εκλογή στην Προεδρία του Κ. Καρα-

μανλή, αναδείχθηκε και ο πρωτεργάτης της αποστασίας, που άνοιξε και το δρόμο στην εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Σήμερα, που παρά τις ενστάσεις της κόρης του έχει λυθεί το θέμα της αρχηγίας, το κόμμα αυτό οδεύει με βεβαιότητα προς την εξουσία, κι ας φέρει μέσα του πολλά σπέρματα κρίσης, παλιότερα και νεότερα. Το μέγα βαρίδιο της αποστασίας βρίσκεται πάντα σε περίοπτη θέση και με «θεσμοποιημένη» την αυτονομία της σκέψης του. Τι κι αν έχουν εμφανιστεί εντωμεταξύ και γρυλλάκηδες στο πολιτικό προσκήνιο; Ο επίτιμος πρόεδρος έχει έτοιμο να ρίξει στον πολιτικό στίβο κι άλλον γόνο, «ικανό» επίσης να διαπρέψει. Η ακροδεξιά επίσης διατηρείται ανενόχλητα ενσωματωμένη στο κόμμα αυτό, ενώ ο σημερινός αρχηγός του τελικά θα ευοδώσει το θεάρεστο εθνικό έργο του Αρχιεπισκόπου με τη διπλή «πομπώδη» υπογραφή του, έστω κι αν ο τελευταίος επιχείρησε να πληξεί θανάσιμα το κύρος του Πατριαρχείου, έστω κι αν αντάλλαξε δημόσια βαριές ύβρεις με πνευματικούς του πατέρες. Καμία κάμψη δε σημείωσε το κόμμα της δεξιάς εξαιτίας όλων αυτών. Αντίθετα αναγεννάται ωσάν μέσα από την τέφρα του, δικτατορικά τη μια φορά, δημοκρατικά την άλλη.

Ο δεύτερος συντηρητής του συστήματος, που αποδείχθηκε πιο αποτελεσματικός στο ρόλο του εξαιτίας της αριστερής προέλευσής του, βίωσε επίσης πολλαπλές κρίσεις. Επί του ιδρυτή του είχαμε τον «ανδρείσμό», που τις εμφανίζε συχνά. Με την αντικατάστασή του από τον Σημίτη, που ήταν κόλαφος για τον «ανδρείσμό», πίστευε κανείς ότι η κρίση του «ανδρείσμου» θα ξεπεραστεί. Ο κόλαφος όμως αυτός, ενώ φαινόταν να είναι από αριστερά, στην πορεία αποδείχθηκε ότι ήταν από δεξιά. Γιατί ο κ. Σημίτης πιο τεχνοκρατικά και πιο αποτελεσματικά ολοκλήρωσε τη δεξιά στροφή του ΠΑΣΟΚ. Παρά την

κρίση όμως και την αυτοαναίρεσή του το κόμμα αυτό επέζησε για άλλες δυο κυβερνητικές τετραετίες. Τώρα που «πνέει τα λοίσθια» -χάρη στο Μουντιάλ βλέπουν και οι ίδιοι «αυτογκόλ»- ο παραπληρωματικός του πολιτικός φορέας είναι έτοιμος ν' αναλάβει εξαγνισμένος πλέον τα ηνία της δεξιάς διακυβέρνησης και να εφαρμόσει αφηνιασμένα ξανά τη δεξιά του ιδεολογία.

Η ακροδεξιά, που δεν μπορεί να είναι πια ευκαταφρόνητη πολιτική δύναμη, θα τον βοηθήσει σ' αυτό.

Απ' όλα όμως τα παραπάνω προκύπτουν κάποια συμπεράσματα:

- Το σύστημα λειτουργεί σχεδόν αυτόνομα σε σχέση με τους πολιτικούς φορείς που το εκφράζουν και, όταν διέρχεται κάποια κρίση, αυτή μεταβιβάζεται σ' αυτούς και την απορροφούν, χωρίς μάλιστα να υφίστανται οι ίδιοι φθορά. Φαίνεται μάλιστα να θρέφονται από τις κρίσεις.

- Σε όλο αυτό το μακρύ διάστημα των αλληπάλληλων κρίσεων, είτε του συστήματος είτε των πολιτικών εκφραστών του, σαν από μαζοχισμό, παρατηρούμε ισχυρή μετακίνηση του εκλογικού σώματος προς τα δεξιά. Προς τα αριστερά ούτε ένας ψηφοφόρος δε μετακινήθηκε, έστω από λάθος. Προτιμά ο κόσμος να ψηφίσει Τσοβόλα, έστω κι αν έφτιαξε, είπαμε, κόμμα επειδή δεν του δόθηκε το υπουργείο που ήθελε, ή και να δείχνει μαζική διάθεση ερωτοτροπίας με την καθαρή «φούσκα Αβραμόπουλου» παρότι να στρέψει το πρόσωτό του προς τ' αριστερά. Άρα η Αριστερά δεν έχει να παίξει κανένα ρόλο παρά μόνο το ρόλο της θέασης της αργής αυτοκαταστροφής της.

- Έστω κι αν η Αριστερά έχει εξωθηθεί στο περιθώριο και φθίνει συνεχώς, υθύνη γι' αυτό δεν υπάρχει καμιά. Ούτε ένας δεν έχει παραιτηθεί ή αντικατασταθεί μέσα από κάποια δημοκρατική διαδικασία. Τέτοια προνόμια είναι, καίνεται, μικροαστικά κουσούρια των εξιών. Γι' αυτό, αν επιζητεί κάποιος το πολιτικό τους τέλος, θα πρέπει να αναμένει το βιολογικό.

Από τα παραπάνω προκύπτουν όμως και αμείλικτα ερωτήματα:

- Φταίει για την αποκρουστικότητα που εμφανίζει η Αριστερά η ιδεολογία της ή η εκπροσώπησης της;

Για να ισχυριστεί κανείς το πρώτο, θα

πρέπει ή να μην αναγνωρίζει πως η Αριστερά έχει ιδεολογία ή πως η ιδεολογία της έχει ανθρωπιστικό περιεχόμενο. Αν εξάλλου έφταιγε η ιδεολογία της, πώς θα μπορούσε το ΠΑΣΟΚ, που την έκανε σημαία του, να προσεγγίσει μόνο του το 50% του εκλογικού σώματος, όταν ανήλθε στην εξουσία;

- Πώς είναι δυνατόν η ακροδεξιά να έχει περισσότερους οπαδούς ή ψηφοφόρους από την Αριστερά; Μπορούμε να πούμε ότι ο κόσμος έχει αποτρελαθεί και θέλει πια τον εκβαρβαρισμό της ζωής του και όχι τον εξανθρωπισμό της; Πάντως προσωπικά νιώθω εξουθενωτική ντροπή να προτιμά ο κόσμος ακροδεξιές ιδεολογίες από τις αριστερές.

- Αφού λοιπόν είναι αδύνατο να φταίει η ιδεολογία της Αριστεράς καθαυτή, γιατί η εκπροσώπησης της ν' αποβαίνει τόσο αποκρουστική;

Αν ρωτηθούν τα αριστερά κόμματα, το ένα θα επιρρίψει τις ευθύνες στο άλλο. Γι' αυτό και ο πολιτικός τους ρόλος εξαντλείται στην απόπειση των ευθυνών και στην αμοιβαία επιστροφή τους, ενώ ο λόγος της πολιτικής τους ύπαρξης συνίσταται στην επιδίωξη της αλληλοεξόντωσης. Έτσι νοείται και η άρση της διάσπασης της Αριστεράς: ως εξόντωση του άλλου. Αν επεκτείνουν τις ευθύνες τους και λίγο πιο πέρα από τον «θανάσιμο» ιδεολογικό τους αντίπαλο, θα τις επιρρίψουν με την ίδια αυτοαπαιλκτική μέθοδο στο σύστημα που είναι κυρίαρχο, στον δικομματισμό, που είναι οι συμπληγάδες πέτρες της Αριστεράς, στην «αστοποίηση» του κόσμου κ.λπ. κ.λπ. Οι ίδιοι δε φέρουν καμιά ευθύνη, ως είναι διασπασμένοι και αμοιβαία μισαλλόδοξοι κι ως λειτουργούν εντελώς θρησκευτικά. Το καθένα από τα δύο κόμματα πιστεύει ότι αυτό και μόνο αντιπροσωπεύει γνήσια τη μαρξιστική αλήθεια, το ένα λόγω αντιγραφής της, το άλλο λόγω εμβάθυνσης σ' αυτή, και ενεργεί ανάλογα και ανεξάρτητα από τις επιγραφές που βάζει στον εαυτό του, ως ορθόδοξο ή ως περιούσιο κόμμα του Μαρξ, που έχει συλλάβει αποκλειστικά και στο ακέραιο την αλήθεια του και δε χρειάζεται καμιά επικοινωνία ή σύμπραξη ή έστω ανταλλαγή απόψεων με τους ομοϊδέατες του, που είναι πολύ περισσότερο αντίπαλοι από τους πραγματικούς, όπως ακριβώς κατά την πτώση της Πόλης για τους ορ-

βιβλιοθήκη του ναυτίλου

Χαρ. Τρικούπη 28 106 79 Αθήνα

Τηλ.: 010-36.16.204

Fax: 010-36.16.369

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

Τα έργα του Φρ. Νίτσε σε καινούργια μετάφραση του Ζήση Σαρίκα

- Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα
- Πέρα από το καλό και το κακό
- Το λυκόφως των ειδώλων - Αντίχριστος - Ίδε ο άνθρωπος
- Η θέληση για δύναμη
- Η γέννηση της τραγωδίας
- Κείμενα για την Ελλάδα

- Άσγκερ Γιόρν Περί μορφής
- Τόντοροφ Απέναντι στο ακραίο
- Λιούις Μάφορντ Η ιστορία των ουτοπιών
- Μαρία Λουίζα Μπερνέρι Περιήγηση στην Ουτοπία
- Μάρτιν Μπούμπερ Μονοπάτια στην Ουτοπία
- Ζαν Μπωντριγιάρ Συνθήματα
- Η καταναλωτική κοινωνία
- Πωλ Βιριλιό Η πληροφορική βόμβα
- Η διαδικασία της σιωπής

- Νικόλαος Μουτσόπουλος Συναισθηματική τοπογραφία
- Χρίστος Τσολάκης Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική
- Γιώργος Χουρμουζιάδης Λόγια από χώμα

- Θωμάς Κοροθίνης Ο Μάρκος στο χαρέμι
- Φούλα Λαμπελέ, 10 και άλλα διηγήματα
- Μωυσής Μιχαήλ Μπουράλης Έλληνας, Εβραίος και αριστερός
- Αργύρης Παυλιώτης Ολέθριος δεσμός
- Στέφανος Μπαλής Μαθηματικά και ποίηση

- Ετέλ Αντνάν Περί πόλεων και γυναικών
- Εντουάρ Ντυζαρντέν Έδρεψε δάφνες
- Λώρενς Στερν Αισθηματικό ταξίδι
- Τόμας Μπέρνχαρντ Οι Φτηνοφαγάδες
- Άνα Νόβακ Οι ατυχίες της ψυχής
- Μαρία Κέντρου Αγαθαπούλου Επιλογές και σύνολα (ποιήματα 1965-1995)
- Φιόντορ Ντοστογιέφσκι Ο σωσίας
- Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης Γούτου γουπατου

• ΝΗΣΙΔΕΣ •

Τηλ. 04240-23277, 23283

37003 Σκόπελος

0310-263363

www.nissides.gr.

θοδόξους περισσότερο αντίπαλοι ήταν οι καθολικοί απ' ό,τι οι μωαμεθανοί.

Χάρη δε στη μαρξιστική διαλεκτική που χρησιμοποιούν με τον πιο γνήσιο τρόπο και οι δύο, εντόπισαν όλες τις μεταξύ τους διαφορές που τους καθιστούν θανάσιμους αντιπάλους, ενώ δεν εντόπισαν ούτε μία κοινή ανάμεσα σ' αυτούς και στους πραγματικούς πολιτικούς τους αντιπάλους, η οποία θα μπορούσε ν' αποτελέσει κάποιο κοινό σημείο για συζήτηση ή μια κοινή αφετηρία.

Ύστερα από μια τέτοια στάση απέναντι στον ιδεολογικό τους συγγενή, όπου ο ένας έχει την πλάτη του στον άλλο, όλοι οι δρόμοι της δεξιάς μεθοδολογίας και πρακτικής είναι ανοικτοί. Τι να πρωτοαναφέρουμε; Ότι το περιτειχισμένο με πανύψηλα τείχη ΚΚΕ, για ν' αυξήσει τις ψήφους του, βρήκε συγγένεια κι επέτρεψε την είσοδο σ' εντελώς ετερογενή στοιχεία, γιατί δεν έβρισκε ιδεολογική συγγένεια με τους αριστερούς του Συνασπισμού, ή ότι ο Συνασπισμός, για να μη ντροπιάζεται από τη σχέση του με τους ιδεολογικούς του συγγενείς, άνοιξε νέους ιδεολογικούς δρόμους, δημιουργώντας νέες ιδεολογικές συγγένειες με τους στυλοβάτες του συστήματος; Ή ότι από το χώρο του μεταπήδησαν στο ΠΑΣΟΚ ή είναι ακόμη υπό μεταπήδηση τόσα στελέχη του; Αν καθίσει κανείς κι απαριθμήσει τα έργα της εμπάθειας του πολιτικού θρησκευτισμού και των δύο, άκρη δε θα βρει.

Γραφτείτε συνδρομητές στο ANTI.

Η διανομή του ANTI από το Πρακτορείο εφημερίδων δεν είναι επαρκής αφού δεν καλύπτει όλες τις περιοχές.

Είναι διευκόλυνση στη διάδοση του περιοδικού αν γραφτείτε συνδρομητές.

Τώρα το καλοκαίρι επικοινωνήστε μαζί μας για να γραφτείτε συνδρομητές.

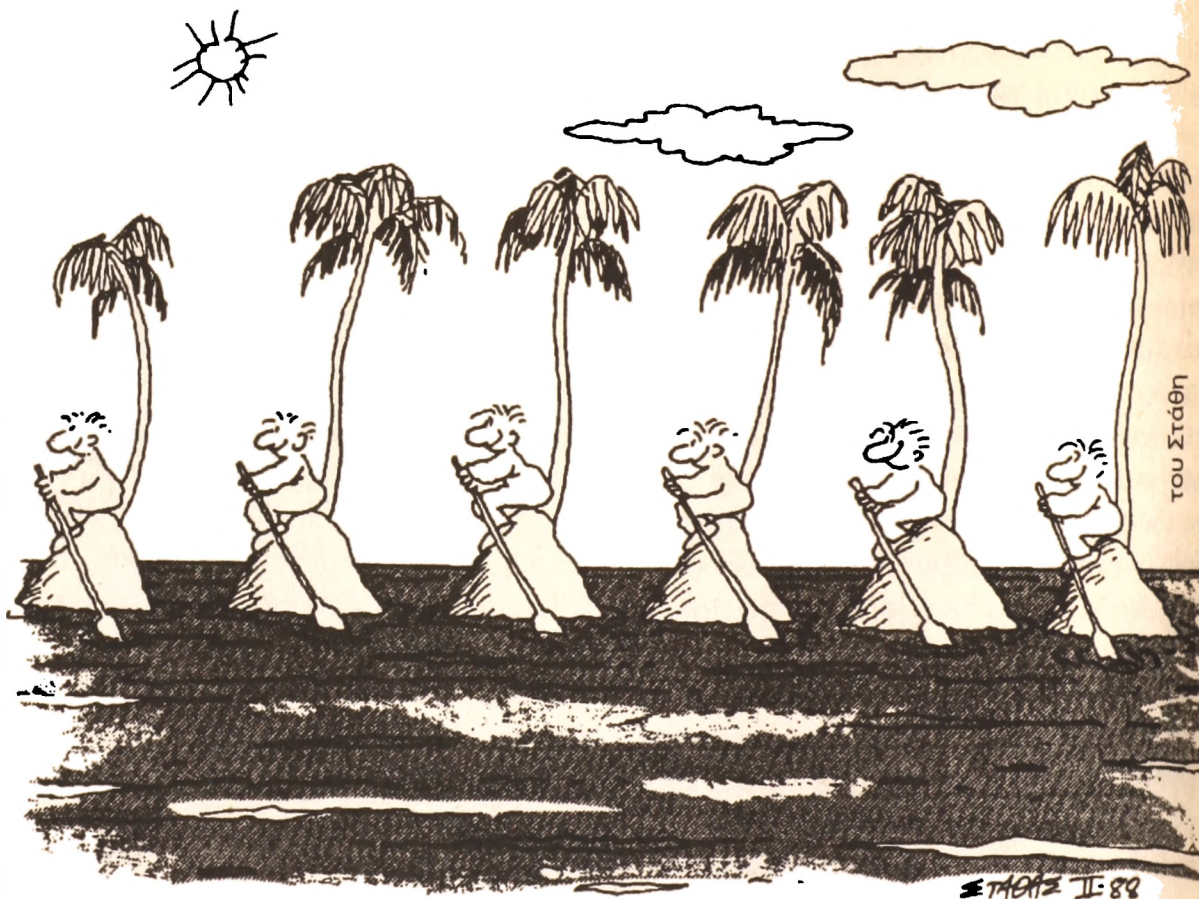
Ο ΣΥΝ υποψήφιο

του Ηλία Λεβούνη

Τα μηνύματα των δημοσκοπήσεων δεν είναι καλά για το ΠΑΣΟΚ. Απ' ό,τι φαίνεται, πλησιάζει η ώρα της εναλλαγής στη διαχείριση της εξουσίας, εξέλιξη καθ' όλα φυσιολογική με βάση τη βαθύτερη λογική της εδραιωμένης στο μεταπολιτευτικό πολιτικό μας σύστημα δικομματικής στρατηγικής.

Τα μηνύματα όμως των δημοσκοπήσεων δεν είναι καλά και για τον ΣΥΝ, που, επίσης απ' ό,τι φαίνεται, είναι για μια ακόμη φορά καθηλωμένος στα βασανιστικά όρια του «έμπα ψυχή-έβγα ψυχή». Όχι μόνο δεν εισπράττει απ' τη φθορά του ΠΑΣΟΚ, αλλά μοιάζει να συμπαρασύρεται, σαν δορυφορική του πολιτική δύναμη, στον κατήφορο της φθοράς του και στη δυναμική της εναλλαγής, με ορατό πλέον τον κίνδυνο να βρεθεί εκτός Βουλής.

Γιατί είναι φυσιολογική η προδιαγραφόμενη εξέλιξη της εναλλαγής, δεν νομίζουμε πως χρειάζεται ιδιαίτερη επιχειρηματολογία.

Το ΠΑΣΟΚ δεν επέδειξε μόνο υποδειγματική στρατηγική νομιμοφροσύνη, κάτι που οριοθέτησε ως προς τα μείζονα τις παρεμβάσεις του. Υπήρξε και πολύ κακός διαχειριστής της εξουσίας εντός των ορίων της δικομματικής στρατηγικής ή της στρατηγικής του αστικού συστήματος, όπως θα έλεγαν και κάποια

στελέχη του με επιδόσεις... στην αριστερή ρητορεία.

Κι αν δεχτούμε πως η προσχώρησή του, περίπου απ' το 1977, στη στρατηγική του δικομματισμού ήταν μια ρεαλιστική επιλογή για να μπει στο παιχνίδι της εξουσίας, τι θα πούμε για την ποιότητα διαχείρισης της εξουσίας εντός των ορίων αυτής της στρατηγικής; Τι

θύμα της εναλλαγής

θα πούμε για τη λεηλασία οραμάτων, τι για τον ευνουχισμό χιλιάδων στελεχών, τι για τη «σπατάλη» ανεκτίμητων πόρων, τι για τη διαπλοκή και τη διαφορά, τι για το αδηφάγο μοντέλο νομής της εξουσίας;

Κακά τα ψέματα, το ΠΑΣΟΚ δεν απέτυχε στα μείζονα. Αυτά ούτε που τα άγγιξε. Απέτυχε στα ελάσσονα, στα απλά και στα αυτονόητα της καθημερινότητας του πολίτη. Όχι μόνο δεν αναχαίτισε τις αρνητικές ροπές της κοινωνίας, καθώς έμπαινε στην τροχιά του καταναλωτισμού, αλλά τις καβαλίδεψε και τις οδήγησε στις πιο ακραίες συνέπειές τους, με αποτέλεσμα την παρακμιακή αποσύνθεση και τα σωρευμένα αδιέξοδα. Διακυβέρνησε δυστυχώς ως νομεύς και επικαρπωτής της εξουσίας, εκμεταλλευόμενο τις αδυναμίες και όχι αξιοποιώντας τις δυνατότητες της ελληνικής κοινωνίας.

Η προδιαγραφόμενη όμως εξέλιξη της εναλλαγής καθόλου δεν σημαίνει πως θα γίνει αμαχητί. Η εθισμένη επί δυο σχεδόν δεκαετίες στη διαχειριστική νομή της εξουσίας πασοκική νομενκλατούρα θα δώσει τον υπέρ πάντων αγώνα... γι' αυτή τη «νομή», επιστρατεύοντας όλες τις εφεδρείες και με έμφαση, κατά τα ειωθότα: αφενός στην ασυγκράτητη αντιδεξιά ρητορεία –ο ίδιος ο Σημίτης μας έχει ήδη προϊδεάσει για την αισθητική αυτής της επίθεσης– και αφετέρου στον συνεργασιολογικό εναγκαλισμό (μέχρι πνιγμού!) της σύγχρονης δημοκρατικής Αριστεράς (ΣΥΝ), με τον Λαλιώτη να προετοιμάζει τα πιο ελκυστικά δολώματα για τη γνωστή... πασοκική φάκα του.

Υποψιαζόμαστε, μακάρι να διαψευδοούμε, πως θα βρεθούμε μπροστά στην πιο άγρια πόλωση της μεταπολιτευτικής περιόδου, η οποία θα ισοπεδώσει το πολιτικό τοπίο, αναδεικνύοντας την πιο προβληματική και πιο επικίνδυνη για την πολιτική μας ζωή παντοδυναμία του δικομματισμού. Είναι δηλαδή πολύ πιθανό η επόμενη βουλή να αποτελείται απ' τους δυο μονομάχους και ένα συρρικνωμένο σε όρια

επιβίωσης ΚΚΕ. Να λείπει δηλαδή απ' το ελληνικό κοινοβούλιο η ελπιδοφόρα φωνή του Νίκου Κωνσταντόπουλου και της σύγχρονης δημοκρατικής Αριστεράς (ΣΥΝ), της οποίας ηγείται. Κι αυτό μόνο ασήμαντο και δευτερεύον πρόβλημα για την πολιτική μας ζωή και τις αναπότρεπτες μετεκλογικές ανακατατάξεις δεν είναι, όσο κι αν οι παντοειδείς νομείς της εξουσίας, τα «παπαγαλάκια» του «πρωινού καφέ» του Μαξίμου και ο θλιβερός θίασος της «τηλεοπτικής Αριστεράς» θα προσπαθούν να πείσουν τον ελληνικό λαό πως: «Προέχει να σωθεί... η Δημοκρατική Παράταξη –ένα απ' τα πολλά προεκλογικά ψευδώνυμα του ΠΑΣΟΚ– αυτό είναι το μέγα και μόνο πρόβλημα!».

Επειδή λοιπόν για μας προέχει της εναλλαγής το να μην λείπει η σύγχρονη δημοκρατική Αριστερά απ' το επόμενο κοινοβούλιο, δεν θέλουμε μόνο να αναδείξουμε τον κίνδυνο, αλλά και να αναφερθούμε τόσο στους όρους αποτελεσματικής άμυνας στη ληστρική επίθεση του ΠΑΣΟΚ ενόψει εκλογών, όσο και στους στρατηγικότερους όρους για να ξεφύγει ο ΣΥΝ οριστικά και αμετάκλητα απ' τα ψυχοβγαλτικά όρια της κοινοβουλευτικής του επιβίωσης.

Θα ξεκινήσουμε όμως ρίχνοντας λίγο φως στη ρίζα της κακοδαιμονίας της σύγχρονης δημοκρατικής Αριστεράς, στο «προπατορικό αμάρτημα» δηλαδή της μεταπολιτευτικής Αριστεράς στο σύνολό της, που δεν είναι άλλο απ' τον παρωχημένο αντιδεξιισμό των ηγεσιών της και τη συνακόλουθη αδυναμία τους να καταλάβουν τη βαθύτερη λογική του μεταπολιτευτικού τοπίου που αρχιτεκτόνησε ο Καραμανλής και στην οποία προσχώρησε επί της ουσίας ο Αντρέας Παπανδρέου, με σκόπιμους παιάνες περί του αντιθέτου. Χαμπάρι δεν πήραν για τη δικομματική στρατηγική, για τον κρίσιμο στην εφαρμογή της ρόλο του προοδευτικοφανούς και αριστερότροπου πόλου, του ΠΑΣΟΚ δηλαδή, που εντέλλονταν να πλευροκοπήσει την Αριστερά απ' τα αριστερά, επικαλύπτοντας το χώρο της και περιθωριοποι-

ώντας το ρόλο της. Χαμπάρι για την πλασματική αντίθεση Δεξιάς-αντιδεξιάς, που εμφάνιζε ο Αντρέας ως αντίθεση προόδου-συντήρησης και την έκανε θηλειά στο λαιμό της Αριστεράς, χρησιμοποιώντας υλικά της δικής της πολιτικής...

Δεν θα είχε κανένα νόημα αυτή η αναφορά, αν ακόμα και σήμερα δεν λειτουργούσαν οι παρενέργειες αυτών των επιλογών, που εξακολουθητικά «σπρώχνουν» την Αριστερά στο τσουβάλι του ΠΑΣΟΚ στο όνομα... μιας μεγάλης συνεργασίας Αριστεράς-ΠΑΣΟΚ (περίπτωση Λεωνίδα Κύρκου), της Κεντροαριστεράς (περίπτωση Δαμανάκη) και άλλων τέτοιων παρόμοιων.

Δεν θα είχε πολύ περισσότερο κανένα νόημα αυτή η αναφορά, αν με τα ίδια υλικά αυτής της κακής πολιτικής κληρονομιάς δεν ετοιμαζόταν η νέα θηλειά που σχεδιάζει να περάσει στο λαιμό του ΣΥΝ ο πολύς Λαλιώτης, που –μπράβο του του παιδιού– το παίζει χρόνια τώρα καλά το παιχνίδι του με την Αριστερά (εκμανλίζοντας, παραμιθιάζοντας και ευτελίζοντας ονκ ολίγα στελέχη της!).

Γι' αυτό, πολύ απλά και χωρίς περιστροφές, ο ΣΥΝ δεν μπορεί να αμυνθεί αποτελεσματικά:

• Πρώτον, αν δεν συνειδητοποιήσει πλήρως και απολύτως πως συμπαρασύρεται απ' τη φθορά του ΠΑΣΟΚ, επειδή θεωρείται, λόγω της παραμορφωτι-

βιβλιοπωλείο

Ορίζοντες

Ακαδημίας 57

106 79 Αθήνα

τηλ.: 010-3621.481

fax: 010-3618.343

Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά έπιγράμματα
από την αρχαία Ελλάδα

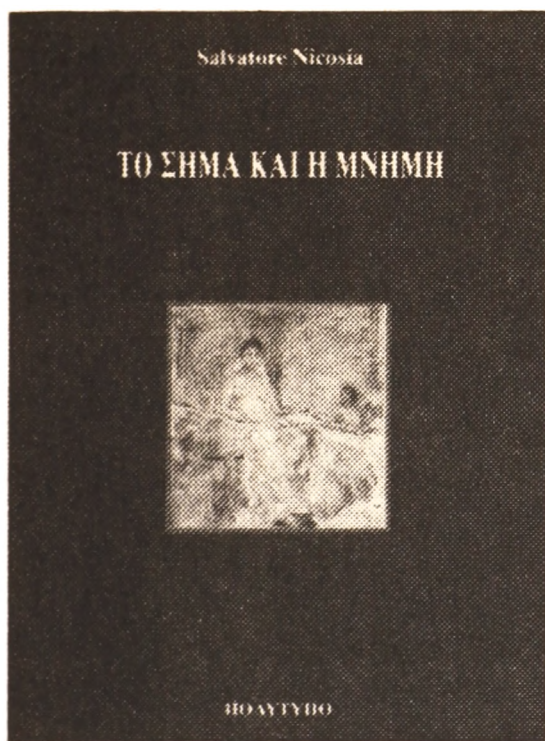
Μετάφραση:
Ευριπίδης Γαραντούδης

Από τις χιλιάδες έπιγραφές που
διασώθηκαν παρουσιάζεται μία
σημαντική έπιλογή που περιέχει κείμενα
από τον 7ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ.

Αρχαίο κείμενο, μετάφραση, σχόλια.

Έκτενής εισαγωγή του έλληνιστή
Σαλβατόρε Νκοζία.

Τετράχρωμες απεικονίσεις από τις
έπιτύμβιες στήλες της Δημητριάδος.

Η έπιτύμβια έπιγραφή διαωνίζει τό
όνομα και την ταυτότητα ενός ατόμου,
μαρτυρεί τον τρόπο που έζησε και
πέθανε, χαράζει την παρουσία του στη
μνήμη του κοινωνικού συνόλου,
προτείνοντάς τον σαν ήρωικό πολιτικό,
ήθικό παράδειγμα και του ξαναδίνει τη
μοναδική μορφή ύπαρξης που μπορεί να
συνεχίζει ακόμα και μετά τό θάνατο.

Έκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

κής εικόνας του στη συνείδηση μεγάλου
μέρους της κοινωνίας, ως δορυφορικό
του πολιτικό σχήμα.

• Δεύτερον, αν δεν απαλλαγεί απ' τις
παρενέργειες του «προπατορικού α-
μαρτήματος» και δεν αντιμετωπίσει τα
ενδογενή αίτια που τον εμφανίζουν ως
κόμμα πάσχων εξακολουθητικώς από
στρατηγικό στραβισμό (άλλα ο πρόε-
δρος, άλλα ο Κύρκος, η Δαμανάκη και
πάει λέγοντας).

• Τρίτον, αν δεν αρχίσει την αντεπίθε-
ση της σωτηρίας του... από χτες, αχρη-
στεύοντας αυτή τη φορά τη μέγγενη της
πασοκικής προπαγάνδας. Μια αντεπί-
θεση όμως που δεν θα εξαντλείται στο
όριο των εκλογών, αλλά θα έχει στρα-
τηγικό ορίζοντα πολύ πέραν αυτών.

Η ηγεσία του ΣΥΝ, ο πρόεδρος του
κυρίως, μεγάλη ελπίδα της πολιτικής
ζωής του τόπου (με ευθύνες όμως που
«κλείστηκε» στα παραδοσιακά όρια
αυτού του χώρου, αντί να ανοίξει τους
ορίζοντές του σύμφωνα με το δυναμι-
σμό της προσωπικότητάς του, με ευθύ-
νες για τη «διαχείριση» και τη δημο-
κρατική «ανοχή» των νοσηρών αντιφά-
σεων στα ηγετικά κλιμάκια του κόμμα-
τός του, κυρίως ευθύνες για τη δημο-
κρατική «ανοχή» του στρατηγικού
στραβισμού, ευθύνες τέλος γιατί «συμ-
βιβάστηκε» με μια κομματική δομή που
παράγει και αναπαράγει «νομές» εξου-
σίας στην εσωκομματική μικροκλίμακά
της και αδράνειες...) πρέπει:

• Πρώτον, να απευθυνθεί και να πεί-
σει τους (αριστερούς) σκεπτικιστές,
τους αναχωρητές, τους απογοητευμέ-
νους αλλά και τους οργισμένους του ζω-
τικού του χώρου πως ο ΣΥΝ δεν ανήκει
στη διαχειριστική «Αριστερά», αν
υπάρχει τέτοια Αριστερά. Και να τους
πείσει με τελεία και παύλα, ξεκαθαρί-
ζοντας χωρίς «ήξεις-αφήξεις» και εσω-
κομματικά το ζήτημα.

• Δεύτερον, να θωρακίσει πολιτικά
και ιδεολογικά τον παραδοσιακό αρι-
στερό κόσμο, για να μη λειτουργήσει κι
αυτή τη φορά το δίλημμα: «Ψηφίστε
ΠΑΣΟΚ, γιατί έρχεται η Δεξιά». Έλε-
ος, φτάνει πια μ' αυτό το παραμύθι. Εί-
ναι τρελό, το ΠΑΣΟΚ της πιο ξεφωνη-
μένης νεοφιλελεύθερης πολιτικής, μιας
καραμπινάτα δεξιάς πολιτικής, να λη-
λατεί ακόμη την Αριστερά... επισείο-
ντας τον μπαμπούλα της Δεξιάς.

• Τρίτον, πρέπει να κεντρίσει και
εμπνεύσει τους νέους ως η οραματική

Αριστερά της δημιουργικής αμφισβήτη-
σης όχι μόνο της δικομματικής συγκυ-
ριαρχίας αλλά και του συνολικού κατα-
ναλωτικού μοντέλου και τρόπου ζωής,
ως η σύγχρονη, δημοκρατική, ριζοσπα-
στική, κινηματική, ουμανιστική και οι-
κολογική Αριστερά της Ελλάδας του
21ου αιώνα.

• Τέταρτον, ως δύναμη πρωτοπορίας
και στο όνομα του καλύτερου μέλλο-
ντος και όχι ως δύναμη αμυντικής δια-
μαρτυρίας και στο όνομα του παρελθό-
ντος, να συναντηθεί με τα στρώματα
που σπρώχνει στο περιθώριο η νεοφι-
λελεύθερη πολιτική του δικομματικού
μπλοκ εξουσίας.

• Πέμπτον, να στείλει πειστικό μήνυ-
μα πως αμέσως μετά τις εκλογές το «γε-
ρασμένο» κομματικό μοντέλο του ΣΥΝ,
με τη μόνιμη Πολιτική Γραμματεία,
τους μόνιμους Ευρωβουλευτές κ.λπ., δί-
κην παραδοσιακού κομμουνιστικού
κόμματος, θα αναδομηθεί δημοκρατικά
εκ βάθρων, για να μπορεί να συναντη-
θεί με την κοινωνική Αριστερά, που
αναδεικνύεται στους χώρους της σύνο-
λης εργασίας και του πολιτισμού.

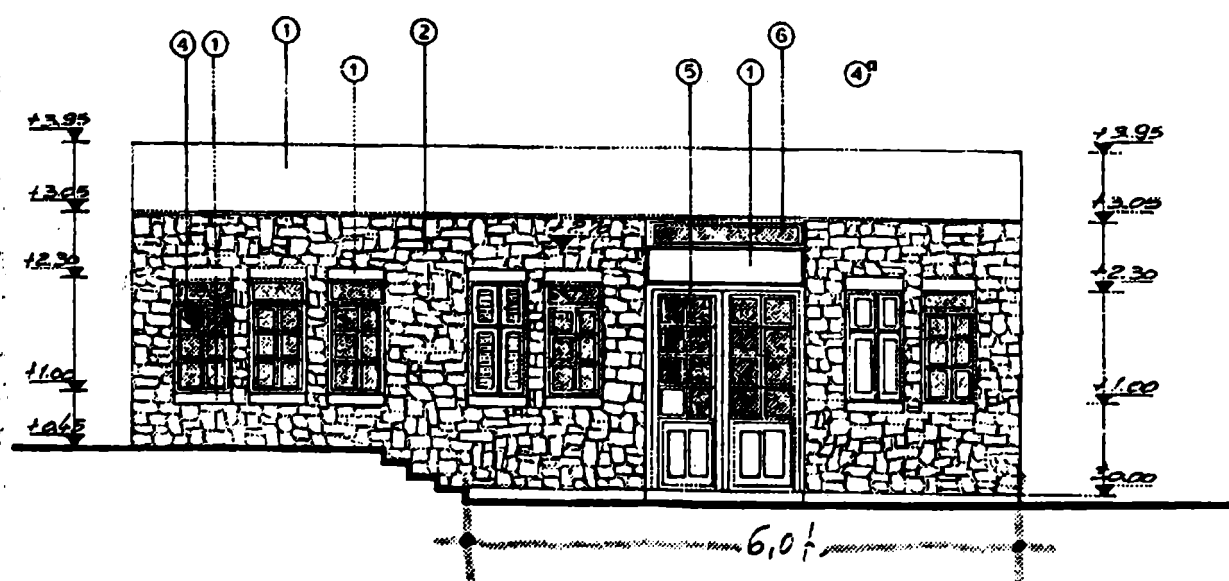
• Έκτον, να επεξεργαστεί τις θεμε-
λιώδεις θέσεις μιας δημοκρατικής πρό-
τασης εξουσίας, που θα είναι η βάση
των αναπόμενων μετεκλογικών ανα-
συνθετικών διαδικασιών όχι για να
αναπαλαιωθεί ή αναδομηθεί ο προο-
δευτικοφανής πόλος εναλλαγής, αλλά
για να δομηθεί ο δημοκρατικός και ρι-
ζοσπαστικός εναλλακτικός πόλος εξου-
σίας της ελληνικής κοινωνίας, πέραν
της διαχειριστικής «κεντροαριστεράς»
αλλά και του παραδοσιακού τριτοδιε-
θνικού μοντέλου...

Ανήκοντας και ο γράφων στους οργι-
σμένους του ζωτικού χώρου του ΣΥΝ,
οργισμένους λόγω των «ταλαιπωριών»
που μας έχει επιφυλάξει το κόμμα μας,
κατέγραψα όσο πιο καθαρά μπορούσα
τις αγωνίες που κυριαρχούν στις συζητή-
σεις μας, ελπίζοντας πως η ηγεσία του
θα απαντήσει εγκαίρως και στη σωστή
κατεύθυνση στα μηνύματά μας, οργανώ-
νοντας όσο καλύτερα γίνεται τη συνα-
σπισμική αντεπίθεση, που θα μας απαλ-
λάξει απ' το εκλογικό θρίλερ της επιβίω-
σης και όχι μόνο. Αρκετά με τις προε-
κλογικές οιμωγές των «συγκατανευξι-
φάγων» (συγκατανεύουν για να τρώνε!)
της πασοκικής εξουσίας, αρκετά με τους
προεκλογικούς διλημματικούς εκβια-
σμούς της στον αριστερό κόσμο.

Θύμα των δημοτικών εκλογών το καφενεδάκι της Δεξαμενής

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Δεκατρείς παραιτήσεις, οι καταγγελίες που τις συνοδεύουν, μια σημαντική υπαναχώρηση μελών του Δ.Σ. και η παρουσία του αντιδημάρχου Αθηναίων Ν. Απέργη στη γενική συνέλευση του Συλλόγου «Λυκαβηττός» προσδίδουν στις εξελίξεις γύρω από το καφενεδάκι της Δεξαμενής πολιτικό χαρακτήρα. Ειδικά ενόψει των δημοτικών εκλογών.

Όψη στον πεζόδρομο του σχεδιαζόμενου νέου καφενείου. Επέκταση στην πλατεία κατά 6 μέτρα. Προφανώς για να είναι εύκολο το σερβίρισμα στους πελάτες με τα τραπεζάκια που θα απλωθούν σ' όλη την πλατεία, τώρα αλάνα για τα παιδιά και χώρος περιπάτου για τους ηλικιωμένους. Αυτός είναι νέος τρόπος ζωής!...

Στις 20 Ιουνίου κατά τη διάρκεια γενικής συνέλευσης του Συλλόγου, ο επίτημος Πρόεδρος, δύο μέλη του Δ.Σ. και άλλα δέκα μέλη του Συλλόγου αποχώρησαν από τη διαδικασία παραιτούμενοι, καταγγέλοντας τη στάση του Προεδρείου του Δ.Σ.

Αφορμή στάθηκε η υπαναχώρηση στο θέμα της Δεξαμενής και πιο συγκεκριμένα «η αποδοχή των σχεδίων του Δήμου εκ μέρους του Προεδρείου και εν αγνοία των υπολοίπων μελών του Δ.Σ., αλλά και των κατοίκων της περιοχής», όπως καταγγέλθηκε.

Σχέδια τα οποία συνεπάγονται την κατεδάφιση του σημερινού ξύλινου κτίσματος και την ανέγερση στη θέση του, άλλου, πέτρινου και μεγαλύτερου κατὰ

έξι μέτρα προς την πλατεία.

Τα μέλη του «Λυκαβηττού» που αποχώρησαν δηλώνουν σε ανακοίνωσή τους ότι διαφωνούν πλήρως με οποιαδήποτε «αξιοποίηση και αναβάθμιση» του χώρου, «δηλαδή με την πλήρη αλλοίωση και καταστροφή της πλατείας».

Όλοι τους είναι εδώ και είκοσι χρόνια μέλη της Επιτροπής Κατοίκων για τη διάσωση της Δεξαμενής. Να σημειωθεί εδώ ότι το θέμα της Δεξαμενής είναι το μόνο στο οποίο μέχρι τώρα διαφωνούν με το Προεδρείο, καθώς επικροτούν τους μέχρι τώρα χειρισμούς του και στο θέμα του ξενοδοχείου της Εκκλησίας, αλλά και της τύχης του Λυκαβηττού γενικότερα.

Μετά και τις τελευταίες εξελίξεις τα

μέλη της Επιτροπής ανακοίνωσαν την ίδρυση του Πολιτιστικού Συλλόγου «Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης» για «την προστασία και διάσωση της Δεξαμενής».

Η παρουσία του αντιδημάρχου στο πάνελ του Προεδρείου καθ' όλη τη διάρκεια της γενικής συνέλευσης, ο οποίος μάλιστα απαντούσε και στους ομιλητές-μέλη του Συλλόγου, σχολιάστηκε αρνητικά. Κυρίως διότι διανύουμε προεκλογική περίοδο.

Στο «δια ταυτα», όντως το Προεδρείο πιθανόν να συμφώνησε με τα σχέδια του δήμου, αν κρίνουμε από τις δηλώσεις στην *Ελευθεροτυπία* (13/6/02) της αντιδημάρχου Ε. Βελέντζα ότι «πλέον έχουμε την συναίνεση των κατοίκων καθώς τα σχέδια τα έχει δει ο τοπικός σύλλογος "Λυκαβηττός" και συνενεί με αυτά».

Σύμφωνα με αυτά (δημοσιεύουμε εδώ την όψη), το κτήριο επεκτείνεται και κάτω από τα σκαλιά προς την πλατεία κατά έξι μέτρα.

Όσον αφορά στις παραιτήσεις, ο Πρόεδρος του Δ.Σ. κ. Διάκος στη Γ.Σ. ζήτησε και έγινε αποδεκτό από τους εναπομείναντες να εξετάσουν «αν θα κάνουν δεκτές τις παραιτήσεις μετά το καλοκαίρι».

Εντωμεταξύ κυκλοφόρησαν αφίσες του «Λυκαβηττού» για συμμετοχή σε διαγωνισμό ζωγραφικής στη Δεξαμενή την Τρίτη 2 Ιουλίου στις 6.30 το απόγευμα. Θέμα του θα είναι το ίδιο το καφενεδάκι και τα έργα των νικητών «θα διακοσμήσουν τους τοίχους του καινούργιου Καφενείου».

Κατάφερε άραγε η δημοτική αρχή με τα τερτίπια της περί ανεπάρκειας του υπάρχοντος κτίσματος να διαρρήξει την ενότητα των κατοίκων της περιοχής; Θα το δούμε. Οι κάτοικοι πάντως δηλώνουν αποφασισμένοι να αποτρέψουν με κάθε μέσο την καταστροφή του υπάρχοντος καφενείου και της πλατείας.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΟΒΙΔΙΟΣ Ο ΑΝΤΙΑΝΤΙΑΠΕΡΓΙΑΚΟΣ...

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ 2002

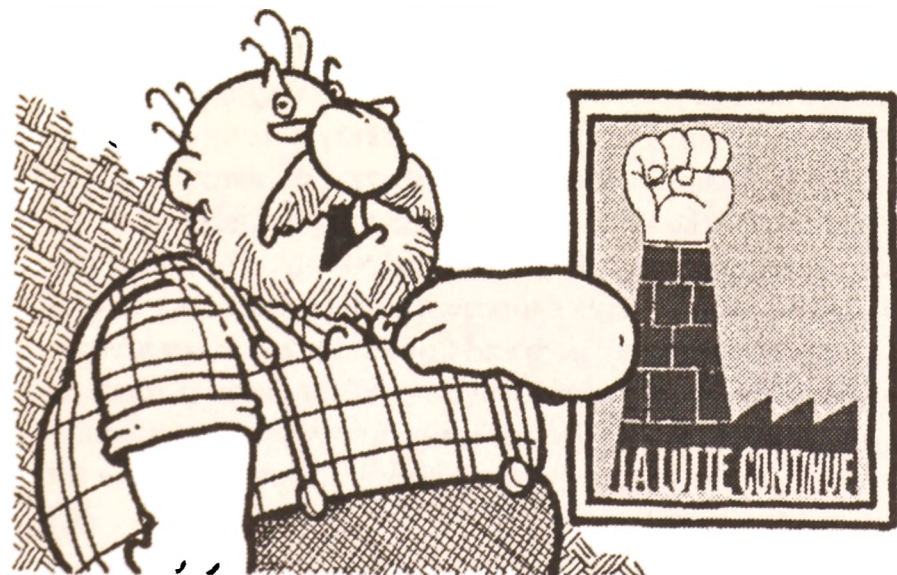
ΩΣ ΕΔΩ ΗΕ ΤΗΝ ΑΝΤΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΤΡΑΚΥΛΑ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ! ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΑ ΠΑΡΙΣΤΑΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ ΚΙ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΣΤΕΛΝΟΥΝ ΜΑΤ ΚΑΙ ΞΕΘΑΒΟΥΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΝΑ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗΣΟΥΝ ΟΣΟΥΣ ΑΝΤΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΛΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥΣ!

ΣΕ ΤΕΤΟΙΕΣ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΟΠΩΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΕΚ ΠΕΙΡΑΣ, ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΕΧΕΙ ΧΡΕΟΣ ΝΑ ΦΑΝΕΙ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΝΑ ΜΕΘΟΔΕΥΣΕΙ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΑΠΟΦΕΥΓΟΝΤΑΣ ΑΚΑΙΡΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΟΥ ΥΠΟΝΟΜΕΥΟΥΝ ΑΚΟΜΑ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ!

Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, ΔΗΛΑΔΗ, ΕΧΕΙ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ! ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΔΙΚΑΙΟΥΤΑΙ ΝΑ ΠΑΡΑΝΥΕΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΝΑ ΜΑΣ ΚΡΑΤΑ ΟΜΗΡΟΥΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΚΒΙΑΣΕΙ ΜΙΑ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΠΟΥ ΣΤΟ ΚΑΤΩ-ΚΑΤΩ ΓΝΩΡΙΖΕΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ!

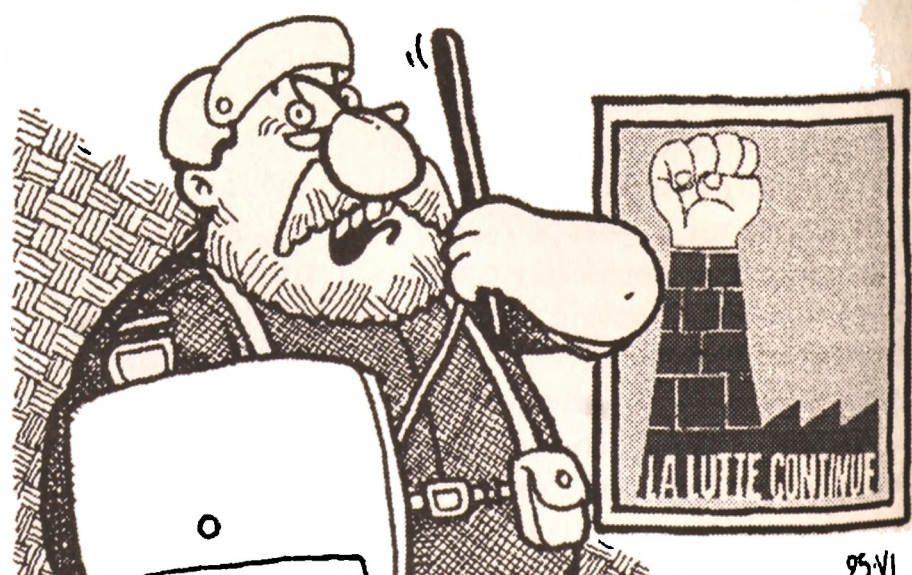
ΕΜΕΙΣ, Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ, ΠΟΥ ΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ ΠΑΝΤΑ ΤΙΣ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ, ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟ ΚΑΙ ΝΑ ΒΡΟΝΤΟΦΩΝΑΣΟΥΜΕ ΟΤΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ Ν' ΑΦΑΙΡΕΙΤΑΙ ΧΩΡΙΣ ΣΟΒΑΡΟ ΛΟΓΟ!

ΔΙΟΤΙ, ΔΥΣΤΥΧΩΣ, ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΕΡΧΟΝΤΑΙ ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΠΛΗΤΤΟΥΝ ΑΜΕΣΑ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ! ΚΙ ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΚΟ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ Ν' ΑΔΙΑΦΟΡΕΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΙΚΡΟΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΟΣΩΝ ΤΟΝ ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΥΝ ΚΛΕΙΝΟΝΤΑΣ ΔΡΟΜΟΥΣ, ΛΙΜΑΝΙΑ, ΕΘΝΙΚΕΣ ΟΔΟΥΣ ΚΙ ΟΤΙ ΑΛΛΟ ΤΟΥΣ ΚΑΠΝΙΖΕΙ!

ΑΣ ΠΡΟΣΕΧΟΥΝ, ΛΟΙΠΟΝ, ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΤΑ ΑΧΑΡΙΣΤΑ ΡΕΜΑΛΙΑ ΠΟΥ -ΕΝΩ ΕΧΟΥΝ ΑΚΟΜΑ ΔΟΥΛΕΙΑ- ΦΩΝΑΖΟΥΝ ΚΙ ΑΠΟ ΠΑΝΩ! ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΘΑ ΠΑΤΑΞΕΙ ΚΑΘΕ ΑΠΟΠΕΙΡΑΝ ΔΙΑΣΑΛΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ!

Οι ελληνικές εξαγωγές νερού

του Δ.Ζ. Παπανικολάου

Τα τελευταία καλοκαίρια, προς το τέλος Ιουνίου, η ΕΥΔΑΠ μάς προέτρεπε «να προσέχουμε για να έχουμε», και μάλιστα αναρτούσε στους δρόμους μεγάλης κυκλοφορίας τεράστιες αφίσες με κείνη την υπερμεγέθη κάνουλα, που από το χείλος της κρεμόταν μια σταγόνα νερού. Κι η σταγόνα έπεφτε και δεν έπεφτε – για να μεταδίδει σε μας τους ταλαίπωρους Αθηναίους την αίσθηση πως η ζωή μας κρέμεται όπως και κείνης από μια αόρατη κλωστή.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα αναλύσω, όσο μπορώ καλύτερα, την αιτία για την οποία δεν έχουμε νερό και θα υποστηρίξω πως η αφίσα της ΕΥΔΑΠ δεν μας αφορά, γιατί δεν φταίμε εμείς που δεν έχουμε, όσο κι αν προσέχουμε, μιας και το λίγο νερό που πέφτει κάθε χρόνο πάνω από τη χώρα μας η καθ' όλα αξιοσέβαστη διοίκηση το εξάγει. Δεν έχουμε λοιπόν νερό, όχι γιατί δεν προσέχουμε, αλλά γιατί το εξάγουμε. Πώς όμως συμβαίνει κάτι τέτοιο;

Τα ντόπια φυτά –οι ελιές, τα σύκα, τα κούμαρα, η ρίγανη, τα αμπέλια, η κάπαρη– έχουν αναπτύξει δια μέσου των αιώνων τεχνολογία εξοικονόμησης νερού και δεν χρειάζονται καθόλου μα καθόλου πότισμα το καλοκαίρι, σε αντίθεση με φυτά που έχουν φτάσει στην Ελλάδα από ξένους τόπους.

Το πορτοκάλι το φέραμε από τη χώρα των Εσπερίδων και μερικές ποικιλίες διατηρούν ακόμη και σήμερα την ονομασία από τον συγκεκριμένο τόπο καταγωγής τους, την Βαλέντσια. Στη Βαλέντσια το βροχομετρικό υψόμετρο φτάνει τα δύο μέτρα, και συνήθως το καλοκαίρι βρέχει με το τουλούμι. Δεν είναι λοιπόν καθόλου παράξενο πως σ' ένα τέτοιο βροχερό περιβάλλον οι πορτοκαλιές δεν ανέπτυξαν καμία τεχνολογία εξοικονόμησης νερού, μιας και δεν υπήρξε λόγος.

Στην Ελλάδα, που δεν βρέχει, η πορτοκαλιά πρέπει να ποτιστεί, και γι' αυτό εκτεταμένοι πορτοκαλεώνες αναπτύσσονται στις εκβολές ποταμών, στον Άραχθο για παράδειγμα, στην περιοχή της Άρτας.

Οι Ρωμαίοι καλλιεργούσαν πορτοκάλια στη Νικόπολη, κι απ' αυτή τους τη δραστηριότητα παραμένουν ακόμη και σήμερα τα τόξα από ρωμαϊκά τούβλα που φέρουν στη ράχη τους αρδευτικά κανάλια, όπως στη Νέα Φιλαδέλφεια τα τόξα του Αδριανού. Το κάθε κιλό πορτοκάλι χρειάζεται περί τα 300 κιλά νερό μέχρι την ωρίμανσή του. Μέχρι πρότινος η Ελλάδα εξήγαγε ένα εκατομμύριο τόνους πορτοκάλια. Αν πολλαπλασιάσει κανείς αυτή την ποσότητα με τα 300 κυβικά νερού που απαιτείται για κάθε τόνο παραγωγής, τότε εύκολα αντιλαμβανόμαστε τον όγκο των τρακοσίων εκατομμυρίων κυβικών νερού και το μέγεθος της επιφάνειας που θα σχημάτιζε μια τέτοιου μεγέθους λίμνη.

Το ίδιο συμβαίνει με το καλαμπόκι. Το φυτό κατάγεται από τη νότιο Αμερική. Το καλαμπόκι είναι ο χρυσός των Μάγια. Στην πατρίδα του που καλλιεργείται βρέχει ασταμίτητα. Για την καλλιέργειά του εμείς χρειαζόμαστε είτε το νερό των ποταμών που πηγάζουν στις βαλκανικές χώρες, είτε νερό του υδροφόρου ορίζοντα. Σε λίγο που το ίδιο μοντέλο ανάπτυξης θα ακολουθήσουν και οι βαλκανικές χώρες και θα καλλιεργούν κι αυτές καλαμπόκι, τα ποτάμια δεν θα φτάνουν πλέον στην Ελλάδα. Εμείς θα αντλούμε από 300 μέτρα βάθος, μέχρις ότου εισχωρήσει το θαλασσινό νερό στον υδροφόρο ορίζοντα και σταματήσει εξ ανάγκης η καλλιέργεια του καλαμποκιού οριστικά.

Το ίδιο και με το βαμβάκι. Το φυτό προέρχεται από την Αίγυπτο και το νερό που χρειαζόταν εκεί το έπαιρνε από τις πλημμύρες του Νείλου. Στους κάμπους της Κωπαΐδας αντλείται από τον υδροφόρο ορίζοντα, και κάθε κιλό βαμβάκι απαιτεί 350 κιλά νερό. Σε λίγο ούτε στην Κωπαΐδα, ούτε στον θεσσαλικό κάμπο θα καλλιεργείται βαμβάκι, γιατί στον υδροφόρο ορίζοντα θα έχει εισχωρήσει θαλασσινό νερό.

Τα ντόπια φυτά όπως οι ελιές έχουν αναπτύξει τεχνολογία εξοικονόμησης νερού. Η ελιά παράγει το λάδι για να μην εξατμίζεται το νερό που είναι μέσα στους καρπούς της. Η ρίγανη σχηματίζει έναν αρωματικό κώδωνα γύρω από τον εαυτό της, για να επιβραδύνει την εξάτμιση.

Το σταφύλι δημιουργεί στους καρπούς του μια μεμβράνη χωρίς πόρους για να μην εξατμίζεται το νερό που με τόσο κόπο έχει μαζέψει. Εάν κανείς παρατηρήσει στο ηλεκτρονικό μικροσκόπιο τη μεμβράνη μιας ρόγας σταφυλιού θα εκπλαγεί από την έλλειψη πόρων. Καμία ανθρώπινη τεχνολογία δεν μπορεί να παράγει τέτοιου είδους μεμβράνες.

Όταν θέλουμε να αποξηράνουμε σταφύλια για να φτιάξουμε σταφίδες, τα τσαμπιά τα βουτάμε σε καυστική ποτάσα, για να ραγίσουν οι μεμβράνες από τις ρόγες, διαφορετικά η ξήρανση δεν είναι εφικτή.

Τα περισσότερα φυτά ευδοκιμούν σ' έναν συγκεκριμένο τόπο. Τα σύκα της Κύμης έχουν την καταπληκτική ποιότητα του τόπου όπου καλλιεργούνται. Πολλοί που μετέφεραν συκιές από την Κύμη σ' άλλους τόπους, τα σύκα τους ήταν άγευστα. Από την Κύμη ζητούνται σύκα, ιδιαίτερα από τις σκανδιναβικές χώρες, κι οι Κουμιώτες δεν μπορούν να καλύψουν ούτε το 5% της ζήτησης.

Τα μαστιχόδεντρα της Χίου μπορούν να καρποφορήσουν μόνο σ' αυτό το νησί. Οι Ιάπωνες που πήραν μαστιχόδεντρα από τη Χίο, παρότι προσπαθούν 30 χρόνια, δεν πέτυχαν την καλλιέργειά τους. Στην Ελλάδα έγινε προσπάθεια να καλλιεργηθεί η κάπαρη. Δεν τα κατάφεραν όμως. Η κάπαρη καλλιεργείται σ' ένα νησί της Ιταλίας, την Παντελερία, και οι κάτοικοι του νησιού έχουν το μεγαλύτερο εισόδημα της Ευρώπης από την εξαγωγή του ντόπιου αυτού μεσογειακού φυτού.

Στη νότιο Αφρική, που έχει σχεδόν μεσογειακό κλίμα, η καλλιέργεια της ελιάς δεν ευδοκίμησε ποτέ, γιατί έλειπε από το φυτό μία συνθήκη για να καρποφορήσει, η πτώση της θερμοκρασίας για μικρό χρονικό διάστημα κάτω από το μηδέν. Καρποφόρησαν μόνο όταν έρριξαν με ψυκτικά μηχανήματα τη θερμοκρασία για ένα μικρό χρονικό διάστημα χαμηλά. Οι Νοτιοαφρικανοί όμως δεν προσέφεραν στις ελιές ψύξη, για να εξάγουν τους καρπούς τους, γιατί θα πάθαιναν αυτό που έπαθαν οι Έλληνες: αντί να εξαγάγουν ελιές, θα εξήγαν ηλεκτρική ενέργεια απαραίτητη για την αναπαραγωγή των συνθηκών του τόπου προέλευσης του φυτού.

Αυτοί που ασχολούνται με προσοχή με τους έμβιους οργανισμούς αντιλαμβάνονται την εντοπιότητα της ύπαρξης, είναι σκεπτικοί ως προς την παγκοσμιοποίηση των πραγμάτων, έχουν αμεσότητα προς τη διαχείριση της ύλης και δεν επιδοτούν προϊόντα που δια μέσου της εξαγωγής τους σπαταλιέται το λίγο νερό που πέφτει στην πατρίδα τους.

Ανώνυμοι - Βαρόνοι

Το ανενδοίαστο παζάρι του Δ. Αβραμόπουλου για να διασώσει το πολιτικό του μέλλον μετά το φιάσκο του ΚΕΠ αλλά και η πρόδηλη όσο και συνεχιζόμενη εγκατάλειψη του πρώτου δήμου της χώρας από τον νεόκοπο πλην τέως πρόεδρο προς εξυπηρέτηση των κομματικών του υποχρεώσεων, αποκαλύπτει ξανά με ανάγλυφη ωμότητα την κρίση της τοπικής αυτοδιοίκησης μετά την αποψίλωση βασικών της αρμοδιοτήτων από την κεντρική εξουσία. Οι δήμοι ως φαντασιακά κάστρα των μικροκοινωνιών έχουν από καιρό εκφυλιστεί, στην πλειονότητά τους, σε «θέατρα» προορισμένα για να λάμπουν τα ψώνια της γειτονιάς ή σε προθαλάμους περαιτέρω εξέλιξης κάποιων επαγγελματιών του πολιτικού ρεαλισμού.

Άρα δεν θα ήταν άκαιρο αν συζητάγαμε τι ενδεχομένως θα μπορούσε να είναι ένας αριστερός πολιτισμός για τον δήμο-μοντέλο της χώρας: ένας πολιτισμός που να μην εξαντλείται στα «έργα» και τις «ημέρες» της περιώνυμης ηγεσίας αλλά να νοιάζεται για τις συλλογικότητες και τα υποκείμενα: για τα έργα δηλαδή και τις ημέρες αυτών των ανώνυμων και ελάχιστων, ώστε να επιτευχθεί μια πλήρης ανατροπή της ισχύουσας πυραμίδας. Τουλάχιστον ας ωφελήσει σε κάτι αυτό το αδίστακτο προϊόν του πιο αμοράλ επαγγελματισμού που λέγεται «Αβραμόπουλος» βάζοντάς μας να σκεφτούμε έξω από την πεπατημένη.

Στον τόπο αυτό πια η μόνη πολιτική που παράγεται είναι οι κυριακάτικες συνεντεύξεις των πρωτοκλασάτων υπουργών ή υπουργήσιμων στις εφημερίδες των κρατικών μεγαλοεργολάβων. Βλέπετε, ανεπαισθήτως ο άβουλος πρωθυπουργός των επαναλαμβανόμενων εκσυγχρονιστικών αποτυχιών –παιδεία, υγεία, ασφαλιστικό, δημόσια διοίκηση, κυκλοφοριακό, ανάπτυξη, δημόσιο χρέος, ιδιωτικοποιήσεις κ.λπ.– έχει καταστήσει τον τόπο μια μπανανία τύπου Νότιας Αμερικής: μόνο που εδώ οι βαρόνοι δεν εμπορεύονται κοκαΐνη αλλά το κράτος το ίδιο με τις λειτουργίες του. Αυτό είναι λοιπόν το πλέγμα των σχέσεων: από τη μια οι ανώνυμοι, απ' την άλλη οι βαρόνοι και στη μέση ως talking heads οι επώνυμοι πολιτικοί της τρέχουσας εσοδείας που υφίστανται μόνο ως τηλεοπτικά δρώμενα και ως αποδέκτες παραγγελιών.

Τον τίτλο της στήλης δανείζομαι από το πρόσφατο ομώνυμο βιβλίο του Μ. Στεφανίδη που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Καστανιώτη.

Δ. ΑΒΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

Στην περίπτωση του η πολιτική γελοιότητα χτύπησε κόκκινο σε βαθμό ώστε να τον σιχαθούν ακόμη και οι μωβ γιαγιάδες της ευρύτερης περιοχής Κολωνακίου. Επίσης πολλά λέγονται για τη σπατάλη και την κακοδιαχείριση των οικονομικών του ΚΕΠ καθώς και των πακέτων δωρεών που προσέφεραν αγωνιώντας «πολίτες» σαν τον κ. Κοντομηνά, τον πρώην της Interamerican και σταθερό πασόκο. [Είναι γνωστό ότι ο κ. Κοντομηνάς έχει κερδίσει πάρα πολλά μεταπωλώντας επιτυχημένες εταιρείες του. Μόνο από την πώληση της Interamerican και της Interbank κέρδισε περί τα 40 δισ. Ήταν εύλογο λοιπόν, για να υποστηρίξει το άυλο, να επενδύσει σε πολιτικό χρήμα. Γνωστές πρακτικές αυτές στα νέα τζάκια.] Οι γνωρίζοντες μιλάνε για 5 δισ. που δεν υφίστανται πλέον αλλά και για την σαρδόνεια στρατηγική που εκπορεύθηκε από την Χαριλάου Τρικούπη και είχε ως στόχο να ενισχύσει το ΚΕΠ και να πλήξει την Ν.Δ.

Σήμερα ο κ. Αβραμόπουλος, αλώβητος –νομίζει– από τέτοιους μπακάλικους λογαριασμούς, μπορεί να κοιτά με το οραματικό του βλέμμα το μέλλον (του), φαντασιούμενος τη νέα έπαυση

που θα του επιφυλάξει το εκλογικό σώμα. Αυτό πάλι, το εκλογικό σώμα, ας του δείξει τη μόνη θέση που του αξίζει. Την εξέδρα.

ΠΡ. ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Κάποτε η Ν.Δ. επέχαιρε με τη δυναμική που ανέπτυξε ο κοινοβουλευτικός της εκπρόσωπος, καθώς λειτουργούσε ως το πάρισο του Ευ. Βενιζέλου στην παράταξη. Σήμερα όμως αντιμετωπίζεται με όλο και μεγαλύτερη καχυποψία λόγω των δεσμών που συνεχίζει να διατηρεί με τον Σωκράτη Κόκκαλη λειτουργώντας σταθερά ως νομικός μυστικοσύμβουλος του. Έτσι ο μέλλον υπουργός Προεδρίας, Δη-

μόσιας Διοίκησης, Εσωτερικών κ.λπ. θα πρέπει να είναι ικανοποιημένος αν –οψόποτε– του ανατεθεί ένα υπουργείο Μεταφορών ώστε να πραγματοποιήσει το «όραμα» που άφησε ανολοκλήρωτο ο κ. Βούγιας. Πού την πάτησε όμως ο τόσο ικανός και προικισμένος αυτός αγορητής; Προερχόμενος από τις τάξεις του πρόσφατου καθηγητικού κατεστημένου, αντάλλαξε με περισσή ανακούφιση την ακαδημαϊκή τήβεννο με την στραταρχική ράβδο. Η έπαρση και η εξουσιομανία του τον πρόδωσαν δραματικά, διαιωνίζοντας τις ατραπούς της διαπλοκής μέσα στο κόμμα που υποτίθεται ότι θα την συντρίψει. Λίγο είναι αυτό;

Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

Μπορεί ο «Μαρά» του κινήματος να φθέγγεται συνήθως άρες-μάρες, εντούτοις ο λόγος του βαρύνει καθοριστικά και στ' ανώτατα και στα κατώτατα κλιμάκια. Βλέπετε είναι αυτός ο αόρατος «πρώτος» που από τα παρασκήνια κινεί τα νήματα και κατευθύνει «αυτώντας εντεύξεις». Σήμερα όμως βρίσκεται σε πραγματικά δυσχερή θέση. Απ' όταν ανέλαβε τη γενική γραμματεία του κόμματος, η διαφορά ανάμεσα στο ΠΑΣΟΚ και τη Ν.Δ. έφτασε τις εννέα ποσοστιαίες μονάδες. Δύσκολοι καιροί για ροκ. Ο ίδιος λέει πως και στο παρελθόν είχαμε τέτοια φαινόμενα και υποσχεται ανάκαμψη. Καλού-κακού όμως συνωμοτεί ακατάπαυστα και στήνει νέες στρατηγικές: Γιωργάκη ή Βαγγέλη; Απ' την Κική και την Κοκό τι να διαλέξει; Και με τις δύο λύσεις αισθάνεται άβολα τόσο λόγω ηλικίας όσο και λόγω (κακού) παρελθόντος. Μια τρίτη δυνατότητα θα ήταν ν' αναδείξει και να επιβάλει έναν άλλο δελφίνο, είτε μεταβατικό –π.χ. Άκης– είτε άφθαρτο –π.χ. Γιάννος ή Παπαδόπουλος(!). Εκτός κι αν αποτελέσει με την άσπονδη συντροφισιά του Βασούλα το πιο καυτό ερωτικό δίδυμο της μικροπολιτικής. Δύσκολοι καιροί για τακτικιστές!

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Αν και απολαμβάνει τη δόξα σε καθημερινή δόση και ενιαύσια βάση, εντούτοις είναι σταθερά ανικανοποίητος όπως κάθε αυθεντικός φιλόδοξος. Αφού περιθωριοποίησε την «Χρυσοπηγή», επέβαλε τους εκλεκτούς του στην ιεραρχία, πέρασε το προσωπικό του image στην εκκλησία, κατέγραψε τα 3 εκατ. «ψηφοφόρους» για να 'χει να τηγανίζει τον κ. Σημίτη, εντούτοις δεν τον αφήνει σε ησυχία το του Πατριάρχου τρόπαιον. Κάτι οι νέες χώρες, κάτι η πρωτοκαθεδρία, κάτι το διεθνές παιχνίδι που ορέγεται ο πρόεδρος της ελλαδικής Συνόδου, κάτι η δημοτικότητα

τα του Κωνσταντινουπόλεως ανά το Πανελλήνιον αλλά και τα συχνά σούρτα-φέρτα του στις χώρες της ποιμαντικής του Μακαριωτάτου –ήρθε κι έδωσε το γλυκό. Βλέπετε ο Παναγιώτατος κουβαλάει τον αυθεντικό δικέφαλο αετό κι όχι τον γιαλαντζή δικό μας (ένα πράγμα σαν τη σημαία της ΑΕΚ). Όθεν ο Χριστόδουλος απαιτεί σεβασμό και απειλεί μ' επιτίμια. Βλέπετε, όταν η εκκλησία εναγκαλίζεται την πολιτική, ο Σατανάς μπαίνει από την πόρτα και ο Θεός δραπετεύει απ' το παράθυρο. Όστε να πληρωθεί το ρηθέν «ίνα συντρίψω αυτούς ως σκεύη κεραμέως».

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΡΟΤΕΣΤΑΚΙΣ

Μήπως είστε φασίστες;

του Βασίλη Μαρουλά vasilis@methexis.gr

Τι είναι ο φασισμός; Μήπως η πολιτική επιστράτευση των απεργών; Μήπως η αδιαφάνεια στις επιχορηγήσεις; Μήπως τα σκάνδαλα και η διαφθορά; Μήπως η κατασπατάληση του δημόσιου χρήματος; Μήπως η χρησιμοποίηση της πλαστής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας ως όπλο παράνομων και παράλογων αποφάσεων που βλάπτουν το κοινό συμφέρον; Αν όλα τα παραπάνω είναι φασισμός, τότε παρακαλώ το ερωτηματικό του τίτλου να παίρνει πούλο.

Κύριοι, είστε φασίστες. Λυπάμαι που σας το ανακοινώνω εγώ, αλλά είστε. Ω, μην τρομάζετε. Δεν είναι κακό που είστε φασίστες. Το κακό είναι να είσαι ηλίθιος φασίστας. Και είσαι ηλίθιος φασίστας, όταν συμπεριφερόμενος ως φασίστας προσπαθείς να κερδίσεις τις επόμενες εκλογές χρησιμοποιώντας τον φόβο της επιστροφής της Δεξιάς. Ω, πόσο ηλίθιος φασίστας είσαι τότε.

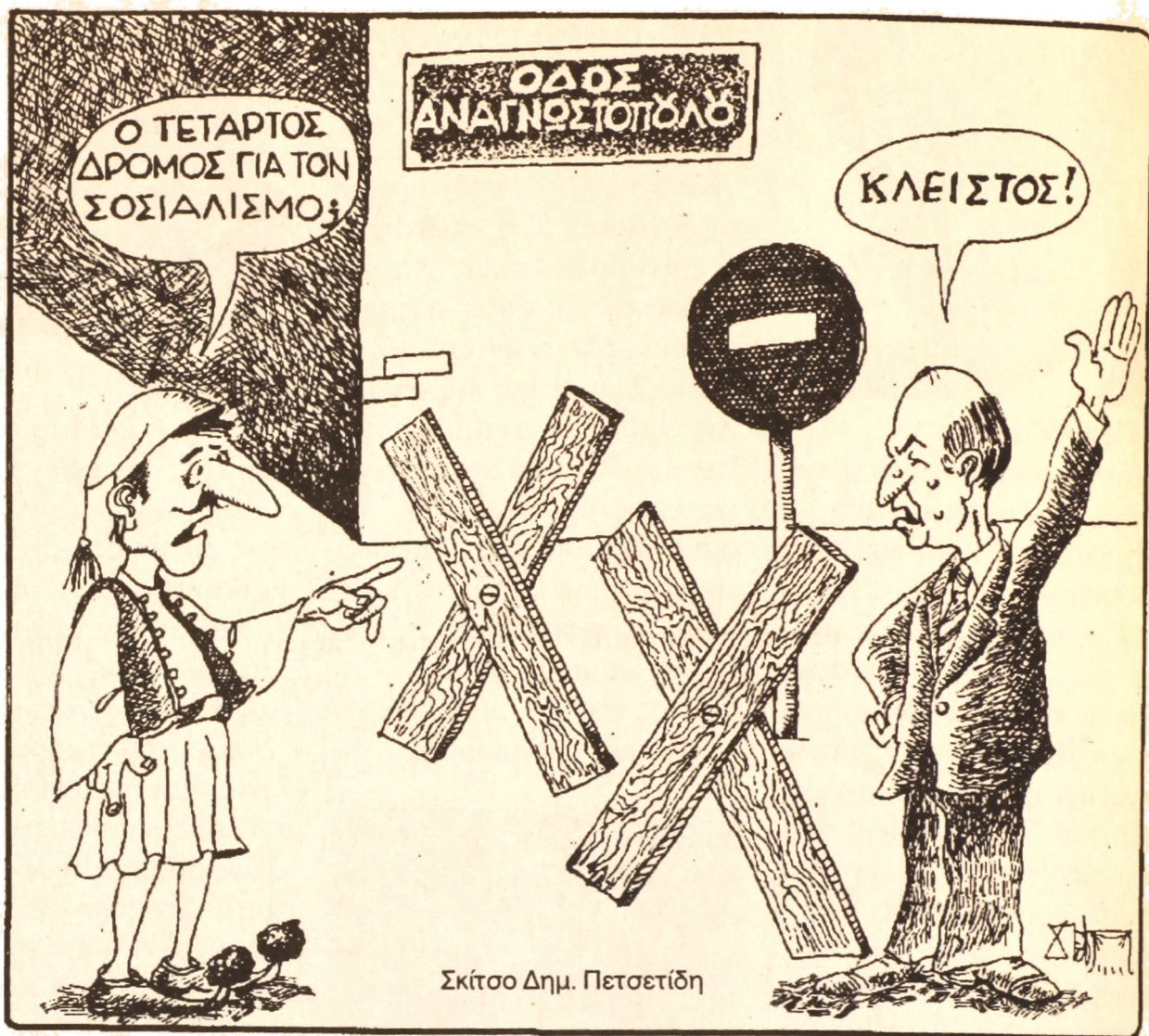
Δηλαδή τι θα κάνει η Δεξιά αν επιστρέψει στην κυβέρνηση; Μήπως θα αρχίσει τις ιδιωτικοποιήσεις; Αδύνατον, λόγω έλλειψης αντικειμένου.

Μήπως θα διαλύσει τη χώρα; Μα ελάτε τώρα, κάνετε σαν παιδί που του παίρνουν το παιχνίδι από τα χέρια.

Μήπως οι υπουργοί της Δεξιάς θα πλασάρουν ένα νέο είδος αλαζονείας; Σας βρίσκω αισιόδοξους. Όλη την γκάμα αλαζονείας την έχετε ήδη χρησιμοποιήσει ανακαλύπτοντας μάλιστα και νέες μεθόδους.

Προσπαθώ να φοβηθώ τη Δεξιά και δεν μου βγαίνει. Είναι όπως τότε που χαρήκαμε με την επιστροφή του Καραμανλή. Μέχρι κι οι αριστεροί που είχαν βασανιστεί, χάρηκαν.

Τι είναι η Δεξιά; Άραγε θα μας στείλει στη Μακρόνησο; Μα οι εξορίες που έχετε δημιουργήσει, φασίστες μου, ωχριούν μπροστά και στα πιο ευφάνταστα βασανιστήρια. Νησίδες απομόνωσης και αποκλεισμού μέσα στις πόλεις. Λευκά κελιά ευτελισμού και βλακειάς. Νά ποιες είναι οι δικές σας εξορίες. Ποιος υπουργός Πολιτισμού της Δεξιάς θα τολμούσε με το «έτσι γουστά-

ρω» να χρηματοδοτήσει παραστάσεις αθλιότερες των σχολικών με δεκάδες δισεκατομμυρίων; Ποιος υπουργός Πολιτισμού θα βόλευε βουλευτές του κόμματός του που ηγούνται ομάδας διοργανωτών φεστιβάλ, χρηματοδοτώντας τους με άλλες τόσες δεκάδες δισεκατομμυρίων επιτρέποντας μάλιστα στους βουλευτές αυτούς να δίνουν και συνεντεύξεις Τύπου θριαμβολογώντας για το επίτευγμα; Ούτε στις Φιλιππίνες δεν γίνονταν αυτά. Με ποια Δεξιά λοιπόν προσπαθείτε να μας τρομάξετε; Αν τα έκανε αυτά η Δεξιά, την επόμενη ημέρα οι επαγγελματίες συνδικαλιστές σας θα είχαν κάψει την Αθήνα. Τώρα βολεύονται στο μισθολόγιο της ανυποληψίας. Αύριο θα βαφτίσουν αντεργατικές τις νομοθεσίες που τα αφεντικά τους ψήφισαν και υλοποίησαν πρώτοι.

Ξέρετε τι θα είχε γίνει αν κυβέρνηση της Δεξιάς είχε αποφασίσει να κάνει πολιτική επιστράτευση στους απεργούς ναυτικούς; Θα είχαν βαφτεί κόκκινα τα λιμάνια ενώ τώρα ο Πολυζωγόπουλος και η ΓΣΕΕ αποτελούν τη φρουρά του ασφαλιστικού.

Λοιπόν τι άλλο θα κάνει η Δεξιά; Μή-

πως θα κλείσει τις εφημερίδες και δεν θα έχουμε ενημέρωση; Χω, χω, χω, που γελάει κι ο Άι-Βασίλης της «Πενθεσίλει» και του 2004. Ναι, αυτός που μοιράζει με τα τσουβάλια τα λεφτά στις εφημερίδες μέσω διαφημίσεων κι εκείνες υμνούν τις πρωτοβουλίες του υπουργού, επαινούν τις ιδέες του και θαυμάζουν τον πυρετώδη ρυθμό των προετοιμασιών για τους Ολυμπιακούς. Κι ύστερα αναρωτιούνται οι εκδότες γιατί δεν διαβάζει ο Έλληνας εφημερίδες. Έλα ντε. Γιατί να μην διαβάζει τους ύμνους; Να τους μάθει απ' έξω. Να γίνει πελάτης, ψήφος, αριθμός κυκλοφορίας, τουτέστιν αύξηση της δημοφιλίας πίας.

Κύριοι, προς Θεού, δεν θέλω να χάσετε τις επόμενες εκλογές. Μπορεί μάλιστα να σας ψηφίσω. Θέλω να σας δω να τις κερδίζετε και να χλομάζετε, επειδή θα πρέπει να αναλάβετε τις ευθύνες του μπάχαλου. Θέλω να σας δω να φεύγετε νύχτα. Δίχως ευκαιρία επιστροφής. Να κλείσει ο κύκλος σας και να ρόδα ξέφρενη, δίχως προορισμό, να κυλήσετε στην κατηφόρα μέχρι να χαθείτε για πάντα από τον ορίζοντα.

Υπό το φως του παρόντος

Η παλαιότερη λογοτεχνία «εκ νέου»

του Κώστα Βούλγαρη

Ο τρόπος ή μάλλον οι τρόποι με τους οποίους η παλαιότερη λογοτεχνία διαβάζεται από έναν άνθρωπο του καιρού μας, οι ιδιαίτεροι όροι αυτής της αναγνωστικής συνθήκης, οι μέθοδοι με τις οποίες παρουσιάζεται ένας παλαιότερος ποιητής, πεζογράφος ή κριτικός, τα κριτήρια με τα οποία ανθολογείται το έργο του, τα πλεονεκτήματα μα και τα προβλήματα που προκύπτουν λόγω της χρονικής απόστασης από το πρωταρχικό λογοτεχνικό γεγονός, αλλά ακόμα και ζητήματα ορολογίας, όπως τι εννοούμε «παλαιότερη» λογοτεχνία, αποτελούν το πλαίσιο του αφιερώματος, το οποίο προέκυψε από τα πρακτικά μιας ημερίδας με τον ίδιο τίτλο, που οργανώθηκε από τις εκδόσεις Γαβριηλίδης την 1/4/2002 στο Πολιτιστικό Κέντρο του Συλλόγου Υπαλλήλων της Τραπεζικής της Ελλάδος.

Παρότι είναι προφανής ο συσχετισμός με τη σειρά «εκ νέου» των εν λόγω εκδόσεων, την και οποία διευθύνω, ο στόχος της ημερίδας ήταν, και παρα-

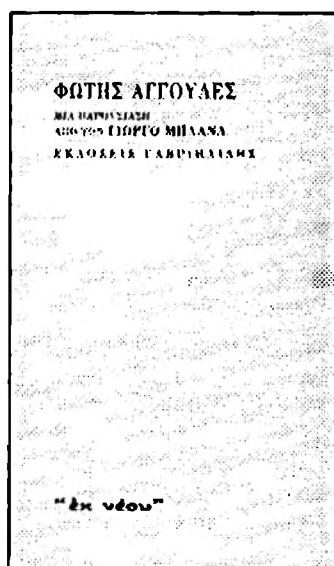
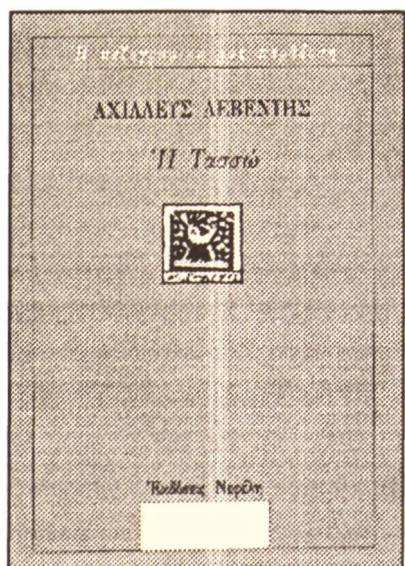
μένει μέσω του αφιερώματος, μια γενικότερη συζήτηση, η δε σειρά «εκ νέου», όπως και οι ανάλογες των εκδόσεων Νεφέλη, *Η πεζογραφική μας παράδοση*, και Ερμής, *Ο ανθολόγος Ερμής*, αποτέλεσαν μόνο την αφορμή ή έστω μια κάποια πραγματολογική βάση για την ανάπτυξη του θέματος. Έτσι ομιλητές ήσαν ποιητές, κριτικοί, πανεπιστημιακοί, φιλόλογοι, αλλά και οι επιμελητές των δύο ομολόγων σειρών, ενώ επακολούθησε και ενδιαφέρουσα συζήτηση.

Η πεζογραφική μας παράδοση της Νεφέλης είχε ως πρώτο επιμελητή τον Μανόλη Αναγνωστάκη, τώρα τον Νάσο Βαγενά, και ήδη προσμετρά 63 τίτλους. Ξεκίνησε με τον *Θάνο Βλέκα* του Παύλου Καλλιγά, τον Κωνσταντίνο Χρηστομάνο και τον Κώστα Χατζόπουλο, και ανάμεσα στα τελευταία της βιβλία είναι *Οι άθλιοι των Αθηνών* του Ιωάννη Κονδυλάκη, *Η Τασσώ* του Αχιλλέα Λεβέντη, *Η τιμή και το χρήμα* του Κωνσταντίνου Θεοτόκη. Αντίστοιχα *Ο ανθολόγος Ερμής*, με την επιμέλεια του Μίμη Σουλιώτη, έχει

στο ενεργητικό του 27 τίτλους, ενώ ξεκίνησε με την ποίηση του Αλέξανδρου Ραγκαβή και του Μιλτιάδη Μαλακάση, καταλήγοντας στον Γεώργιο Βιζυηνό, τον Καίσαρα Εμμανουήλ και τον Κωστή Παλαμά. Η σειρά «εκ νέου» των εκδόσεων Γαβριηλίδης έχει δεκαπέντε τίτλους στο ενεργητικό της, ενώ μεταξύ αυτών που κυκλοφορούν αυτές τις μέρες παρουσιάζει τον Νικόλαο Επισκοπόπουλο, με τον οποίο περνά και στα εδάφη της πεζογραφίας, ενώ ετοιμάζεται η παρουσίαση του κριτικού Αναστάσιου Δρίβα από τον Αλέξη Ζήρα, βιβλίο με το οποίο προσεγγίζεται και το πεδίο της κριτικής.

Με περίπου 100 βιβλία εν συνόλω, αυτές οι τρεις σειρές έχουν εκ των πραγμάτων δημιουργήσει ένα θέμα, το οποίο αξίζει να προσεγγισθεί και να συζητηθεί, και έχουμε τη γνώμη ότι οι σελίδες που ακολουθούν ανοίγουν τη συζήτηση με τρόπο έγκυρο, λόγω της σύνθεσης των συνομιλητών, αλλά και συνάμα δραστικό, αφού πρόκειται για απόψεις που κατατέθηκαν ενώπιον αλλήλων.

Μέσα στην ίδια συζήτηση πρέπει να συμπεριληφθεί και το κείμενο του Γιάννη Παπαθεοδώρου «εκ νέου: ένα παρελθόν στο παρόν» που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος του *Αντί*.

Η λογοτεχνία μας υπό λοξήν γωνίαν

του Γιάννη Δάλλα

Για να τοποθετηθώ πάνω στο θέμα μου, θα πρέπει να θέσω κάποιους γενικότερους συσχετισμούς. Συσχετισμούς με άλλες, προηγούμενες απόψεις του ευρύτερου πνευματικού τοπίου και του φαινομένου, εκ μέρους των φορέων που στο παρελθόν το αντιμετώπισαν και εξακολουθούν να το αντιμετωπίζουν.

Μια πρώτη, εξωτερική ως προς το θέμα μας, σκοπιά, καλύπτουν βασικά οι γραμματολογίες. Οι γραμματολογίες δηλαδή, ως Ιστορίες της λογοτεχνίας, έχουν βέβαια συγκεκριμένα πλαίσια και στόχευση. Τα πλαίσια αναφοράς στους όρους τους ιστορικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς της εποχής. Και μία στόχευση παράλληλη, θα έλεγε κανείς, προς την επισημονική αναζήτηση. Δηλαδή λίγο-πολύ και οι γραμματολόγοι αποβλέπουν, όπως οι επισημόνες, να είναι αντικειμενικοί και η ειδική τους όραση και πρόθεση να υπηρετεί αυτή την αντικειμενικότητα. Και όμως παρατηρούμε πως και οι γραμματολογίες δεν είναι αφυδατωμένες και ομοιόμορφες – και πολύ σωστά, γιατί είναι προϊόντα διαφορετικών, από τη μια στην άλλη γραμματολογία, θεωρητικών αρχών και κριτικών αποτιμήσεων.

Εσωτερικότερα πηγαίνοντας θα συναντήσουμε μια δεύτερη πνευματική και βιβλιοεκδοτική εικόνα: εκείνων που καλύπτονται από τις ανθολογίες. Οι ανθολογίες, θα έλεγε κανείς, έχουν μια σχέση αγχιστείας με τη γραμματολογία: από μια άποψη, είναι η τεκμηρίωση της γραμματολογίας. Ό,τι δεν κάνουν ή κάνουν λειψά οι γραμματολόγοι με μια σειρά επιλεκτικών παραθεμάτων, το καλύπτουν με ολοκληρωμένα κείμενα οι ανθολόγοι. Αλλά οι ανθολογίες δεν μπορούν να είναι, όπως η επιστήμη, αντικειμενικές. Κινούνται, βασικά, ανάμεσα σε δύο άκρα: με γνώμονα είτε την πληρότητα είτε την εκλεκτικότητα. Πληρότητα σημαίνει πως ανθολογούμε αναλυτικά,

χωρίς κενά, όλα τα λογοτεχνικά είδη, ποίηση, πεζός λόγος, κριτική, ό,τι κι αν είναι αυτά, έτσι ώστε να μας καλύπτουν όλους τους τομείς που η γραμματολογία έχει εξετάσει. Η εκλεκτικότητα, απεναντίας, είναι ο αντίποδας: επιλέγει δηλαδή κανείς ό,τι του αρέσει και δημιουργεί έτσι μια ανθολογία. Θυμάμαι αυτή τη στιγμή, λόγου χάρη, την ανθολογία που 'χε κάνει στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ο Πωλ Ελύαρ, που την τιτλοφορούσε *Τα εκατό ωραιότερα ποιήματα που μ' αρέσουν*.

Ενδιάμεσα από τα δυό αυτά άκρα, μια σύγχρονη ανθολογία ενός προβληματισμένου ανθολόγου, θα πρέπει να στηρίζεται σε δύο ειδών κριτήρια και σκοπούς. Ο ένας στόχος είναι αυτοί που κυνηγούν την ποιότητα. Να επιλέγονται τα έργα που αντέχουν. Τα έργα που έχουν την ποιοτική αρτίωση και υπεροχή. Ο άλλος σκοπός, συμπληρωματικός του πρώτου, πρέπει να είναι η αντιπροσωπευτικότητα: ως ανθολογία προσπαθούμε κυρίως να δώσουμε την αντιπροσωπευτικότητα, όχι με τη γενική και αόριστη έννοια, τι έκανε ένας ποιητής, ένας πεζογράφος, ένας κριτικός. Αλλά με κείμενα αντιπροσωπευτικά των ιδιαίτερων μοτίβων τα οποία ανακίνησε ο ανθολογούμενος και τα οποία δεν ανακίνησε ίσως άλλος. Και πώς έδωσε επίσης το παρόν στην εποχή του, ενεργοποιώντας συνειδήσεις και ευαισθησίες, ένας ποιητής, ένας πεζογράφος, ένας κριτικός απ' τη δική του θέση και απ' την ειδική σκοπιά του. Μια συνθετότερη, τέλος, μορφή θα είναι η ανθολογία αυτή να υποστηριχθεί με μια πρωτότυπη εισαγωγή και επίσης με τα ανα-

γκαία βιοεργογραφικά και βιοθεωρητικά συμπληρώματά της, τα οποία όμως και αυτά πρέπει να δίδουν μία άλλη όψη των πραγμάτων.

Την προσπάθεια αυτή υπηρετεί ο ανθολόγος μιας ανθολογίας της σειράς «εκ νέου». Την υπηρετεί όχι ως γραμματολόγος αλλά ως κριτικός. Πρώτα, αποφεύγοντας την πλήρη κάλυψη του λογοτεχνικού τοπίου. Δεν είμαστε υποχρεωμένοι δηλαδή να ανθολογήσουμε όλα τα ονόματα που παρήλασαν στην ελληνική λογοτεχνία, ποιητές, πεζογράφους, κριτικούς, αλλά να υπάρξει μια επιλογή, που να αντανακλά όχι τη γραμμική επιφάνεια που πέτρωσε, αλλά από τις πιο απροσδόκητες πλευρές το *πρίσμα* της παλαιάς και της νεότερης λογοτεχνίας μας. Ανθολογώντας και τονίζοντας όχι τους πάντες και τα πάντα, αλλά τις σφύζουσες νευραλγικές ακμές του λογοτεχνικού οργανισμού. Εκείνες μόνο από τις οποίες φαίνεται πως και ως αξία λογοτεχνική το παρελθόν έχει «αντίκρουσμα» στην εποχή μας, εφόσον ερεθίζει ακόμη τα αισθητήριά μας και εφόσον απαντά σε αιτήματα του παρόντος. Τα αιτήματα και η ευαισθησία του παρόντος πρέπει οπωσδήποτε να ικανοποιούνται, για να έχει ισχύ μια τέτοια ανθολογία.

Τέλος, μια ανθολογία σαν αυτή που φανταζόμαστε και θέλουμε πρέπει επιπλέον και να αποτιμά πράγματα, όπως τότε, «υπό λοξήν γωνίαν»: τη λοξή γωνία ως κριτικού του ίδιου του ανθολόγου. Η μετωπική αντιμετώπιση – με συγχωρείται για την ταυτολογία – καλύπτεται από τα υποκατάστατα ποιητικά προανέφερα, δηλαδή από του «αντικειμενικούς» γραμματο-

λόγους και τους ανθολόγους της «πληρότητας». Όχι λοιπόν μετωπική αντιμετώπιση, αλλά να ανθολογούμε ό,τι αποτιμήθηκε ως διαφυγόν από την κοινή αίσθηση, ό,τι ξεφεύγει από τις συμβατικές μας εμμονές και από τις προδιαγραφές της εποχής μας. Να μην εμμένουμε, με άλλα λόγια, στα γνωστά και καθιερωμένα έξωθεν, π.χ., επειδή η εποχή ή τα προσωπικά μας γούστα το επιβάλλουν, να επιχειρηματολογούμε για τα αυτονόητα: για την πολιτική γραμμή του ενός ή τη γραμμή του αισθητισμού του άλλου ανθολογούμενου. Όχι πως πρέπει να αποκλείονται, αλλά και αυτά να βλέπονται υπό λοξήν γωνίαν, όταν μάλιστα ο ανθολογούμενος την ένταξή του, την αισθητική ή την πολιτική, την έζησε υπό λοξήν γωνίαν. Υπό λοξήν γωνίαν δηλαδή σημαίνει ό,τι βλέπουμε τα πράγματα με μια κλίση, κλίση της οπτικής γωνίας του ανθολόγου, που αντιστοιχεί στην κλίση ύπαρξης και στάσης του ανθολογούμενου. Τα βλέπουμε από μια κεκλιμένη –ανορθόδοξη και υπόγεια, όπως και η δική του– οπτική γωνία. Και αυτή πρέπει να φαίνεται στα πάντα: στην εισαγωγή, στα κείμενα που ανθολογούνται, στη βιοεργογραφία και βιοθεωρητική θεώρηση του κάθε τομίδιου. Και επ' αυτού δεν έχω παρά την προσωπική μου πείρα να προσθέσω.

Η προσωπική μου λοιπόν πείρα βάσει δύο συμμετοχών μου σ' αυτή την προσπάθεια, για την οποία σας μίλησε προηγουμένως ο υπεύθυνος της σειράς «εκ νέου» των εκδόσεων Γαβριηλίδης, ο Κώστας Βούλγαρης, είναι η εξής: έκανα δύο ανθολογίες, τη μία για τον Φιλύρα, την άλλη για τον Ζήση Οικονόμου. Ο Ρώμος Φιλύρας, στην οπτική γωνία μου, μου αποκαλύφθηκε σαν ιδαλγός μιας ουτοπίας. Υπηρετεί μιαν ουτοπία, αλλά με την ζήτηση ενός ακραίου ιδαλγού. Αυτή η ζήτηση αποτελεί την αντιπροσωπευτικότητά

**Τα αιτήματα
και η
ευαισθησία
του
παρόντος
πρέπει
οπωσδήποτε
να ικανο-
ποιούνται,
για να έχει
ισχύ μια
τέτοια
ανθολογία**

του, μια αντιπροσωπευτικότητα διαφορετική από του Καρυωτάκη, αλλά –υποστηρίζω– και οι δύο είναι αλληλοσυμπληρωματικές στην εποχή τους. Και εξηγούμαι: κοινή γραμμή και θέση, στην οποία συμφωνούμε όλοι μας, είναι ότι από την πλευρά της ποίησης ο Καρυωτάκης αντιμετωπίζει απολύτως μία εποχή που είναι η συνέχεια εκείνης του Φιλύρα. Βρίσκεται μέσα στα πράγματα, υπηρετεί μια κατάσταση, που είναι ο μικροαστισμός της εποχής και η προσωπική του δημοσιοϋπαλληλία, είναι λοιπόν μέσα στα γρανάζια μιας τέτοιας σχέσης και συγχρόνως καταφέρει να δώσει το παρόν του με την αποστασιοποίησή του. Ποια αποστασιοποίηση; Όχι βέβαια απομακρυνόμενος από την πραγματικότητα αυτή, αλλά ζώντας μέσα στην πραγματικότητα, εκεί που πιάνουν δόντι τα γρανάζια. Και επομένως, αυτή η αποστασιοποίηση λειτουργεί σαν «αντίδραση», με την έννοια της φυσικής η λέξη, εκεί που η προσωπική περίπτωση του συναντούσε την κοινωνική πραγματικότητα.

Ό,τι προσθέτει λοιπόν η δική μου οπτική γωνία είναι το εξής για τον Φιλύρα. Δεν είναι ο Καρυωτάκης μόνον αυτός που αντιπροσωπεύει αποκλειστικά εκείνη την εποχή. Υπάρχει και η άλλη λύση του Φιλύρα: όχι ο κίνδυνος της αλλοτρίωσης μες στα γρανάζια της κοινωνικής πραγματικότητας, αλλά η εξωραϊσμένη υπέρβασή της με τη φαντασίωση. Ο Φιλύρας δηλαδή εξυψώνει με τη φαντασία την αφόρητη ζωή στη σφαίρα μιας πλασματικής πραγματικότητας. Έτσι είχε και αυτός τους ομοιοπαθείς του. Στον αντίποδα του «καρυωτακισμού» υπήρξε, στη διάρκεια του ανερχόμενου και φθίνοντος μεσοπολέμου, ένας ομοιοπαθής «φλυρισμός». Μια σειρά, όχι μόνον από ποιητές αλλά και από απλούς ανθρώ-

Ζήσης Οικονόμου.

πους, δεν αυτοκτονούσε τότε αλλά ζούσε και εκτονωνόταν με την αυθυποβολή της φαντασίωσης. Δεν θα ήθελα να επεκταθώ και να μιλήσω πώς υπό λοξήν γωνίαν αντιμετωπίζω και τον Ζήση Οικονόμου. Το προεξαγγέλλει καθαρά ο τίτλος της εισαγωγής μου: «Μία ποίηση εναντίον του ρεύματος».

Τελειώνω με την παρατήρηση πως η λοξή γωνία δίνει, όπως είπαμε, την αίσθηση του κόσμου κάτω από μια ειδική κλίση της ύπαρξης. Θέλετε και ένα παράδειγμα; Εννοώ μια κλίση εμβληματική στη στάση του ανθολογούμενου, σαν εκείνη του Καβάφη, όπως μας τον πρωτοπαρουσίασε ο Φόστερ, όταν μίλησε «για έναν Έλληνα τζέντλεμαν μ' ένα ψάθινο καπέλο που στέκεται απολύτως ακίνητος σε μια λοξή γωνία με το σύμπαν».

Το ποιητικό μας παρελθόν:

από την οπτική του ιστορικού στη ματιά του αναγνώστη

της Χριστίνας Ντουινιά

Είναι ο χρόνος ένας αδιαμφισβήτητος κριτής; Παλιό όσο και κοινότοπο ερώτημα στο οποίο η καταφατική απάντηση εμφανίζεται περίπου ως αυτονόητη. Γιατί, έστω και αν κάποτε εγείρονται ενστάσεις για τη δικαιοσύνη του, κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει τη δύναμή του. Έτσι η κρίση ενός μελλοντικού καιρού –κοντινού ή απώτερου– αντικρούει ή ακυρώνει μερικές φορές την ετυμηγορία των εξ επαγγέλματος κριτικών, όσο οξυδερκείς και ευσυνείδητοι αν υπήρξαν στην εποχή τους.

1. Βλ. G. Lanson, «La méthode de l'histoire littéraire», *Essais de méthode de critique et d'histoire littéraire*, Hachette, 1965, σελ. 33.

Βλ. και τις εύστοχες παρατηρήσεις της Λίζυς Τσιριμώκου πάνω στο ζήτημα αυτό στο άρθρο της «Ιστορία λογοτεχνίας και ιστορική ποιητική», *Εσωτερική ταχύτητα*.

Δοκίμια για τη λογοτεχνία, Αγρα, 2000, σελ. 23-35.

2. Για τα ζητήματα θεωρίας και μεθόδου μιας ιστορίας της λογοτεχνίας βλ. πρόχειρα Λίζυ Τσιριμώκου, ό.π., σελ. 23-56 και Μίλτος Πεχλιβάνος, «Ιστορία (και ιστορίες) της λογοτεχνίας», *Μολυβδοκονδύλωπελη*, τχ. 6 (1998/9), σελ. 169-186, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

Μου προτάθηκε να μιλήσω για την ποίηση που γράφτηκε σε παλιότερες εποχές, διαφορετικές απ' τη δική μας. Όπως ήδη αφήνει να διαφανεί ο τίτλος της ομιλίας μου θα επιχειρήσω να προσεγγίσω το θέμα μου ως ιστορικός της ποίησης και ως αναγνώστης της ποίησης. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι οι δύο αυτές ιδιότητες είναι απολύτως διακριτές. Κατά τον Λανσόν «η λογοτεχνία είναι ταυτόχρονα παρελθόν και παρόν»¹, αφού τα έργα της δεν αντιμετωπίζονται μόνο ως ιστορικά τεκμήρια αλλά και ως δυναμικά κείμενα που μπορούν να διαβαστούν ως σύγχρονα από αναγνώστες διαφορετικών εποχών. Χρησιμοποιώ λοιπόν αυτή τη διάκριση με προσοχή και έχοντας την επίγνωση των δυσκολιών της. Ας πούμε ότι για τον ιστορικό τα κριτήρια προσέγγισης συνδέονται σε με-

γάλο βαθμό με την παρουσία και τη συνεισφορά του ποιητή στην χρονική στιγμή της δημιουργικής του κατάθεσης. Ενώ για τον απλό –ή, αν θέλετε, τον επαρκή– αναγνώστη με την απόλαυση ή τη συγκίνηση που γεννά η επαφή του με το ποιητικό έργο, ανεξάρτητα από την εποχή που το γέννησε. Και αν στην πρώτη κατηγορία ανήκει ένα πλήθος ποιητών, στη δεύτερη ο αριθμός τους εμφανίζεται πολύ μικρότερος. Σπεύδω εδώ να κάνω μια προκαταρκτική παρατήρηση. Μιλώ για ποιητές και όχι για ποιήματα. Γιατί, όπως θα δούμε στη συνέχεια, και από την πρώτη κατηγορία υπάρχουν ποιήματα που θα μπορούσαν να διαβαστούν σε μια σύγχρονη ανθολογία, έστω και αν οι δημιουργοί τους δύσκολα μπορούν να συγκινήσουν ένα σύγχρονο αναγνωστικό κοινό με το σύνολο του έργου τους.

Σε μια ιστορία της λογοτεχνίας έχουν τη θέση τους ποιητικά αναστήματα που διαβάστηκαν πολύ και επαινέθηκαν από τους κριτικούς, όπως επίσης και ποιητές που δημιούργησαν ένα δικό τους ύφος ή είπαν το δικό τους λόγο, έστω και αν δεν γνώρισαν στον καιρό τους την προβολή και τη δόξα. Βέβαια δεν σημαίνει ότι η ιστορία της λογοτεχνίας γράφεται μόνο μια φορά και παραμένει εσαεί ως κείμενο παγιωμένο και αδιαπραγμάτευτο. Κάθε εποχή έχει την τάση να αναθεωρεί όχι μόνο το γούστο αλλά και την ιστορία της τέχνης. Οι αναθεω-

ρήσεις αυτές επηρεάζονται από τις διαμορφωμένες τάσεις του αναγνωστικού κοινού, αλλά και από τις φιλολογικές μελέτες και έρευνες οι οποίες, κάτω από το φως νέων δεδομένων, οδηγούν σε διαφορετικές αναγνώσεις παλαιότερων λογοτεχνιών.

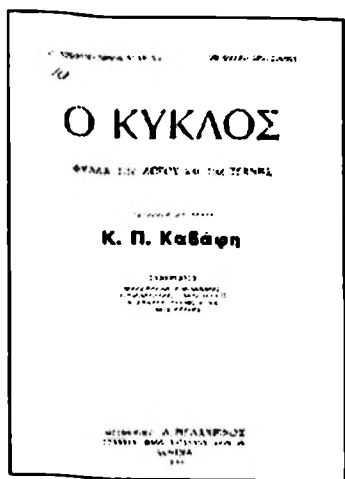
Η παραδοσιακή ιστορία της λογοτεχνίας πέρασε μια μεγάλη κρίση και αμφισβητήθηκε σοβαρά στη διάρκεια του εικοστού αιώνα, με σημείο αιχμής αυτής της αμφισβήτησης τη δεκαετία του '70. Ωστόσο, όπως συνήθως συμβαίνει με όλες τις ακραίες τοποθετήσεις, η γενικευμένη απόρριψη έφερε και την ανανέωση του ενδιαφέροντος για την χαμένη τιμή της ιστοριογραφίας. Με άλλα λόγια φαίνεται πως «η λογοτεχνική ιστορία ξανάρχεται στη μόδα», για να χρησιμοποιήσω τη φράση του Cleman Moisan από την έκδοση της *L' Histoire littéraire* στη γνωστή σειρά «Que sais-je?». Επανερχεται λοιπόν στο προσκήνιο η ιστορία αλλά με διαφορετικό τρόπο από αυτόν του τέλους του 19ου αιώνα. Δηλαδή υπάρχει περισσότερο μια έκκεντρη τάση και όχι μια κεντρομόλα οπτική με ολιστικές συλλήψεις και ταξινομητικές πρακτικές.²

Από αυτή την άποψη ως μέρος μιας τέτοιας ιστορίας θα μπορούσαν να θεωρηθούν μελέτες αφιερωμένες σε λογοτεχνικά ρεύματα [π.χ. υπερρεαλισμός ή συγκεκριμένες χρονικές περιόδους [π.χ. μεσοπόλεμος, μεταπολίτευση] ή ακόμα και πιο ειδικές εργασίες ερευνητικές

φιλολογικές ακόμα και θεωρητικές. Η ορατή ανάγκη επανατοποθετήσεων και αναθεωρήσεων που έχει επιφέρει η χρονική απόσταση δεν σημαίνει ότι οι προηγούμενες ιστορίες της λογοτεχνίας έχουν χάσει την αξία τους ή τη χρησιμότητά τους. Πρώτον συνιστούν πάντοτε μια σοβαρή πηγή πληροφοριών. Δεύτερον αποτελούν οι ίδιες ένα τεκμήριο του γούστου και των κυρίαρχων απόψεων της εποχής και του κλίματος μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν.

Η εικόνα του παρελθόντος, ο προσδιορισμός των κύριων αντιθέσεων που δίνουν το στίγμα μιας παρωχημένης εποχής, όταν η επεξεργασία του προτύπου και ο κανόνας που απορρέει είναι ισχυρά και ανταποκρίνονται σε γενικές γραμμές στα πράγματα, αντιστέκεται στην αναθεωρητική πρόθεση. Και αυτό συμβαίνει επειδή η αναθεώρησή του συμπαρασύρει γενικότερες ανακατατάξεις που οφείλουν να καλύψουν μεγάλο βάθος χρόνου και να συνθέσουν γενεαλογίες που στηρίζουν μεγάλες περιόδους της λογοτεχνικής ιστορίας. Ευκολότερα λοιπόν και συχνότερα ο χρόνος επηρεάζει τις αξιολογήσεις των δημιουργών και των έργων που συναπαρτίζουν τον κανόνα.

Έναντι της ιστορίας συνεπώς, έναντι της ποιητικής παράδοσης, η στάση του σύγχρονου ιστορικού που είναι συγχρόνως αναγνώστης κατ' ανάγκην δεν είναι ενιαία. Ως ιστορικός οφείλει να προσδιορίσει το ρόλο και τη σημασία που είχε ένας δημιουργός και το έργο του στη συγκυρία που συστήνει το αντικείμενο της μελέτης του, δείχνοντας τους λόγους που εξηγούν αυτό το ρόλο και δικαιολογούν την πρόσληψή του από την εποχή. Ωστόσο η ιστορική τοποθέτηση του έργου δεν συνεπάγεται ότι και η αξιολόγηση του έργου σήμερα θα επαναλαμβάνει υποχρεωτικώς τον παραδομένο κανόνα και θα

διατηρεί τον δημιουργό στη θέση που του έδιναν οι σύγχρονοί του. Αντίθετα οι αναθεωρήσεις του κανόνα και οι επαναξιολογήσεις αποτελούν σ' αυτή την περίπτωση τον κανόνα. Και τούτο διότι το διαφορετικό κάθε φορά πλαίσιο μέσα στο οποίο διαβάζεται ένα έργο αποτελεί ένα από τα συστατικά του στοιχεία, αποτελεί μια ουσιαστική ιδιότητά του που εξηγεί το παράδοξο της ιστορικής του τύχης.

Αυτή την ουσιαστική ιδιότητα των λογοτεχνικών κειμένων αναδεικνύει αριστοτεχνικά ο Μπόρχες στο αφήγημα *Πιερ Μενάρ, συγγραφέας του Δον Κιχώτη*. Η πανομοιότυπη επανάληψη του έργου του Θερβάντες δύο αιώνες αργότερα αλλάζει ριζικά το νόημά του. Η ίδια αρχή διέπει και τον τρόπο με τον οποίο διαβάζουμε, ερμηνεύουμε και αξιολογούμε σήμερα, στο δικό μας παρόν την ποίηση που παραλάβαμε. Άμεση συνέπεια αυτής της στάσης του σύγχρονου αναγνώστη είναι η διαρκής ανασύνθεση και αναθεώρηση τόσο του κανόνα όσο και της ίδιας της ποιητικής γενεαλογίας του παρόντος.

Κατά παράδοξο φαινομενικά τρόπο η γενεαλογία δεν ορίζεται απλώς ως μια σειρά χρονική όπου το χρονικά επόμενο έργο εξ ορισμού είναι αδύνατον να παρεμβληθεί και να αλλοιώσει το νόημα του προηγούμενου. Αντίθετα μια ισχυρή σύγχρονη ερμηνεία ή μια ισχυρή σύγχρονη δημιουργία που αναδιατάσσει την εμπειρία μας και της προσδίδει πρωτότυπο νόημα, που διευρύνει την ευαισθησία μας, που επεξεργάζεται νέες εικόνες του κόσμου, αλλάζει αναδρομικά το νόημα ενός έργου. Κατά μια έννοια ανατρέπει την παρατακτική χρονική σειρά μιας γενεαλογίας και με μια αναστροφή της μονόδρομης ροής του χρόνου κάνει ένα έργο ή μια άγνωσή του να λειτουργούν ως

πρόγονοι ή ως σύγχρονοι, φωτίζοντας αναδρομικά το έργο με ένα φως, με μια προοπτική που δεν γινόταν αντιληπτή και ίσως δεν υπήρχε στην εποχή του.³

Θα επιχειρήσω στη συνέχεια να γίνω πιο σαφής χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα παραδείγματα επιβολής λογοτεχνικού κανόνα και αναθεωρητικών τάσεων που αναπτύχθηκαν είτε μέσα στον κανόνα είτε έξω και σε αντίθεση με αυτόν. Για λόγους οικονομίας θα μείνω σε δύο μεγάλες ομαδοποιήσεις και ευδιάκριτες διαχωριστικές γραμμές που καθόρισαν τη λογοτεχνική μας ιστορία στους δύο τελευταίους αιώνες. Πρόκειται για δύο γνωστά σχήματα αντίθεσης και ταξινόμησης που αφορούν:

i) στη γλώσσα και στο δίλημμα *δημοτική ή καθαρεύουσα*,

ii) στη φόρμα και στο δίπολο *παραδοσιακή στιχουργία-ελεύθερος στίχος*.

Στη διάρκεια του 19ου αιώνα και στις πρώτες δεκαετίες του 20ού η διαχωριστική γραμμή μεταξύ δημοτικιστών και αρχαϊζόντων ή καθαρευουσιάνων δεν μένει σε εκπαιδευτικά ή ιδεολογικά πλαίσια: επηρεάζει και τις κρίσεις για την αισθητική αξία των λογοτεχνικών έργων. Έτσι η «Παλαιά Σχολή των Αθηνών» απορρίπτεται από τον Κωστή Παλαμά, ο οποίος παράλληλα αναδεικνύει τις χάρες της δημοτικής παράδοσης που ακολουθεί μια ομάδα Επτανησίων με αρχηγό τον Σολωμό. Ο Παλαμάς ως νονός της Επτανησιακής Σχολής ουσιαστικά επιλέγει τους προγόνους του χαράζοντας τη γραμμή επικοινωνίας ανάμεσα στους Επτανησίους και τη λεγόμενη «Νέα Αθηναϊκή Σχολή» της οποίας αναδεικνύεται ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης για πενήντα περίπου χρόνια.⁴ Τη γραμματολογική κατεύθυνση του Παλαμά συνεχίζει και ανανεώνει το 1948 ο Κ.Θ. Δημαράς στην *Ιστορία*

3. Νομίζω ότι το παράδειγμα του καρνβαλικού έργου και η περιπέτεια της πρόσληψής του είναι από αυτή την άποψη εξαιρετικά ενδιαφέρον.

4. Σχετικά με το ζήτημα αυτό βλ. Βενετία Αποστολίδου, *Ο Κωστής Παλαμάς ιστορικός της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Θεμέλιο, 1992 και Ευριπίδης Γαραντούδης, *Οι Επτανησίοι και ο Σολωμός. Όψεις μιας σύνθετης σχέσης*, Καστανιώτης, 2001.

της νεοελληνικής λογοτεχνίας της οποίας ένα κεφάλαιο φέρει τον τίτλο «Στη βαριά σκιά του Παλαμά», ενώ και ο Λίνος Πολίτης στη δική του *Ιστορία*, τριάντα χρόνια αργότερα, αναφέρει χαρακτηριστικά: «Αν στην περίοδο της δημιουργικής ανόδου δεσπόζει στο πολιτικό πεδίο η πολιτική μεγαλοφυΐα του Ελευθερίου Βενιζέλου, στο πνευματικό πεδίο η αντίστοιχη ηγετική μορφή είναι αναμφισβήτητο ο Κωστής Παλαμάς».⁵

Στην προοπτική λοιπόν του δημοτικισμού σε συνδυασμό με την εθνεγερτική αποστολή του ποιητή και τον τύπο του ποιητή προφήτη με τη ρομαντική καταγωγή και τον μείζονα τόνο θα γραφούν από τους δύο σημαντικούς ιστορικούς της λογοτεχνίας μας τα κεφάλαια για τον Κωστή Παλαμά και τον Άγγελο Σικελιανό. Βέβαια η μία *Ιστορία* από την άλλη έχει απόσταση τριάντα χρόνων, γεγονός που οδηγεί σε ορισμένες διαφοροποιήσεις. Έτσι η παρουσία του Κ.Π. Καβάφη, συγχρόνου του Παλαμά, κατέχει πλέον μια σημαντική θέση στην *Ιστορία* του Λίνου Πολίτη, μια θέση που έχουν επιβάλει τόσο οι μελέτες για το έργο του όσο και το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού, ελληνικού και ξένου. Ένα ακόμα παράδειγμα για τη σημασία που αποδίδουν οι ιστορικοί της νεοελληνικής λογοτεχνίας στον Παλαμά είναι ο χώρος τον οποίο καταλαμβάνει στην ανθολογία *Η ελληνική ποίηση* των εκδόσεων Σοκόλη,⁶ και κυρίως ο δημαρικής προέλευσης τίτλος του σχετικού τόμου: *Ρομαντικοί-Εποχή του Παλαμά-Μεταπαλαμικοί*.⁷

Η ανάδειξη του Παλαμά ως μείζονος ποιητή συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με το κίνημα του δημοτικισμού, το οποίο επηρεάζει αποφασιστικά την περιοχή της λογοτεχνίας, τόσο στο πεδίο της δημιουργίας όσο και στο χώρο της κριτικής. Έτσι

από τον Παλαμά ως τον Βάρναλη και τον Σικελιανό η γλώσσα της ποίησης λειτουργεί και ιδεολογικά, ενώ ταυτόχρονα στηρίζεται σε μια παράδοση που οδηγεί σε μια μάλλον εξιδανικευτική εκδοχή της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας. Η γλώσσα των ποιητών αυτών, ενώ θεωρήθηκε ως κανόνας για μια πεντηκονταετία περίπου, ακούγεται σήμερα παλιωμένη και σε ορισμένες περιπτώσεις τεχνητή: δεν έχει τη φυσικότητα του δημοτικού τραγουδιού, ούτε την ακρίβεια και την ευστοχία του.⁸ Η δυσπιστία απέναντι στον Καβάφη όπως και η κατοπινή αναγνωριστική του συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την ιστορία του γλωσσικού ζητήματος, όπως σωστά επισημαίνει και ο Ρόντρικ Μπήτον στην *Εισαγωγή στην νεότερη ελληνική λογοτεχνία* (Νεφέλη, 1996). Ένας άλλος ποιητής που ακολουθεί τη μοίρα του Καβάφη είναι ο γλωσσικά ανορθόδοξος Κώστας Καρυωτάκης, ενώ η πρόσληψη των υπερρεαλιστών Ανδρέα Εμπειρίκου και Νίκου Εγγονόπουλου επηρεάζεται αρνητικά και από τη σχέση τους με την καθαρεύουσα.

Το δεύτερο ζήτημα σχετίζεται με την επιβολή του λογοτεχνικού κανόνα που κυριάρχησε στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και είναι η διάκριση σε παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση ή σε παραδοσιακή και «νεοτερική».⁹ Ως διακριτικό γνώρισμα των παραδοσιακών και των νεοτερικών θεωρείται κατά κύριο λόγο ο ελεύθερος στίχος σε συνδυασμό με τη σκοτεινότητα του νοήματος.¹⁰ Αν τα πράγματα έμεναν σε μια απλή ανάγκη ομαδοποίησης, δεν θα υπήρχε πρόβλημα. Νομίζω ωστόσο, και σ' αυτό συνέβαλε αρχικά η περί τα *Νέα Γράμματα* ομάδα της γενιάς του τριάντα, ο Αλέξανδρος Αργυρίου βέβαια, αλλά και ο Μάριο Βίττι και όλοι μας λίγο-πολύ όσοι ασχοληθήκαμε με το

5. Βλ. Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*,

Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1978, σελ. 192.

6. Δίνονται 44 σελίδες στον Παλαμά ενώ: 32 στον Σολωμό, 19 στον Κάλβο, 34 στον Καβάφη και 31 στον Σικελιανό.

7. Επιμ. Μ.Γ. Μερακλής, Σοκόλης, 1983.

8. Πράγμα που δεν συμβαίνει κατά τη γνώμη μου με την περίπτωση του Σολωμού για λόγους που θα απαιτούσαν ειδική εξέταση.

9. Βλ. και τον ορισμό που προτείνει ο Α. Αργυρίου:

«Προσωδιακή ποίηση για την παλιά ποίηση και νεοτερική ποίηση για τη μοντέρνα» στο *Νεοτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου*, Επιμ. Α. Αργυρίου, Σοκόλης, 1979, σελ. 6.

10. Ο Νάσος Βαγενάς στο βιβλίο του *Για έναν ορισμό του μοντέρνου στην ποίηση*, Στιγμή, 1984, σελ. 57, θεωρεί τον ελεύθερο στίχο ως «κύριο χαρακτηριστικό της σύγχρονης ποίησης» και τη «σκοτεινότητα» ως «το μόνο κύριο χαρακτηριστικό της μοντέρνας ποίησης».

μεσοπόλεμο, νομίζω λοιπόν ότι η διάκριση αυτή λειτούργησε σε μεγάλο βαθμό αξιολογικά. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα αξιολογούνται υπερθετικά ποιητές των οποίων το έργο παρουσιάζει περιορισμένο ενδιαφέρον, επειδή διαδραμάτισαν ένα σοβαρό ρόλο όχι τόσο με την ποίησή τους, όσο με το κριτικό και θεωρητικό τους έργο [π.χ. στον τόμο *Νεοτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου* ο Νικήτας Ράντος καταλαμβάνει τον ίδιο περίπου χώρο με τον Νίκο Εγγονόπουλο: 14 και 15 σελ. αντίστοιχα]. Επίσης ένας αξιόλογος ποιητής αλλά όχι τόσο σημαντικός ώστε να έρχεται αμέσως μετά τον Σεφέρη και σε απόσταση αναπνοής από τον Ελύτη και πιο πάνω από τον Ρίτσο είναι ο Τάκης Παπατσώνης, του οποίου εκτιμάται κυρίως η πρώιμη ένταξή του στο μοντερνισμό [πάλι στον ίδιο τόμο: Σεφέρης 32 σελίδες, Ελύτης 30, Παπατσώνης 29, Ρίτσος 24, Βρεττάκος 22, Εμπειρίκος 18].

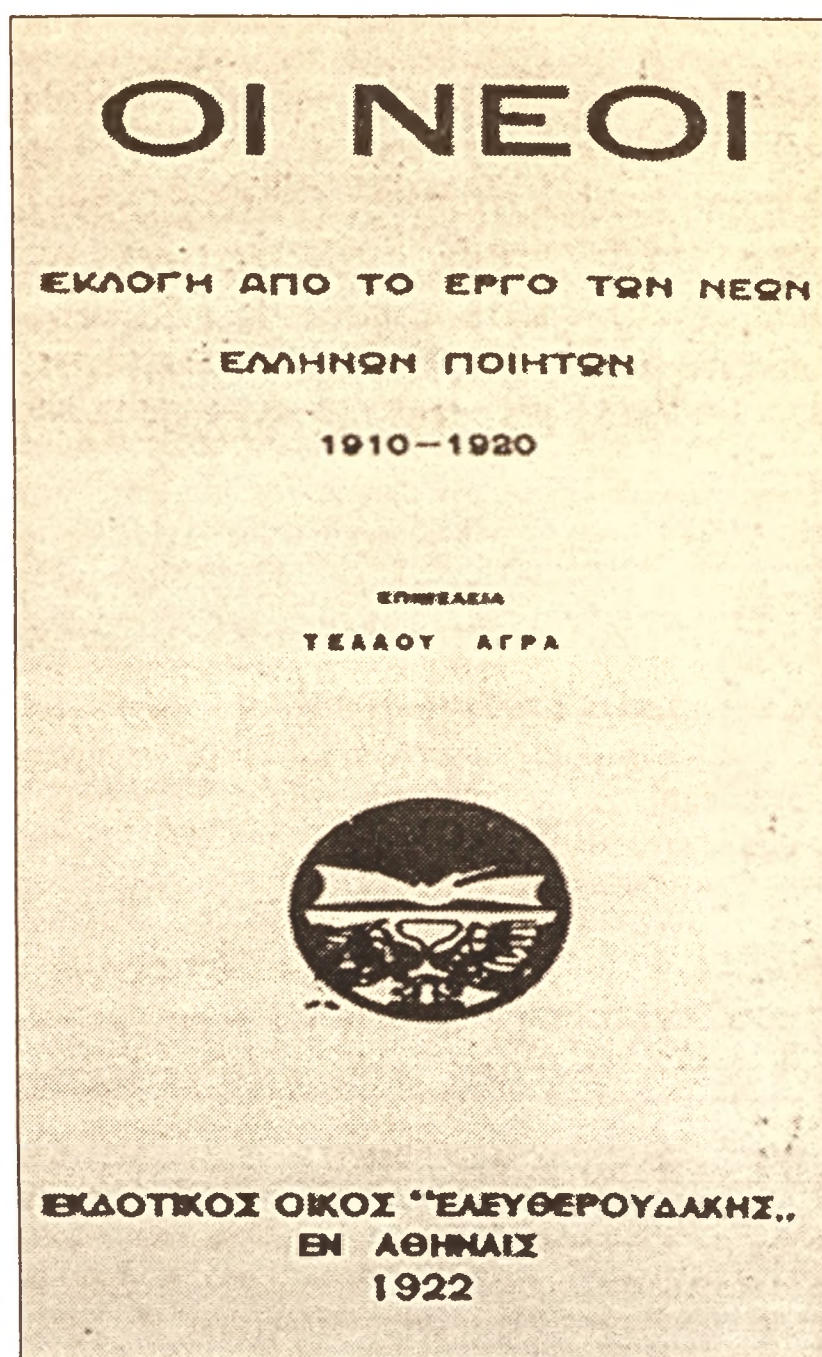
Κάπου ανάμεσα στις δύο μεγάλες κατηγοριοποιήσεις που προανέφερα είχαν χαθεί για πολλά χρόνια οι ποιητές του μεταίχμιου. Οι ποιητές που για λόγους συνεννόησης τους λέμε γενιά του 1920. Γιατί αυτοί οι ποιητές δεν ακολουθούν την ηρωική παράδοση του δημοτικισμού που συμπορεύεται με την εικόνα του εθνικού ποιητή, ούτε όμως προχωρούν στο σπάσιμο της παραδοσιακής στιχουργίας. Για λόγους δικαιοσύνης πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι στην *Ανθολογία* Σοκόλη, όπου ανθολογούνται στον τόμο *Η ανανεωμένη παράδοση* με την επιμέλεια του φιλολόγου και ποιητή Κώστα Στεργιόπουλου, αποκαθίστανται σε μεγάλο βαθμό. Το ενδιαφέρον κατά τη γνώμη μου είναι ότι αρκετοί από αυτούς τους ποιητές αντέχουν στην ανάγνωση σήμερα εξίσου ή και περισσότερο από εκείνους που ονομάστηκαν ή φιλοδοξούσαν να ονομαστούν μείζονες. Η παράτησή μου αυτή δεν αναφέρεται στον εξ επαγγέλματος φιλόλογο

λογο, αλλά στον ευαίσθητο αναγνώστη της ποίησης. Κατά τη γνώμη μου τα καλύτερα ερωτικά ποιήματα της Μαρίας Πολυδούρη (για να χρησιμοποιήσω το παράδειγμα μιας ποιήτριας που δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει την ποιητική της τροχιά) νιώθεις ότι πατάνε σε ένα ισχυρό βίωμα που βρήκε τρόπο να εμφανιστεί μέσα από τον στίχο της. Αυτή νομίζω η επιθυμία και η ικανότητα της έκφρασης της προσωπικής εμπειρίας και όχι ενός φαντασιακού συλλογικού βιώματος φέρνει κοντά μας τους ποιητές του εξομολογητικού τόνου. Ένας άλλος λόγος που λειτουργεί επικουρικά προς την κατεύθυνση αυτή είναι τα σημάδια κόπωσης που εμφανίζει η μακρά χρήση του ελεύθερου στίχου – ορισμένοι μάλιστα μιλούν για μια κρίση ανάλογη με την παλαιότερη κρίση της παραδοσιακής στιχουργίας. Έτσι ήρθε η στιγμή που ο Καρυωτάκης διαβάζεται σήμερα πλέον ως νεοτερικός και όχι ως δέσμιος μιας παραδοσιακής στιχουργίας, όπως περίπου είχε αντιμετωπιστεί από τους οπαδούς του μοντερνισμού.

Ούτως ή άλλως πιστεύω ότι στον καιρό του ο Καρυωτάκης, ζώντας στην Αθήνα και όχι στην κοσμοπολίτικη Αλεξάνδρεια όπως ο Καβάφης, ένιωθε κάτι από τη μοναξιά του Κάλβου στην Κέρκυρα. Ήταν αντιπροσωπευτικός όχι τόσο της γενιάς των συγχρόνων του ποιητών, αλλά της εποχής του. Γιατί είναι ο μόνος που είχε το κουράγιο ή τη μοιραία δωρεά να αντικρίζει αφτιασίδωτη την ελληνική πραγματικότητα, αλλά και τον ίδιο του τον εαυτό. Και είναι ο πρώτος που διεκδικεί την ίδια ανυποχώρητη στάση ειλικρίνειας με την ποιητική γλώσσα: *Έτσι τους βλέπω εγώ τους κήπους*. Δεν είναι η εγωπάθεια ενός νεαρού ποιητή. Είναι η έμπρακτη απόδειξη της ανάγκης του για αυθεντικότητα. Η πίεση της έκφρασης που

αισθάνεται ο Καρυωτάκης είναι τόσο ισχυρή που δεν του επιτρέπει μια ναρκισσιστική αξιοποίηση του ποιητικού ταλέντου του ή μια έξυπνη διαχείριση των κοινών μοτίβων. Επιμένω στον Καρυωτάκη όχι μόνο επειδή μελετώ το έργο του, αλλά γιατί προσφέρεται ως εξαιρετικό παράδειγμα για το θέμα μας. Είναι ένας ποιητής που η ιστορία της λογοτεχνίας τον περιθωριοποίησε και που η ματιά των ποιητών και των αναγνωστών τον ανέδειξε. Αυτό κατά τον κριτικό Γιώργο Αράγη συμβαίνει γιατί η κριτική μας λειτουργούσε πιο πολύ με ιδεοληψίες, ενώ η ποίησή μας μετά τον Καρυωτάκη σπάει το «απόστημα του σαν»,¹¹ βλέπει επιτέλους την ελληνική πραγματικότητα και καθρεφτίζεται μέσα της.

Θα μου επιτρέψετε να κλείσω αυτή τη συνοπτική και σίγουρα επιλεκτική παρουσίαση ορισμένων όψεων ενός σύνθετου προβλήματος με μια ακόμα πιο προσωπική κατάθεση. Ας ξαναγυρίσω στο σημείο απ' όπου ξεκίνησα την ομιλία μου, δηλαδή στη διπλή και συνάμα διακριτή ιδιότητα του ιστορικού και του αναγνώστη. Ως ιστορικός, λοιπόν, των ιδεών και της λογοτεχνίας μελετώ κάθε τι που πέφτει στα χέρια μου και σχετίζεται με την περίοδο που εξετάζω. Διαβάζω περιοδικά και εφημερίδες, κριτικές, δοκίμια, φιλοσοφικά ή αισθητικά, ακόμα και πολιτικές αναλύσεις. Διαβάζω φυσικά και σε προτεραιότητα τα έργα των ποιητών και των πεζογράφων. Όλες αυτές οι αναγνώσεις, της μιας ή της άλλης κατηγορίας, κατά κύριο λόγο ικανοποιούν την ανθρωπογνωστική και τη φιλολογική μου περιέργεια. Λίγα από τα ποιήματα εξεχόντων δημιουργών του παρελθόντος απολαμβάνω ξεχωριστά, ως απλός αναγνώστης, ανεξάρτητα δηλαδή από τα φιλολογικά ή ιστορικά μου ενδιαφέροντα. Όπως ήδη έχουν και άλλοι υποστηρίξει ή απλώς υπαινιχθεί,

από τους προβεβλημένους ποιητές του παρελθόντος με τις μεγάλες συνθέσεις περισσότερο διαβάζουμε τα ποιήματα που τους φέρνουν κοντά στους λυρικούς ελάσσονες του προσωπικού τόνου. Γράφει π.χ. ο Λίνος Πολίτης για τον Παλαμά: «Στον καιρό του είχε υπερεκτιμηθεί ο ποιητής του μεζονος τόνου στη δοκιμασία του χρόνου φαίνεται ότι άντεξαν τα ποιήματα του άλλου τόνου».¹² Παρόμοιες εκτιμήσεις ακούγονται για το έργο του Σικελιανού και ακόμα για το έργο του Ελύτη ή του Ρίτσου. Σ' αυτή την προοπτική όμως η απόσταση ανάμεσα στις ομάδες των «μειζόνων» και των «ελασσόνων» των επίσημων ιστοριών της λογοτεχνίας μας μοιάζει να μικραίνει ή και σε οριακές περιπτώσεις, όπως αυτή του Καρυωτάκη, να καταργείται. Έτσι υπό το φως του πα-

11. Ο Αράγης στο τελευταίο του βιβλίο *Αστική εμπειρία και αστική ιθαγένεια της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Σοκόλης, 2001, κάνει ορισμένες εξαιρετικά εύστοχες παρατηρήσεις πάνω στο ζήτημα της γλώσσας των ποιητών μας, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του στην «αστική εμπειρία» και στον Κ. Καρυωτάκη ως πρώτο εκφραστή αυτής της εμπειρίας μέσα στα όρια του ελλαδικού χώρου.

12. Λίνος Πολίτης, ό.π., σελ. 193.

ρόντος μπορεί να επανεκτιμηθεί ένας άλλος ποιητής του μεσοπολέμου που επίσης αγαπήθηκε από τους αναγνώστες της ποίησης, αλλά ταξινομήθηκε μάλλον μίζερα από τους ιστορικούς της κυρίως εξαιτίας της «παραδοσιακής» φόρμας του: αναφέρομαι στην περίπτωση του Νίκου Καββαδία.

Καθένας έχει βέβαια τις δικές του προτιμήσεις, αλλά στο χρηματιστήριο της ποίησης, όπως έγραφε και ο Τ.Σ. Έλιοτ, υπάρχουν και μερικές σίγουρες μετοχές που βλέπουμε να αντέχουν σταθερά ή να κερδίζουν έδαφος. Αν για το πρόσφατο παρελθόν είναι δύσκολο να αποφανθούμε και πρέπει να ρισκάρουμε για το απώτερο παρελθόν –που φτάνει για λόγους ευνόητους ως το 1930– μπορεί να δια-

τυπωθεί μια ασφαλέστερη εκτίμηση: οι ποιητές το έργο των οποίων σημάδεψε την εποχή τους αλλά μπορεί να διαβαστεί και σήμερα ως σύγχρονό μας είναι εκείνοι που συνδυάζουν την καλλιέργεια με την αυστηρή αυτοκριτική, έχουν την αίσθηση του τραγικού και του κωμικού και η ποίηση τους συνδυάζει τον ύψιστο βαθμό γλωσσικής ακρίβειας, νοηματικής ευστοχίας και συναισθηματικής ειλικρίνειας. Είναι αυτοί που αποτέλεσαν σταθερή πηγή έμπνευσης και μαθητείας για τις ποιητικές γενιές που ακολούθησαν, είναι αυτοί που διαβάζονται ακόμα από τους αναγνώστες της ποίησης: οι Διονύσιος Σολωμός, Κωνσταντίνος Καβάφης και Κώστας Καρυωτάκης.

Είναι αυτονόητο ότι αναφέ-

ρομαι σε πολύ ειδικές περιπτώσεις που καθόλου δεν ακυρώνουν την ύπαρξη μια πλειάδας αξίων ποιητών και πολύ καλών έργων, με τα οποία ο κάθε αναγνώστης μπορεί να δημιουργήσει μια δική του προσωπική ανθολογία που θα εμπλουτίζεται συνέχεια με νέα ποιήματα. Όσο για τους νεότερους και ακόμα περισσότερο τους συγχρόνους μας, θα παραπέμψω ακόμα μια φορά στην άποψη του Τ.Σ. Έλιοτ: «Και με τους συγχρόνους μας δεν πρέπει να ασχολούμαστε τόσο εξετάζοντας αν είναι μεγάλοι ή όχι. Πρέπει να επιμένουμε στην ερώτηση: *Είναι γνήσιοι*; Και να αφήσουμε την ερώτηση αν είναι μεγάλοι στο μόνο δικαστήριο που μπορεί να αποφασίσει: το χρόνο».¹³

13. Βλ. Τ.Σ. Έλιοτ, *Επτά δοκίμια για την ποίηση*, μτφρ. Μαρία Λαϊνά, Γράμματα, 1982, σελ. 55.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

• ΔΑΝΙΗΛ ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

• Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του Α. Εμπειρίκου

«Ο Έρωτας στα χιόνια» του Αλ. Παπαδιαμάντη

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή

• ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ερωτικές μεταμορφώσεις αντίδωρο στην Μάτση

Χατζηλαζάρου

• Ούτως ή άλλως (Αναγνωστάκης

– Εγγονόπουλος – Καχτίσης – Χατζής)

• ΣΟΝΙΑ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ

Επιστημάνσεις

• ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΥΠΟΥΡΑΝΣ

Πήγε να εγκοιμηθεί στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου

• ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ

Υπερρεαλισμός και «Υπερρεαλισμοί»

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

• ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ

Παρεμβάσεις

• ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

• ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ

Το κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία του δυτικού συστήματος εξουσίας

• ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ - Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ - Α. ΤΟΖΕΛ

Η κριτική της πολιτικής του Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

• ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φύλλα-Φτερά

Ο Βασιλιάς που πέθανε

• ΑΝΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ-ΡΟΕ

Η άλλη μου πατρίδα

• ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ

101 Ποιήματα

• SALVATORE NICOSIA

Το σήμα και η μνήμη

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

• Κάτι το «ΟΡΑΙΟΝ»

Μια περιήγηση στην ελληνική κακογουστιά

• Kitsch (Made in Greece) (Αγγλικό)

• ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ο τρίτος δρόμος

• ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ

Τσιγγάνικη ορχήστρα

• ΜΙΑΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ

Ιστορία μιας γραμμής

• ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ

Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΔΟΚΙΜΙΑ

• ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Η αδιαχώρητη κοινωνία

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

• ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο

• ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ

Ο μαρξισμός της ιστορικής σοσιαλδημοκρατίας

• ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

• ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ

Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η μεγάλη ιδέα

• ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνάντηση: Σεφέρης-Μακρυγιάννης

• ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

• ΥΓΕΙΑ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μελέτες για το σύστημα υγείας (συλλογικός τόμος)

• ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ

Η χρήση και η κατάχρηση του αντιαμερικανισμού στην Ελλάδα

• ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Το Κυπριακό. «Στρατηγική» και στρατηγική

Βιβλία που καλύπτουν τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς του σύγχρονου πολίτη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ, Δημοχάρους 60, τηλ.: 010-72 32 819, fax: 010-72 26 107, e-mail: chprou@otenet.gr
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΚΑΤΑΡΤΙ, Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα, τηλ.: 010-36 04 793 - 010-36 01 271, fax: 010-36 09 697

Η ανάγνωση της ξεχασμένης Λογοτεχνίας

του Γιάννη Βαρβέρη

Παρεμβαίνω οιονεί αναρμόδια στη συζήτηση μια και πιστεύω πως μόνο υποκειμενικά, άρα όχι μετρήσιμα, είναι δυνατόν να προσεγγίζει κανείς την ξεχασμένη τέχνη, και άρα τη χαϊδεμένη της λήθης λογοτεχνία.

Ας μου συγχωρεθεί όμως η αναρμοδιότητα, αφού ακριβώς κατέγραψα όπως μπορούσα, δηλαδή με βιάση κυρίως το υποκειμενικό αίσθημα, τη νοσταλγία μου για τον ποιητή Κρίτωνα Αθανασούλη στη σειρά «εκ νέου» των εκδόσεων Γαβριηλίδη.

Νά τι πολύ συνοπτικά επί του θέματος τείνω να πιστεύω: πως δικαιούμεθα, αν όχι υποχρεούμεθα, «να επισκεπτόμαστε τους μη επιζώντες ποιητές και πεζογράφους», ελάσσονες στην επίσημη φιλολογική συνείδηση, μόνο από σχετικά τεκμηριώσιμη αλλά επίμονη αγάπη, από

κάποια υπόγεια αλλά έντονη μυστική συγγένεια, από ζωηρή ιδιοσυγκρασιακή αγχιστεία ή από βιωματική γειτνίαση. Άλλωστε, και κατά Πλάτωνα «τα αγαθά

ημίν γίνεται δια μανίας». Κάπως έτσι, άραγε ποιος απ' όλους μας στο πορτοφόλι της ψυχής του δεν κρύβει ένα ξεχασμένο ποιητικό ή πεζογραφικό χαρτονόμισμα, έστω και αμφισβητούμενης συλλεκτικής αξίας; Ας το κυκλοφορήσει λοιπόν ευθαρσώς στη συγκαιρινή του λογοτεχνική κοινωνία, πρώτον για να χαρεί ο ίδιος και να αποτίσει ένα φόρο τιμής στον προσωπικό του έρωτα και, δεύτερον, για να δούμε όλοι γύρω τι μετράει το κάθε παλιό χαρτονόμισμα στο σκληρό χρηματιστήριο των γραμματολογικών προγραφών.

Και τώρα, λίγο γενικότερα και λίγο μπουχτισμένα: Ευκαίιο δεν θα ήταν να μετακινηθούν επιτέλους τα φιλολογικά μας Συμπόσια και Συνέδρια από τη συστηματική και αυτοπαθή καταδυνάστευσή τους από τους μείζονες; Ας θεραπευθεί αυτό το έλλειμμα πρωτοτυπίας τους, αν όχι τελικά και καλού γούστου, με το φωτισμό παλαιών ή/και, καθώς λέμε, ελασσόνων. Θαρρώ πως όταν ο Σεφέρης έλεγε ότι «πολλών ανθρώπων παιδιά είναι τα λόγια μας», δεν εννοούσε μόνο τους μείζονες προλαλήσαντες. Σαν να μου φαίνεται πως τους άλλους, τους πολλούς, περισσότερο εννοούσε.

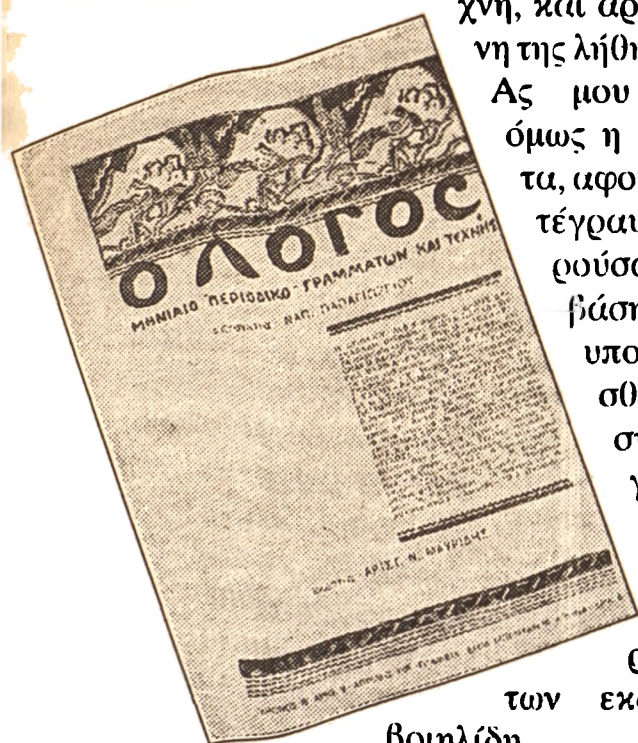
Έχουμε ας πούμε χρέος, χρέος βέβαια σε εισαγωγικά, καθένας κατά τη ροπή της ψυχής του, ν' αφουγκραστούμε και τις αδικημένες ή τις λιγνές εκείνες φωνές που έγιναν παραδείγματα μιας έστω πολύ περιορισμένης επιρροής ή ακόμα και αποφυγής για τους μεταγενέστε-

ρους. Εν τοιαύτη περιπτώσει, δεν ακούγεται αδιανόητη σήμερα η σιωπή ενός συμποσίου για τον Παπατσώνη, αυτού του αδικημένου σκαπανέα της αληθινής στροφής; Ακόμα, δεν ακούγεται δύσχη ηχηρή η σιγή των συμποσίων για τον Παπαδίτσα, τον Λειβαδίτη, τη Βακαλό, τον Δικταίο και κάποιους, έστω και ανά δύο ή τρεις, μεσοπολεμικούς;

Στο Συμπόσιο Ποίησης των Πατρών, και μέσα στις συγκεκριμένες του αυτοκαθορισμένες δυνατότητες, πραγματοποιήθηκε πέρσι μια τέτοια πρώτη επαινετέα προσέγγιση, ας την αποκαλέσω «ανιχνευτική». Θέμα του Συμποσίου ήταν: «Οι ξεχασμένοι μας ποιητές». Βέβαια δεν μπορούσε και βέβαια δεν εξαντλήθηκε τότε το ζήτημα, ενώ έχουν εξαντληθεί ή σχεδόν, τα σολωμικά, καβαφικά, σεφερικά, ελυτικά και τούτοις όλως αξιοσέβαστα παρόμοια, συμπόσια ή αφιερώματα. Και μπορεί να μην έχουν μόνον εξαντληθεί αλλά ίσως και εξαντλήσει.

Η εκ νέου «ανάγνωση» σε ευρύ, επιστημονικό και μη, κύκλο των, ας το πούμε προς συνεννόηση, αντιστάρ συγγραφέων, θα 'ναι το φρέσκο παλιό κι όχι πάλι το εκ νέου παλιό, πλην πονηρά ασφαλές, μπαγιάτικο.

Γνώμη ήταν αυτή κι αν ακούστηκε και σαν προτροπή, δεν την πειράζει. Θεωρώ ότι πρόκειται για πρόσκληση σε συντεχνιακή ευαισθησία με οπλισμό τις ατομικές μεροληψίες ενός εκάστου, αλλά και την οφειλόμενη συλλογική στοργή.

Βρίσκομαι να
μιλώ εδώ
τριπλήν έχων την
ιδιότητα. Είμαι
ένας αναγνώστης
ο οποίος
απολαμβάνει την
ανάγνωση των
καλών
ποιημάτων της
«παραδοσιακής»
ποίησης (θα
επανέλθω στον
όρο). Είμαι
ένας... πώς να το
πω; Μεσήλικας
φανατικός για
γράμματα,
υπευθυνός ήδη
για την έκδοση
πέντε σχετικών
βιβλίων και υπό
κατηγορίαν για
την προετοιμασία
άλλων τριών
(θα δούμε
παρακάτω ποια,
γιατί και πώς).
Τέλος, είμαι
ένας άνθρωπος
λίγο περισσότερο
απελπισμένος
και απαισιόδοξος
απ' ό,τι ευτυχής
και οπιμιστής, ο
οποίος επιμένει
να γράφει
ποιήματα –
καλά, μέτρια ή
κακά, αδιάφορο.
Θα τα πιάσω με
τη σειρά και
κατόπιν θα
επιχειρήσω να
καταδείξω τους
δεσμούς τους,
την συνάφειά
τους, τους
διαύλους
επικοινωνίας
τους.

Διαβάζοντας, Εκδίδοντας, Γράφοντας

του Ηλία Λάγιου

Εκινώ από τον αναγνώστη της «παραδοσιακής» ποίησης. Και αναρωτιέμαι τι ο όρος αυτός υπονοεί και υποδηλώνει ή υποκρύπτει. Το μέτρο και την ρίμα; Αυτό βάζει μέσα τον Ερωτόκριτο, τον Αχιλλέα Παράσχο και τον «Ερωτικό Λόγο» του Σεφέρη. Αφήνει όμως απ' έξω το σύνολο της αρχαιοελληνικής ποιήσεως (δεν νομίζω να υπάρχει κάποιος ο οποίος να ισχυριστεί ότι μπορεί να ακούσει, να ακούσει λέω, όχι να μετρήσει διαβάζοντας, μακρά και βραχεία), τα ιδιόμελα του Ιωάννη Μοναχού, του Δαμασκηνού στη Νεκρώσιμη Ακολουθία, το πρώτο, ας πούμε, κεφάλαιο της Γυναίκας της Ζάκυνθος. Ας παραμερίσουμε λοιπόν το «παραδοσιακή» και ας μελετήσουμε το θέμα όπως το θέτει η σημερινή ημερίδα: η παλαιότερη λογοτεχνία και, συνάγω, η παλαιότερη ποίηση. Λαμπρά. Παλαιότερη, αλλά τίνος γεγονότος παλαιότερη; Της κατά Ανδρέα Αλλαγής; Της χρονολογίας γεννήσεώς μου; Των Δεκεμβριανών; Της Στροφής του Σεφέρη ή της «Ιθάκης» του Κ.Π. Καβάφη; Μήπως κάπου ενδιάμεσα, το 1928, όταν μια σφαίρα σταμάτησε τον Καρυωτάκη ή ίσως την σταμάτησε αυτός; Ακούω ενστάσεις να ομιλούν περί Μοντέρνου. Και εδώ όμως τα προβλήματα περιοδολόγησης αφθονούν. Ο προαναφερθείς Σεφέρης υπαινίσσεται την έναρξή του στα σολωμικά χάσματα. Θα μπο-

ρούσαμε επίσης να τοποθετήσουμε (άρα και να χρονολογήσουμε) το Μαιευτήριο του Μοντέρνου στο σπίτι της οδού Ασκληπείου όπου ετέχθη η «Φοινικιά», στον Αλεξανδρινό οίκο ένθα απέλιπεν ο Θεός Αντώνιον, ή στη Στέρνα που τοποθέτησε τα χρυσόψαρα του Βαλερύ ο... ξέρετε ποιός. Αλλά αυτά δεν περιμένετε εμένα να σας τα πω. Επομένως το «παλαιότερη» κάπου αλλού αναφέρεται, νομίζω ότι όλοι γνωρίζουμε πού· όμως θα μου επιτρέψετε, εμένα προσωπικά, αυτό το «κάπου» να μου είναι απεχθές. Αναφέρομαι στην έννοια της προόδου, έννοια την οποία ούτως ή άλλως αμφισβητώ, ειδικώς δε στην ποίηση. Είμαι μήπως αντιδραστικός, οπισθοδρομικός, λουδίτης; Παρακαλώ ακούστε:

οὐ γάρ πω τοιοῦτον ἐγὼν
ἴδον ὀφθαλμοῖσιν,
οὐτ' ἄνδρ' οὔτε γυναῖκα· σέ-
βας μ' ἔχει εἰσορόωντα.
Δήλω δὴ ποτε τοῖον Ἀπόλλω-
νος παρὰ βωμῷ
φοῖνικος νέον ἔρνος ἀνερχό-
μενον ἐνόησα.

Ακούστε:

Της μυγδαλιάς τολόανθο κλω-
νάρι
μεσ' στο νυχτερινό μου το κελί
σα φως αυγερινό φεγγοβολεί,
γραφή σου, Αλαφροῖσκιωτε
Λυράρη!

Ακούστε:

Χαίρε όχημα Ηλίου του νοη-
τού· άμπελος αληθινή, τον
βρότον τον πέπειρον η γεωρ-
γήσασα... η ράβδος η μυστική,

άνθος το αμάραντον η εξανθή-
σασα...

Ακούστε ξανά:

Ἦρχισε κ' εμεγάλωνε το δρο-
σερό κλωνάρι

κ' επλήθενε στην ομορφιά, στη
γνώσι κ' εις τη χάρι

Τελειώνω:

Τίω σ' ὦ φίλε γάμβρε κάλως
εἰκάσδω;

Ὅρπακι βραδίνω σε μάλιστ'
εἰκάσδω.

Είναι Οδύσσεια (Ζ 160-164), Παλαμάς, ο Ακάθιστος Ὕμνος, Ερωτόκριτος, Σαπφώ. Τα ποιήματα διασκελίζουν κάπου τρεις χιλιάδες χρόνια – δεν βλέπω όμως διάκριση προόδου, παρά διάκριση ποιητικής αξιοσύνης. Και αυτός είναι ο τρόπος μου, του αναγνώστη.

Το ερώτημα εδώ τίθεται άμεσα. Ως επιμελητής, ως δοκιμογράφος ποια είναι αυτή η «προηγούμενη» ποίηση την οποία εκδίδω, σχολιάζω, κρίνω; Θα απαντήσω ευθέως. Είναι όλη η ποίηση η πριν από τη γενιά μου – και παρακαλώ με τη λέξη γενιά να μην φέρετε στο νού σας δεκαετίες (γενιά του '60, του '70, του '70,5, του '80 και πάει λέγοντας. Η λέξη γενιά για μένα, ίσως και για όλους, οφείλει να περιλαμβάνει όλους τους ανθρώπους οι οποίοι συμμετείχαν – νέοι, μεσήλικες, γέροι – σε μεξίονα ιστορικά γεγονότα. Έτσι ο αποκλεισμός μας από την εμπειρία της Κατοχής και του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, τον οποίο οι πολλοί ονομάζουν Εμφύλιο, εντάσσει στη ίδια γενιά, ας πούμε τον Μα-

Πάυλος Νιρβάνας

κρίδη και τον Δενέγρη, τον Γκανά και τον Βαγενά, τον Καψάλη και τον Τριβιζά. Και εδώ αλλάζουν πάλι τα δεδομένα, τα μεγάλα ιστορικά δεδομένα, γιατί μετά από αυτούς εμφανίζεται η νέα γενιά, η γενιά του Τηλεοπτικού Ψευδεπίγραφου Κοινοβουλευτισμού. Αλλά εδώ σταματώ, για να απολογηθώ τόσο για τα πεπραγμένα μου όσο και για τους σχεδιασμούς.

Τα βιβλία της «προηγούμενης» ποίησης τα οποία αρθρολόγησα, ανθολόγησα, επιμελήθηκαν είναι τα εξής:

1) *Η Φοινικιά* του Κωστή Παλαμά, στις εκδόσεις «Ιδεόγραμμα» το 1997· 2) *Ο Τάφος - Ο κύκλος του Τάφου - Ο Πρώτος Λόγος των Παράδεισων* του Παλαμά, στο «Ιδεόγραμμα» το 1998· 3) *Τα Σατιρικά Γυμνάσματα* του αυτού, πάλι στο «Ιδεόγραμμα» το 1998· 4) *Το Κ' έχω από σας μια δόξα να ζητήσω*, ανθολογία ποιημάτων του Κωστή Παλαμά, στον «Ανθολόγο Ερμή» το 2001· 5) *Σκαραβαίοι και Τερρακότες* του Ι.Ν. Γρυπάρη στις εκδόσεις «Ίνδικτος» το 2002.

Θα προσθέσω και τα τρία βιβλία τα οποία, Θεού θέλοντος και οικονομικής καταστάσεως επιτρεπούσης, προόριστη να εκδοθούν εφέτος, μιας και ή έχουν ήδη παραδοθεί ή βρίσκονται στο τελικό στάδιο το προς της παραδόσεως: 1) *Σαν ένα καιρό, θα σε περιμένω*, ανθολογία ποιημάτων του Κωνσταντίνου Χατζόπουλου, στον «Ανθολόγο Ερμή»· 2) *Κ.Γ. Καρυωτάκης: Τα ποιήματα*, στις

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

εκδόσεις «Ίνδικτος»· 3) *Γεωργίου Βιζυηνού: Άπαντα Ποιητικά*, στις εκδόσεις «Ερατώ» (θα ακολουθήσουν εδώ ένας δεύτερος τόμος με τα διηγήματα και ένας τρίτος με τα δοκίμια του Βιζυηνού). Οκτώ βιβλία είναι αρκετά, ίσως κιόλας πολύ. Το καθένα με τις ιδιαίτερες απαιτήσεις του, τις καταδικές του χρείες, με τις προφάνειες και τις αποκρύψεις του. Θα προσπαθήσω, περιληπτικά, να απολογηθώ για τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκα το πνευματικό χρέος, αποδεξάμενος την αναδοχή.

Θα ξεκινήσω από τις δύο ανθολογίες, του Παλαμά και του Χατζόπουλου. Ο «Ανθολόγος Ερμής» αφήνει πλήρη την ελευθερία, τόσο στην εκλογή των ποιημάτων όσο και στο ύφος του κειμένου αλλά, όπως και να το κάνουμε, μετά από κοντά τριάντα τομίδια της συγκεκριμένης σειράς υπάρχει ένας μπούσουλας. Ξέρεις πού θα μπουν βιογραφικά, περιεχόμενα, εισαγωγή, ποιήματα (αν και στο Χατζόπουλο τα κατάφερα, όπως θα δείτε, να τα ψιλομπερδέψω λίγο). Ακόμη και η επιλογή του μονοτονικού, η οποία με βρίσκει αντίθετο, λειτουργεί ως θερμοστάτης ασφαλείας – πέφτει όταν θερμανθούν τα προβλήματα διατήρησης ή εκσυγχρονισμού (και πώς) της ορθογραφίας. Τέλος, άνθρωπος είμαι κι εγώ, να σας εξομολογηθώ ότι αισθάνομαι κάτι σαν σιγουριά ακουμπώντας στις γερές πλά-

Σπήλιος Πασαγιάννης

τες των προ εμού ανθολογησάντων, του επιμελητή της σειράς Μίμη Σουλιώτη και του εκδότη και πρωτίστως φίλου Μανώλη Σαββίδη.

Τα τρία βιβλία του Παλαμά στις εκδόσεις «Ιδεόγραμμα» τα οποία προλόγησα και τα οποία με τον αγαπημένο φίλο και ρέκτη εκδότη Χρήστο Δάρρα επιμεληθήκαμε, έχουν το καθένα την ιδιαιτερότητά του –τι λέω;– την μοναδικότητά του. *Τα Σατιρικά Γυμνάσματα* μάλιστα είναι συλλογή του Παλαμά, έτσι την θέλησε αυτός, έτσι κι εμείς την ξανατυπώσαμε. Όμως δεν υπήρξε ποτέ παλαμικό βιβλίο με τίτλο «Φοινικιά». Το μάτι του Χρήστου έπεσε στην *Ασάλευτη Ζωή* και, θεωρώ, άσφαλτα διέκρινε την αυτονομία της και και τη δυναμική την οποία η αυτονόμησή της της προσέδιδε. Όσο για το τρίτο βιβλίο της σειράς, αναλαμβάνω αποκλειστικά την ευθύνη της σύνθεσής του, σύνθεση την οποία στηρίξα (αυθαίρετα πιθανόν) σε ένα προλογικό σημείωμα του Παλαμά γραμμένο για την γαλλική μετάφραση του *Τάφου*. Αν έσφαλα, ας με τιμωρήσει ο Θεός της Λογοτεχνίας, κολάζοντάς με να διαβάσω μεταμοντέρνα κείμενα στην αιωνιότητα.

Στον Γρυπάρη και στον Καρυωτάκη της «Ίνδικτου» συναποφασίσαμε με τον εκδότη Μανώλη Βελιαζανίδη και τον κατ'επίφασιν διορθωτή, στην πραγματικότητα όμως συνεπιμελητή (για να μην πω επιμελη-

**Έτσι
παραμορφώ-
θηκε και του
ποιητή η
εικόνα, η
εικόνα την
οποία ο ίδιος
πρώτος απ'
όλους κρατεί
για τον
εαυτό του. Ο
ποιητής της
σήμερον
νομίζει ότι
είναι τέκνο
του
φιλοσόφου,
του
θεολόγου,
του
κοινωνιο-
λόγου. Ο
ποιητής της
σήμερον
νομίζει ότι
είναι ο
διανοού-
μενος**

Κωνσταντίνος Θεοτόκης, Σ. Δεσύλλας, Λορέντζος Μαβίλης, Α. Κεφαλληνός, Μαρτζούκος, Η. Σταύρος, Ειρήνη Δενδρινού, Αλέξανδρος Πάλλης, Μ. Χαϊμής.

τή) Πέτρο Γιαρμενίτη να σεβασθούμε μέχρι κεραίας την εκδοτική βούληση των ποιητών. Δεν ακολουθήσαμε απλώς πιστά την ορθογραφία και τη στίξη τους, αλλά μετ' ευλαβείας αποδεχτήκαμε ως έργο τους ό,τι οι ίδιοι θέλησαν ως τέτοιο. Στην περίπτωση του Ι.Ν. Γρυπάρη την οριστική έκδοση των *Σκαρβαίων και Τερρακοτών* του 1928 (περνώντας στο επίμετρο ό,τι ο ίδιος απέκλεισε). Στην περίπτωση του Κ.Γ. Καρυωτάκη τις τρεις ποιητικές συλλογές του, παραμερίζοντας όσα ο ίδιος δεν συμπεριέλαβε σ' αυτές – όμως εδώ είχαμε να αντιμετωπίσουμε μια ιδιορρυθμία. Αναφέρομαι στα κείμενα (ποιήματα και πεζά) της περιόδου 1926-1928, μια λανθάνουσα σύνθεση η οποία τιτλοφορήθηκε και υπεγράφη με σκληρή απόφαση και γενναία πράξη στην Πρέβεζα. Όλα αυτά κατεχωρήθησαν στην έκδοση που σύντομα θα πλακώσει τους πάγκους των βιβλοπωλείων – για να πλακωθεί με την σειρά της.

Άφησα τελευταίο τον Βιζυη-

νό, η τρίτομη έκδοση του οποίου δεν είναι μόνο η πρώτη πραγματική έκδοση «Απάντων», αλλά συνιστά και μια παράτολμη εκδοτική πράξη του εκδότη της «Ερατούς» Μανώλη Μανουσάκη. Το ότι ο πρώτος τόμος θα περιέχει τα ποιήματα καταδεικνύει τη μεγίστη δυνατή περιφρόνηση στους νόμους της αγοράς. Δεν θα αποκαλύψω τη λύση που δόθηκε στη διάταξη των ποιημάτων, πάντως μπορώ να σας πω ότι ελήφθησαν υπ' όψιν όχι μόνον οι συλλογές τις οποίες τύπωσε ο Βιζυηνός, τα ποιήματα των *Βοσπορίδων Αυρών* τα οποία σώθηκαν στην κρίση του Βουτσιναίου και όσα εντοπίστηκαν στα περιοδικά και στα Θρακικά χειρόγραφα, αλλά και οι τρεις εκδόσεις των ποιητικών «Απάντων». Η έκδοση του Φέξη το 1916, η έκδοση της Μαμώνη στον Δημητράκο το 1955 και η «αδέσποτη» του Παπύρου σε βιβλίο τσέπης (βίπερ) χ.χ., κατά τους υπολογισμούς μου μεταξύ 1972-1974. Εν τέλει οι προτάσεις μας θα κριθούν εκ του αποτελέσματος

**Ο ποιητής
πρέπει να
θυμηθεί ότι
είναι
καλλιτέχνης,
αδελφός του
ζωγράφου,
του πιανίστα,
του χορευτή,
του συνθέτη,
του
ηθοποιού.
Η μαθητεία
του, η
άσκησή του
και η χαρά
του, καθώς
των
αδελφών
του,
βρίσκεται
στην
παράδοση
της τέχνης
του**

αφ' ενός, και εκ του συσχετισμού φίλων-εχθρών αφ' ετέρου – αυτή είναι η χώρα του Σημίτη και του Βέλτσου.

Φτάνω στο τέλος, στο «γράφοντα» του τίτλου αυτής της παρέμβασης. Θα ήθελα σελίδες επί σελίδων, τόμους επί τόμων για να εξηγήσω ποια η ωφέλεια ενός ποιητή όταν σπουδάζει την παραδοσιακή ποίηση. Μην έχοντας τον απαιτούμενο χρόνο, την κατάλληλη διάθεση και έχοντας ασφαλώς εξαντλήσει και την ανοχή και την αντοχή σας, θα κλείσω με όσα χωρούν σε μια παράγραφο.

Το ότι τα πράγματα έχουν στραβώσει παντελώς και εφ' όλης της ύλης το ξέρουμε. Έτσι παραμορφώθηκε και του ποιητή η εικόνα, η εικόνα την οποία ο ίδιος πρώτος απ' όλους κρατεί για τον εαυτό του. Ο ποιητής της σήμερα νομίζει ότι είναι τέκνο του φιλοσόφου, του θεολόγου, του κοινωνιολόγου. Ο ποιητής της σήμερα νομίζει ότι είναι ο διανοούμενος. Δεν λέω, πρέπει να τα σπουδάζει αυτά τα πράγματα, αυτά και άλλα πολλά, όσο πιο πολλά γίνεται, αλλά να θυμάται ότι δεν είναι δικός τους – δικά του είναι αυτά. Ο ποιητής πρέπει να θυμηθεί ότι είναι καλλιτέχνης, αδελφός του ζωγράφου, του πιανίστα, του χορευτή, του συνθέτη, του ηθοποιού. Η μαθητεία του, η άσκησή του και η χαρά του, καθώς των αδελφών του, βρίσκεται στην παράδοση της τέχνης του.

Διαβάζω, εκδίδω, απολαμβάνω την «προηγούμενη» ποίηση, διδάσκομαι από αυτήν, γιατί είναι η φαιμελιά μου, η πραγματική φαιμελιά μου, ίσως η μόνη – κι από παιδί έμαθα, και το κρατώ ίσα με τώρα, να σέβομαι και να τιμώ τον πατέρα και τη μάνα μου. Δεν είναι θέμα καλής αγωγής και αστικής ευπρέπειας, είναι οφειλή, είναι ευγνωμοσύνη, είναι η ελπίδα να συναντηθείς με τη στοργή – και η στοργή βεβαιώνεται ως ο τύπος της αγάπης, ίσως-ίσως ακόμη του αληθούς έρωτα.

Ο ανθολόγος Ερμής

του Μίμη Σουλιώτη

Παρότι η ανθολογία είναι μία σαφής κατ' αρχήν λέξη, η πρόχειρη απόδοση είναι να επιλέξουμε ποιήματα, ένα μέρος του έργου, ένα ποσοστό του έργου και να τα βάλουμε σε ένα τομίδιο. Εντάξει. Αλλά με τον Κάλβο τι γίνεται; Θα επιλέξουμε κάποιες ωδές; Με τον Θεόδωρο Ντόρο τι γίνεται; Με κάποιους άλλους που μπορεί να έχουν κάπως μεγαλύτερο έργο απ' ό,τι αυτοί οι δύο, αλλά ωστόσο όλοι ως τώρα έχουν συμφωνήσει ότι η τάδε συλλογή είναι η μόνη ενδιαφέρουσα, τι γίνεται; Η λέξη ανθολογία δεν είναι πρακτικά τόσο εύκολη όσο φαίνεται, όταν δεν την σκεφτόμαστε, αλλά απλώς τη λέμε μέχρι να σκοντάψουμε στο πρόβλημα.

Ο «Ανθολόγος Ερμής» που ήταν μια ιδέα του Γ.Π. Σαββίδη, επομένως για την ιδέα ευθύνεται ο ίδιος, για τις ατέλειες ευθύνεται ο ποιητής, έχει βγάλει μέχρι τώρα εικοσιεφτά τόμους, από τους οποίους οι δύο τελευταίοι είναι ο Παλαμάς και ο Καίσαρ Εμμανουήλ. Εγώ απλά θέλω να μιλήσω για τις δικές μου εμπειρίες από τον συντονισμό αυτής της σειράς.

Κατ' αρχήν νομίζω ότι, όταν λέμε σειρά με ανθολογία ποιήσης, πρέπει να καταλαβαίνουμε πρακτικά ότι η σειρά δεν αποτελείται από ανθολογημένους ποιητές, αλλά κατ' αρχήν αποτελείται από ανθολογούντες κι επομένως η διαδικαστική βάση και ουσία είναι τα πρόσωπα εκείνων που ανθολογούνται. Όπως λέμε και στη μετάφραση ότι ο μεταφραστής κ.λπ. κ.λπ., έτσι και ο ανθολογών ή ανθολόγος είναι βασικό στοιχείο για κάθε τόμο. Κι επομένως από εκεί προκύπτουν και τα ζητήματα της όποιας ομοιογένειας ή φυσιογνωμίας μιας σειράς. Κι εδώ υπάρχουν μερικά κατ' αρχήν αυτονόητα που μετά στην πράξη δεν είναι αυτονόητα. Αναφέρθηκαν, ας πούμε, οι προλαλήσαντες στις περιεκτικές τους ομιλίες στο σεβασμό της εκδοτικής βούλησης του ποιητή. Ναι, όταν το πράγμα είναι αρκετά στρωτό. Όταν όμως έχουμε ποιητή που ο ίδιος δε σεβόταν π.χ. την ορθογραφία του, που ο ίδιος από ποιητική συλλογή σε ποιητική συλλογή, από ενότητα σε ενότητα της ίδιας ποιητικής συλλογής, άλλαζε ορθογραφία ή άφηνε το στοιχειοθέτη να βάλει ό,τι ορθογραφία θέλει; Σε αρκετά σημεία έτσι είναι ο Ρα-

γκαβής. Σε πολλά σημεία έτσι είναι ο Αχιλλέας Παράσχος. Όταν δεν έχουμε διαμορφωμένη εκδοτική βούληση, είμαστε υποχρεωμένοι ή να επιβάλουμε εμείς μία, δηλαδή αυτός που ανθολογεί, ή να αφήσουμε, κατ'ά το κινέζικο, χιλιάδες ορθογραφικά λουλούδια να ανθίσουν.

Κάτι στο οποίο εγώ προσωπικά έπεσα απολύτως έξω, ως προς το πώς το σκεφτόμουν στην αρχή, ήταν που νόμιζα πως οι τόμοι αυτοί θα έχουν ένα τιράζ και μια πώληση σχετική με την ενδεχόμενη έλλειψη ή το δυσπρόσιτο ολόκληρου του ποιητικού έργου κάποιου προγενέστερου. Θέλω να πω, σκεφτόμουν ας πούμε ότι Ραγκαβή, ως ένα χρονικό διάστημα, ήταν δύσκολο κανείς, ιδιαίτερα αν είναι νέος ή φοιτητής ή κάτι τέτοιο, να βρει και να έχει στο σπίτι του. Το ίδιο είχα σκεφτεί και για άλλους ποιητές. Κι ο Παλαμάς είναι δυσπρόσιτος από την άποψη των «Απάντων». Εκείνο όμως που κατάλαβα από τους 27 τόμους είναι ότι τα βιβλία που πουλήθηκαν περισσότερο ήταν τα βιβλία των γνωστότερων κι όχι των δυσπρόσιτων.

Με ποιο κριτήριο προχώρησε η σειρά; Με κριτήριο τους ανθολογούντες. Με κριτήριο δηλαδή το ποιος είναι ο ανθολογών και αν έχει μια όσο το δυ-

νατόν πιο μακρόχρονη και βαθύτερη οικειότητα με τον ποιητή που θα ανθολογήσει, δηλαδή να μην επιλεγεί γραφειοκρατικά, ότι εσύ που είσαι εξαιρετος ανθολογών κάνε αυτόν τον τόμο, αλλά να προκύπτει από τις δικές τους σχέσεις. Αυτό πιστεύω ότι σε αρκετούς τόμους από τούς 27 είχε εξαιρετική επιτυχία αλλά κι ήταν ο λόγος για τον οποίο οι τόμοι αυτοί διαφοροποιούνται μεταξύ τους μερικές φορές οριακά. Επειδή οι ανθολογούντες ήταν άλλοτε καθαρόαιμοι φιλόλογοι, άλλοτε μόνο ποιητές κι άλλοτε και τα δυο. Νομίζω η πιο σύνθετη περίπτωση τόμου είναι αυτή που επιμελήθηκε ο διπλή ιδιότητα κατέχων Κώστας Στεργιόπουλος με τον Γιώργο Γεραλή: ο τόμος για τον Γεραλή όπου έχουμε αυτοανθολόγηση σ' ένα μέρος του τόμου από τον ίδιο τον Γεραλή και ανθολόγηση υπόλοιπων κομματιών από τον Στεργιόπουλο. Αυτή ήταν μία εξαιρετικά σύνθετη λύση. Έχουμε επίσης τόμους καθαρόαιμης φιλολογίας όπως ο Γεώργιος Εξαρχόπουλος Ματθαίου σε επιμέλεια του Γ.Π. Σαββίδη, ή τα *Θαλασσινά* του Απόστολου Μαμέλη σε επιμέλεια του ίδιου. Κι από την άλλη έχουμε τον Παλαμά του Ηλία Λάγιου. Από την άλλη, στην κυριολεξία από την άλλη.

1. Η πιο πρόσφατη και αναστηρά τεκμηριωμένη απόδοση του μελετήματος αυτού του Τ.Σ. Έλιοτ, βρίσκεται στα *Δοκίμια. Για την ποίηση και την κριτική, 1919-1961*, μτφρ. Στέφανος Μπεκατώρος, Ηριδανός, Αθήνα 1983, σ. 96-107.

2. «Ένα αεροπλάνο, στον ουρανό της Ελλάδας, απάνω από τον Παρθενώνα, αναδίνει μια αρμονία καινούργια που δεν τη συνέλαβε ακόμα κανείς. Η λεωφόρος Σιγγρού κυλά μέρα και νύχτα προς την αχτή του Φαλήρου τους νεογέννητους και ανέκφραστους ακόμα ρυθμούς ενός δυνατού λυρισμού που γυρεύει δυνατούς ποιητές.», *Ελεύθερο πνεύμα*, 1998, σ. 70. Τον υψηλό βαθμό παρανόησης της πεζογραφίας – αλλά και της ποίησης τελικά – που παράχθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού και που κυρίως οφείλεται στην ιδεοληψία ορισμένων συγγραφέων και κριτικών του όψιμου μεσοπόλεμου, επιχείρησα να τον διερευνήσω στη μελέτη «Ηθογραφίας εγκώμιου ή ηθογραφίας καταδίκης; Ιστορικά ενός αμφιλεγόμενου είδους και ενός πολυπαθούς όρου», *Νέα Εστία*, 1730, Ιαν. 2001, σ. 89-102, καθώς και στο εισαγωγικό κείμενο, «Ο Άγγελος Τερζάκης και η προβληματική συνομιλία του με τον Παπαδιαμάντη», *Η Λέξη*, 162, Μάρτ.-Απρ. 2001, σ. 135-138.

Δραστηκότητα του παλιού και εκφυλισμός του καινούργιου

Συνέχειες και ρήξεις στην πεζογραφία μετά το 1980

του Αλέξη Ζήρα

Ο Τ.Σ. Έλιοτ ήδη στις πρώτες γραμμές του γνωστού και πολυσυζητημένου δοκίμιού του «Παράδοση και προσωπικό ταλέντο», δημοσιευμένου το 1919, αναφερόταν στην αγγλική λογοτεχνία των αρχών του 20ού αιώνα, όπου διαπίστωνε, παραδόξως για τους περισσότερους από εμάς που εξακολουθούμε να πιστεύουμε το αντίθετο –ότι δηλαδή τα αγγλικά γράμματα είναι αφόρητα προγονόπληκτα– πως σ' αυτήν «σπάνια μιλούμε για την παράδοση, αν και κάπου κάπου χρησιμοποιούμε το όνομά της για να θρηνησουμε την απουσία της». Για να προσθέσει αμέσως πιο κάτω ότι συνήθεστερα οι Άγγλοι χρησιμοποιούσαν το επίθετο «παραδοσιακός» για να δείξουν ότι «η ποίηση του τάδε είναι "παραδοσιακή" ή, ακόμα, "πολύ παραδοσιακή"»,¹ θέλοντας έτσι να υπογραμμίσουν έμμεσα την απαξίωσή τους γι' αυτήν, αφού το «παραδοσιακός» έπαιρνε εδώ την αξιολογική έννοια του ανεπίστρεπτα παρωχημένου, του ασύμβατου με την τρέχουσα μορφολογία της γλώσσας της ποίησης. Με λίγα λόγια, του πεπαιτωμένου.

Ο Έλιοτ άρχιζε με την αποστροφή αυτή γιατί υποστήριζε και τότε, στην αυγή των αναζητήσεων του μοντερνισμού, αυτό που υποστήριξε σε όλη του τη ζωή: την ανάγκη ύπαρξης μιας ποίησης και μιας κριτικής που

να έχουν οργανική σχέση με την εξέλιξη και τους διαχρονικούς αναβαθμούς όχι μόνο της αγγλόφωνης αλλά της ποίησης συνολικά, ως έκφρασης που δεν καθορίζεται από γλωσσικά ή άλλα όρια. Συνεπώς, με την αρχαιογνωσία και το συνεχές γίνεσθαι αυτής της έκφρασης, με ό,τι προηγήθηκε και ό,τι εξακολουθεί να ζει μέσα από την τρέχουσα μορφή και θεματική της. Σκέφτομαι όμως ότι αν ο Έλιοτ διαπίστωνε το 1919 ότι η σχέση του παρόντος της αγγλικής λογοτεχνίας με το παρελθόν της ήταν προβληματικό, τι θα έπρεπε να πούμε εμείς. Ποιον όγκο διαπιστώσεων θα έπρεπε να συσσωρεύσουμε σήμερα για να επισημάνουμε, αν όχι την απουσία μιας οργανικής σχέσης των νεότερων με την ποίηση του εικοστού αιώνα –εκεί, για πολύ συγκεκριμένους λόγους, η σχέση εξακολουθεί να υπάρχει– οπωσδήποτε όμως την έλλειψη συνέχειας με την πεζογραφία που παράχθηκε μόλις την προηγούμενη τριακονταετία. Ή μήπως είναι καλύτερο να μιλήσω για την άγνοιά της;

Θα μπορούσε κάποιος να μου αντιτείνει ότι η έλλειψη συνέχειας με την παλαιότερη πεζογραφία μας –ας την ονομάσουμε έτσι, έστω και καταχρηστικά– είναι και αυτή ένα ιδιαίστον χαρακτηριστικό που συνοδεύει πάντοτε την ορμητική είσοδο κάθε νέου λογοτεχνικού φαινομένου στο προσκήνιο. Δεν

υπάρχει, είναι αλήθεια, ανάδυση του νέου χωρίς την εύλογη διεκδίκηση του ζωτικού χώρου από το παλιό. Κάτι που είναι πολλές φορές εγγεγραμμένο στην ιστορία της λογοτεχνίας, είτε με ομαδικές δηλώσεις είτε με προσωπικά μανιφέστα, όπως αυτό του Ελευθέρου πνεύματος με το οποίο ο Γιώργος Θεοτοκάς ζητούσε το 1929 να αναδιατάξει τον λογοτεχνικό κανόνα της εποχής του, διαγράφοντας με τον τρόπο ενός ροβεσπιερού τιμητή κάθε έργο που υποτίθεται ότι αντικαθρέφτιζε την ελληνική υστέρηση. Και μ' αυτή την έννοια, υστέρηση για τον Θεοτοκά, όπως και για μια σειρά άλλους συγγραφείς και κριτικούς του όψιμου μεσοπόλεμου, από τον Άγγελο Τερζάκη ως τον Κ.Θ. Δημαρά, ήταν η πρόσδεση σε μια παράδοση που η μυθοπλασία της αναδείκνυε το αυτόχthon, εμποδίζοντας τις υπάρχουσες «υγιείς» λογοτεχνικές δυνάμεις να συναντήσουν το ευρωπαϊκό τους πεπρωμένο!²

«Όταν κάνω έντονη κριτική και προσωπικές αναφορές, δεν το κάνω επειδή είμαι τσόγλανος», έλεγε εξίσου επιθετικά, εβδομήντα περίπου χρόνια αργότερα, ένας νέος πεζογράφος, ο Αλέξανδρος Ασωνίτης, «το κάνω επειδή δεν ανέχομαι να είμαστε δεύτεροι. Στην πεζογραφία για πολλούς λόγους δεν έχουμε τη θέση που μας αξίζει. Ο μοναδικός στόχος της ελληνικής μυθιστοριογραφίας πρέπει

να είναι αποκλειστικά αυτός. Όλα τα άλλα, όλες οι άλλες συζητήσεις περί μοντερνισμού, αριστεράς, μαγικού ρεαλισμού, αυτοβιογραφίας κ.λπ. είναι αστειότητες μπροστά σε ένα στόχο, ο οποίος είναι: ή θα διακριθούμε ή καλύτερα ας μην υπάρχουμε.»³

Αυτό το ωνάσειο δίλημμα θα μπορούσε να είναι βαθύτατα οντολογικό αν μεγεθυνόταν και από δίλημμα περιορισμένο, που απασχολεί την αγορά του ελληνικού μυθιστορήματος και μόνο, γινόταν διακύβευμα συλλογικής μοίρας. Όμως τίποτε απ' όλα αυτά. Η μυθιστορηματική πραγματικότητα, με ταχύτατους ρυθμούς, εξομοιώνεται σε ομογάλακτη οθόνη της τηλεοπτικής οθόνης, από εκεί αντλεί τα πρότυπα, τους τύπους και τους αισθητικούς της κανόνες. Και σε τούτο συμφωνούν, εκόντες άκοντες, οι δεκάδες των συγγραφέων και «συγγραφέων» που εισέρρευσαν την τελευταία δεκαπενταετία στο λογοτεχνικό προσκήνιο, καθοδηγούμενοι ακριβώς από ό,τι θεωρήσαμε ως δείγμα της δήθεν ωρίμανσης της κοινωνίας μας: τη μεγιστοποίηση του δείκτη της αναγνωσιμότητάς της! Μάλιστα νομίζω ότι η πεποίθηση ορισμένων, όπως διαπιστώνεται από συνεντεύξεις τους, ότι η μυθιστορηματική πραγματικότητα που έχουν επινοήσει δεν είναι μόνο μια πραγματικότητα αυτόνομη αλλά έχει τη δυνατότητα πλέον να υποκαθιστά την πραγματικότητα που μας περιβάλλει, δεν είναι μια παραδοξότητα που απλώς λέγεται για να εντυπωσιάσει. Ουσιαστικά αυτό ήδη συμβαίνει! Θέλω να πω, τείνουμε σε μια ζωή που ολοένα και περισσότερο αντιγράφει αυτό που η οθόνη και η όμοια σ' αυτήν λογοτεχνία επινοούν για να τη διασκεδάσουν...

Μπορεί κάτι τέτοιο να μας ξενίζει όταν το ακούμε για πρώτη φορά, όμως η αλήθεια είναι πως αν δούμε τη σχέση της λο-

Η μυθιστορηματική πραγματικότητα, με ταχύτατους ρυθμούς, εξομοιώνεται σε ομογάλακτη οθόνη της τηλεοπτικής οθόνης, από εκεί αντλεί τα πρότυπα, τους τύπους και τους αισθητικούς της κανόνες

3. «Είκοσι έτη μετά. Μια συζήτηση για την ελληνική πεζογραφία: Μ. Κουμανταρέας, Δημ. Κούρτοβιχ, Π. Τατσόπουλος, Αλ. Ασωνίτης», *Διαβάζω*, 376, Ιουλ.-Αυγ. '97, σ. 120.

4. «Το ιερατείο και οι τερμίτες», *Η ελληνική πεζογραφία μπροστά στο νέο αιώνα*, Βιβλιοθήκη Ελευθεροτυπίας, 118, 1 Σεπτ. 2000, σ. 8-9.

γοτεχνίας με τη ζωή και σε παλαιότερες εποχές, μπορούμε να διακρίνουμε αυτή την αλληλοείσδυση της μιας στην άλλη. Με τη διαφορά ότι αυτό που σε άλλες εποχές είχε διαλέξει η λογοτεχνία, και η τέχνη γενικότερα, να αντικατοπτρίσουν ως πραγματικότητα ήταν η ανάδειξη του εξαιρετικού, του αποκλίνοντος, αυτού που ξεφεύγει από τον μέσο όρο, και όχι όπως τώρα η επιβεβαίωση και η εξιδανίκευση του κανόνα. Μια ατελείωτη σειρά από μυθιστορηματικούς και διηγηματικούς χαρακτήρες της παλαιότερης πεζογραφίας μας, που έγιναν εμβληματικοί για τη λογοτεχνική τους οντότητα, συνιστούσαν στον χώρο της φαντασίας του αναγνώστη κάτι το ριζικά διαφορετικό από τον κύκλο της καθημερινής του ζωής. Ο Τουρκόγιαννος στον *Κατάδικο* του Κωνσταντίνου Θεοτόκη, ο Ζορμπάς στο *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* του Νίκου Καζαντζάκη, *Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν* του Μ. Καραγάτση, *Ο Βασίλης ο Αρβανίτης* του Στρατή Μυριβήλη, ακόμα και χαρακτήρες του μεταπολεμικού μυθιστορήματος, όπως ο Καρδερίνης στην *Αντιποίηση Αρχής* του Αλέξανδρου Κοτζιά, ο Φίλιππος στους *Συνυπάρχοντες* του Αριστοτέλη Νικολαΐδη ή ο Βλάσης Ταντής στη *Βιοτεχνία Υαλικών* του Μένη Κουμανταρέα, συγκλίνουν από τυπολογική άποψη προς την ίδια κατεύθυνση. Είτε ως μυθικές μορφές που υπερβαίνουν τον μέσο όρο, είτε ως πρόσωπα που μοιάζουν με νευρόσπαστα μιας παρωδίας της ιστορίας, είτε ως σκιώδεις τύποι που είναι αδύνατο να αντέξουν στην ανταγωνιστικότητα των σχέσεων, όλοι τους έχουν έναν ευδιάκριτα παραδειγματικό ρόλο μέσα στη μυθοπλασία.

Η ύπαρξη του αφηγηματικού χαρακτήρα που ξεφεύγει από τον μέσο όρο και που δεν είναι, όπως πολλοί νομίζουν, συναρ-

τημένος απόλυτα με την παλαιότερη λογοτεχνία –εδώ μπορώ να θυμίσω αρκετούς από τους ανδρικούς και γυναικείους τύπους των ιστοριών του Ανδρέα Μήτσου, της Έρσης Σωτηροπούλου ή του Σωτήρη Δημητρίου– συνδυάζεται με την εμφάνιση μιας ρήξης ανάμεσα στον «ήρωα» και στο περιβάλλον του, με προοπτική το βάθαιμα αυτής της ρήξης, αν μεταφερθεί νοητικά από τον αναγνώστη στο πεδίο της υλοποίησης, γενικότερα, μιας ουσιαστικής ζωής μέσα στο δίχτυ των καθημερινών συμβάσεων. Μια λοιπόν από τις διαφοροποιήσεις των νεότερων πεζογράφων έγκειται στο ότι δεν υπάρχει καν ως προβληματισμός της μυθοπλασίας τους η έννοια της ρήξης, στο βαθμό που ο κόσμος δεν είναι κάτι που χρειάζεται να κατανοηθεί σε βάθος, να αλλάξει ή να ανατραπεί, αλλά μάλλον κάτι που υπάρχει, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

«*Η δική μου η γενιά*», λέει αργετικά θαρραλέα ο Πέτρος Τατσόπουλος, «ήταν η τελευταία γενιά του μέσου όρου. Διαβάζαμε καλούτσικα, γράφαμε καλούτσικα. Στις σελίδες μας δεν συναπαντούσες ούτε απάτητες κορυφογραμμές ούτε βαθείς χαράδρες. Πλατσουρίζαμε στα ρηγά, αναμιασούσαμε πάσης φύσεως αναγνώσματα κι εμπειρίες, δίχως στιγμή να ξεμακραίνουμε στα άπατα ή να πονοκεφαλιάζουμε για τις πιθανές αντιφάσεις στις αισθητικές μας προτιμήσεις.»⁴

Και αν αυτά ίσχυαν ως γενικοί όροι διάπλασης των συνειδήσεων στη δεκαετία του '80, πόσο περισσότερο μια δεκαπενταετία αργότερα, όταν οι συγγραφείς που έβλεπαν να κλείνει μπροστά τους η χιλιετία ήταν βέβαιοι ότι δημιουργούν με τη φαντασία τους έναν κόσμο ταυτολογικών συντεταγμένων, αφού ο κόσμος που επινοούν είναι ο κόσμος από τον οποίο προέρχονται και στον οποίο τελικά απευθύνονται. Θα μπο-

ρούσαμε μάλιστα να πούμε, προσφεύγοντας σ' ένα κάπως οξύμωρο σχήμα, ότι ο κόσμος αυτής της μεταμοντέρνας συρραφής των πιο ετερόκλητων φαινομενικά εικόνων –ένας κόσμος που δεν «γερνάει» ποτέ γιατί κινείται στον χρόνο χωρίς να επιδιώκει να έχει βαθύτερη γνώση της διάρκειας και της συνέχειάς του– είναι αδύνατο να αντέξει να αντικρίσει στον καθρέφτη της λογοτεχνικής του αναπαράστασης κάτι διαφορετικό από αυτό που έχει συνηθίσει να βλέπει σε όλο το φάσμα της επικοινωνιακής οθόνης. Το αντίγραφο της εικόνας του. Διαφορετικά θα σκορπίσει στα διάφορα κομμάτια που τον απαρτίζουν.

Αυτός ο κόσμος «μισεί» το παρελθόν του, ξέρει ότι δεν μπορεί να αντιπαρατεθεί σ' αυτό και κατά προέκταση δείχνει λαμπερός, αυτάρκης, μυστηριώδης, παθιασμένος, γεμάτος χιούμορ, όσο περισσότερο είναι ξεριζωμένος και μετέωρος σ' ένα διαρκές, υποτίθεται, παρόν. «Αυτά ήταν έργα, πάντως», αναγνωρίζει ένας από τους ήρωες της Τζέμης Τασάκου, στο μυθιστόρημά της *Ερωμένη*, αναφερόμενος στην παλαιότερη ελληνική λογοτεχνία. «Τώρα ο καθένας γράφει για το δράμα του». ⁵ Για να ξεκαθαρίσει το τοπίο –με ακόμα μεγαλύτερο σαρκασμό– ο Βασίλης Σωτηρόπουλος, συγγραφέας του *Βελισάριος και Ισαβέλα*, αιτιολογώντας έμμεσα και αυτή τη βουλιμία για άμεση ανάδειξη και επιτυχία: «Το βιβλίο μου γράφτηκε τώρα, για να διαβαστεί τώρα. [...] Όταν από τα 16 σου πρέπει να επιλέξεις τι θα κάνεις στη ζωή σου καλείσαι να τα κάνεις όλα πολύ γρήγορα. Ζούμε υπακούοντας στο "ζήσε γρήγορα, πέθανε νέος". Αυτό συνδέεται άμεσα με το ότι γνωρίζουμε πως η ημερομηνία λήξης μας είναι κοντά». ⁶

Όποια μορφή τέχνης δεν προλαβαίνει να αποκτήσει συνείδηση του εαυτού της, δεν της

χρειάζεται να επανεκτιμήσει το παρελθόν. Νά μια επισήμανση που παρά το αφοριστικό της ύψος θα μπορούσε εύκολα να μας βρει σύμφωνους. Εξάλλου, για να εξοικειωθούμε με στιδήποτε μας παραδίδεται, δεν αρκεί η επανεκτίμησή του. Περισσότερο από το να μάθουμε και να εξετάσουμε την ποιητική ή την πεζογραφική μας παράδοση, την πλησιέστερη και την πιο απομακρυσμένη, είναι αναγκαίο να οξύνουμε την αίσθησή μας ότι δημιουργούμε τώρα, ενσωματωμένοι όμως τελεσίδικα σε μια τάξη πραγμάτων που ταινιόχρονα είναι χρονολογημένη και άχρονη. Αυτή η τάξη πραγμάτων θεωρούσε ο Θεοτοκάς, μέσα στη θερμοκέφαλη απελπισία του, πως είναι αποκλειστικός κλήρος ενός ευρωπαϊκού πνεύματος που κατά περίεργο τρόπο δεν μπορεί να κινηθεί πέρα από τον Δούναβη. Κι αυτή την τάξη εποφθαλμιούσε λέγοντας, «Αλλά αυτή η συναρμογή, αν συντελείται πράγματι, μας κάνει μελαγχολικούς. Μεσ' στο δημιουργικό αναβρασμό της σημερινής Ευρώπης τι θέση κρατάει η Ελλάδα; Τι συμβολή προσφέρουμε στις μεγάλες προσπάθειες που καταβάλλονται τριγύρω μας; Τίποτα!» ⁷

Είναι περίεργο, αλλά αυτού του είδους οι απόπειρες αναπροσανατολισμού της ελληνικής λογοτεχνίας και της κριτικής ανέκαθεν έβαζαν ως προϋπόθεση της «συναρμογής» της την αναγκαία ρήξη με ό,τι την καθιστούσε –και την καθιστά– διαφορετική. Με ό,τι υποτίθεται την καθιστά αναγνωρίσιμη από ένα περιορισμένο στον αυτάρκη φανατισμό του ελληνολάγνο κοινό, που αποτελείται κυρίως από συγγραφείς και διανοούμενους πρόθυμους να φανταστούν μια ανθρώπινη κοινότητα δορυφορικής και μόνο σημασίας για το συνεχώς διευρυνόμενο στον επικοινωνιακό χάρτη «παγκόσμιο χωριό». Πράγματι, ένας απροειδοποίητος αναγνώστης που θα

Μια από τις διαφοροποιήσεις των νεότερων πεζογράφων έγκειται στο ότι δεν υπάρχει καν ως προβληματισμός της μυθοπλασίας τους η έννοια της ρήξης, στο βαθμό που ο κόσμος δεν είναι κάτι που χρειάζεται να κατανοηθεί σε βάθος, να αλλάξει ή να ανατραπεί...

5. «Οι Ρούκισ της γραφής», *Έψιλον* Ελευθεροτυπίας, 524, 22 Απρ. 2001, σελ. 68.
6. Ό.π., σημ. 5, σελ. 66.
7. Ό.π., σημ. 2, σελ. 10.
8. «Ένα δίλημμα χωρίς νόημα», *Η ελληνική πεζογραφία μπροστά στο νέο αιώνα*, ό.π., σημ. 4, σελ. 14-15.

διάβαζε παράλληλα τις βασικές θέσεις που διατυπώνει στο *Ελεύθερο πνεύμα* του ο Γιώργος Θεοτοκάς το 1929 και τις θέσεις που ανέπτυσε σε διάφορα σχόλιά του στο προσωπικό του περιοδικό, το *Φυλλάδιο*, ο Γιώργος Ιωάννου περίπου πενήντα χρόνια αργότερα, θα αναρωτιόταν μήπως ο χρόνος έχει ακινητοποιήσει τα πάντα σ' αυτή τη χώρα, έτσι ώστε να ξανατίθενται ουσιαστικά τα ίδια –αναπάντητα, τελικά και μετέωρα– ερωτήματα: εντοπιότητα ή διεθνισμός; Ποια λογοτεχνική παράδοση μας ανήκει και ποια όχι;

«Αναρωτιέμαι», έχει παρατηρήσει ο Δημοσθένης Κούρτοβικ, «πόσοι από τους νεότερους συγγραφείς μας θεωρούν ότι έχουν ανάγκη "εξευρωπαϊσμού" και ότι το δίλημμα "εντοπιότητα ή κοσμοπολιτισμός" τους αφορά. Εγώ δεν ξέρω κανέναν. [...] Δεν πρόκειται για ιδεολογική στάση, αλλά για έκφραση της πραγματικότητας που βιώνουν. Δεν "πηγαίνουν" στην Ευρώπη όπως οι παλιότερες γενιές, γιατί δεν βλέπουν την Ελλάδα σαν κάτι ριζικά διαφορετικό από την Ευρώπη, και δεν νιώθουν πως απεμπλοούν την ελληνικότητά τους όταν τοποθετούν τους ήρωές τους μέσα σ' ένα κοσμοπολιτικό περιβάλλον.» ⁸

Δεν ξέρω τι μπορεί να εννοείται εδώ με τον όρο «ιδεολογική στάση», νομίζω όμως ότι οποιαδήποτε άρνηση ή κατάφαση ή απαξίωση, συμπεριλαμβανομένης και αυτής που ενσωματώνεται ως εμφανές στοιχείο της μυθοπλασίας των νέων πεζογράφων, στους οποίους αναφέρεται ο Κούρτοβικ, είναι στάσεις ιδεολογικά καθορισμένες. Το μέγα σφάλμα όμως που συνήθως γίνεται από πολλούς συγγραφείς, και όχι οπωσδήποτε από τους νέους, βρίσκεται στο ότι οι περισσότεροι ψάχνουν το διακύβευμα του έργου τους όχι σ' αυτό που μπορεί να είναι το πραγματικά –δηλαδή βιωμένο– νέο, αλλά σ' εκείνο που σέρνεται πί-

σω από κανόνες του εκδοτικού marketing και συνταγές. Στο πρότυπο, λόγου χάριν, που σκοπό έχει να κολακεύσει το γούστο ενός κοινού το οποίο ήδη έχει υποστεί, μέσα από τους διαύλους του «παιγνίσμιου χωριού», τη ζύμωση της εξομοίωσής του. Και προφανώς κάτι τέτοιο είναι επίσης μια ιδεολογική στάση. Γιατί, εννοείται, το να τοποθετεί ένας συγγραφέας τους ήρωές του σ' ένα κοσμοπολίτικο περιβάλλον δεν συνιστά από μόνο του απολύτως τίποτε.

Εξομοίωση πραγματοποιημένη με όρους του παρόντος ση-μαίνει ακόμα τον κόσμο της λογοτεχνίας, ή της τέχνης γενικότερα, που αγνοεί ότι ενώ ως δέσμη μορφής και περιεχομένου το αισθητικό γεγονός ουδέποτε γίνεται καλύτερο ή χειρότερο, σε κάθε στιγμή και σε κάθε περίπτωση δεν είναι ποτέ του το ίδιο. Εκεί εντοπίζεται η ρήξη του με το παρελθόν, εκεί και η ρήξη του με το υπάρχον και συνεπώς τελεσμένο.

II

Αν τα όσα προηγήθηκαν φαίνονται σε ορισμένους έκκεντρα ως προς το βασικό θέμα που πρέπει να έχει αυτή η προσέγγιση,⁹ σπεύδω να πω ότι στην πραγματικότητα δεν έχει πάψει ούτε στιγμή να στριφογυρίζει το πίσω μέρος του μυαλού μου. Όμως γράφοντας ήδη τις πρώτες γραμμές της, αντιλήθηκα πως είναι αρκετά αντιπαικτικό να υποστηρίξω και να υποστηρίνω κάτι που για μένα πα-ρέχει αυτονομία γόνιμο και ηθευτικό, ενώ για το μέγιστο μέρος των συγγραφέων και των αγνωστών της εν τω γίνε-σθαι πεζογραφίας είναι τουλάχιστον περιττό. Νομίζω ότι εί-ναι ματαιοπονία να ερευνάς όποιους επανάγνωσης ενός ση-μαντικού αριθμού παλαιότε-ρων έργων, όταν αυτή αποδει-κνύεται μεμονωμένη και περι-οριστική. Θα έλεγα ότι περίπου άζει με επίκληση σε κάποι-

ους happy few, αντίστοιχους με εκείνους που οραματιζόταν ο Σταντάλ όταν ολοκλήρωνε το *Μοναστήρι της Πάρμας* και προτού ο Μπαλζάκ τού δείξει δημόσια τον ενθουσιασμό του. Κάποιους happy few που μοιά-ζουν πλέον με αιρετικούς νη-σιώτες, σ' έναν ωκεανό μυθι-στορηματικής ευωχίας και ομο-δοξίας. Έχω τη γνώμη ότι έτσι κάνουμε ότι αγνοούμε το ου-σιαστικό πρόβλημα που εμφα-νώς μεν είναι η έλλειψη συνέ-χειας και η απαξίωση για την παλαιότερη πεζογραφία, στο βάθος όμως και ουσιαστικά εί-ναι το ακόμα οξύτερο πρόβλη-μα της έλλειψης ιστορικής –και όχι απαραίτητα πολιτικής– αί-σθησης στα μυθιστορήματα των τελευταίων ετών.

Το ότι πρόκειται για πρόβλη-μα είναι αναμφίβολο. Το ανα-γνωρίζουν άλλωστε οι ίδιοι οι νεότεροι πεζογράφοι, που ακό-μα και όταν τοποθετούν τους ήρωές τους σε μια άλλη ιστορι-κή διάσταση, η διάσταση αυτή είναι απλώς μια αλλαγή σκη-νικού,¹⁰ ή όταν αναπτύσσουν το κλειστοφοβικό τους σύμπαν, επισημαίνουν ότι «χώρος [εί-ναι] μια μεγαλούπολη. Χρόνος, το παρόν».¹¹ Ή τέλος, όταν προσπαθούν μέσα από τον ιλιγ-γιώδη ρυθμό μιας αφήγησης που ζητάει βουλιμικά να τα συ-μπεριλάβει όλα, να ανακαλύ-ψουν για λογαριασμό μιας πα-ρέας εφήβων το όντως ασύλλη-πτο: «το σκληρό πυρήνα του εαυτού τους που δεν είναι άλλος από το ένστικτο της επιβίω-σης».¹² Η αίσθηση ότι δεν ανή-κουν κάπου, ότι είναι μετέωροι, διεισπερνά ως τυπολογικός άξο-νας τη ζωή όλων σχεδόν των μυ-θιστορηματικών ηρώων, πράγ-μα που σε μια τέλη του εκδοχή σημαίνει ότι είναι αδύνατο να χρεώνεις στον πεζογράφο –και στον κόσμο του– μια παράδοση λογοτεχνική, οσοδήποτε ενδια-φέρουσα και αν είναι αυτή, προς την οποία νιώθει αποξε-νωμένος.

Νομίζω ότι η ιστορική αίσθη-

ση, έτσι όπως την περιέγραψα προηγουμένως, ως αίσθηση μιας συνέχειας, αποτελεί ένα από τα κρίσιμα σημεία που η απουσία τους από τις νεότερες μυθολασίες τις κάνει πιο εύ-θραustes, πιο καιροσκοπικές ή πιο επικαιρικές. Αλλά όταν λέω πως απουσιάζει σε μεγάλο βαθμό η ιστορική αίσθηση από την πεζογραφία των τελευταί-ων χρόνων, δεν εννοώ βέβαια ότι τα θέματά τους είναι άσχε-τα με το ιστορικό περιβάλλον, ή ότι με τον ένα ή τον άλλο τρό-πο δεν «περνούν» μέσα από την πλοκή τους κάποιες ιδέες. Εννοώ αυτό που ανέφερα προηγουμένως: ότι δηλαδή μπορεί η ιστορία να υπάρχει ως σκηνικό, χωρίς αυτό να επιβάλ-λει μια βαθύτερη σχέση της με τους χαρακτήρες των βιβλίων. Συχνά μου έχει δημιουργηθεί η εντύπωση ότι η συγγραφική φαντασία αναπτύσσεται με τρόπο απολύτως προγραμματι-κό, περιορισμένη σ' έναν υπο-θετικό γυάλινο κώδωνα. Και δεν μιλώ εδώ για ιστορίες που μιμούνται πρότυπα όπως *Το θε-ώρημα του παπαγάλου* ή μυθι-στορήματα εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα όπως *Το όνομα του ρόδου*. Ακόμα και όταν η φα-ντασία μοιάζει πολλές φορές να εστιάζεται σε καταστάσεις έκρυθμες, οι μυθιστοριογράφοι νομίζουν ότι τις κάνουν αληθο-φανέστερες αν τις αποσυνδέ-σουν από οποιαδήποτε αναφο-ρά και συσχέτιση με γεγονότα συλλογικής προοπτικής. «Στην ιστορία μου οι χαρακτήρες [...] υποφέρουν από ένα χάος χωρίς αιτία. Αισθάνονται πως ο κό-σμος τους χρωστάει, γι' αυτό και δεν είναι ποτέ ευτυχισμέ-νοι»,¹³ αναφέρει με έμφαση μια νέα πεζογράφος για το πρώτο της βιβλίο.

Επομένως –κι αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως κοινό στοιχείο σε πολλά από τα πρόσφατα πεζά– η σύγκρουση επανεμφανίζεται, όχι όμως ως έναυσμα μιας ρή-ξης που οι αιτίες της είναι προ-σανατολισμένες στην επίτευξη

Κώστας Καρυωτάκης

9. Το πώς είναι δυνατό να γίνει «εκ νέου» δραστηκή η ανάγνωση και η γνώση της παλαιότερης πεζογραφίας.

10. Στο βιβλίο της Μαρίας Ευθυμίου *Καθούρι ήταν και πέρασε* (2000), αλλά και στο μυθιστόρημα του Νίκου Μεγαδούκα *Ο τάφος του Κιζέρωνα* (2000).

11. Ο Λευτέρης Γιαννακουδάκης για το μυθιστόρημά του *Τρέξε, μύγα, χτύπα στο τζάμι* (2000): *Διαβάξω*, 420, Ιουλ.-Αυγ. 2001, σελ. 96.

12. Η ψευδώνυμη(;) Αλέκα Λάσκου για το μυθιστόρημά της *Χάρντκορ* (2000): *Διαβάξω*, ό.π., σημ. 11, σελ. 118.

13. Η Φανή Παπαγεωργίου για το μυθιστόρημά της *Το μηδέν και το ένα* (2000): *Διαβάξω*, ό.π., σημ. 11, σελ. 128.

μιας διαφορετικής ενότητας με τον κόσμο, αλλά ως χειρονομία σπασμωδική που ουσιαστικά δεν περιμένει τίποτε ως ανταπόδοση. Κάτι που όχι μόνο επιτείνει τον μετεωρισμό της ίδιας της μυθοπλασίας και των ατόμων που κινούνται μέσα της, αλλά και ελαττώνει στον μυθιστοριογράφο ή στον διηγηματογράφο τη δυνατότητα να δημιουργήσουν το δικό τους λογοτεχνικό εκτόπισμα στη συνείδηση του αναγνώστη. Να υποδεχθούμε το καινούργιο χωρίς παρωπίδες – ούτε λόγος. Αλλά ποιο καινούργιο; Αυτό που έχει προκύψει ως αποτέλεσμα της άρνησης του παλιού και φθαρμένου, ή εκείνο που είναι αποτέλεσμα ενός κακοχωνεμένου μιμητισμού; Ένα από τα μυθεύματα που έχουν κυριαρχήσει στο προσκήνιο της νεότερης πεζογραφικής μας παραγωγής είναι και αυτό: ότι η ξένη λογοτεχνία είναι προσηλωμένη με εμμονή σε μυθοπλασίες που κι-

νούνται πάνω σ' ένα συνεχές και μονοδιάστατο παρόν. Σε μια σχοινοτενή, συμψηφιστική παράθεση ηθών, εδεσμάτων, νοοτροπιών, ομιλιών, σύμφωνα με τα επιβεβλημένα της μεταμοντέρνας αντίληψης για έναν κόσμο, επιτέλους, χωρίς διαχωριστικές γραμμές.

Τίποτε λιγότερο αληθινό. Δεν υπάρχει, πιστεύω, έργο που να μάχεται αυτή την αφελή αντίληψη μιας λογοτεχνίας patchwork, όσο η στοχαστική αφήγηση του Δούναβη από τον Κλαούντιο Μάγκρις. Στο βιβλίο του Μάγκρις, ενός Ιταλού από την Τεργέστη, δηλαδή από μια πόλη-σύνορο, μπορούμε να αντιληφθούμε με τον πιο διαυγή τρόπο πως οι επιμέρους παραδόσεις αναπτύσσουν έναν ακατανίκητο διάλογο μεταξύ τους, πως η αίσθηση του παρελθόντος, στη σκέψη, στη λογοτεχνία, στη μουσική όλων των χωρών απ' όπου περνάει ο ποταμός, μπορεί να πάρει ένα και-

Τέλλος Άγκας

νούργιο νόημα μέσα από αυτό που πραγματοποιείται τώρα. Διαφορετικά, θα είχε ελάχιστη σημασία.

III

Να ξαναδιαβάσουμε την παλαιότερη πεζογραφία μας. Ναι, αλλά αυτή είναι μια γενική και αόριστη προτροπή. Το ζήτημα είναι όχι να τη διαβάσουμε με την περιέργεια του βιαστικού επισκέπτη που θέλει να θησαυρίσει έναν ακόμα τόπο εξωτικό, αλλά με την αίσθηση ότι το έργο του Παπαδιαμάντη, του Βιζυηνού, του Ξενόπουλου, του Θεοτόκη, όπως και το έργο των συγγραφέων που είναι πιο αφανείς, έχει περάσει τελεσίδικα –είτε το αντιλαμβανόμαστε είτε όχι– μέσα στις αντιλήψεις μας για το τι σημαίνει γραφή, τρέλα, πάθος, όνειρο. Ως αίσθηση ιστορική που ξεπερνάει ωστόσο την ιστορία, δημιουργώντας μια συνέχεια που, αλαζόνες ή όχι, τη χρειαζόμαστε το ίδιο.

ΕΝΑΣ ΧΡΗΣΙΜΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΕ ΜΙΑ ΑΒΕΒΑΙΗ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Αντί Προλόγου
ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΖΕΠΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΝΤΑΛΗΣ

Προκλήσεις και Προοπτικές.
Η Διεθνής Πολιτική σε μια Αβέβαιη
Μεταβατική Περίοδο
Με πρόλογο του πρέσβη ε.τ. Κ. Ζέπου

«Το βιβλίο του Σωτήρη Ντάλη είναι πράγματι ένας χρήσιμος οδηγός» και πλήρης «ταξιδιωτικός οδηγός» για να μας ξεναγήσει και να μας ενημερώσει. Δεν κάνει προφητείες.

Σαν οδηγός είναι χρήσιμος, γιατί μας προτρέπει να κοιτάζουμε γύρω μας σε 360 μοίρες, για να αποκτήσουμε συνολική θέα της σημερινής εποχής μας. Κατευθύνει το βλέμμα μας στην Ευρώπη στην πρόσφατη πορεία από το Άμστερνταμ στη Νίκαια, χωρίς να παραλείψει να υπογραμμίσει το ευρωπαϊκό άγχος της Γαλλίας (τόσο επίκαιρο) όσο και τον προβληματισμό της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, που ψάχνει κάποιον Τρίτο Δρόμο μέσα στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Μας περνάει κατόπιν στον αμφιλεγόμενο νέο ρόλο των ΗΠΑ στη διεθνή πολιτική σκηνή, για να μας οδηγήσει κατόπιν στα συναφή προβλήματα διεθνούς ασφαλείας».

Βύρων Θεοδωρόπουλος, πρέσβης ε.τ.
στην εφημερίδα Η Καθημερινή της 22/5/02

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

από το 1929

Κεντρικό: Νικηταρά 2 • 106 78 Αθήνα • τηλ.: (010) 3822.496 – 3838.020 •
Υποκατάστημα: Βιβλιοπωλείο 11 – Στοά Αρσακείου • Πεσμαζόγλου 5 • 105 64 Αθήνα

Η γραμμή της συνέχειας και η ώρα της ρήξης στην κριτική

του Βαγγέλη Χατζηβασιλείου

Δύο είναι, πιστεύω, οι μορφές υπό τις οποίες εμφανίζεται το λογοτεχνικό παρελθόν ενώπιον της κριτικής: ως ιστορία της λογοτεχνίας, όπου σχύει ένας μάλλον κοινώς αποδεκτός κανόνας κειμένων, και, στην ίδια ώρα (ας μη φανεί περίεργο), ως καθημερινό, άμεσο παρόν, όπου έχουν συμφωνηθεί προσωρινά ορισμένες λογοτεχνικές αξίες, των οποίων βεβαίως η πραγματική τιμή θα αποδειχθεί, είτε το θέλουμε είτε όχι, προσεχώς. Η κριτική μπορεί να είναι ευέλικτη ή αδρανής απέναντι και στις δύο αυτές μορφές του λογοτεχνικού παρελθόντος: ως προς την ιστορία της λογοτεχνίας, μπορεί να σπάσει τον κανόνα, ξηλώνοντας κεντρικά του αξιώματα ή φωτίζοντας κάποιες σκοτεινές πλευρές του, αλλά μπορεί όμως και να πάει κανονιστικά με τα νερά του, αναπαράγοντας ανεπιφύλακτα τις επιλογές του. Ως προς το άμεσο παρόν, η κριτική μπορεί να μοιάζει και να είναι διττή: παραμονή στις συμφωνημένες αξίες και συστηματική (λιγότερο ή περισσότερο) υπεράσπισή τους ή διάνοιξη ενός νέου καινούργιου ορίζοντα, στην προοπτική του οποίου οι συμφωνημένες αξίες αρχίζουν αποκτούν ιστορικό χαρακτή-
μειώνοντας εκ των πραγμάτων την πίεση της επιβολής τους. Η γραμμή βεβαίως της συνέχειας και η ώρα της ρήξης δεν είναι τόσο ξεκάθαρες στην πράξη, συχνά τέμνονται και διαπερνούν η μια την άλλη, αναδει-

κνύοντας σε πολλές περιπτώσεις και πλήθος υβριδικά μορφώματα, τα οποία για άλλη μια φορά μόνο το μέλλον θα καταφέρει να αποσαφηνίσει.

Θα συγκεντρώσω την προσοχή μου στη στάση της κριτικής έναντι των συμφωνημένων αξιών του παρόντος. Και τούτο όχι γιατί αμελώ ή θεωρώ δευτερεύουσας σημασίας τη σχέση της με ένα παγιωμένο σώμα λογοτεχνικών κειμένων, αλλά επειδή είμαι πεπεισμένος πως το παιχνίδι της με τον χρόνο κρίνεται πρωτίστως από τα διακυβεύματα του καιρού της: από τη λογοτεχνία, με άλλα λόγια, εν τη γενέσει της. Τη λογοτεχνία ακριβώς εν τη γενέσει της παρακολουθεί ο Αλέξανδρος Αργυρίου στην πρόσφατη δίτομη ιστορία του (*Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και της πρόσληψής της στα χρόνια του Μεσοπολέμου, 1918-1940*), όπου και πολλά πρόσφορα και ιδιαίτερος χρήσιμα για το θέμα μας παραδείγματα. Θα μείνω, ξεφυλλίζοντας τις σελίδες της κι έχοντας, όπως είναι ευνόητο, και άλλο σχετικό υλικό κατά νουν, σε τρεις μείζονες ποιητικές περιπτώσεις, που εικονογραφούν με εύγλωττο τρόπο τη γραμμή της συνέχειας και την ώρα της ρήξης για την κριτική όταν καλείται να αναγνωρίσει νεοπαγή λογοτεχνικά φαινόμενα. Ο λόγος για τον Κ.Π. Καβάφη, τον Γιώργο Σεφέρη και τον Ανδρέα Εμπειρίκο.

Όταν ο Γιώργος Θεοτοκάς κα-

Κλεάνθης
Τριαντάφυλλος

Ρήγας Γκόλφης

ταθέτει στο *Ελεύθερο πνεύμα* (1929) τις απόψεις του για τον Καβάφη, ο Αλεξανδρινός δεν είναι χθεσινός ποιητής. Αυτό δεν εμποδίζει τον κριτικό του να του αρνηθεί τον τίτλο της πρωτοπορίας και να γράψει απερίφραστα πως πρόκειται απλώς για ένα απομονωμένο μετέωρο, που περνά στον ορίζοντά μας χωρίς να κατορθώσει να σχηματίσει οικογένεια. Ο διάπυρος σαλπιστής της ανανέωσης της ελληνικής λογοτεχνίας δεν βρίσκει στον Καβάφη παρά ανία, παρακμή και λατρεία για τον θάνατο. Η σιδερένια αισιοδοξία του για την έλευση μιας νέας δυναμικής, που θα βγάλει τη μικρή Ελλάδα από την εσωστρέφεια και τους εγγενείς περιορισμούς της, για να τη στρέψει στις σύγχρονες ευρωπαϊκές αναζητήσεις, θα συνομιλήσει (αθέλητα ασφαλώς) ύστερα από μιαν επταετία με τους φόβους της Αριστεράς για τον καβαφικό ατομικισμό. Το 1936 ο Νίκος Καρβούνης δεν δυσκολεύεται να υποστηρίξει στους *Νέους Πρωτοπόρους* πως ο Αλεξανδρινός δεν δικαιούται τον τίτλο του ποιητή, προσθέτοντας πως ο άγονος και αποσυνθετικός ηδονισμός που δεσπόζει σ' όλη του τη λογοτεχνική παραγωγή μπορεί να είναι δελεαστικός για τους νέους ιδιαίτερα – και τούτο είναι ένας κίνδυνος από το κοινωνικό φαινόμενο της Καβαφικής εκδήλωσης – αλλά δεν έχει

σχέση καμιά με την πνευματική δημιουργία. Δύο κριτικοί με εντελώς αντίθετο ιδεολογικό φάσμα και με ριζικά διάφορη καλλιτεχνική αγωγή ενώνουν ασυνείδητα τις δυνάμεις τους για να προσκολληθούν εν ονόματι της ανανέωσης ή της πρωτοπορίας στην ασφάλεια των παραδεδομένων, ακόμη κι όταν ζητούν επιτακτικά (και προφανώς με πλήρη πεποίθηση) την αναίρεσή τους. Είναι πολύ διαφορετική βέβαια η στιγμή του Γρηγορίου Ξενοπούλου το 1903 όταν συστήνει τον Καβάφη στο αθηναϊκό κοινό ή του Τέλλου Άγρα, τριάντα ακριβώς χρόνια αργότερα, όταν αποχαιρετά τον ποιητή λίγο μετά τον θάνατό του. Ο Ξενόπουλος κάνει λόγο για ρυθμό που δεν είναι η συνηθισμένη τυμπανοκρουσία, για γλώσσα με πολύ ατομικό χαρακτήρα και για φόρμα που ταιριάζει απολύτως με την ιδέα. Κι ο Άγρας μιλάει για ποιητική ενάργεια που ξεκινάει από την κυριολεξία, αλλά απομακρύνεται αμέσως από αυτήν όταν ζωηρεύει η ποιητική φαντασία. Το παρόν των συμφωνημένων αξιών, το λογοτεχνικό παρελθόν που γίνεται ξαφνικά ορατό όταν μια όντως καινούργια παρουσία ανεβαίνει επί σκηνής, είναι ξεκάθαρο τόσο για τον Ξενόπουλο όσο και για τον Άγρα. Η γραμμή της συνέχειας έχει διακοπεί. Η ώρα της ρήξης έχει έρθει όχι μόνο για τον Καβάφη, αλλά και για την κριτική του.

* * *

Ρήξη και συνέχεια δεν οδηγούνται πάντα, όπως το έλεγα και προεισαγωγικά, σε μετωπική αντιπαράθεση. Ο Σεφέρης μας προσφέρει την ευκαιρία να το κατανοήσουμε καλύτερα. Όταν το 1931 εκδίδεται η *Στροφή*, ο Παλαμάς, που βαδίζει στα 72 του, αναγνωρίζει στον ποιητή πως είναι κύριος της μορφής του, σημειώνοντας πως τα ποιήματά του βαδίζουν πέραν της πεπατημένης, αλλά του καταλογίζει ένα είδος κρυ-

**Συμβαίνει
συχνά να
χάνεται η
ευκαιρία της
ρήξης – εννοώ
η δυνατότητα
της κριτικής
να διαγνώσει
την κατάλληλη
ώρα τα
συμπτώματα
της γήρανσης
των συμφωνημένων
αξιών του
καιρού της. Κι
ο χρόνος
προφανώς δεν
γυρίζει πίσω.
Σημαδεύει
όμως τις
χαμένες
ευκαιρίες και
τις σφραγίζει,
ευτυχώς ή
δυστυχώς,
πικρά.**

πογραφικής έκφρασης, για την αποκάλυψη της οποίας ο ίδιος τουλάχιστον δεν έχει τα κλειδιά. Η *Στροφή* προκαλεί συζήτηση μεταξύ του Άγρα και του Κλέωνος Παράσχου για την καθαρή ποίηση και εισπράττει την αποδοκιμασία του Τάκη Παπατσώνη, ο οποίος δεν θα φοβηθεί ωστόσο να υμνήσει στα 1935 το *Μυθιστόρημα*. Η αμφιλογία και η αμφιθυμία αποτελούν τη μόνιμη διάθεση στις περισσότερες από τις πρώτες κριτικές που δέχεται ο Σεφέρης. Η συνέχεια είναι πιθανόν να διακόπτεται, αλλά κυοφορείται στ' αλήθεια η ρήξη; Κι αν ναι, με ποιους ακριβώς όρους αμφισβητείται το λογοτεχνικό παρελθόν και με ποιον συγκεκριμένο τρόπο αναμορφώνεται και αναδιατάσσεται το πεδίο του; Την απάντηση θα δώσει ο Αντρέας Καραντώνης, που εντοπίζει εν έτει 1936, από τη στήλη του στα *Νέα Γράμματα*, μιαν αμιγώς καινούργια ποιητική τάση. Χαρακτηριστικά της, η *αχρήστευση κάθε μεθόδου και κάθε ρουτίνας, η συγχώνευσις του θέματος με την απόλυτη και την κλασική καθαρότητα της εικόνας και η μουσική υποβολή όχι πια με τη ρίμα και τον στίχο αλλά με τον ρυθμό που αναβρύζει κατευθείαν από τον ποιητικό λόγο, τον φαινομενικά αδέσμευτο από οποιαδήποτε ποιητική τεχνική! Εκπρόσωπος της τάσης αυτής είναι ο νέος ποιητής Γ. Σεφέρης, ο σημαντικότερος νέος μας ποιητής. Η νέα συλλογή του Μυθιστόρημα είναι μαζί με τη Στροφή ιστορικά ορόσημα μέσα στη νέα μας ποίηση. Η ρήξη έχει επέλθει για μιαν ακόμη φορά τόσο για την ποίηση όσο και για την κριτική – τώρα οπωσδήποτε έγκαιρα κινημένη και ασφαλώς πιο καλά προετοιμασμένη, ακόμη κι αν οι πρώτες σεφερικές συλλογές ακουμπούν γερά με το ένα τους πόδι στο λογοτεχνικό παρελθόν.*

* * *

Η ρήξη όμως κάποτε δεν έρχεται ποτέ, για να επικρατήσει καταθλιπτικά η γραμμή της συνέχειας. Τη χρονιά κατά τη διάρκεια της οποίας το *Μυθιστόρημα* δείχνει να καθιερώνει την ποιητική προσωπικότητα του Σεφέρη κυκλοφορεί και η *Υψικάμινος* του Ανδρέα Εμπειρίκου. Ποια είναι η κριτική υποδοχή της; Αμιχανία, βίαιη άρνηση, ειρωνεία ή, χειρότερα, χλευασμός.

Ο Αιμίλιος Χουρμούζιος και ο Γιώργος Δέλιος ή ο Κώστας Ουράνης και ο Στρατής Μυριβήλης απορρίπτουν ασυζητητί τον Εμπειρικό μέσα στη γενικότερη αδυναμία τους να κατανοήσουν ή έστω και απλώς να περιγράψουν τον άρτι αφιχθέντα υπερρεαλισμό. Η συνέχεια παραμένει εδώ αργαγής – χωρίς ούτε μία δίοδο υπέρβασης ή διαφυγής. Κι ο Α. Αργυρίου έχει βεβαίως απόλυτο δίκιο όταν λέει ότι μπορεί η *Υψικάμινος* να εξαντλεί το τιράζ της το 1935, αλλά η ίδια χρονιά πόρρω απέχει από του να ταυτίζεται με την καθιέρωση του υπερρεαλισμού εν Ελλάδι.

Θα χρειαστούν πολλά χρόνια ακόμη για να γίνει κάτι τέτοιο και για να φτάσει ο Εμπειρικός να αποτελεί αντικείμενο πολλαπλών όχι μόνο κριτικών δημοσιεύσεων, αλλά και δημοσίων εορτασμών. Κι ας μην το ξεχνάμε: ο Εμπειρικός – όχι κι ο Εγγονόπουλος, ο άλλος υπερρεαλιστικός κλάδος, που εξακολουθεί με κάποιες διακεκριμένες εξαιρέσεις να μένει στα αζήτητα της φιλολογίας και της κριτικής. Συμβαίνει συχνά να χάνεται η ευκαιρία της ρήξης – εννοώ η δυνατότητα της κριτικής να διαγνώσει την κατάλληλη ώρα τα συμπτώματα της γήρανσης των συμφωνημένων αξιών του καιρού της. Κι ο χρόνος προφανώς δεν γυρίζει πίσω. Σημαδεύει όμως τις χαμένες ευκαιρίες και τις σφραγίζει, ευτυχώς ή δυστυχώς, πικρά.

Η προβληματισμένη απόλαυση

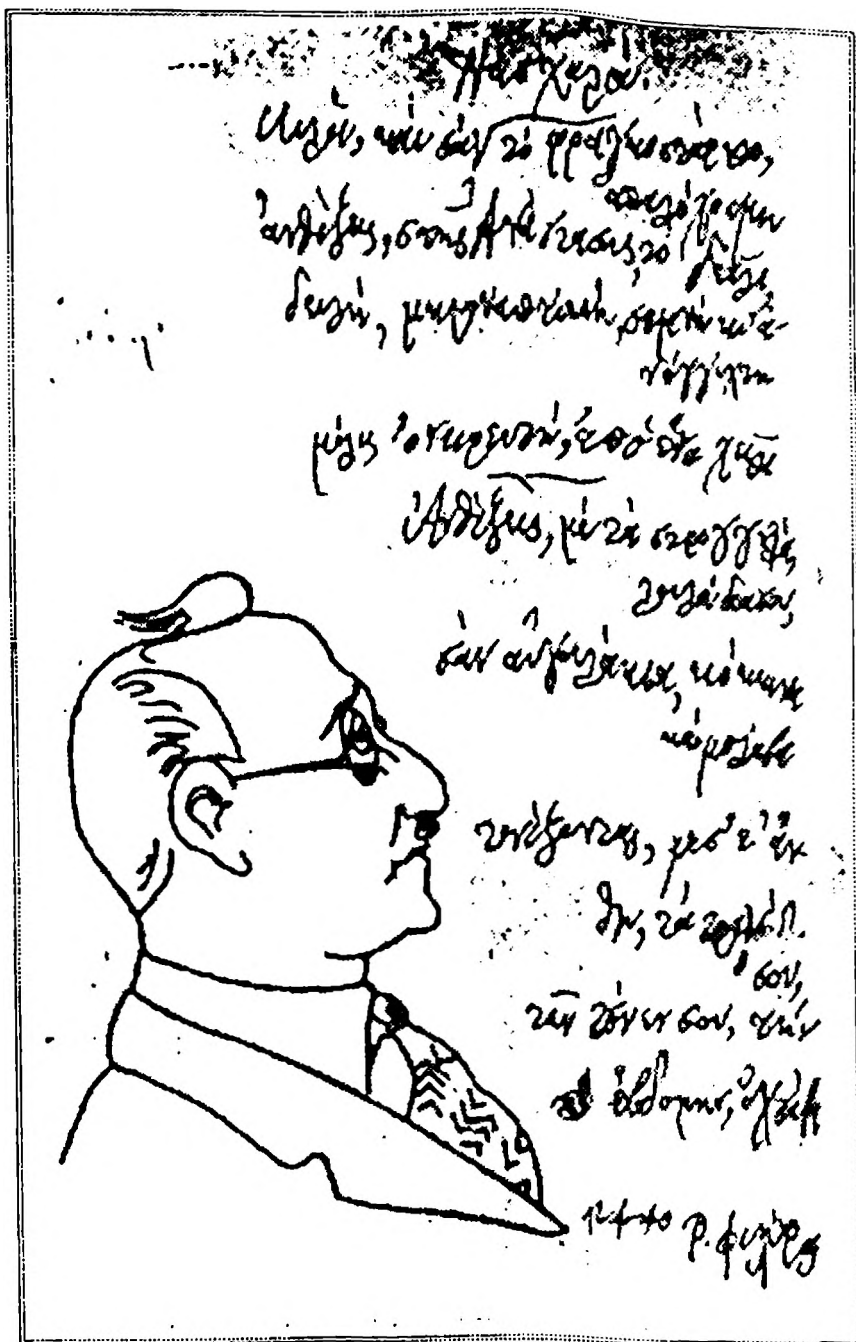
του Γιάννη Δάλλα

Πολλά ειπώθηκαν για τις ανθολογίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Κι εγώ ερωτώ, όλες μοιάζουν; Όλες έχουν τη σκόπευση του ίδιου στόχου; Τι προσφέρει κάθε μια; Επομένως τι αναζητούμε με μία νέα ακολουθία ανθολογίας σαν αυτή που φιλοδοξεί να κάνει η σειρά «εκ νέου», στην οποία συμμετέχω; Να δώσει γνώση και να δώσει πάλι το πανόραμα της νεοελληνικής λογοτεχνίας αντιπροσωπευτικά και έτσι να χωρήσει σε χώρους που πρέπει να διακινούνται, όπως είναι οι πανεπιστημιακοί χώροι αλλά και η ευρύτερη αγορά; Ή θα πρέπει να αποβλέπει, όπως πιστεύω, συστηματικά στη διαμόρφωση ενός απαιτητικού κοινού, που περιμένει μια διαφορετική ματιά στην λογοτεχνία; Αναφέρθηκα και είπα την εμληματική φράση «λοξή ματιά», λοξή γωνία. Με αυτήν δεν παρῶ ούτε την επανεκτίμηση ούτε το στίγμα. Αναμφισβήτητα, με τέτοια, ας πούμε, αναλογική ματιά γίνεται μια επανεκτίμηση του έργου και ίσης αναζητείται το στίγμα ως προσωπικής, κοινωνικής ή ιστορικής στιγμής. Αλλά πώς εκφραστεί η επανεκτίμηση ή πώς θα αναζητηθεί το στίγμα; Ο ίδιος που σας μιλά είναι γκρόνως και φιλόλογος και κριτικός και ποιητής. Αλλά την επιμέλεια αυτών των ανθολογιών τηρήθηκε η αρχή ο φιλόλογος να τάσσεται στην υπηρεσία ολοκληρωτικά του κριτικού, μάλιστα ενός κριτικού διαποτισμένου από την εποχή. Έτσι η λογοτεχνία αναπροσφέρεται ως προβληματισμός, αλλά πρώτιστα

και ως απόλαυση, όπως είπε ο Μπαρτ.

Αυτήν την προβληματισμένη απόλαυση υπόσχεται η λοξή γωνία του ανθολόγου. Δεν περιορίζεται να επισημάνει απλώς την ιδιαιτερότητα ή την ιδιομορφία ενός έργου. Αλλά απαιτούνται μια ιδιαιτερότητα και μια ιδιομορφία που ανταποκρίνονται στον επόμενο ορίζοντα προσδοκιών. Και διασφαλίζουν έτσι το παρόν του παρελθόντος. Μια τέτοια γωνία που μπορεί να δημιουργήσει απαιτητικούς και μελλοντικούς αναγνώστες, θα έλεγα, και να τους κερδίσει.

Μια νέα κριτική αντιμετώπιση των πραγμάτων απαιτεί και δημιουργεί μια επανασταθεσία της λογοτεχνίας. Γινόμαστε ταξιθέτες τελικά εκεί που ξέραμε ως τώρα ότι στην πρώτη θέση ήταν αυτοί, στη δεύτερη οι άλλοι. Η δεύτερη ματιά αλλάζει ολόκληρη την ταξιθεσία στη λογοτεχνία. Ανεξάρτητα από παλαιούς και νέους, από μεζονες και ελάσσονες, αυτό το πράγμα πρέπει να κάνει. Να αναζητήσει και να κάνει μελλοντικούς αναγνώστες. Να μην μείνουμε απλώς στα σχήματα: «άντε, θα κάνω μια ανθολογία», ούτε στο άλλο: «θα βάλω και τους παραμελημένους, τους ξεχασμένους». Κι αυτοί θα υπάρχουν. Αλλά σε μια τέτοια υπάρχουν και οι γνωστοί. Ένας Παλαμής, υπό λοξήν γωνία, ν' ανέβει επάνω. Και οι ελάσσονες ποιητές και οι μεζονες. Δεν είναι μόνο ότι ανασύρουμε τους παρεξηγημένους, τους παραμελημένους ή τους λησμονημένους και τους φέρνουμε στην επιφάνεια. Απεναντίας, κάνει και αυτό το σπουδαίο μια τέτοια ανθολογία. Μεζονες και ελάσσονες.

Χειρόγραφο του Ρώμου Φιλύρα και σκίτσο από ψυχοπαθή φίλο του.

Η Γ Η Σ Ω

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

Ήδη μνησθέντες: Κ. Βάρδαλη, Μήτση Καϊάμα, Ν. Καρβούνη, Α. Κουμαριανό, Ν. Α. Λαπαθιώτη, Α. Κ. Παλαμά, Γ. Ν. Πολίτη, Φ. Ν. Πολίτη, Ρώμο Φιλύρα, Ν. Χαντζάρα.

Ήδη μνησθέντες και είναι 3 δρ. ή 3 γρ. 20. Στέλνεται (καθώς και κάθε άλλο γράμμα) στον κ. Φ. Ν. Πολίτη, Χρ. Τρικουρά 16α, Αθήνα. Ή Ήδη μνησθέντες 30 λ. στα βιβλιοπωλεία 'Εκδοτική, 'Εστιας, Μάιν, Σαίτον.

ΠΡΩΤΗ ΧΡΟΝΙΑ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΗΣ 1907

ΑΡΙΘΜΟΣ Ι

Το πρώτο τεύχος της Ηγησούς, Μαΐος 1907.

δια λογος αναγνωστών

Αχ αυτή η εξουσία!

• Από τον αρχιτέκτονα Ν. Μπουλουγρά η επιστολή που ακολουθεί:

Από την εφημερίδα *Αγγελιοφόρος* της 26/5, μέσω των δηλώσεων των υποψηφίων δημάρχων για τις θέσεις τους στις επερχόμενες δημοτικές εκλογές, μάθαμε ότι αυτό που αποζητά ο κατά Παπαγεωργόπουλο Θεσσαλονικεύς –σε ένα πρόγραμμα πλημμυρισμένο από ασάφεια, αοριστία και αστοχία– είναι: η διευκόλυνση της κίνησης πεζών και οχημάτων (σκληριά κι αυτή των οδηγών που κάποτε θα επαναστατούσαν για να μπορούν ελεύθεροι πλέον να κατακτήσουν το ζωτικό τους χώρο, τα πεζοδρόμια), ελευθερία και σιγουριά (;) (γιατί ως γνωστόν η πόλη εικονικά απελευθερώθηκε το δώδεκα, όσο δε για τη σιγουριά κάποιος οφείλει να μας το πληροφορήσει για να τον ανακηρύξουμε μετέπειτα ελευθερωτή), αποζητά τέλος τάξη, ρυθμό και ασφάλεια! Έννοιες δηλαδή που στοίχειωσαν δεκαετίες ολόκληρες γενιές Ελλήνων επαναφέρονται αυτούσιες, με παρεμβολή της ακατανόητης ευρυθμίας, προφανώς για τη βέλτιστη κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών!

Μέσο για την επίτευξη του στόχου (ποιο άλλο;) η ισχυρή δημοτική αστυνομία. Λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι η αποκέντρωση αρμοδιοτήτων συνοδεύτηκε με την αποκέντρωση όλων των αρνητικών χαρακτηριστικών της κεντρικής διοίκησης –όπως άλλωστε μονότονα επαναλαμβάνει στις ετήσιες εκθέσεις του ο Συνήγορος του Πολίτη– σκέφτομαι, ίσως αφελώς,

μήπως τίθενται οι βάσεις εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων που παρέχει ένα τέτοιο σώμα εκ μέρους κάποιου λαϊκιστή πολιτικού με μελλοντική μετάλλαξή του σ' ένα είδος πραιτωριανής φρουράς; Όσο και αν φαντάζει ως κινδυνολογικό σενάριο, εξετάζοντας την τρομολαγνεία του πολιτικού λόγου και τις συνακόλουθες πράξεις συνεχούς ενίσχυσης των διαφόρων επιπέδων κατασταλτικών μηχανισμών, παύει να κατατάσσεται στις απιθανότητες.

Εδώ θα αναρωτιόταν κανείς τι πράττει ο αρμόδιος υπουργός επί του θέματος, αν υποτεθεί ότι η εγκληματικότητα αυξάνει (τα στατιστικά στοιχεία βέβαια της αστυνομίας αποδεικνύουν το αντίθετο, αλλά λέμε τώρα). Κύριοι! Ας μην αποθρασυνόμαστε! Δεν βλέπετε με πόση σοβαρότητα πατάσσει την 17η Νοέμβρη; Ώρες-ώρες εμείς οι πολίτες-παιδιά κά-νουμε κάτι περίεργες σκέψεις δίχως να εναποθέτουμε στους πολιτικούς-γονείς την ύπαρξή μας, δίχως να αφηνόμαστε στον θερμό εναγκαλισμό τους που πάλλεται από αλτρουιστικά αισθήματα!

Μα καλά, τόσο έχουν εντρυφήσει στον Ντε Τοκβίλ, εκλαμβάνοντας τα συμπεράσματά του για διδάγματα, ή είναι απλώς κακέκτυπα που άγαρμπα εμπίπτουν στην εξουσία που αυτός περιέγραψε;

Φιλικά

Ν.Μπουλουγράφ

Αρχιτέκτων

Για την ανακύκλωση

• Ο Κωνσταντίνος Ζάγκαλης (e-mail: kzung@otenet.gr) μας

έστειλε το ακόλουθο κείμενο:

Προτείνω, τα σκουπίδια να υποβάλλονται σε μια κατάλληλη προκατεργασία όσο το δυνατόν πιο κοντά στον τόπο και τον χρόνο παραγωγής τους. Σκοπός αυτής της προκατεργασίας θα είναι η έγκαιρη ακινδυνοποίησή τους και η μετατροπή τους σε μορφή εύκολη για απευθείας μεταφορά σε εργοστάσιο τελικής κατεργασίας ή εκμηδένισης. Αν αυτή η ιδέα υλοποιηθεί, θα απαλλαγούμε από: 1. την χωματερή, 2. το απορριμματοφόρο αυτοκίνητο και την περιφορά των σκουπιδιών, 3. τους κάδους των σκουπιδιών μπροστά στις πολυκατοικίες, 4. τις μολύνσεις, τη δυσοσμία και την ασχημία των παραπάνω, 5. την εργασία των εργατών, που εξυπηρετούν το απορριμματοφόρο, 6. τις συνέπειες των απεργιών των εργατών καθαριότητας.

Πρώτη (κύρια) προϋπόθεση για την επιτυχία της ιδέας είναι η κατάλληλη διαλογή των σκουπιδιών στον χώρο και στη στιγμή που παράγονται. Το κύριο μέρος της διαλογής να γίνεται από τους πολίτες και να συμπληρώνεται από επαγγελματίες (δημόσιους ή ιδιωτικούς) εργάτες καθαριότητας, ώστε να μην μένουν σκουπίδια ακατέργαστα. Ας ορίσουμε τις εξής κατηγορίες σκουπιδιών:

Α. Οργανικά σκουπίδια, που με τον χρόνο σαπίζουν και πιάνουν μικρόβια. Τέτοια είναι: α. αποφάγια (φυτικά, ζωικά), β. κόκκαλα, γ. ακατάλληλα τρόφιμα (φυτικά, ζωικά), δ. προϊόντα κα-θαρισμού τροφών: τσόφλια, φλούδες, φύλλα, εντόσθια, λέπια κτλ, ε. πλαστικά/χάρτι-

να είδη συσκευασίας και καθαρισμού: σακκούλες, κεσεδάκια, λερωμένα χαρτιά, υπολείμματα ειδών υγιείας.

Β. Μεταλλικά και γυάλινα είδη συσκευασίας που έχουν πάνω τους υπολείμματα λίπους και οργανικών ουσιών: κονσερβοκούτια κτλ.

Γ. Αέριαι στέραια είδη συσκευασίας: μπουκάλια κτλ.

Δ. Σπασμένα στέραια είδη συσκευασίας: μπουκάλια, πιάτα κτλ.

Ε. Περιττά είδη: χαρτί, έπιπλα, ρούχα, κλινοσκεπάσματα, στρώματα, οικιακές μηχανές, μικρά περιττά οικιακά είδη κτλ.

Από τις παραπάνω πέντε κατηγορίες σκουπιδιών μόνο η πρώτη και εν μέρει η δεύτερη γίνονται εστίες μόλυνσεως (και μόνον αν παρέλθει ορισμένος χρόνος από τη στιγμή της παραγωγής τους). Τα είδη της κατηγορίας Α όμως αποτελούν μικρό ποσοστό του συνόλου των σκουπιδιών. Παρότι αυτό είναι έτσι, εμείς εντελώς παράλογα: α. ανακατεύουμε τις κατηγορίες και μετατρέπουμε όλον τον όγκο των σκουπιδιών σε επικίνδυνα, β. τα στέλνουμε με ένα καταβρόμικο αυτοκίνητο να παρελάσουν στους δρόμους της πόλης για να φτιάσουν στην άλλη άκρη της Αττικής (χωματερή) και να δημιουργήσουν εκεί ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα (στον δρόμο θα στάζουν, θα σκορπούν μικρόβια και δυσοσμία, θα εμποδίζουν την συγκοινωνία), γ. διατηρούμε εστίες μόλυνσεως και ασχημίας μπροστά στις εισόδους των πολυκατοικιών μας (κάδοι), δ. έχουμε εργάτες καθαριότητας όχι για να φροντίζουν με επιμέλεια την καθαριότη-

τα της γειτονιάς, αλλά για να κάνουν την άχρηστη και χαμαλίτικη δουλειά της φορτοεκφόρτωσης των σκουπιδιών, ε. απαλλάσσουμε τον πολίτη από κάθε ευθύνη για τα σκουπίδια, δεν του δίνουμε να κάνει και αυτός λίγη δουλειά...

Σκουπίδια παράγονται στο σπίτι, στο μαγαζί, στο εστιατόριο, στο νοσοκομείο, στα εκπαιδευτικά και άλλα ιδρύματα, στις λαϊκές αγορές, στον δρόμο.

Ας εξετάσουμε το σπίτι. Είναι το πιο εύκολο πράγμα για τον νοικοκύρη (την νοικοκυρά) να κάνει τη διαλογή των σκουπιδιών στις 5 παραπάνω κατηγορίες.

Τα σκουπίδια της κατηγορίας Α είναι εντελώς ακίνδυνα για κάποιο χρόνο μετά την παραγωγή τους και είναι πολύ λίγα για κάθε μέρα. Προτείνω να εξεταστούν οι εξής τρόποι προκατεργασίας των σκουπιδιών της κατηγορίας Α και να επιλεγεί ο καλύτερος: 1. να τεμαχίζονται σε μικρότερα κομμάτια και μπαίνουν μαζί με μια αντισηπτική-διαλυτική ουσία μέσα σε μια πλαστική σακκούλα, η οποία θα συρράπτεται να τεμαχίζονται σε μικρότερα κομμάτια και να μπαίνουν μαζί με μια αντισηπτική-διαλυτική ουσία μέσα σε ένα μεγαλύτερο κουτί, το οποίο θα κλείνεται αεροστεγώς (το κουτί θα είναι πολλαπλής χρήσεως). 3. να αλέθονται από μια κατάλληλη μηχανή μέσα σε κατάλληλο χημικό υγρό, που θα τα μετατρέπει σε πολύ ρευστό πολυαπαλλαγμένο από λίπη μικρόβια. 4. να αλέθονται χοντρά από μια κατάλληλη μηχανή, να συμπιέζονται για να απομακρυνθεί η υγρασία ή φάση, μετά να προστίθεται δύο χημικές ουσίες (απορροφητική και μια αντισηπτική-διαλυτική), να θάβονται περισσότερο και

μετά να συμπιέζονται σε κατάλληλη θερμοκρασία, ώστε να προκύψουν στεραιά και στεγνά πλακίδια (τουβλάκια). Αυτά τα πλακίδια να μην έχουν χάσει τις χρήσιμες ιδιότητές του αρχικού υλικού, να μην αλλοιώνονται με τον χρόνο, να μην πιάνουν μικρόβια, να μην βρομούν, να μην σπάζουν εύκολα.

Τα σκουπίδια της κατηγορίας Β χρειάζονται απολύμανση και συμπίεση, ώστε να γίνουν ακίνδυνα και μικρά σε όγκο. Τα σκουπίδια της κατηγορίας Γ δεν χρειάζονται καμιά κατεργασία. Τα σκουπίδια της κατηγορίας Δ χρειάζονται θραύση και συμπίεση. Τα σκουπίδια της κατηγορίας Ε χρειάζονται μόνο μια καλή οργάνωση παραλαβής από κάποια ειδική υπηρεσία (δημόσια ή ιδιωτική). Τα είδη της κατηγορίας Ε δεν πρέπει να βγαίνουν στον δρόμο, αλλά να παραλαμβάνονται στο σπίτι. Τέτοια διαδικασία προβλέπεται και σήμερα. Αν δεν εφαρμόζεται ικανοποιητικά, φταίμε εμείς κι όχι η ιδέα.

Σε κάθε γειτονιά να δημιουργηθεί το Περίπτερο Καθαριότητας (ΠΚ), που θα έχει τους εξής ρόλους: α) να παραλαμβάνει τα προκατεργασμένα σκουπίδια της κατηγορίας Α· β) να κοστολογεί και να πληρώνει· γ) να κάνει ή να συμπληρώνει τη δουλειά που δεν έκανε ο πολίτης· δ) να φέρνει τα σκουπίδια στην τελική μορφή (πλακίδια)· ε) να στέλνει τα πλακίδια καταλλήλως συσκευασμένα με κατάλληλο αυτοκίνητο στο εργοστάσιο για τελική κατεργασία ώστε να μετατραπούν σε χρήσιμα υλικά ή να εκμηδενιστούν· στ) να καλύπτει και την τακτοποίηση των σκουπιδιών από το σκούπισμα των δρόμων, πλατειών κτλ· ζ) να μεριμνά για την προώθηση και

των άλλων κατηγοριών σκουπιδιών.

Για ν' ανταποκριθεί σ' αυτά τα καθήκοντα, το ΠΚ πρέπει να διαθέτει κατάλληλο χώρο, αρκετό προσωπικό, μηχανές (οποσδήποτε μηχανή του τρόπου 4), πάγκο διαλογής σκουπιδιών, κατάλληλο αυτοκίνητο/α. Πρέπει να υπάρχουν και αυτοκινούμενα ΠΚ για να πηγαίνουν όπου υπάρχει ανάγκη (δρόμους, πλατείες, λαϊκές).

Στο σπίτι μπορούμε να εφαρμόσουμε οποιονδήποτε από τους 4 τρόπους. Οι τρόποι 1 και 2 είναι απλοί, αφήνουν όμως πολλή δουλειά για το ΠΚ. Ενδιαφέρων είναι ο τρόπος 3. Αν το επιτρέπει η ΕΥΔΑΠ, το προϊόν του τρόπου αυτού μπορεί να χύνεται στην τουαλέτα του σπιτιού. Η κατεργασία του τρόπου 3 μπορεί να είναι τέτοια ώστε το προϊόν να αποχετεύεται ιδανικά. Υπολογίζω ότι η επιβάρυνση της αποχέτευσης δεν θα ξεπερνά το 30%. Αν επιλέξουμε έναν από τους τρόπους 1, 2, 4, τότε ο πολίτης πρέπει να παραδίδει τα προκατεργασμένα σκουπίδια στο ΠΚ. Αυτό όμως δεν θα γίνεται κάθε μέρα. Π.χ. αν διαλέξουμε τον τρόπο 4, θα πηγαίνουμε τα πλακίδια μια φορά στις 15 μέρες, διότι μ' αυτό τον τρόπο τα σκουπίδια συμπυκνώνονται δραστικά. Θα παράγεται ένα πλακίδιο κάθε μία ή δύο μέρες και θα μπορούμε να τα κρατούμε στο σπίτι μας ώσπου να γίνουν π.χ. δέκα.

Στους άλλους χώρους παραγωγής σκουπιδιών υπάρχουν ανάλογες, όχι όμως ίδιες συνθήκες. Πρέπει να υπάρχουν μηχανές προκατεργασίας διαφορετικής ισχύος. Όσο πιο πολλά σκουπίδια παράγει ένας χώρος, τόσο πιο δυνατή πρέπει να είναι η μηχανή του και τόσο πιο μεγάλο το ΠΚ. Ειδική περίπτωση αποτελούν οι

λαϊκές αγορές, όπου παράγεται μεγάλος όγκος οργανικών σκουπιδιών (κατηγορία Α). Το κλειδί της επιτυχίας εδώ βρίσκεται επίσης στη διαλογή. Να βοηθούν και οι πωλητές στη διαλογή. Έτσι η δουλειά θα μοιράζεται. Περαιτέρω, στις μεγάλες και μόνιμες αγορές να υπάρχουν μηχανές όχι μόνο για προκατεργασία, αλλά και για τελική κατεργασία των σκουπιδιών (παραγωγή ζωοτροφών). Π.χ. στην Βαρβάκειο παράγονται βουνά από κόκκαλα. Εκεί ίσως είναι σωστό να γίνει μια μικρή φάμπρικα χρήσιμης κατεργασίας αποβλήτων. Τέλος, μεγάλο μέρος των σκουπιδιών των δρόμων και πλατειών είναι χώματα και ξερά φύλλα και μπορούν να θάβονται κάπου κοντά, αν προηγηθεί κατάλληλη διαλογή.

Η προτεινόμενη διαδικασία θα πετύχει αν καταφέρουμε να έχουν κάποιο οικονομικό όφελος όλες οι πλευρές και να αφυπνίσουμε το αίσθημα ευθύνης του πολίτη. Ο πολίτης που θα συνεργαστεί με το νέο σύστημα να απαλλάσσεται από τους σχετικούς δημοτικούς φόρους και να παίρνει κάποια χρήματα για κάθε μονάδα προκατεργασμένων σκουπιδιών, που θα παραδίδει. Υποθέτω ότι περίπου το 80% του πληθυσμού θα ανταποκριθεί. Την υπόλοιπη δουλειά να κάνουν οι υπάλληλοι του ΠΚ. Αυτοί να «αλωνίζουν» κάθε μέρα τη γειτονιά, να μαζεύουν τα υπόλοιπα σκουπίδια και να τα πηγαίνουν στο ΠΚ. Όσοι απορρίψουν την παρούσα πρόταση, μάλλον θα το κάνουν από έλλειψη τόλμης, παρά από σοβαρούς λόγους.

Τα προβλήματα του σημερινού τρόπου απαλλαγής από τα σκουπίδια είναι πολύ μεγαλύτερα και κινδυνεύει και η υγεία μας.

Επισημαίνουμε

Διαγραφή!

«Διαγράφοντας [sic!] το σήμερα, το αύριο και το χτες. Νέοι έλληνες καλλιτέχνες. Αφιέρωμα στον Νομό Ιωαννίνων».

Υπ' αυτόν τον κακόζηλο τίτλο, που θυμίζει έκθεση πρώτης δημοτικού, συνωστίζονται στο Μέτσοβο περί τους 50 εικαστικούς οι οποίοι, όπως διαβάζουμε στο δελτίο τύπου, «είναι από 30 μέχρι και 50 ετών [δηλαδή στον ανθό της εφηβείας τους] και φιλοξενήθηκαν το καλοκαίρι και το φθινόπωρο στην περιοχή προκειμένου να εμπνευστούν και να δημιουργήσουν πρωτότυπο έργο για τον τόπο...». Κι άλλες φορές έχουμε εκφράσει τη διαφωνία μας γι' αυτές τις γραμμικές εκθέσεις-τηλεφωνικούς καταλόγους όπου το θέμα είναι το «ψάρι», το «δέντρο» ή το «ορεινό τοπίο» και που δεν σχετίζονται διόλου με ιδεολογία, φόρμα ή προβλήματα ταυτότητας, ερμηνείας, διεθνικότητας κ.ο.κ. Κι αυτό γιατί μυρίζουν επαρχιωτισμό και ασύγγνωστο τοπικισμό και κυρίως γιατί συσκοτίζουν το αθώο κοινό που υποτίθεται ότι θέλουν να δια φωτίσουν. Και γιατί, τέλος, δεν λειτουργούν παρά σαν ευκαιρίες για εικαστικό τουρισμό και δημόσιες σχέσεις.

Με λύπη επίσης είδα «διεθνείς» καλλιτέχνες που δεν σηκώνουν μύγα στο σπαθί τους και «ασυμβίβαστους» νεοπρωτοπόρους να συνωθούνται υπό το υπουργικό κατασκεύασμα της συμπεφωνημένης κριτικής, το οποίο απλώς μας εξέθεσε με λόγους και έργα στην πρόσφατη Biennale Βενετίας, δημοσιοποιώντας το εσωτερικό μας αλαλούμ (η επιστολή παραίτησης της Χρύσας Ρωμανού αποτελεί σημείο αναφοράς στη χαμένη μας συλλογικότητα και στην διαρκώς επιζητούμενη εντιμότητα του χώρου. Δες Αντί, τχ. 733, 9/3/2001). Αν αυτή μάλιστα η μηχανή «νομαρχιακών εκθέσεων» διευρυνθεί, σκεφθείτε πόση δουλειά περιμένει τους επίδοξους curators και τους «εμπνευσμένους» καλλιτέχνες, εφόσον απομένουν άλλοι 51 ολόκληροι νομοί της χώρας. Αν μάλιστα αρχίσουμε και αφιερώνουμε σε πόλεις, νησιά κ.λπ., τότε ποιος μας πιάνει! Φερ' ειπείν σκεφθείτε σχήμα: «Διαγράφοντας το σήμερα, το αύριο και το χτες. Αφιέρωμα στον Νόμο Αργολίδας».

Σιγά-σιγά μπορούμε έτσι να διαγράψουμε όλη την Ελλάδα. Όρεξη νάχουμε. Η τεχνοκριτική μπορεί να καταφέρει ό,τι δεν κατάφερε κοτζαμάν κυβέρνηση. Προς το παρόν μάς αρκεί να διαγραμμίσουμε τα ονόματα φίλων καλλιτεχνών που μάλλον δεν προσέχουν πού υπογράφουν: Καλημέρα λοιπόν, κ.κ. Νίκο Αλεξίου, Απόστολε Γεωργίου, Μανώλη Ζαχαριουδάκη, Δημήτρη Ζουρούδη, Άγγελε Παπαδημητρίου, Άγγελε Σκούρτη, Μάριε Σπηλιόπουλε, Μανώλη Χάρε κ.λπ.

Αν εσείς οι ίδιοι, φίλτατοι δημιουργοί, δεν υπερασπιστείτε την αξιοπρέπεια και το κύρος της δουλειάς σας έναντι όλων όσων σας (και την) χρησιμοποιούν χωρίς να σας (και να την) αξιοποιούν, τότε μην καταλογίζετε αλλού τις ευθύνες και μέμφεσθε όσους σας αγνοούν.

Υ.Γ.: Καλούμε τέλος τους ενδιαφερομένους καλλιτέχνες, νεαρούς πενηντάρηδες όπως κι ημείς, για να διαγράψουμε από κοινού τον Νομό Πειραιά, ή τον Νομό Θεσσαλονίκης. Ο υπογράφων έχει λόγο!

Μάνος Στεφανίδης

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• **Μέχρι τις 30 Ιουνίου** θα παραμείνει ανοικτή η έκθεση ζωγραφικής της μεγάλης **Νίκης Καραγάτση** στο Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (Μέγαρο Εϋνάρδου, Αγ. Κωνσταντίνου 20). Προλαβαίνετε ακόμη να την επισκεφθείτε. Αξίζει, γιατί είναι μια πολύ προσεγμένη παρουσίαση μιας σημαντικής ζωγράφου με προσωπικό ύφος. Εκεί θα νιώσετε και την ανθρώπινη παρουσία που αποτυπώνεται σε μια σειρά από προσωπικά αντικείμενα και σε ευαίσθητα σχέδια, τέμπλες και λάδια.

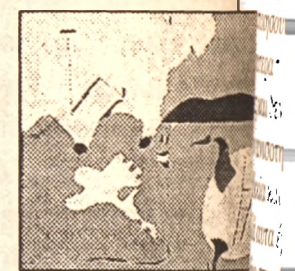
• **Εάν δεν είδατε** το προηγούμενο Σαββατοκύριακο την εκπληκτική *Πενθεσίλεια* του Κλάιστ σε σκηνοθεσία Πέτερ Στάιν στην Επίδαυρο, επωφεληθείτε τουλάχιστον σήμερα ή και αύριο (28 και 29 Ιουνίου) και δείτε τις *Βάκχες* του Ευριπίδη σε σκηνοθεσία **Πήτερ Χολ** με το **Βασιλικό Θέατρο της Μεγάλης Βρετανίας** στο αρχαίο θέατρο της Επίδαυρου.

• **Εγκαινιάστηκε** η έκθεση του **Χοάν Μιρό** στο Ίδρυμα Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή στη Χώρα της Άνδρου. Εκτίθενται εκατό έργα του –ζωγραφικά, γλυπτά, λιθογραφίες και ταπισερί– από την περίοδο μετά το 1957, που θεωρείται και η ωριμότερη του μεγάλου ισπανού καλλιτέχνη. Θα διαρκέσει μέχρι τις 22 Σεπτεμβρίου.

• **Μη χάσετε** τη συναυλία του μεγάλου σαξοφωνίστα **Τσαρλς Λόιντ**, μιας μεγάλης μορφής της τζαζ, που θα γίνει στο θέατρο του Λυκαβηττού την Πέμπτη 4 Ιουλίου (προπώληση εισιτηρίων: ταμεία του Φεστιβάλ Αθηνών, Ticket Hellas, δισκοπωλεία Metropolis και Virgin).

• **Το Μουσείο Φρισύρα** (στην Πλάκα) ανανεώνει για δεύτερη φορά τη μόνιμη έκθεσή του και παρουσιάζει έργα από τη μεγάλη συλλογή του που δεν είχαν εκτεθεί στο παρελθόν. Αξίζει να το επισκεφθείτε. Τα εγκαίνια έγιναν την Τετάρτη 26/6.

• **Στη Σύρο**, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ερμούπολης, εγκαινιάστηκε έκθεση με κατασκευές, λιθογραφίες και ζωγραφική του Νορβηγού **Καρλ Νέσερ**, φίλου και συνεργάτη του Πικάσο. Στο ίδιο νησί, στην Πινακοθήκη Κυκλάδων, εγκαινιάζεται στις 5/7 και η αναδρομική της **Όπης Ζούνη** που θα διαρκέσει μέχρι τις 4/8. Την ίδια περίοδο στην αίθουσα τέχνης «Ερμούπολις» γίνεται και η σημαντική αναδρομική έκθεση της ζωγράφου **Εύας Μπουλγουρά**.

Ολοκληρώνεται το Α' Φεστιβάλ Χορού

Στην τελική του φάση περνά το πρώτο φεστιβάλ χορού που διοργάνωσε το Σωματείο Ελλήνων Χορογράφων με την οικονομική υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η Ομάδα «Αμάλγαμα», με χορογράφο την Μαρία Γοργιά παρουσιάζει από χθες τη δουλειά της στο Θέατρο Κάτια

Δανδουλάκη. Παραστάσεις έχουν προγραμματισθεί για σήμερα 28 και για αύριο 29 Ιουνίου.

Θα ακολουθήσουν οι παραστάσεις της ομάδας «Εννιάμορφο», με χορογράφο την Τέτη Νικολοπούλου, στις 2, 3 και 4 Ιουλίου.

Ο.Φ.

Θυμωμένος!

Την περασμένη Τετάρτη στην Παλαιά Βουλή ο Σπύρος Μελετζής και ο Κώστας Μπαλάφας παρουσίασαν το φωτογραφικό λεύκωμα «Μακρυνίτσα» του συναγωνιστή και συνομηλίκου τους Δημήτρη Λέτσιου. Ήταν συγκεντρωμένη ολόκληρη η πρωτοπορία των ηρωικών

χρόνων της καλλιτεχνικής φωτογραφίας και μίλησε με σεμνότητα και συγκίνηση για το χρέος προς μια Ελλάδα που κινδυνεύει. Ήταν όλοι εκεί. Πλην των εκπροσώπων της Αριστεράς. Ξέρετε εκείνων που μιλάνε για τον πολιτισμό χωρίς να τον γνωρίζουν. Μ.Σ.

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α πολιτιστικής Α Φ Α Σ Ι Α Σ

• Γιατί ανησυχείτε για τα μέτρα στην οδό Αναγνωστοπούλου; Ούτως ή άλλως θα είναι πολύ προσωρινά.

• Μίσος ταξικό!

• Αφού οι ταξικές διαφορές αρχίζουν από τη γέννηση και τελειώνουν με τη σύνταξη.

• Και αφού οι κύριοι της κεντροαριστεράς είναι έτοιμοι να εκποιήσουν τη μάνα και τον πατέρα τους.

• Λες και δεν υπάρχουν πλέον ανισότητα, καταπίεση, αδικία και αποκλεισμός.

• Αλλά αυτά έχουν επιβιώσει μόνο στη «Λάμψη» του Φωσκόλου.

• Ή λες και δεν έχουμε σουίτες και θαλάμους των 6 κρεβατιών στα νοσοκομεία.

• Κι αν πεις για τους κατεστημένους διανοούμενους της συμπεφωνημένης αμφισβήτησης...

• ...Στα πρόθυρα νευρικής κρίσης.

• Σαν την εκπομπή του Β. Βασιλικού στην ΕΤ3 για το βιβλίο. Την πιο γελαστική της ελληνικής τηλεόρασης.

• Χωρίς κανένα προσωπικό πάθος (τουναντίον) αναρωτιόμαστε:

• Ακόμη υποστηρίζει τον σημαντικό εκσυγχρονισμό ο κ. Μαρωνίτης;

• Ακόμη πιστεύει στον «Πολιτισμό των Πολιτισμών» ο κ. Πατρίκιος;

• Πώς ξοδεύει τα 850 εκατομμύρια του ΕΚΕΒΙ ο κ.

Λάζος;

• Πότε μετακομίζει στη Φιλοσοφική η προεδράρα, ο κ. Βέλτσος;

• Ποια καθηγητικά τρωτικά μάσησαν τα 25 εκατομμύρια σύνταξης του κ. Σημίτη;

• Διανοούμενοι της φυλής των Μασάι!

• Πρόκειται για όλους αυτούς που θα παριστάνουν σε λίγο τους «διωχθέντες»: όταν η Ν.Δ. ζητήσει τις παραιτήσεις τους.

• Και θα εκλιπαρήσουν τη συμπαράσταση της αριστεράς.

• Μίσος ταξικό επίσης για τους εθελουφλούντες κωφάλαλους της κουλτούρας.

• Τους υπαλληλοποιημένους υψηλόμισθους του πολιτισμού στην εποχή του ΠΑΣΟΚ.

• Για όλους τους επιτροπάρχους και χειροκροτητές του κ. Ευγένιου.

• Ο οποίος διαρκώς χασμου-ρι-έ-ται!

• Αυτούς που δίνουν άλλοθι σ' όσους πλιατσικολογούν τον τόπο και νομιμοποιούν όσους έχουν βυθίσει στην αμάθεια και την αν-αισθησία τη χώρα...

• Εφαρμόζοντας το νοσηρό σχέδιο των εγκεφάλων της παγκοσμιοποίησης.

• Όσο πιο αγράμματοι είναι οι λαοί, τόσο πιο ευχειραγώγητοι από τους δυνάστες τους.

• Συγγνώμη, αλλά δεν έχει αστείακια σήμερα.

• Στο κάτω-κάτω, αν θέλετε αστείακια, διαβάστε ΒΗΜΑ, Θέμο και Λάλα.

• Διαβάστε ακόμη τα παλιότερα κείμενα του κ. Πέτρου Ευθυμίου του τιμηθέντος με το Αριστείο Δημοσιογραφίας...

• Και μετατρέψαντος θαναματοουργικά τα ΤΕΙ σε ΑΕΙ εν μια νυκτί.

• Όπως ο Ιησούς μετέτρεψε το ύδωρ σε οίνον στον εν Κανά γάμο.

• Εν προκειμένω στην ανωτάτη παιδεία με την παρατεταμένη απεργία και το χάσιμο των μαθημάτων ισχύει μάλλον ο γάμος του Κουτρούλη.

• Γνωστού, άλλωστε, Πασόκου!

• Πώς λέμε «Κίμων Κουλούρης»;

• Τι σημαίνει ΤΕΙ; Τώρα Είμαστε Ισότιμοι.

• Και ΑΕΙ; Αρχίδια, Είσαστε Ισότιμοι.

• Πάνω στη σύγχυση στήνεται στη Μονή Λαζαριστών όπου κατοικοεδρεύει το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης το κλασικά μοδέρνον γλυπτό «Αλέξανδρος και Βουκεφάλας».

• Όπου ως «Αλέξανδρος» πόζαρε ο ευειδής κ. Γ. Μαγκριώτης και ως «Βουκεφάλας» γνωστός θεσσαλονικάρχης υπερυπουργός.

• Το αφεντικό όλων των προειρημένων διανοουμένων.

• Καλημέρα σας, κ. Μίμη Φατούρο μου!

• Επειδή θέλει κότσια η πρωτοπορία.

• Ο τόπος λοιπόν βουλιάζει στη συναλλαγή, τη γελοιότητα, την αγραμματοσύνη και την κακογονιστία και οι άλλοτε ταγοί του έχουν γίνει οι δήμιοί του.

• Γιατί, βλέπετε, το «ανεύθυνον» ήταν αποκλειστικά ιδιότητα των βασιλέων.

• Δείτε λίγο τηλεόραση και θα καταλάβετε σε ποιον αισθητικό βούρκο μάς έχουν ρίξει.

• Και το χειρότερο είναι πως η όποια πολιτιστική σταγόνα διαπεράσει το μπετονένιο μέτωπο της τηλεοπτικής ευήθειας, θα πρέπει να πάρει την άδεια της Άννας της Αυστριακιάς και του κ. Χα-τζη-νι-κο-λά-ου.

• Δήμιοι του πολιτισμού και χειροκροτητές της Δέσποινας...

• Όχι της χουντικιάς, της νεότερης.

• Αλλά από μian άποψη κι αυτό φασισμός είναι.

• Το να θεωρείται επισήμως «πολιτισμός» η καιψουροχαβαλεδομαγικο-διασκέδαση (Ουφ, το είπα!).

• Και κάτι αισιόδοξο: Η εξαιρετική παρουσίαση του James Joyce από τους Τζίνα Πολίτη, Άρη Μπερλή, Άρη Μαραγκόπουλο, Δώρα Τιμπούκη και Γιώργο Αριστηνό κατά την πρώτη ελληνική Bloomsday στις 16 Ιουνίου, ημέρα στην οποία διαδραματίζονται όλα τα γεγονότα της «Οδύσσειας».

• Όταν οι «ιθύνοντες» αποφασίζουν να αξιοποιήσουν τους διανοουμένους ουσιαστικά.

• Κύριε Λάζο μου...

Μανωλάκης ο βομβιστής

Χουάν Μιρό: Ζωγραφίζοντας με τον τρόπο των παιδιών

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΧΟΥΑΝ ΜΙΡΟ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Έχει περάσει πολύς καιρός από τότε που πρωταντίκρισα από κοντά έργα του Χουάν Μιρό. Σε μια έκθεση στο Αμβούργο, με «οδηγό» ένα εξάχρονο κοριτσάκι που αποκρυπτογραφούσε με το δικό του τρόπο τα σύμβολα και σημεία τα χαραγμένα με απλές γραμμές, σαν με το χέρι ενός παιδιού, βαμμένα με έντονα χρώματα, τις πρωτόγονες μορφές τις δανεισμένες από τη λαϊκή τέχνη της γενέτειράς του, της

Ισπανίας, την ινδιάνικη ζωγραφική των σπηλαίων, την παιδική φαντασία: Κύκλους και έλικες, ήλιους και φεγγαράκια, ανθρωπόμορφες μικρές φιγούρες που συνθέτουν τοποθετημένες ρυθμικά μέσα στο ζωγραφικό χώρο έναν ολόκληρο κόσμο μυθικό και πηγαίο, σχεδόν αφιltrάριστο, φτιαγμένο θα 'λεγε κανείς πιστά σύμφωνα με την αρχή της αυτόματης γραφής των σουρεαλιστών υπό τον Αντρέ Μπρετόν, στους οποίους

συγκαταλεγόταν και ο Μιρό. Έναν κόσμο που απαιτεί την αθώα και απροκάλυπτη ματιά ενός παιδιού για να γίνει κατανοητός και τότε μπορεί να συναρπάξει στην μαγική του τροχιά μικρούς και μεγάλους. Από την περασμένη Κυριακή το ελληνικό κοινό έχει την ευκαιρία να τον προσεγγίσει στο Ίδρυμα Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή στη Χώρα της Άνδρου.

Λήδα Καζαντζάκη

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάσετε δεν είναι χρυσός)

Η καλύτερη αρπαχτή των τελευταίων χρόνων: το ΚΕΠ, το αλήστου μνήμης κόμμα του Δημάρχου. Ούτε περιοδεύων θίασος στην επαρχία να 'ταν ο Δ. Αβραμόπουλος, και τύφλα να 'χουν τα μπουλούκια που λέει ο λόγος... Κι όχι τίποτε άλλο, αλλά πολύ θα μου κακοφανεί να τον δω στη βουλή τον μεγάλο και έντιμο πολιτικό άνδρα, τον αγωνιστή, τον ήρωα των μαχών κατά του δικομματισμού και της πόλωσης, τον αφελή και αθώο έφηβο με τη διάψευση και το άδαιο ταμείο (και βλέμμα), που έσπευσαν να μαζέψουν οι παλαιοί του συνοδοιπόροι μη χαθεί τέτοιο παιδί! Μα πώς και δεν θρήνησε ο άνδρας μπροστά στη λιτή μπλε κοιρτίνα όπου παρέδωσε το ΚΕΠ στο παρελθόν και εαυτόν βορά στην ιστορία; Μη γελιέστε, μέσα του πονούσε ο χριστιανός, αλλά είναι η αξιοπρέπεια που τον κράτησε, το αντρίλκι-ανάμνηση του τιμημένου του χωριού που του υπαγόρευσε το... φλεγματικό «stiff upper lip» της βορειοπροαστικής του μεταγραφής κι έτσι μόνο δεν είδαμε την απύθμενη λύπη του σε όλο της το μεγαλείο. Δεν πειράζει, Δήμαρχε, «δύο πόρτες έχει η ζωή, άνοιξε μια ΚΕΠ μπήκε...». Άιντε, να καούν τα κάρβουνα!

Τουλάχιστον τώρα που ο Δήμαρχος θα αποχωρήσει –οσονούπω– να ελπίζουμε ότι θα πάψουμε να λαμβάνουμε χαρτάκια του τύπου «περάστε να πληρώσετε κάγκελα και πλακάκια»; Αυτά τα κάγκελα που βαρέθηκε το συνεργείο –ή δεν πήρε εντολή, βρε αδερφέ– να τα συνεχίσει στο ύψος του Κολυμβητηρίου ένθια επικρατεί το ρημάδιό, και τα οποία ενίοτε έχουν και αλυ-

σιδίτσα (αλήθεια, ποιος βασιλεύς απάνω στην τσαντίλα του μαστίγωνε τα Δαρδανέλλια κι έδενε μ' αλυσίδες τον Βόσπορο;) για να είναι σίγουρο ότι κανένας κακούργος πολίτης δεν θα βρει διέξοδο κυνηγημένος από φορηγά και χαϊλίδες οδηγούς που θέλουν να παρκάρουν στο σημείο ακριβώς που σταματάει το κάγκελο για να μπορούν ν' ανοίξουν την πόρτα του αμαξιού τους με άνεση...

Εκτός απ' τον τραγέλαφο του ΚΕΠ, που σιγά την έκπληξη, του μετράγαμε τις μέρες απ' την αρχή και σπάγαμε πλάκα με την Ελίζα Βόζενμπεργκ που το 'χε πάρει και στα σοβαρά (!), έχουμε και τους τηλεοπτικούς, να μην ξεχνιόμαστε, που είναι οι καλύτεροι! Αλήθεια, εκείνη η Τατιάνα Στεφανίδου (λέγε με Γυάλινο Τοίχο), η παραστολισμένη στο ύφος αυθεντικής λαϊκής τραγουδίστριας, τα εννοεί εκείνα τα προβληματισμένα του τύπου «η κυρία Χειλουδάκη σφυράει στο τηλέφωνο και φωνάζει δώστε μου το βρακί μου, γιατί δεν θέλει να μας απαντήσει ευθέως αν είναι ερωτευμένη, αλλά εμείς θα επιμείνουμε, χαχαχα... Κυρία Χειλουδάκη, με ακούτε; Κυρία Χειλουδάκη, με ακούτε;»;

Το ίδιο προβληματισμένη μας προκύπτει και η έτερη «Τράφικ», Χριστίνα Λαμπίρη (μα τι όνομα «στο σπίτι των ανέμων» είναι αυτό;), που κρέμεται απ' τα χείλη της τρανσέξουαλ Άντζελας-εγώ με τον εισαγγελέα είχα σοβαρό δεσμό-όχι σαν τον Τζένη Χειλουδάκη τον ψεύτη που πολλά μας τα 'κανε-Γιάννου, καθώς τη ρωτάει «είναι απολύτως κατανοητό το να θελήσετε να ολοκληρωθείτε ως γυναίκα και χαιρό-

μαστε που τεκνοποιήσατε [...] αλλά γιατί το ρίξατε στο κυνήγι της καριέρας κι αφήσατε το παιδί σας να το φροντίζουν άλλοι; Δεν σας λείπει; Δεν θέλετε να το σφίξετε στην αγκαλιά σας;». Η παγκόσμια ιατρική κοινότητα ακόμη να συνέλθει απ' το σοκ...

Το καλύτερο: «αρχιεπίσκοπος Ντορίτα», «παπα-Χρυσοστομία» και άλλα χριστιανικά, με την Τατιάνα Στεφανίδου και πάλι, στο ρόλο μιας γλαμουράτης και θεοσεβούμενης μετενσάρκωσης του... Θέμου Κορνάρου, να αποκαλύπτει τα γκέι παιχνίδια στα ξενοδοχεία και τα τζουρά, μεταξύ μελών του ανώτερου και κατώτερου κλήρου! «Θα πρέπει κάποτε να έρθει η ώρα της κάθαρσης και στην Εκκλησία, και να μπορούμε να εμπιστευθούμε και πάλι τους αγίους ανθρώπους που μας οδηγούν στο Θεό», διεμήνυσε δεκάκις τουλάχιστον η παρουσιάστρια, νοητά σταυροκοπούμενη κάθε φορά που το πρώην παπαδοπαιδί και νυν μοντέλο καλεσμένος της εκπομπής της αποκάλυπτε νέα στοιχεία σχετικά με το πώς αποφεύγουν την πλήξη και δίνουν μια νότα χαράς στο μαύρο ράσο και την πειθαρχημένη ζωή οι ιερωμένοι. Και δωσ' του απ' τη μια το πρώην παπαδοπαιδί σε πλάνα από λειτουργία και νάσου απ' την άλλη σε φωτογράφιση στη νέα του καριέρα («ο πωλών επί πισώσει» - «ο πωλών τοις μετρητοίς»). Μ' αυτά και μ' αυτά τη βλέπω την Τατιάνα να αναγορεύεται οσονούπω σε «Μάκη Ευαγγελάτο», δύο σε ένα, και δεν το συζητώ, είναι πιο όμορφη και λιγότερο τριχωτή απ' το macho δίδυμο... Αμήν!

Νατάσσα Χασιώτη

Ναι, καλά...

«Η Ελλάδα αρχίζει στις Πρέσπες.» Τι εννοεί ο ποιητής-βουλευτής; Προφανώς θα ήθελε να πει πως η «Η Ελλάδα αρχίζει από τις Πρέσπες», αλλά το προσπερνάμε. Βέβαια κάποιοι –και δικαίως– θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι η Ελλάδα αρχίζει από το Νευροκόπι, κάποιοι άλλοι λένε ότι αρχίζει από το Καστελόριζο, ενώ υπάρχουν και εκείνοι που επιμένουν πως η Ελλάδα αρχίζει από τη Γαύδο ή το τελευταίο χωριό του Έβρου. Όλοι δίκιο έχουν, επιχειρήματα δεν έχουν σαν αυτό που διαθέτουν οι Πρέσπες. Ένα επιχείρημα που ονομάζεται Γιώργος Λιάνης, ο οποίος –και σαν πρόεδρος της επιτροπής μορφωτικών υποθέσεων της βουλής– δικαιούται να ορίζει γεωγραφικές ενάρξεις και να ορίζει ως αρχή την εκλογική του περιφέρεια. Οι υπόλοιπες υποψήφιες ενάρξεις συνόρων ας διέθεταν Λιάνη.

Κι όπου επιδοτούμενος γάμος και χαρά –όπως τα «Πρέσπεια»– πρώτος βέβαια ο Νιόνιος που θα παρουσιάσει

εκεί την εμπνευσμένη και πρωτότυπη παραγωγή του με καλλιτέχνες από τα Βαλκάνια. Δήλωσε μάλιστα στη σχετική συνέντευξη Τύπου: «Μαζί μου στις Πρέσπες θα είναι οι Mode Plagal και βούλγαροι, τούρκοι, ρουμάνοι, γιουγκοσλάβοι και αλβανοί καλλιτέχνες. Ο Χουάτ Σανγκάι, από τη Ρουμανία, ο Φλόριαν Μικούτα, απ' τη Γιουγκοσλαβία, συζητάμε με τον Μπελάσεβιτς, για την Αλβανία έψαχνα τη Βικτόρια στα Τίρανα, ενώ αυτή είναι στην Αθήνα οικιακή βοηθός. Γνωρίζουμε της 3ης κατηγορίας τους Αγγλοαμερικανούς της ποπ και αγνοούμε τους πρώτους των Βαλκανίων».

Προσπερνάμε κι εδώ το γεγονός ότι ο ίδιος κυκλοφόρησε cd με μεταφρασμένα τραγούδια αγγλοαμερικανών καλλιτεχνών και απλώς ρωτάμε: Πόσο κόστισε η παραγωγή του εν λόγω σχήματος; Θα είχε ενδιαφέρον να μας πουν το κόστος.

Θα ήταν καλό βέβαια να μας πουν και

το συνολικό κόστος των φετινών γιορτών στις Πρέσπες οι οποίες εντάχθηκαν στην Πολιτιστική Ολυμπιάδα.

Κανένα πρόβλημα με τις Πρέσπες. Να υποστηριχθούν. Εγώ όμως είμαι με τη Γαύδο. Πειράζει; Μάλλον πειράζει, επειδή οι Πρέσπες εκτός από Λιάνη διαθέτουν και το περίσσειμα αλαζονείας του Νιόνιου ο οποίος ξαναδήλωσε: «Το '91 στις Πρέσπες δεν πήγαινε πουλί πετάμενο κι εμείς στήσαμε τεράστια συναυλία. Βέβαια μας επιτέθηκαν επειδή έγινε με το στρατό – ήταν όμως ο ελληνικός. Θέλω να μου αναγνωριστεί ότι ήμουν ο πρώτος που πήγα».

Ναι, κυρ Νιόνιε, πήγατε αλλά μετά φύγατε. Τι να πουν κι αυτοί που έμειναν; Δεν πήγατε δα και πρώτος στο φεγγάρι ή στα Ιμαλάια, στις Πρέσπες πήγατε. Έλεος. Έχουν και οι θυσίες τα όριά τους – προς τα κάτω. Τα σημεία έναρξής τους που θα έλεγε κι ο ποιητής-βουλευτής.

Βασίλης Μαρουλάς

Bloomsday

Συνέβη και αυτό και ήταν εξαιρετικό. Με αφορμή και έναυσμα τα βιβλία του Άρη Μαραγκόπουλου για τον *Ulysses* και τον Joyce –αυτά που ο Δ. Καψάλης χαρακτήρισε μεγαθύμως «συμπαθητικά» σε παλιότερη επιφυλλίδα που περιλαμβάνεται στο πρόσφατο βιβλίο του *Στον Καιρό* (εκδ. Άγρα, σελ. 195)– το ΕΚΕΒΙ κάλεσε στη Στοά του Βιβλίου διακεκριμένους θεωρητικούς της νεότερης λογοτεχνίας και μέσω αποσπασμάτων και αναλύσεων ταξιδέψαμε όλοι στην Ιρλανδία της Μόλλυ και του Νταίνταλους και στα όσα έγιναν –ή δεν έγιναν– σ' εκείνη τη σημαδιακή μέρα της 16 Ιουλίου του 1904 (την ημέρα του κ. Bloom). Προσωπικά χάρηκα το υψηλό επίπεδο των εισηγήσεων αλλά και την αμεσότητα των ομιλητών με ιδιαίτερες τις παρουσίες του Άρη Μπερλή (μεταφραστή του *Πορτρέτου ενός καλλιτέχνη*) και του Γιώργου Αριστηνού, δοκιμιογράφου και λογοτέχνη.

Επιτέλους υπάρχει και στην Ελλάδα ένας κριτικός λόγος που δεν ομφαλοσκοπεί, που συνδυάζει επιστημοσύνη και αισθητική και που μπορεί ισότιμα με τον υπόλοιπο κόσμο να ψηλαφεί τα μεγάλα θέματα της τέχνης και της αναγέννησης. Ιδιαίτερα πιστεύω πως το ογκώδες βιβλίο του Άρη Μαραγκόπουλου *Ulysses* Οδηγός Ανάγνωσης, με τις λεπτομερείς αναλύσεις, τ' αποσπάσματα και το χρονολόγιο και των 18 κεφαλαίων του, που κυκλο-

φόρησε ο Κέδρος το 2001, αποτελεί επίτευγμα όχι μόνο για την εγχώρια αλλά και για τη διεθνή βιβλιογραφία. Επίτευγμα που θα έπρεπε να μεταφραστεί κατά προτεραιότητα σε μια διεθνή γλώσσα παραμερίζοντας ακριβοδίκαια κάποιο απ' τα εφήμερα «εσωστρεφή» λογοτεχνήματα του συρμού. Στη φάση αυτή είναι σαφώς πιο σημαντικό ν' αποδείξουμε ότι παράγουμε θεωρία εξίσου –αν όχι πιο πολύ– με λογοτεχνία κι ότι είμαστε ενήμεροι κι ευαίσθητοι όχι μόνο ως προς την εντόπια αλλά κυρίως ως προς τη διεθνή παραγωγή. Γράφει ο Α.Μ. (σελ. 10): «Ο ιδιόμορφος μοντερνισμός του *Ulysses* δεν οφείλεται τόσο σε κάποια προγραμματική νεωτερική ιδεολογία όσο στην νεωτερική μορφή με την οποία ο συγγραφέας επεξεργάζεται από την αρχή τις κλασικές φόρμες από το βικτωριανό έως το συμβολιστικό μυθιστόρημα. Ως προς αυτό η συγγένεια μ' έναν άλλο ομήλικο του καλλιτέχνη έχει αρκετές φορές επισημανθεί: Ο Πικάσο όπως ο Τζόυς αφομοιώνει την κλασική παράδοση και προχωρώντας εκλεκτικά δημιουργεί τις εικονοκλαστικές του μορφές» κι αλλού (σελ. 19): «Βιβλία σαν το *Ulysses* έχουν μυητικό χαρακτήρα δηλαδή τα διαβάσει κανείς όπως τη Βίβλο ή τα ομηρικά έπη: στο μάκρος του βίου και στη διαδρομή της πνευματικής του πορείας...». Αληθινά ο *Ulysses* θα μπορούσε να παραβληθεί μορφολογικά προς τις εμβληματικές

Demoiselles d'Avignon, του 1907. Εδώ ο Πικάσο συμφύρει βίαια τον Greco της Πέμπτης Σφραγίδας με τον σεζανικό ολιστικό χωρόχρονο και το κατά παράδοση αισθησιακό γυμνό της δυτικής τέχνης με τις τερατικές μορφές της Αφρικής ή την πρωτόγονη ιβηρική γλυπτική. Έφτιαξε, ο δαιμόνιος ισπανός, όμοια όπως ο Joyce, ένα «δυσάρεστο» και «ακατανόητο» έργο που παραμένει τέτοιο από τότε ως σήμερα! Ένα έργο που να ενοχλεί την μικροαστική ασφάλεια και την αισθητική της στο διηνεκές. Εντυπωσιακό: ξεφυλλίζοντας από σύμπτωση την *Γέννηση της νέας τέχνης* του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα (εκδ. Αστrolάβος. Ευθύνη 1987), όπου αναδημοσιεύονται τα άρθρα του από το μεσοπολεμικό πρωτοποριακό περιοδικό *ΧΧ αιώνας*, σκόνταψα στο εξής απόσπασμα του 1935: «Στη φιλολογία το ρομάντζο υποχωρεί μπρος στην ποίηση. Γεννιέται η κίνηση του 1885. Ρεμπώ, Βερλαίν. Η μουσική επηρεάζει τις άλλες τέχνες. Το διήγημα γίνεται εσωτερικό. Ο Ντυζαρτέν δημιουργεί τον εσωτερικό μονόλογο που θα δοξαστεί αργότερα με τον Τζόυς.» (σελ. 98).

Η μικρή ιστορία του ελληνικού μοντερνισμού μπορεί να σεμνύνεται γι' αυτά και γι' άλλα ανάλογα σημεία που αποδεικνύουν ότι και σε βάθος γνωρίζουμε και ότι έγκαιρα αναγνωρίζουμε...

Μάνος Στεφανίδης

«Θέλω να δω, δέλω τόσο πολύ να δω που δίνω όλο μου το βασίλειο και όσο χρυσό χρειάζεται – πήγαινε με εκεί, σε ικετεύω!» Κανείς και τίποτα δεν μπόρεσε να εμποδίσει τον απεγνωσμένο πόδο του Πενδέα να δει τις Βάκχες εν ώρα οργιαστικής έκστασης, πόδο που σήμανε το τέλος για τον ίδιο και το βασίλειο του. Ήταν η μοιραία εκείνη στιγμή που έχει καταγραφεί στην ιστορία της παγκόσμιας δραματουργίας ως η απονενοημένη προσπάθεια του ανθρώπου να πλησιάσει ασφυκτικά τον πυρήνα της ύπαρξής του και ηδονοβλεπτικά να κρυφαδράξει όλες τις τρομαχτικά άνομες και ανατριχιαστικά γοητευτικές πράξεις, τις οποίες είναι καθόλα ικανός μα δειλός να διαπράξει ιδιοχειρώς.

Σάρκα φυγείν αδύνατον

**HERMANN NITSCH LECTURE-ACTION
A SHORT HISTORY OF PERFORMANCE
WHITECHAPEL ART GALLERY
Λονδίνο, 04/2002**

Τι πραγματικά συνέβαινε κατά τη διάρκεια των αρχαϊκών οργιαστικών τελετών δεν έχουμε τη δυνατότητα να γνωρίζουμε παρά μόνο μέσα από την πεμπτουσία του αρχαίου δράματος, όπως αποτυπώνεται στον αριστοτελικό ορισμό της τραγωδίας. Η ανθρώπινη φύση, απόλυτα συνυφασμένη με το λάθος, χρήζει ελέους και φόβου πριν αγγίξει την κάθαρση. Με τη γέννηση των μονοθεϊστικών θρησκειών, η έννοια της θυσίας της φυσικής υπόστασης με σκοπό τον εξαγνισμό του πνεύματος υποθετήθηκε ευρέως, ιδιαίτερα από τη πρωτοχριστιανική θεολογία. Οι μορφές που ενδύθηκε υπήρξαν πολλές, από τον αλληγορικά ανθρωποφαγικό χαρακτήρα της Ευχαριστίας, στην ύστατη μορφή της Σταύρωσης του Θεανθρώπου. Ταυτόχρονα όμως η ένταση της καθαυτού σαρκικής απόλαυσης, τη στιγμή της απόλυτης έκστασης, αποσιωποήθηκε σθεναρά.

Η αναδημιουργία της συγκεκριμένης ατμόσφαιρας, τη στιγμή που επιτυγχάνεται η όσμοση της αναγέννησης μέσα από την καταστροφή, σε ένα περιβάλλον μουσικημένο με την αύρα των διονυσιακών μυστηρίων, έλαβε χώρα πρόσφατα στο Λονδίνο από τον μεγάλο μάγιστρο της performance art Hermann Nitsch, ως μέρος μιας σειράς ιστορικών δράσεων, που επίσης συμπεριλάμβανε τους Carolee Schneemann, Stuart Brisley, The Bernsteins, The Kipper

Kids, Bruce McLean, και της τρίτης παγκοσμίως ανακατασκευής της περίφημης *Untitled (equestrian installation)* (1969) από τον Κουνέλλη.

Η δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για εξαγνισμό και έκσταση συνεχίζει ν' αποτελεί την *raison d'être* της δουλείας του Hermann Nitsch. Αυτό επιδιώκει η μοναδική αυτή επανάληψη της ιστορικής πράξης του 1962 *Lecture-Action: Basic Elements of the Orgies-Mysteries Theatre*, η οποία στέφθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία.

Εισερχόμενος ο θεατής στη Whitechapel Gallery, παρακινείται από τους λευκοντυμένους ιερείς-βοηθούς του Nitsch να πλησιάσει το χώρο του μυστηρίου, καθώς μόλις πρόκειται να πάρει ενεργό μέρος στη δημιουργία ενός συνολικού έργου τεχνών (*Gesamtkunstwerk*). Το όχημα αποτελεί η απόλυτη συναισθησία μέσα από τη φρενήρη εγρήγορση καθενός απειροελάχιστου κυττάρου, κάτι απαραίτητο για τη μύηση και μέθεξη του θεατή.

Η αίθουσα είναι γεμάτη τραπέζια ντυμένα στα λευκά. Επάνω τους κείτονται φρέσκα φρούτα, καρβέλια, αυγά, κρασί, νερό, ψάρια και κομμάτια ωμού κρέατος, δημιουργώντας μια πανδαισία χρωμάτων, υφών, γεύσεων και οσμών. Σε ένα τραπέζι βρίσκεται ξαπλωμένη η γυμνή φιγούρα μιας γυναίκας, ενώ στην κορυφή της αίθουσας, ως ζωντανός Rembrandt, ένα σφαχτό κρέμεται από έναν ξύλινο σταυρό, στάζοντας αίμα στο επίσης γυμνό σώμα ενός άνδρα ξαπλωμένου στη βάση του σταυρού – μια εικόνα που φέρνει στο νου predella γοτ-

Λεπτομέρεια από το τελετουργικό του Nitsch.

θικού altarpiece, μα και τύμβο άγνωστου στρατιώτη. Και οι δυο έχουν δεμένα τα μάτια με ένα κομμάτι ύφασμα.

Ο Nitsch αρχίζει την ιεροτελεστία, εφορμώντας στα εύπλαστα σαρκώδη υλικά. Η ψίχα ζυμώνεται με τα εντόσθια, ο κρόκος του αυγού χρωματίζεται άλικος και τα πάντα πλημμυρίζουν από χυμούς, αίμα και λίπος, που αδειάζονται σε μεγάλες ποσότητες επάνω στα τραπέζια από τις κανάτες των ιερέων. Ο θεατής καλείται να δοκιμάσει ό,τι θέλει, όπως θέλει, υπό τους ήχους μιας μονοτονικής εκκλησιαστικής μουσικής. Η αισθητική εμπειρία κατανοείται ως πνευματική επιλογή. Η πλατωνική διάσταση μεταξύ ιδέας και ειδώλου απορρίπτεται.

Σειρά έχει η δράση των ηθοποιών. Η δύναμη της μουσικής εντείνεται, γίνεται θόρυβος. Ο Nitsch πλησιάζει τη γυναίκα-ηθοποιό και ανασηκώνοντάς την ελαφρά, τη διευκολύνει να τεντώσει ικετευτικά τα άκρα της, δίνοντας της ταυτόχρονα να γευτεί το ματωμένο υγρό από τη μίξη των υλικών. Με αργές και σταθερές κινήσεις της δίνει να πει όλο και περισσότερο, ώσπου να ξεχειλίσει και, διαγράφοντας αυλάκια επάνω στο γυναικείο κορμί, να καταλήξει στο αρχικό σημείο της γέννησης. Επάνω στο γυμνό σώμα ο καλλιτέχνης τοποθετεί έναν ιχθύ, τον οποίο ανοίγει διάπλατα μ' ένα μαχαίρι και γεμίζει με εντόσθια και σπάρραχνα που γλιστρούν επάνω και γίνονται ένα με τη ζεστή ανθρώπινη σάρκα.

Ένας ξύλινος σταυρός εμφανίζεται και οι βοηθοί καθαρίζουν τρυφερά και προσεκτικά τη γυναίκα για την τελετή της σταύρωσης. Η στιγμή φτάνει και η γυναι-

κα, ντυμένη με λευκό χιτώνα, δένεται σφικτά πάνω στο σταυρό, καθώς η έντασης μουσικής κλιμακώνεται μέσα από τον επαναλαμβανόμενο εκκωφαντικό ήχο ενός γκονγκ. Ο Nitsch αδειάζει ποτήρια αίμα στο στόμα της εσταυρωμένης και το λευκό ύφασμα βάφεται σύντομα κατακόκκινο. Ο σταυρός τοποθετείται δίπλα στο σφαγμένο ζώο, στο δέρμα του οποίου ο καλλιτέχνης ανοίγει μια οπή και συμβολικά βάζει μέσα τα δάχτυλά του. Δυο βοηθοί πλησιάζουν και με μαχαίρια σχίζουν την κοιλιά του νεκρού ζώου, ενώ ο Nitsch και οι επικεφαλείς του το γεμίζουν συνεχώς με τα σπλάχνα του. Με την ένταση χειρονομιακής ζωγραφικής, κουβάδες με αίμα ρίχνονται στον τοίχο πάνω ακριβώς από το σώμα του γυμνού άντρα, ο οποίος έχει καλυφθεί από κομμάτια υγρής σάρκας. Τελικά οι δυο ηθοποιοί αποχωρούν και οι βοηθοί, διαλύοντας τα απομεινάρια των ζωικών οργάνων, επιδίδονται σε ένα οργιαστικό κρεσέντο, που ενορχηστρώνεται και κορυφώνεται από τον καλλιτέχνη-σαμάνο με αριστοτεχνικά επική εκφραστικότητα και δύναμη.

Το θεωρητικό υπόβαθρο του αυστριακού ακτιονισμού δανείζεται στοιχεία από το παρελθόν για να αντεπεξέλθει στο σήμερα, το οποίο είναι με τη σειρά του αποτέλεσμα των διαχρονικών στοιχείων της ανθρώπινης υπόστασης. Ο άνθρωπος σφύζει από ενέργεια, την οποία απαγορεύεται από την κοινωνία να εκτονώσει. Ταυτόχρονα η ανάγκη για ατομική επιβίωση, η οποία εκδηλώνεται μέσα από δημιουργίες ομάδων, μέσα από λογοκρισία και διάφορα είδη επιβολής και ελέγχου, οδηγεί σε συλλογικές νευρώσεις, επιθετικότητα και σύγκρουση. Η σκληρότητα και η καταστροφικότητα είναι στοιχεία αναπόσπαστα της ανθρώπινης φύσης. Ταυτόχρονα, μια ζωή που δεν «βιώνεται» ζητά να βιωθεί με οποιοδήποτε τίμημα. Έτσι το Orgies-Mysteries Theatre, το οποίο διαδραματίζεται όχι στη σκηνή αλλά στον πραγματικό χώρο του θεατή, λειτουργεί σαν βαλβίδα που διοχετεύει και απορροφά την επιθυμία υπερβολής και κατάχρησης, για να επέλθει η κάθαρση. Τα ορμέμφυτα βγαίνουν προς τα έξω μέσα από τη συμβολική πράξη του ξεριζώματος των σπλάχνων του ζώου. Η ανθρώπινη ενέργεια εκλύεται, ξεπλένεται, ευ-σπλαγχνίζεται και ευ-σπαγχνίζεται μέσα από μια ολική εμπειρία.

Η συμμετοχή του κοινού είναι ζωτικής

σημασίας. Ο θεατής καλείται να πάρει ενεργό ρόλο στο χάπενινγκ. Κινείται, βιώνει, δημιουργεί και νιώθει. Καλείται να δοκιμάσει όλα τα πράγματα που ενέχονται στην έννοια του υπάρχειν. Τα αντικείμενα είναι η ίδια η δημιουργία, είναι τα πάντα και ο θεατής μαζί. Ο θεατής δοκιμάζει τον εξωτερικό κόσμο, τον κάνει δικό του και μπορεί πια να δει μέσα απ' αυτόν, μέσα του. Το τέλος δημιουργεί την αρχή και η ζωή αυτοεπιβεβαιώνεται. Ταυτίζεται με το Όλον. Το Είναι γίνεται η επίγνωση, η συνείδηση. Ο ηθοποιός είναι το άλλο εγώ του θεατή, το μυθικό θύμα. Ο πληγωμένος Αχιλλέας, ο τυφλός Οιδίπους, ο εσταυρωμένος Ιησούς. Οι πράξεις είναι επίσης μυθικές. Η διονυσιακή λατρεία ως γενεσιουργός δύναμη και αιτία καταστροφής, η θυσία του Αβραάμ, η τυραννοκτονία, η πατροκτονία, ο κανιβαλισμός, ο φροϋδικός ευνουχισμός. Μέσα από μια μυθική διήθηση στο ασυνειδητό, ο Nitsch διηγείται την ιστορία της συλλογικής συνείδησης.

IN THE FREUD MUSEUM FREUD MUSEUM

Λονδίνο, 04-05/2002

Ο δεύτερος εικαστικός σταθμός στο σύντομο αυτό ταξίδι της ύπαρξης είναι η έκθεση «Μέσα στο Μουσείο Φρόυντ», στο Χάμστεντ του βόρειου Λονδίνου, όπου βρίσκεται το σπίτι του Σιγμουντ Φρόυντ. Εκεί ο μεγάλος ψυχαναλυτής, μαζί με τη σύζυγό του Μάρθα, πέρασε τον τελευταίο χρόνο της ζωής του εκδιωγμένος από τους Ναζί, μέχρι τον θάνατο του, στις 23 Σεπτεμβρίου 1939, στα 83 του χρόνια.

Το σπίτι από μόνο του φέρει την αύρα του μοναδικού αυτού εξερευνητή του υποσυνείδητου, καθώς ο γιος του Ερνεστος και η κορυφαία παιδική ψυχολόγος κόρη του Άννα, θέλοντας ο πατέρας τους να νιώσει οικεία στο ξένο περιβάλλον του Λονδίνου, αναδημιούργησαν το εσωτερικό της οδού Bergasse 19 στη Βιέννη, όπου ο Φρόυντ έζησε και εργάστηκε για 47 χρόνια. Το σπίτι συνέχισε να κατοικείται από την Άννα Φρόυντ μέχρι το θάνατο της το 1982, και σύμφωνα με την επιθυμία της άρχισε να λειτουργεί ως μουσείο από το 1986.

Είναι μαγικό να περιδιαβαίνει κανείς τα δωμάτια αυτού του σπιτιού, ποτισμένα με όλο το φάσμα των κρυφών φόβων και επιθυμιών της ανθρώπινης ψυχής. Μέσα στο σκοτεινό χώρο της ψυχανalyτικής θεραπείας, η ματιά του θεατή μπορεί να χαϊδέψει τα ράφια με παλαιές εκ-

δόσεις αρχαίων τραγωδιών, σονέτων του Σαίξπηρ και έργων του Στέφαν Τσβάικ. Μια τεραστία και σπάνια συλλογή από αρχαϊκά ειδύλλια- θρύμματα πολιτισμών, σπαρμένα σε όλες τις γωνίες του σπιτιού και ειδικά στο ιατρείο, στα οποία συχνά αναφερόταν ο Φρόυντ ως στους «αγαπημένους του φίλους», φανερώνουν την επιρροή της αρχαίας ελληνικής σκέψης στο έργο του.

Και ξαφνικά τα μάτια πέφτουν στο περίφημο ντιβάνι. Έτσι απλό, με το φθαμένο του πλεκτό κάλυμμα και τα μαξιλάρια και πιο πίσω η διακριτική δερμάτινη πολυθρόνα του ίδιου του Φρόυντ, ζεστή και ρυτιδιασμένη, σαν μόλις να σηκώθηκε ο γιατρός, γυρτός και βαρύς, μετά από μια εξαντλητική διείσδυση στον αλλόκοτο κόσμο των ονείρων. Το σπηλαιώδες και απειλητικό άγνωστο, που σιγά-σιγά ανασύρεται στο φως με τις χειμαρρώδεις ονειρικές εξομολογήσεις, φαίνεται να είναι η καταλληλότερη ατμοσφαιρική περιοχή για να επέμβουν εικαστικά 30 σύγχρονοι εκφραστές του υποσυνείδητου, όπως οι Mat Collishaw, Paula Rego, Tracey Emin, Abigail Lane, Tacita Dean, Martin Creed, Louise Bourgeois, Marc Quinn, Mona Hatoum κ.ά.

Ω, Θεέ μου! είναι ο τίτλος του επιτοίχιου έργου της Abigail Lane στην είσοδο του Μουσείου. Είμαστε άραγε εμείς που κραυγάζουμε για σωτηρία μπρος στο τρομακτικό μαύρο τέρας του καμβά ή ίσως είναι αυτό που ζητά βοήθεια μπρος στη δική μας θεά, μην ξέροντας τι να κάνει, ως γνήσιο δημιούργημά μας; Στη βάση του ανακλίντρου, «κάτω από το χαλί», ο Collishaw –γνωστός για την ωραιοποίηση «σκληρών» σκηνών, όπως γοητευτικές εικόνες με πληγές από σφαίρες, και λουλούδια με δερματικά εξανθήματα– τοποθετεί ένα DVD projector και απειλητικά μεγεθύνει αποκρουστικά ζωύφια, που βρίθουν μέσα σε παλιά κτήρια και επιρρεπείς μνήμες. Το στίγμα του φετινού αποδεκτή του Βραβείου Τέρνερ Martin Creed είναι εξίσου σοβαρό σε ύφος αλλά λυτό ως προς τα μέσα. Για τον Creed, μια κόλλα χαρτί A4 μας θυμίζει ότι μπορούμε επίσης να ανακαλύψουμε Μεγάλα Πράγματα μέσα σε Μικρούς Χώρους – τα μεγάλα μυστικά της ύπαρξης αραδιάζονται σαν τα αγαλματάκια πάνω στο γραφείο του μεγάλου Δασκάλου.

ΦΑΙΗ TZANETOYΛΑΚΟΥ
ftzanetoulakou@hotmail.com

Το να εκμεταλλεύεται μια χώρα τις «ίδιες» καλλιτεχνικές της δυνάμεις για την πρωτότυπη παραγωγή αλλά και αναπαραγωγή καλλιτεχνικών προϊόντων, πέραν της δήθεν «διάσωσης» των παραδοθέντων, δεν είναι καθόλου ένοχο. Τουλάχιστον όχι επί της αρχής. Σημασία στην περίπτωση αυτή δεν έχει τόσο η «αναπαραστατική» κίνηση, όσο ο τρόπος διεκπεραίωσής της, δηλαδή η διαχείριση του προϋπάρχοντος υλικού με τα προαναφερθέντα μέσα. Αν το υλικό αυτό είναι πρωτότυπο, παραδοσιακό ή λόγιο, αποτελεί δευτερεύον ζήτημα, δεδομένου ότι –εφόσον οι τρεις υποστάσεις του υλικού είναι ζωντανές– τα όρια ανάμεσα στην παράδοση, τη λόγια παραγωγή και την πρωτότυπη δημιουργία είναι αδιόρατα έως ανύπαρκτα. Τέτοια είναι η περίπτωση της Εθνικής Παραδοσιακής Ορχήστρας της Κίνας και οι συναυλίες που έδωσε στο Ηρώδειο στις 15 και 16 Ιουνίου διεξήχθησαν με υποδειγματική τιμιότητα και καλλιτεχνική συνέπεια.

«Αυθεντικότητα» ή Αυθεντικότητα; – Τιμιότητα!

Καταρχήν διευκρινίζουμε ότι ο τίτλος «Εθνική Παραδοσιακή Ορχήστρα της Κίνας» δεν χρησιμοποιείται στη συγκεκριμένη περίπτωση για να ορίσει μια ορχήστρα που το ρεπερτόριό της και η καλλιτεχνική της δραστηριότητα είναι αποκλειστικά προς την κατεύθυνση της «αυθεντικής» ερμηνείας παραδοσιακής μουσικής, αλλά για να περιγράψει μια ορχήστρα που χρησιμοποιεί στο μέγιστο βαθμό παραδοσιακά όργανα και τεχνικές. Πρακτικά η Ε.Π.Ο.Κ. δεν είναι τίποτε άλλο από μια πλήρη, όσον αφορά στην ηχητική παλέτα και τον όγκο, συμφωνική ορχήστρα, στην οποία όμως έχει αντικατασταθεί μεγάλος αριθμός οργάνων από αντιστοίχων οικογενειών (έγχορδα, πνευστά, κρουστά) παραδοσιακά κινέζικα όργανα. Τα όργανα αυτά είναι «κουρδισμένα» με αποτέλεσμα να μην αλλοιώνεται η συνηχητικότητα της ορχήστρας. Η μόνη διαφορά της συγκεκριμένης ορχήστρας είναι ότι λόγω των διαφορών των οργάνων διαμορφώνει μια ηχητική εικόνα λίγο διαφορετική απ' αυτή της δυτικοευρωπαϊκής ορχήστρας, χωρίς οι ηχοχρωματικές αποκλίσεις να αλλοιώνουν την ουσία των έργων που εκτελεί, αφού οι «σχετικές» ισορροπίες στην ενορχήστρωση των έργων έχουν μείνει αναλ-

λοίωτες. Το αν μια τέτοια ορχήστρα νομιμοποιείται να αυτοαποκαλείται «παραδοσιακή» είναι ένα ρητορικό ερώτημα. Η ιστορική πραγματικότητα είναι πως τέτοιου είδους ορχήστρες υπήρχαν από αιώνες στην Κίνα, δεδομένης της έκτασής της και των διαφορών από περιοχή σε περιοχή, αρχικά στις αυλές των αυτοκρατόρων, επιδιώκοντας να αρθρώσουν μια ενιαία εθνική κινέζικη μουσική. Διαφορετικά τον όρο «παραδοσιακή μουσική της [ανέκαθεν πολυεθνικής] Κίνας» θα έπρεπε να τον συνοδεύει και κάποιος διευκρινιστικός προσδιορισμός που να απαντά στο «ποιας Κίνας;», όπως ακριβώς συμβαίνει και με την κινεζική γλώσσα. Η συνένωση άλλωστε οργάνων προερχόμενων από τις παραδόσεις διαφορετικών πλην συγγενών μεταξύ τους λαών, με στόχο τη δημιουργία ενός μεγαλυτέρων δυνατοτήτων οργανικού συνόλου, κατέληξε στην Ευρώπη να λέγεται «συμφωνική ορχήστρα».

Απ' την άλλη μεριά η κινέζικη όπερα (βλ. την ταινία *Αντίο Παλακίδα μου*) χρησιμοποιεί τους τελευταίους αιώνες τέτοιου όγκου, ποικιλίας και συνεπώς εκφραστικής ικανότητας ορχηστρικά σύνολα. Η κινέζικη όπερα είναι ωστόσο ένα ερμαφρόδιτο είδος. Παρότι οι συνθέτες της είναι κατά κανόνα επώνυμοι,

υπάρχουν και μουσικά μέρη που εκτελούνται «κατά παράδοση» σε όλες σχεδόν τις όπερες. Τα μουσικά σύμβολα για τη φύση, τις καιρικές συνθήκες, ακραίες ψυχολογικές καταστάσεις κ.λπ. είναι τα ίδια (ίδια μουσική) παντού, αφήνοντας στη διακριτική ευχέρεια του συνθέτη την επέμβαση-σύνθεση των τμημάτων εκείνων που αφορούν αποκλειστικά στην απαιτούμενη κατάσταση και εξέλιξη των μεμονωμένων έργων. Η δραματουργική αυτή πρακτική συναντάται παγκοσμίως σε παλαιές μορφές μουσικοθεατρικής πράξης, παραπέμποντας ενίοτε στην σαφώς προγενέστερη θρησκευτική-λειτουργική πρακτική. Το τελετουργικό των περισσότερων θρησκειών του κόσμου (συμπεριλαμβανομένης και της χριστιανικής) απαρτίζεται από κάποια «πάγια» μέρη και από μέρη προσαρμοσμένα είτε ημερολογιακά, είτε καθαρά καλλιτεχνικά, στις απαιτήσεις της κάθε ξεχωριστής τελετής, εορτής, λατρευόμενου θεού, τιμώμενου αγίου κ.λπ. Η δουλειά των επώνυμων συνθετών εκκλησιαστικής μουσικής περιορίζεται στη σύνθεση αυτών των μερών. Επίσης κοινό χαρακτηριστικό της λατρευτικής παράδοσης με την κινέζικη όπερα είναι η «πάγια δομή» των έργων. Δομή που άλλοτε παγιώνει και τη δραματουργική εξέλιξη άλλοτε όχι. Ακριβώς όπως συμβαίνει όχι μόνον στο αρχαιοελληνικό δράμα (χορικά, διαλογικά μέρη, από μηχανής Θεός, κάθαρση, ανάγκη, ύβρις κ.λπ.) αλλά σε πάμπολλες περιπτώσεις ημipαραδοσιακής-λαϊκής, συνδυασμένης με «επώνυμη», τέχνης, με πιο άμεσο πα-

ράδειγμα –κατά τον Μ. Σηφάκη– τον «δικό μας» Καραγκιόζη. Όλες οι προηγούμενες πρακτικές μπορούν να περιγραφούν επαρκώς με μία λέξη, γνωστή-άγνωστη στους μοντερνίζοντες και αυθεντιζόντες καλλιτέχνες και καλλιτεχνολόγους: **Ποιητική**.

Για να επιστρέψουμε όμως στις συναυλίες της κινέζικης ορχήστρας, να πούμε πως το πρόγραμμά τους υπήρξε ενδιαφέρον, περιλαμβάνοντας σχεδόν ό,τι θα μπορούσε να ερμηνεύσει το συγκεκριμένο σύνολο ή τμήμα του. Από έργα καθαρής ευρωπαϊκής μουσικής (εισαγωγή από την Κάριμεν του Μπιζέ, Πόλκα του Στράους), έργα νεότερης και παλαιότερης λόγιας «εθνικής» κινέζικης ορχηστρικής μουσικής και μουσικής δωματίου (Η γιορτή της άνοιξης του Li Haunzi, Η αλησμόνητη γιορτή του ραντισμού του Liu Wenjin, Ενέδρα από κάθε κατεύθυνση ανωνύμου, κ.λπ.), σολιστικούς αυτοσχεδιασμούς και καθαρά παραδοσιακά κομμάτια, μέχρι τον αναπόφευκτο καταπώς φαίνεται καταληκτικό χορό από το *Zorba the Greek*. Η όλη παρουσία της ορχήστρας και των σολίστ ήταν άψογη από κάθε άποψη, το πρόγραμμα δομημένο έξυπνα, χωρίς να κουράσει παρά το μάκρος της συναυλίας, ενώ για την ιστορία αναφέρουμε ότι διηύθυναν οι Chen Xieyang, Xu Zhijun και τιμητικά πλην εξαιρετικά αμήχανα ο Δημήτρης Αγραφιώτης.

Τα προσφερόμενα, αν και ελαφρώς αποκλίνουν από τα αναμενόμενα, δικαίως εντυπωσίασαν και έτερψαν το κοινό, αποδεικνύοντας πως (ακόμη και) ο «κόσμος» –όπως τον αποκαλούν οι έμποροι των εθνών και της τέχνης– (δύναται) να αναγνωρίσει το τίμιο, ακόμη κι αν του προσφερθεί σε συσκευασία διαφορετική από την άμεσα αναγνωρίσιμη.

Σημειώνουμε πως παρόμοιες ορχήστρες υπάρχουν στις περισσότερες χώρες της Ευρασίας, της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Άπω και της Μέσης Ανατολής, πραγματοποιώντας μια ευχάριστη, τις περισσότερες φορές και επιτυχημένη, προπαγάνδα της αισθητικής πραγματικότητας, της πολιτιστικής κίνησης και της πολιτισμικής κατάστασης των χωρών αυτών. Και δεν εννοούμε ως τέτοια ορχήστρα τα «σαράντα μπουζούκια του ρεμπετολαϊκού αυτοκράτορα»...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗΣ
kyriakakisg@ath.forthnet.gr

Ακόμη και μετά τη διεδνή πολιτική εγγήγορση της δεκαετίας του '60, το κεντρικό σύνθημα της σόουλ-φρανκ επανάστασης

«απελευθέρωσε το μυαλό σου (και το σώμα σου

θα ακολουθήσει)» παραμένει για πολλούς ακατανόητο.

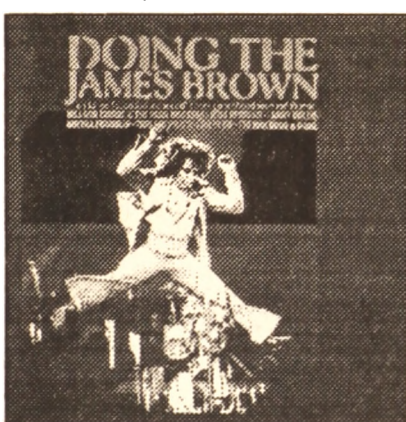
Ίσως γιατί η «κραυγή» του Τζέιμς Μπράουν, του Φέλα Κούτι ή του Σλάι Στόουν δεν συνάδει με την ανέραστη ψυχαγωγία,

την απολιτική αποχαύνωση και τον ρατσισμό.

Χορεύοντας με τον Διόνυσο

Χορεύοντας στους παθιασμένους φανκ ρυθμούς των θερινών μας αποδράσεων, σαφώς και ξυπνάμε τον ερωτικό Διόνυσο μέσα μας. Ας μη ξεχνάμε όμως πως το ρυθμικό ντελίριο ενός Τζέιμς Μπράουν και οι φορτισμένες λιτανείες των Φέλα Κούτι, Μάνου

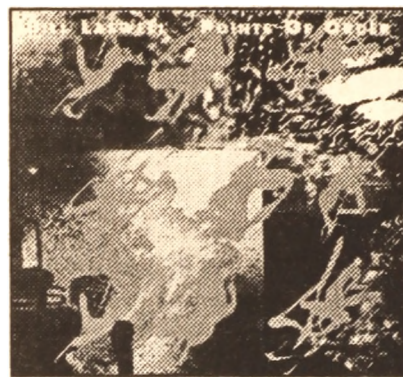
Ντιμπάνγκο, Σλάι εντ δε Φάμιλι Στόουν, Μπούτσι Κόλινς, Ρέαρ Έρθ ή των Δι

Άσλι Μπράνδερς, την ιστορία των οποίων μας υπενθυμίζουν σήμερα οι αρχειακές ηχογραφήσεις της εταιρείας Harmless, συνιστούν το αναστάσιμο τραγούδι των μαύρων γκέτο ανά τον κόσμο, γομωμένο με το μπαρούτι της αυτοδιάθεσης. Ασφαλώς οι ήχοι

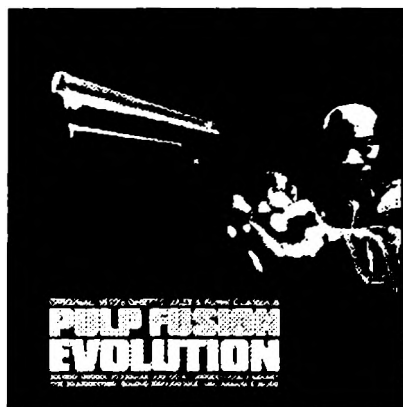

που δίνουν αυτή την εποχή τις αισθήσεις μας, χορογραφώντας τις πιο συναρπαστικές αποδράσεις μας, προέρχονται τόσο από τις βακχικές γιορτές του Αιγαίου και τις εκστατικές τελετουργίες της Ανατολής όσο και από τα τραγούδια πάθους της αφροαμερικανικής μουσικής. Η δύναμη όμως αυτών των ήχων, οι οποίοι συντονίζουν καθαρτήρια το σώμα και το νου μας στους «πρωτόγονους» φανκ ρυθ-

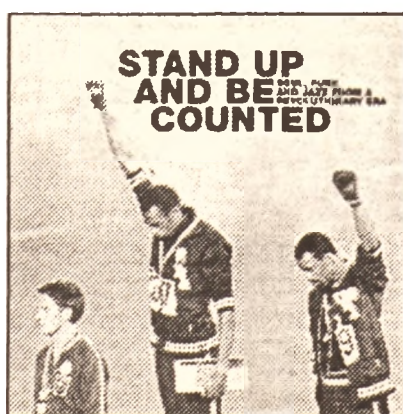
μούς, μοιάζει μαγική στον τρόπο της να επεμβαίνει καταλυτικά στη διάθεσή

μας. Κάθε μουσική συνιστά «μια επέμβαση στον φυσικό μας χώρο με αόρατα μέσα», κι αυτός είναι ο προαιώνιος ορισμός της μαγείας. Ωστόσο τίποτα ύποπτο δε συντελείται όταν παρασυρόμαστε έκπληκτοι από τις διονυσιακές ιαχές του Τζέιμς Μπρά-

ουν («Νονού» της σόουλ), ή όταν συντονιζόμαστε αμαχητί με τις αφρικανικές

ωδές του Φέλα Ράνσομ Ανικουλάπο Κούτι, ανοίγοντας δρόμο για το βασικό μας ένστικτο μέσα στη ζούγκλα των συναισθημάτων. Το σόουλ-φρανκ μουσικό ιδίωμα, η φωνή των μαύρων γκέτο της Αμερικής και της Αφρικής, επηρεάζει εδώ και τέσσερις δεκαε-

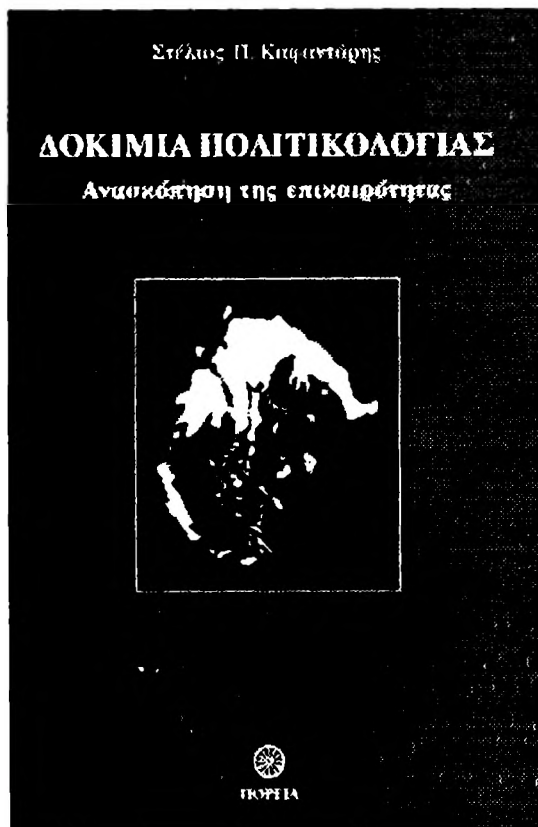
τίες τις πιο ερωτικές αναφλέξεις της δυτικής τραγουδοποιίας, όμως δεν αποτελεί

Μόλις κυκλοφόρησε
από τις εκδόσεις ΠΟΡΕΙΑ
το βιβλίο του

Στέλιου Π. Καφαντάρη

Δοκίμια Πολιτικολογίας

Ανασκόπηση της επικαιρότητας

Τα *Δοκίμια Πολιτικολογίας*,
σχόλια πάνω στην πολιτική
και οικονομική συγκυρία,
γράφτηκαν μεταξύ
των ετών 1977-2001 με πρόθεση
ν' ακουστεί η άποψη του κοινού
πολίτη, που αισθάνεται ότι
τα Μέσα και ιδιαίτερα ο Τύπος
τον καλύπτουν πλημμελώς
και με την πεποίθηση πως είναι
χρήσιμη η δημοσιοποίηση
θέσεων όσων πολιτών έχουν
συγκροτήμενη γνώμη επ' αυτών
που διαδραματίζονται
στον δημόσιο βίο.

●
Ζαλόγγου 1, Αθήνα 106 78,
Τηλ. 3831622 Fax: 3824359 και
Ζωοδόχου Πηγής 6 Αθήνα 106 78

απλά ελιξήριο του σεξ, σεξουαλικό
βοήθημα με πρωτόγονο παρελθόν και
χάιτεκ μέλλον. Είναι ένα σκίρτημα
απελευθέρωσης από τα δεινά αυτού
του κόσμου, μια «κραυγή» που υπερ-
βαίνει ήττες και συμπλέγματα, μια
οδός προσωπικής αποκάλυψης, μια
αφύπνιση γεμάτη προσδοκίες.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΙ ΗΧΟΙ

Στις εξαιρετικές συλλογές της εται-
ρείας Harmless (Libra Music) κατα-
γράφεται με άψογο ήχο η αποθέωση
του μαύρου φανκ της δεκαετίας του
'70. Απ' αυτό κατάγεται το επαναστα-
τικό ραπ, το καρδιογραφικό χιπ χοπ,
το ιλιγγιώδες τέκνο και όλοι οι συγκο-
πτόμενοι ξαναμμένοι ρυθμοί που χαρί-
ζουν σεξαπίλ στις επιτυχίες της Κάιλι
Μινόγκ. Εξάλλου απ' αυτό το υλικό
αντλούν (ή κλέβουν) ιδέες όλοι οι σύγ-
χρονοι μαύροι καλλιτέχνες της ποπ,
μαζί με τη δέουσα συμβουλή αναδρο-
μής στην ιστορία της ψυχαγωγικής
τζαζ, της μελωδικής σόουλ, των δοξα-
στικών σπιρίτσουαλ και των μπλουζ.
Αυτή είναι και η εκφραστική βάση

εκείνων των μουσικών στίλ της Δύσης
που κάνουν το σώμα και τα μυαλά ν'
αντιδρούν αυτόματα στο κάλεσμα μιας
«άλλης» ζωής, όπου η ελευθερία και η
ευθύνη, το ένστικτο και η λογική συνυ-
πάρχουν σε μια θερμόαιμη και ευφά-
νταστη σχέση.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΑΝΑΚΑΣ

Προτεινόμενες συλλογές (CD):

1. Doing The James Brown
2. Stand Up And Be Counted Vol. 1 & 2
3. Pulp Fusion: Magnum
4. Africafunk: The Original Sound Of 1970s Funky Africa
5. Africafunk: Return To The Original Sound Of 1970s Funky Africa
6. Pulp Fusion: Revenge
7. Pulp Fusion: Fully Loaded
8. Gimme Shelter: Kaleidoscopic Funk Collision
9. Pulp Fusion: Evolution (Ghetto Funk & Jazz Classics)
10. Pulp Fusion: Funky Jazz Classics.

ΚΛΑΣΙΚΑ & «ΚΛΑΣΙΚΑ»

INNERHYTHMIC: Η νέα πρωτοπορία

Για όσους τολμούν να δοκιμάσουν επικίνδυνες ισορροπίες στην κόψη του ξυραφιού, να γευτούν τον ίλιγγο του χάους, να βυθίσουν το είναι τους σ' ένα ολοζώντανο τοπίο κυματομορφών, οι οποίες παίρνουν φευγαλέα το σχήμα κάποιου δαίμονα ή ζώου, το εισιτήριο φέρει τη σφραγίδα ενός σύγχρονου Διόνυσου, του υπερμουσικού Bill Laswell. Υπήρξε η τζαζ ψυχή των αφρομπίτ ηρώων Material, ο φιλόσοφος της παγκόσμιας ισοπολιτείας, ο πρωτοπόρος της world music, ο μπασίστας/παραγωγός/ενορχηστρωτής συναρπαστικών δίσκων της Λόρι Άντερσον, του Μάικλ Τζάκσον, του Μπράιαν Ίνο, του Τζόνι Ρότεν, του Ίγκι Ποπ, του Χέρμπερτ Χάνκοκ, της Νόνα Χέντριξ, του Κιπ Χανράαν, του Τομ Βερλέιν ή του Ριουίτσι Σακαμότο. Το σχέδιο της μουσικής του μέλλοντος, έτσι όπως καταγράφεται στις «λασγοουλικές» παραγωγές της εταιρείας Innerhythmic (Κίνησις Α.Ε.), προϋποθέτει τον συλλογικό αυτοσχεδιασμό βιρτουόζων μουσικών (Laswell, Ulmer, Hussain, Wobble, Scopelitis κ.ά.), την ιδέα της παγκόσμιας ηχητικής αλχημείας, το όραμα ενός τεχνοκρατικού κόσμου υπό ενστικτώδη μεταμόρφωση. Σ' αυτόν οι ελευθεριάζουσες τεχνικές των πιο οξύμωρων μαύρων djs και ο θόρυβος της μουσικής των μητροπολιτικών δρόμων συναντούν τον ανατολίτικο μυστικισμό και τον αφρικανικό παγανισμό σ' ένα σύμπαν διαρκούς έκπληξης που θυμίζει τη ζωγραφική του Πάμπλο Πικάσο (υπό την επίδραση των αφρικανικών масκών) μετουσιωμένα σε κινούμενα ηχητικά ταμπλό τιτάνιων διαστάσεων. Εξερευνήστε λοιπόν προσεκτικά αυτό το «αντιεμπορικό» σύμπαν μιας σουρεαλιστικής βιοποικιλότητας νέων μουσικών μορφών, αρχής γενομένης από τα άλμπουμ: *Points Of Order* (μάθημα πολιτιστικής μνήμης και αλματώδους οραματισμού του Μπιλ Λάσγουελ αυτοπροσώπως), *Warszawa* (μια μικρή εποποιία των Praxis) και *Sound System* (όπου συμπράττουν οι περισσότεροι από τους... γκουρού της νεομοντέρνας πλανητικής αισθητικής την οποία πρεσβεύει με φανατισμό ζηλωτή η πρωτοποριακή ανεξάρτητη εταιρεία Innerhythmic).

Χ.Τ.

Στις 8 Ιουλίου θα δούμε στους Δελφούς την παράσταση της σκηνοθετίδας Σαχικά Τεκάντ *Πού είναι ο Οιδίποδας* βασισμένη στο κείμενο της τραγωδίας του Σοφοκλή.

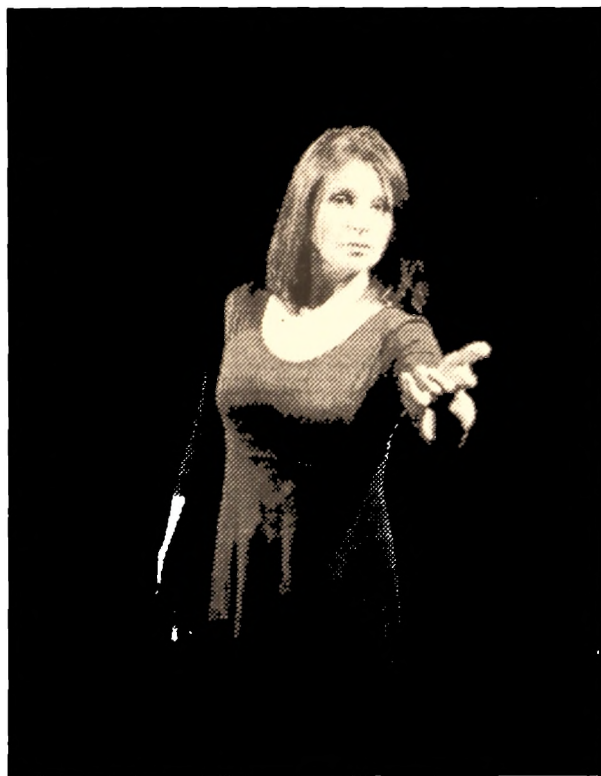
Με μια σύγχρονη ματιά, η σκηνοθέτης Σαχικά Τεκάντ και η ομάδα «Studio Oyunculari» (Στούντιο Ογιουντζουλαρί) θα παρουσιάσουν τη δική τους εκδοχή του έργου που είναι συμπαραγωγή του Διεθνούς Φεστιβάλ Θεάτρου της Κωνσταντινούπολης και του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου των Δελφών.

Ο Οιδίποδας θα είναι στους Δελφούς

Η κυρία Λουκία Αθανασάκη, μέλος της επιτροπής του ΕΠΚΔ, που είδε την παράσταση στην Κωνσταντινούπολη, μας είπε ότι την εντυπωσίασαν οι φωτισμοί. Το δίπολο φως-σκοτάδι παίζει καθοριστικό ρόλο και λειτουργεί παράλληλα με την γνώση-άγνοια του Οιδίποδα. Η ίδια βρήκε ευρηματικό «το σκηνικό που απαρτίζεται από πολλά κουτιά μέσα στα οποία κινούνται οι ηθοποιοί και μ' αυτό τον τρόπο υπογραμμίζεται η μοναξιά-απομόνωση των ηρώων του Σοφοκλή».

Η Σαχικά Τεκάντ σε σημείωμά της για την παράσταση τονίζει πως «Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει απολέσει την τραγωδία του (δεν είναι πια τραγικός). Έχει παρατήρει τα μεγάλα σχέδια, τις αρχές, τα υψηλά ιδεώδη, έχει παραιτηθεί από την ιδέα ν' αλλάξει τη ζωή, δεν κάνει ερωτήσεις, δεν ανησυχεί. Συμβιβάζεται και προτιμάει να "κάνει τη ζωή παιχνίδι". Και αυτή είναι η τραγωδία του, ότι δεν μπορεί να δει τη δική του πραγματικότητα. Στο έργο αντίθετα, αντί να κάνουμε τη ζωή παιχνίδι, την ανακρίνουμε μέσα στα πλαίσια ενός παιχνιδιού».

Αυτό συντελείται σ' ένα περιβάλλον όπου συνυπάρχουν ταυτόχρονα η ζωή - το παιχνίδι - η σκηνή, με τους ανθρώ-

πους - τους ρόλους - τους ηθοποιούς. Τη στιγμή της ανακάλυψης, κοινή για τους θεατές και για τον Οιδίποδα, το φως και η κίνηση παίζουν σημαντικό ρόλο».

Τα σκηνικά αποτελούνται από 20 μεγάλα κουτιά, τοποθετημένα σε τέσσερις ορόφους με τρόπο ώστε να δημιουργούν ένα ενιαίο κουτί. Είναι μια δισδιάστατη κατασκευή που θυμίζει κουκλόσπιτο, σταυρόλεξο, τις οθόνες της τηλεόρασης σε ένα video wall, την τηλεόραση με τα πολλαπλά παράθυρα στις ειδήσεις ή την οθόνη ενός υπολογιστή. Η κατασκευή αυτή υποχρεώνει τους ηθοποιούς να κινηθούν στην πραγματικότητα, σύμφωνα με κάποιους κανόνες, σε ένα συγκεκριμένο πεδίο, και μοιάζει σαν να έχουν τοποθετηθεί μέσα σε ένα σταυρόλεξο όπου κατευθύνονται, ως προς τις κινήσεις τους, από το φως.

Το σταυρόλεξο στηρίζεται στις ερωτήσεις και τις επεξηγήσεις που υπάρχουν στην τραγωδία του Σοφοκλή και η παράσταση διατηρεί την αστυνομική δομή του έργου και την έντασή του. Είναι όμως και το όπλο εξουσίας του Οι-

Το σχήμα «Studio Oyunculari» ιδρύθηκε το 1988 από την Σαχικά και τον Εσάτ Τεκάντ. Από το 1990 λειτουργεί ως επαγγελματική θεατρική ομάδα με στόχο «την έρευνα μιας σύγχρονης γλώσσας στο θέατρο και την εφαρμογή της». Έχει πάρει μέρος σε διάφορα φεστιβάλ και έχει ανεβάσει έργα του Σάμουελ Μπέκετ και του Χάρολντ Πίντερ. Η Σαχικά Τεκάντ έκανε τη διατριβή της στο Τμήμα «Τέχνες της Σκηνής και του Θεάματος - Κλάδος Θεατρικός και Ηθοποιίας» της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Dokuz Eylül.

Το σχήμα έχει συμμετάσχει σε διάφορα φεστιβάλ, μεταξύ των οποίων το 7ο Βαλκανικό Φεστιβάλ Νέων Δημιουργών (Βουλγαρία, Σόφια) και το Διεθνές Φεστιβάλ Θεάτρου Mladi Levi που διοργανώθηκε στη Λουμπλιάνα της Σλοβενίας.

δίποδα, αλλά παράλληλα και το πιο σημαντικό στοιχείο στον μύθο που αλλάζει τη μοίρα του.

Από μόνο του σε ωθεί, σε υποχρεώνει να θέτεις ερωτήσεις και να ψάχνεις απαντήσεις. Μ' αυτή τη λογική όλες οι ερωτήσεις που υπάρχουν στο κείμενο τονίζονται ιδιαίτερα και το έργο βασίζεται πάνω σε αυτές. Στην ουσία αυτές οι ερωτήσεις καθορίζουν τη μουσικότητα της γλώσσας του έργου. Το φως συμμετέχει κι αυτό όπως ένας ηθοποιός και σηματοδοτεί παράλληλα τη φωτεινότητα, την ενάργεια που αποκτάται με τη γνώση. Ως αποτέλεσμα της λειτουργίας του φωτός, η ενάργεια και η φωτεινότητα ως έννοιες προκύπτουν ταυτόχρονα, το φως έρχεται πάντα με τη γνώση. Κινείται στα τετράγωνα και τα φωτίζει συντελώντας, για τον Οιδίποδα και τους θεατές, στη διαδικασία ανακάλυψης. Η εξουσία του φωτός είναι αδιαμφισβήτητη για τους ηθοποιούς σ' αυτή την πρωτοποριακή παράσταση.

Όπως μας ενημέρωσε η κυρία Μάρω Νικολοπούλου, υπεύθυνη Επιικοινωνίας και Καλλιτεχνικών Παραγωγών του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου των Δελφών το έργο θα παρουσιαστεί στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της 21ης Διεθνούς Συνάντησης Αρχαίου Ελληνικού Δράματος με γενικό θέμα «Θηβαϊκός Κύκλος».

ΝΙΚΗ ΤΣΙΛΙΓΚΙΡΟΓΛΟΥ

Η αποτυχία του καλλιτεχνικού μέρους της *Ηλέκτρας* του Γιάννη Μαργαρίτη δεν πρέπει να σκιάσει ένα ενδιαφέρον στοιχείο της προσέγγισής της από τον σκηνοθέτη.

Μεταγραφές

Οι περισσότερες παραστάσεις της *Ηλέκτρας* προσεγγίζουν το θέμα κυρίως από την πλευρά της εκδίκησης. Εκδικούμενη η Κλυταιμνήστρα δολοφονεί τον Αγαμέμνονα και από εκδίκηση η *Ηλέκτρα* ζητά να σκοτώσει την Κλυταιμνήστρα. Το δίπολο του μίσους και της μανίας της *Ηλέκτρας* είναι μια από τις κύριες θεωρητικές αναφορές μας κατά την ανάγνωση αυτού του κειμένου, όπως και κατά τη σκηνική του απεικόνιση.

Βλέποντας την παράσταση του Μαργαρίτη, αλλά και τη διδασκαλία του προσώπου της *Ηλέκτρας* από τη Μόργκενστερν, είχα συχνά την εντύπωση πως η προσέγγισή τους απομακρυνόταν απ' αυτό το σχηματικό δίπολο, επιχειρώντας να στηρίξει την «ψυχολογία», αλλά και το ήθος της *Ηλέκτρας*, σ' ένα ακόμη σημείο: συγκεκριμένα, στον φόβο. Τα πρόσωπα αυτής της *Ηλέκτρας* βρίσκονται ανάμεσα σ' ένα μίσος που τρέφει την εκδίκηση και σ' ένα φόβο που την αναστέλλει, μέσα σ' ένα θυμικό κύκλο που θυμίζει έντονα *Άμλετ*. Μισούν και φοβούνται. Αυτή η ενδιαφέρουσα ανάδειξη του φόβου ως ένα από τα δύο κεντρικά συναισθήματα του έργου φαίνεται πως αξίζει της προσοχής μας και στο μέλλον. Αρκεί γι' αυτό μια μικρή επιβεβαίωση της αξίας της: Το πρώτο δίπολο «μίσος-μανία» μάς παρείχε μια κάποια ερμηνεία εκείνης της φοβερής φράσης της *Ηλέκτρας* στο τέλος του έργου: «ας ξανακούσουμε τη φράση αυτή τώρα σύμφωνα μ' αυτό το νέο δίπολο «μίσος-φόβος»: Διπλοκτύπα! πάει τώρα να πει «ικανοποίησε δι-

πλά το μίσος μου, Ορέστη, απάλλαξέ με δυο φορές από το φόβο μου».

Ο ένας λοιπόν μισεί τον άλλο γιατί τον φοβάται, και ο ένας φοβάται τον άλλον γιατί τον μισεί. Σ' αυτόν τον φαύλο κύκλο η επικοινωνία των προσώπων έχει για πάντα χαθεί. Ο καθένας δεν εκφράζει μόνο άλλα επιχειρήματα, ομιλεί τελικά τη δική του «γλώσσα». Αν εξαιρέσουμε το δίδυμο Ορέστης-*Ηλέκτρα*, τη μόνη πραγματική ψυχική επικοινωνία στο έργο, όλες οι άλλες «γλώσσες» που ακούγονται είναι στην πράξη «ξένες γλώσσες».

Αυτά τα λίγα ως μια αναφορά στο θεωρητικό μέρος της παράστασης. Γιατί ως προς το καλλιτεχνικό της μέρος η *Ηλέκτρα* υπήρξε δυστυχώς απογοητευτική. Κι αυτό παρά τις σπουδαίες «μεταγραφές» της.

Ο βασικός λόγος γι' αυτή την αποτυχία είναι απλός: τόσο απλός και γνωστός, που δεν χρειάζεται κανείς για να τον θυμηθεί παρά μια βόλτα μέχρι το καφενείο της γειτονιάς του: Οι μεγάλοι ποδοσφαιριστές ούτε αρκούν από μόνοι τους, ούτε κατακτούν μόνοι τους πρωταθλήματα. Οι ομάδες τους τα κατατούν. Γιατί ακριβώς εξαιτίας των μεγάλων ποδοσφαιριστών που διαθέτουν, οι σύλλογοι έχουν τη δυνατότητα ν' αναπτύξουν ένα πλουσιότερο και ουσιαστικότερο ομαδικό σύστημα παιχνιδιού. Διαφορετικά, αναδύεται εκείνη η γνώριμη και θλιβερή εικόνα των σπουδαίων αθλητών που αγωνίζονται εκπροσωπώντας μονάχα το όνομά τους σε (και απέναντι σε) μικρές ομάδες. Μια τέτοια εικόνα είδαμε στο *Ηρώδειο*.

Στην αποτυχία αυτή της προσπάθειας ασφαλώς έχουν σοβαρό μερίδιο ευθύ-

νης και η εντελώς άσχετη, αντιθεατρική και ασαφής μουσική του Άριλντ Άντερσεν και τα χονδροειδή σκηνικά και κοστούμια της Καρμενσίτα Μπορσμπόγιου. Ο Χρήστος Τσάγκας έπαιξε τον Παιδαγωγό με σοβαρότητα, αν και εμφανώς αυτο-σκηνοθετημένος. Ο Ορέστης του Μπόγκνταν Ζολτ υπήρξε ίσως η θετικότερη στιγμή της παράστασης. Σεμνός και καίριος. Ο Πυλάδης του Κωνσταντίνου Ανταλόπουλου εντελώς αμήχανος. Η Χρυσόθεμις της Μαριάνθης Σοντάκη εξαφανισμένη δίπλα στην *Ηλέκτρα* της Μόργκενστερν. Ο Αίγισθος του Γιάννη Νταλιάνη απλώς διεκπεραιωτικός. Κι αυτή η «ροκ» Κλυταιμνήστρα της Χρυσάνθης Δούζη, δυστυχώς, ένα από τα πλέον αδύναμα σημεία της παράστασης: Η αμηχανία σκηνοθέτη και ηθοποιού απέναντι στο πρόσωπο της Κλυταιμνήστρας προσπάθησε να περάσει εδώ ως άποψη.

Η Μάγια Μόργκενστερν πάλεψε να ανακαλύψει και να μεταδώσει μια βαθιά ερμηνεία του ρόλου. Δεν είχε ψυχική επαφή με τους υπόλοιπους, αυτό ήταν εμφανές. Ακόμα περισσότερο εμφανές ήταν πως έπαιζε δίπλα σε ηθοποιούς που δεν την ενέπνεαν, ενταγμένη σε μια αισθητική που η ίδια δεν κατανοούσε. Έπαιξε μόνη της λοιπόν, μ' αυτό το φοβερό μέταλλο της φωνής της, την εκπληκτική τεχνική της κατάρτιση και την έμφυτη μεταδοτικότητα των συναισθημάτων της. Δυστυχώς αυτό που πέρασε τελικά στο κοινό ήταν μια προσπάθεια ακοινωνήτη, απομονωμένη, σχεδόν νευρωτική. Είναι αστείο, αλλά μέσα σ' αυτό το κομπούζιο της μετριότητας η επίδειξη των ικανοτήτων της, έτσι που δεν οδηγούσε πουθενά αλλά συγκεντρωνόταν στον εαυτό της, ως ένα παράταιρο ρεσιτάλ υποκριτικής, έμοιαζε απλώς επιδεικτική.

Κατά τη γνώμη μου ωστόσο το πιο αδύναμο σημείο της παράστασης υπήρξε, για μια ακόμη φορά, ο χορός. Αποτέλεσε τον φορέα και τον εκφραστή κάθε έλλειψης φαντασίας, σκηνικών λύσεων και θεατρικών ιδεών. Το πρόβλημα είναι πως οι σκηνοθέτες μας λένε συνήθως μέσα τους: «Θέλω ν' ανεβάσω *Μήδεια*, *Ηλέκτρα*, *Ανδρομάχη* ή *Ορέστη*». Αν ξεκινούσαν λέγοντας: «Θέλω ν' ανεβάσω το χορό της *Μήδειας*, το χορό της *Ηλέκτρας*» κ.λπ., τα πράγματα θα ήταν μάλλον καλύτερα και, βάζω στοίχημα, θα είχαμε κάθε χρόνο λιγότερες τραγωδίες στα φεστιβάλ μας.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Στον Άδειο Χώρο της Πειραματικής Σκηνής του Εθνικού Θεάτρου το κλείσιμο της φετινής θεατρικής περιόδου πραγματοποιήθηκε με μια από τις καλύτερες παραστάσεις της χρονιάς. Ο σκηνοθέτης Τάκης Τζαμαργιάς και η εταιρεία θεάτρου «Δυτικά της πόλης» παρουσίασαν δραματοποιημένα διηγήματα του Σωτήρη Δημητρίου. Η «Αγριοκερασιά», «Οι κούκλες», το «Σαν το χελιδόνι Λέλε μου», το «Περπάτι παλιάλογο», το «Πιτσιρίκ», το «Ντιάλιθιμ χριστάκι μ'», η «Κύστη», το «Go go Johnny» και τα «Όνειρα της Βαρβάρας» πήραν σάρκα και οστά μέσω της εξαιρετικής δουλειάς του σκηνοθέτη που ανέλαβε και τη δραματουργική επεξεργασία.

Καλοκαίρι στις καρδιές λόγω θεάτρου ουσίας

Ο Τάκης Τζαμαργιάς αποτελεί μια σεμνή αλλά αποτελεσματική παρουσία στο θεατρικό τοπίο. Για αρκετά χρόνια εργάστηκε και στη θεατρική Σκηνή του Δήμου Κεραισινίου, από την οποία προέρχονται και κάποιοι από τους ηθοποιούς του. Οι δουλειές του αποτελούν τον σημαντικότερο σύμμαχό του. Αφοσίωση, επαγγελματισμός, πολλή και ουσιαστική δουλειά. Η νέα του παράσταση χαρακτηρίζεται απ' όλα αυτά τα προτερήματα, γι' αυτό και το κοινό την τίμησε με την παρουσία του προκαλώντας το ενδιαφέρον στις λιγοστές παραστάσεις που έδωσε στη σκηνή του Εθνικού.

Ο λόγος του συγγραφέα Σωτήρη Δημητρίου πυκνός, περιεκτικός, ουσιαστικός, απερίττος, με εξαιρετική συναισθηματική φόρτιση και δυναμική, παντρεύτηκε με την εικόνα και έγινε λόγος θεάτρου. Οι ήρωες των διηγημάτων του Σωτηρίου είναι άνθρωποι κοινοί, καθημερινοί. Άνθρωποι που συναντάμε στις κοινωνικές μας συναναστροφές ή που στοιχεία τους κρύβουμε μέσα μας. Χαρακτήρες που τόσο ο συγγραφέας όσο και ο σκηνοθέτης της παράστασης έπλασαν με αγάπη και τρυφερότητα, με κατανόηση και συμπόνια. Οι κρίσεις για τις πράξεις τους παραμερίστηκαν και έμφαση δόθηκε στην ψυχή και στις ανάγκες τους, στα μονοπάτια του μυαλού και της σκέψης τους, στην προσωπική ιστορία του καθενός. Οι ηθοποιοί της παράστασης, Γιώργος Ανδρεσάκης, Θεοδώρα Μαστρομηνά,

Σουλτάνα Νικολαΐδου, Γιάννης Μιχαλακούκος, Ματίνα Ντούσκου, Σπύρος Μιχελής, Μαρία Θωμάρεη, Ρένα Ρηνιώτη, Διονύσης Παπαδόπουλος, Τάσος Μείντάνης και Μαρία Κουντούρη, ακολούθησαν πιστά τις κατευθυντήριες του σκηνοθέτη τους και προίκισαν τους χαρακτήρες που ερμήνευσαν με κομμάτια του ίδιου τους του εαυτού.

Η λιτότητα του λόγου και της υποκριτικής, η σοφή αποφυγή της υπερβολής χαρακτηρίζει και το σκηνικό πλαίσιο. Δύο τραπέζια και οι ηθοποιοί καθισμένοι γύρω-γύρω σε καρέκλες. Έτσι σηματοδοτεί τον χώρο η σκηνογράφος Μαρία Κονομή. Όταν αλλάζει η εικόνα αλλάζει και η θέση των τραπέζιων και των θέσεων. Τα κοστούμια σε κρεμάστρες στο πλάι της σκηνής περιμένουν υπομονετικά τον ηθοποιό που θα τα βάλει και θα μεταμορφωθεί. Η μι-

κρή μάνα που προστατεύει το μωρό της στο λεωφορείο στην «Αγριοκερασιά», το κοριτσάκι που γίνεται μητέρα και θέλει να βλέπει το μωρό της σαν ένα από τα παιχνίδια της καταλήγοντας στο να το σκοτώσει στις «Κούκλες», το μικρό φιλοξενούμενο παιδάκι από την πρώην Γιουγκοσλαβία στο «Σαν τα χελιδόνια Λέλε μου», η εγκαταλελειμμένη από τη ζωή και την αγάπη γυναίκα στο «Περπάτι παλιάλογο», ο νεαρός που προσπαθεί να γίνει άντρας στο «Πιτσιρίκ», η μητέρα που όλος της ο κόσμος είναι το ανάπηρο νοητικά παιδάκι της και που ο θάνατός του σηματοδοτεί την κατάρρευσή της στο «Ντιάλιθιμ χριστάκι μ'», η ανώτερη υπάλληλος υπουργείου που ξέχασε τη ζωή της μέσα στις επαγγελματικές υποχρεώσεις της και που συνέρχεται όταν ο θάνατος την απειλεί, για να χωθεί με μεγαλύτερη μανία στη δουλειά της και τη μιζέρια της όταν ο κίνδυνος ξεπερνιέται στην «Κύστη», ο νεαρός, ο ροκάς Τζόνι που καταλήγει ένας συμβιβασμένος οικογενειάρχης και υπάλληλος στο «Go go Johnny», η κοπέλα που μαραζώνει στερημένη από τον έρωτα και καταφεύγει στον δικό της ονειρικό κόσμο στα «Όνειρα της Βαρβάρας».

Ιδιαίτερα θα αναφερθώ στην συγκινητική, σπαρακτική ερμηνεία της μάνας της Θεοδώρας Μαστρομηνά στο «Ντιάλιθιμ χριστάκι μ'», στον καταπιεσμένο και συμβιβασμένο Τζόνι του Γιώργου Ανδρεσάκη και στον εξαιρετικά εκφραστικό, σχεδόν τελετουργικό χορό, προερχόμενο από τα βάθη της ψυχής του Σπύρου Μιχελή στο «Σαν τα χελιδόνια Λέλε μου».

Όσοι έχασαν την εξαιρετική αυτή παράσταση θα έχουν την ευκαιρία να την παρακολουθήσουν στο φεστιβάλ της Τρίπολης στις 16 Ιουλίου, αλλά και το χειμώνα κάθε Δευτέρα και Τρίτη σε γνωστή θεατρική σκηνή. Και όπως οι ήρωές της τραγουδούν, με την εξαιρετική μουσική του Δήμου Τσιγκάκου, στο τέλος της παράστασης στο Καλοκαίρι στα σώματα - καλοκαίρι στις καρδιές: «Να είστε όλοι εκεί, πριν την αρρώστια και το θάνατο, πριν την έγνοια, όπως όταν ήσασταν παιδιά, αλλά να είσαστε μεγάλοι, όχι όμως και πολύ μεγάλοι, στο γύρισμα της προσδοκίας και της πραγματοποιήσεως.»

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

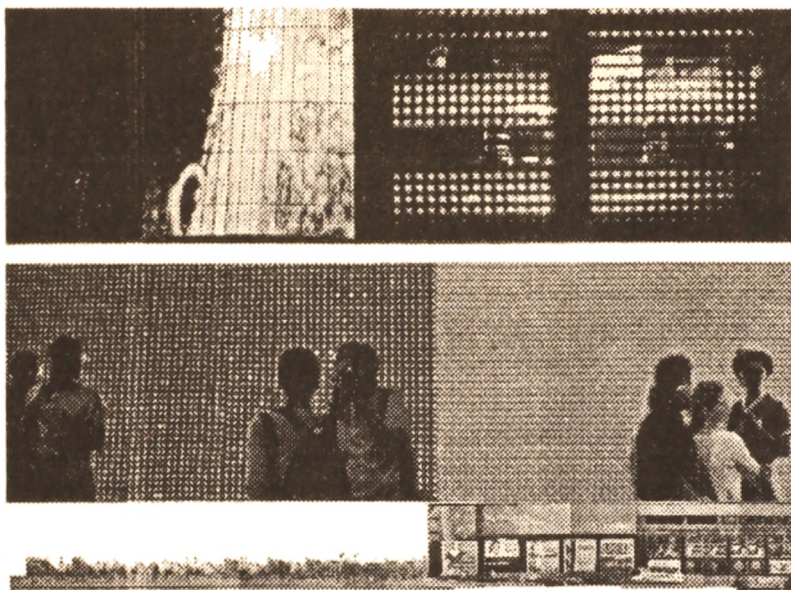
Ο Μεγάλος Αδελφός (Big Brother) μπήκε στη ζωή μου πριν 35 χρόνια, χωρίς ακόμα να έχω διαβάσει το σκοτεινά προφητικό βιβλίο 1984 του Όργουελ. Ήταν μια γιγαντοαφίσα στο αεροδρόμιο του Ντητρόιτ, που διαφήμιζε την ντόπια αυτοκινητοβιομηχανία: «Ο Μεγάλος Αδελφός λείπει ότι είναι έγκλημα να περπατά κανείς με τα πόδια!». Ερχόμουν από την Ελλάδα και θυμάμαι ακόμα το σοκ που μου προξένησε.

Big Brother

Πολλά μεσολάβησαν από τότε – ως την πιο πρόσφατη μαζική υστερία μετά τα «γεγονότα του Σεπτεμβρίου». Κάποτε μπορεί να μιλούσαν για το σύγχρονο βλέμμα ως κυρίαρχο εργαλείο αισθητικής αξιολόγησης, τώρα η έμφαση έμπαινε στην απειλητική υπόσταση της παρακολούθησης: το κρυμμένο, ανελέητο μηχανικό βλέμμα που καταργεί τα όρια ανάμεσα σε ιδιωτικό και δημόσιο χώρο. Η αισθητική έδωσε

τη σκυτάλη στην τεχνολογία αιχμής, και η άλλοτε «τέχνη» έγινε «state of the art» (δηλαδή τα τελευταία επιτεύγματα της επιστήμης). Στο νέο αυτό πεδίο – πώς θα μπορούσε να γίνει αλλιώς; – εισβάλλει και η αρχιτεκτονική, με τον τρόπο της. Η έκθεση «Μεγάλος Αδελφός: Αρχιτεκτονική και Παρακολούθηση» στο ΕΜΣΤ (18.6.-25.8.), με συμμετοχές από τις ΗΠΑ, την Αγγλία και την Ελλάδα, πιστοποιεί αυτές ακριβώς τις παγκόσμιες πια διαστάσεις του θέματος.

Τι σχέση όμως μπορεί να έχουν όλα αυτά μ' εμάς, με την καθημερινή μας πρακτική, με τον ελληνικό μας «μικρόκοσμο»; Η απάντηση δεν είναι ίσως τόσο εύκολη όσο φαίνεται. Υπάρχουν άραγε σημάδια αυτής της απειλής, πέρα από τα «αμυντικά» συστήματα παρακολούθησης του συστήματος στις ιδιωτικές συνδιαλέξεις, στις τράπεζες, και τελευταία στην εθνική οδό και στους λεωφορειόδρομους; Τι γίνεται όχι πια στους δημόσιους, κοινόχρηστους χώρους αλλά στους υποτιθέμε-

Η θέα της πόλης μέσα από τη μετάδοση των μηνυμάτων και η αίσθηση της χρωματικής ποιότητας της εικόνας

νους «ιδιωτικούς», στην καρδιά του κοινωνικού μας συστήματος, την ιδιωτική κατοικία – το ιερό σύμβολο της ακίνητης (δηλαδή αιώνιας) ατομικής περιουσίας;

Μια σύντομη βόλτα σε οποιοδήποτε προάστιο για ανώτερα εισοδήματα μας πείθει ότι η ανάγκη αποτροπής της παρακολούθησης έχει ήδη καρποφορήσει: ποτέ άλλοτε οι φράχτες δεν κατασκευάζονταν ψηλότεροι και οι εξώπορτες του κήπου πιο θωρακισμένα αδιαφανείς. Ζητούμενο είναι περισσότερο η ψευδαίσθηση της εσωτερικής απομόνωσης, η αναίρεση της ύπαρξης του άλλου – γιατί ο κίνδυνος έρχεται πάντα «απ' έξω», είναι πάντα «οι άλλοι». Οι μεγάλες γυάλινες επιφάνειες, σύμβολο εξουσιασμού της θέας, συμπληρώνονται τώρα με αποτρεπτικούς μηχανισμούς. Δηλαδή σήμερα εφαρμόζονται σε σπίτια εκείνα που αρχικά λειτούργησαν στην αμερικανική πρεσβεία το '60, όταν διαπιστώθηκε ότι οι Ρώσοι διάβαζαν τα χείλη των υπαλλήλων μέσα από τα «δημο-

κρατικά» ναλοστάσια της πρόσοψης.

Μια κοινωνία που παραπαίει ανάμεσα στην προκλητική επίδειξη πλούτου (και δύναμης) και στον διαρκή φόβο – οι θωρακισμένες Μερσεντές, τα καγκελόφραχτα σχολεία, τα σπίτια-φρούρια – γρήγορα υποκύπτει στη σαγήνη του κάθε είδους ελέγχου. Όχι μόνο τον δικαιολογεί αλλά θέλει να τον επιβάλει παντού – από το eye control στα κλαμπ ως τον έλεγχο, ορατό και αόρατο, στους σταθμούς μετρό. Ζηλεύω τους ελεγκτικούς υπαλλήλους στα αεροδρόμια που με τις ακτίνες βλέπουν τι κρύβεις στην «ατομική» σου αποσκευή – πόση απόλαυση θα νιώθουν εισδύοντας στα απόκρυφα σου αντικείμενα, στο πώς τα έχεις συσκευάσει ή συνδυάσει. Δεν ισοδυναμεί αυτό με ένα ψυχογράφημα; Ζηλεύω επίσης εκείνους που θεωρούν υπέρτατη ελευθερία να κυκλοφορούν γυμνοί (δηλαδή αόρατοι) στα έγκατα του σπιτιού τους, νοερά βιντεοσκοπώντας κάθε τους ναρκισσευόμενη κίνηση από καθρέφτη σε καθρέφτη. Υπάρχει βαθύτερη ερωτική επιθυμία;

Το θέατρο έχει ξεφύγει από τη συμβατική (δημόσια) σκηνή του και τώρα παίζεται σε δήθεν ρινέ παραστάσεις οπουδήποτε στον χώρο, δημόσιο ή ιδιωτικό, αδιάφορα. Η τυποποιημένη φράση «ο τάδε έγινε θέαμα» δεν σημαίνει πια ότι γελοιοποιήθηκε αλλά αντίθετα, ότι απασχόλησε τα μηχανήματα παρακολούθησης, ότι μπήκε κι αυτός στην ένδοξη χορεία των υπόπτων. Γιατί το να είσαι ύποπτος σήμερα σημαίνει ότι υπάρχεις.

Τι θαυμάσιοι ορίζοντες ανοίγονται, αλήθεια, για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του άμεσου μέλλοντος μέσα από τέτοιες διαπιστώσεις. Τι απίστευτα παιχνίδια απόκρυψης και παραλλαγής, τι δυνατότητες αξιοποίησης της καλπάζουσας τεχνολογίας σε συνδυασμό με πιο συμβατικά υλικά δόμησης, τι πλούσιες σημειολογικά συνέπειες της ικανοποίησης των νέων αναγκών. Άρα, τι ιλιγγιώδεις προοπτικές για παραγωγή θεωρίας!

Πόσο βαρετή και ανούσια τότε θα έδειχνε σε σύγκριση η ενασχόληση των ντόπιων ιστορικών της αρχιτεκτονικής με τα πατροπαράδοτα θέματα απόκρυψης-ανακάλυψης, ταύτισης-ιεράρχησης, εποπτείας-ελέγχου! Ή μήπως (τι εξαίσια υποψία) παιζόταν κι εκεί τόσον καιρό το ίδιο παιχνίδι σε μικρογραφία;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΥ ΚΡΙΤΙΚΗ

Σύγχρονη κοινωνική κριτική

Ράσελ Τζάκομπι,
Το τέλος της ουτοπίας,
μτφρ.: Δ. Λάππας και Δ. Μαργαρίτης,
εκδόσεις Τροπή, Αργίριο 2001, σελ. 308.

Ο Russel Jacoby, συγγραφέας πολλών έργων και καθηγητής στο τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, παρουσίασε τα πρώτα του θεωρητικά κείμενα γύρω στο 1971 στο αμερικάνικο περιοδικό *Telos*. Στο *Τέλος της Ουτοπίας* μέσα από μια κριτική αποτίμηση κυρίως των θεωρητικών του 20ού αιώνα καταλήγει ότι το σύγχρονο άτομο, απαθές και βαθιά παραιτημένο, έχει βυθιστεί σε μια επικούρεια ιδιοτέλεια κι έχει αποσυρθεί από κάθε ελπίδα βελτίωσης του ανθρώπινου γένους. Βρισκόμαστε στο τέλος της ουτοπίας, αναφωνεί με θλίψη ο Τζάκομπι, αλλά ποιος μπορεί να προδικάσει το μέλλον, ποιος μπορεί να είναι σίγουρος ότι το αύριο δεν μας επιφυλάσσει εκπλήξεις;

Το βιβλίο του αποτελεί ένα δείγμα εμπεριστατωμένης κοινωνικής κριτικής, πρωτότυπης και διεισδυτικής σκέψης και σίγουρα μια σημαντική έκδοση. Εκδόθηκε από τον νεοσύστατο εκδοτικό οίκο Τροπή που έχει ήδη προσφέρει στο πολιτικό βιβλίο δυο έργα του γερμανού ελευθεριακού σοσιαλιστή Gustav Landauer (*Το μήνυμα του «Τιτανικού»* και *Έκκληση για σοσιαλισμό*) που επίσης αξίζει να τύχουν της προσοχής μας.

Οι πρώτοι που έκαναν λόγο για το «τέλος της εποχής της ιδεολογίας», χαρούμενοι που «η πολιτική είναι πλέον βαρετή», τοποθετούνται στη δεκαετία του '50. Η δεκαετία του '60 τους διέψευσε αλλά δεν άφησε στερή κληρονομιά. Μετά το '89 και την εκ θεμελίων αμφισβήτηση του σοσιαλιστικού οράματος, τι απέμεινε απ' τη νέα αριστερά χάνει το ριζοσπαστισμό της, υποχωρεί σε μικρότερες ιδέες, επιδιώκοντας να διευρύνει τις επιλογές μέσα στην υπάρχουσα κοινωνία. Το ζήτημα πλέον είναι η μεταρρύθμιση και όχι η αντικατάσταση της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων. Οι παλιές ιδέες για απελευθέρωση απ' την εργασία έχουν δώσει τη θέση τους σε μεταμοντέρνες θεωρίες περί «τέλους της ιστορίας» (Φουκουγιάμα), σε ιδέες περί «σοσιαλισμών της αγοράς» (J. Roemer), «συμμετο-

χικές οικονομίες» (M. Albert) κ.λπ.

Το κεφάλαιο για την πολυπολιτισμικότητα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σύμφωνα με τον συγγραφέα η πολυπολιτισμικότητα γίνεται το σλόγκαν της «εποχής χωρίς ιδεολογία», οι οικουμενικές αξίες υποχωρούν μπροστά στη διαφορετικότητα, η κουλτούρα προσδιορίζει τα πάντα και η πολιτική υποβιβάζεται σε μια σειρά συνθημάτων για την περιθωριοποίηση, το διάλογο και την αντιπροσώπευση. Η ευρύτερη θέση για κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές υποχωρεί και δεσπόζει το αποσπασματικό και περιορισμένο όραμα για πολυπολιτισμικό πλουραλισμό. Όραμα απατηλό, όπως το θέτει σωστά ο Τζάκομπι, όταν απουσιάζει ο οικονομικός πλουραλισμός και μέσα στην ομοιομορφία-μονοπολιτισμικότητα της καταναλωτικής κοινωνίας.

Ο συγγραφέας σημειώνει ακόμη ότι ελάχιστοι ασκούν κριτική στη μαζική κουλτούρα (D. Macdonald, M. Arnold), οι περισσότεροι την αρνούνται ως «ελιτισμό» στο όνομα του λαού. Οι διανοούμενοι από διαφωνούντες και επαναστάτες (όπως εμφανίστηκαν στα τέλη του 19ου αι. στην Ευρώπη και τη Ρωσία) έχουν γίνει ειδήμονες και επαγγελματίες, έχουν μεταναστεύσει μέσα στους θεσμούς και έχουν γίνει απολογητές της καθεστηκυίας τάξης, είναι «οι εντός που συχνά υποκρίνονται τους εκτός». Παράλληλα, οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές προσεγγίζονται με τρόπο καλλιτεχνικό και αφηρημένο, καθώς η μεταμοντέρνα θεώρηση, «η απελευθερωμένη απ' την εξάρτηση της έννοιας της αντικειμενικής αλήθειας», έχει αισθητικοποιήσει την πραγματικότητα κι έχει καταδικάσει το καθολικό.

«Ένας κόσμος απογυμνωμένος από προσδοκία γίνεται ψυχρός και γκριζός». Ο συγγραφέας θρηνεί τον πραγματισμό και υλισμό της σύγχρονης εποχής, όπως και την εξαφάνιση των καθολικών αξιών και των ουτοπικών οραμάτων. Ο φιλελεύθερος John Stuart Mill είχε γράψει κάποτε στον επίσης φιλελεύθερο Alexis de Tocqueville ότι «ο αληθινός κίνδυνος στη δημοκρατία δεν είναι η αναρχία ή η αγάπη της αλλαγής, αλλά η κινέζικη ακινησία και αδράνεια».

Αθανασία Κοντοχρήστου

Η μελέτη της εκπαίδευσης συχνά θεωρείται αυτονόητο ότι αρχίζει και τελειώνει με το σχολείο. Ωστόσο έχει αρχίσει δειλά αλλά σταθερά να απασχολεί τους ερευνητές της εκπαίδευσης η νέα πραγματικότητα που προσφέρει ποικίλες δυνατότητες εκπαίδευσης· από τα Μέσα Επικοινωνίας, τις νέες τεχνολογίες, το διαδίκτυο, αλλά και μέσα από την ίδια την εργασιακή πράξη. Η **Αλεξάνδρα Κορωναίου**, με το βιβλίο της *Εκπαιδεύοντας εκτός σχολείου. Η συμβολή των οπτικοακουστικών μέσων και των νέων τεχνολογιών* (εκδ. Μεταίχμιο, 2002) αναδεικνύει την εκτός σχολείου εκπαιδευτική διαδικασία, τη σημασία της και τη συμβολή της, γεγονός που θα πρέπει να προβληματίσει σοβαρά τον ίδιο τον σχολικό θεσμό και τους φορείς του.

Θαυμαστή η μεταφραστική εργασία του ποιητή **Γιάννη Βαρβέρη** στις κωμωδίες του **Αριστοφάνη**. Ός τώρα κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Πατάκη οι *Όρνιθες*, η *Λυσιστράτη*, η *Ειρήνη* και η σειρά συμπληρώνεται με την έκδοση μιας από τις τελευταίες κωμωδίες του Αριστοφάνη: ο *Πλούτος* (εκδ. Πατάκη, 2002) γραμμένος το 388 π.Χ. διαθέτει πολλά στοιχεία που φανερώνουν το τέλος της αρχαίας κωμωδίας και την έναρξη της

μέσης και της νέας. Απ' αυτή την άποψη είναι ένα έργο κρίσιμο για την κατανόηση των αλλαγών που συνεντελούνται όχι μόνο στο θέατρο και την αττική κωμωδία αλλά κυρίως στην κοινωνία της εποχής. Οι αναλογίες με τη σημερινή εποχή, που είναι πάντοτε ορατές στα έργα του Αριστοφάνη, δίδουν την αφορμή στον μεταφραστή να συνδέσει το θέμα της συγκεκριμένης κωμωδίας που είναι η άνιση κατανομή του πλούτου και γενικά οι κοινωνικές ανισότητες, με γεγονότα που συντάραξαν αλλά και συνεχίζουν να βασανίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες μας. Η μετάφραση του Γιάννη Βαβρέρη πραγματοποιήθηκε για την παράσταση του ΚΘΒΕ που έγινε το 2000 στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Επιδαύρου και είχε στόχο να απεικονίσει την αλήστου μνήμης περίοδο ανόδου και πτώσης του Χρηματιστηρίου το 1999. Στη δημοσιευμένη μορφή, αν και κάποια στοιχεία της χρηματιστηριακής ορολογίας απαλείφθηκαν, παραμένει ο ίδιος βασικός πυρήνας και η ποιητική πνοή του μεταφραστή αφήνει καίριο το χνάρι της.

Ίσως οι νεότεροι αναγνώστες δεν γνωρίζουν ποιος ήταν ο Νικηφόρος

Χαρτογραφώντας την οικιστική ανάπτυξη

Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας, τόμος 1ος: Οι πόλεις, επιμ.: Θ. Μαλούτας, ΕΚΚΕ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Αθήνα-Βόλος 2000, σελ. 109.

Το 1964 είχε εκδοθεί Άτλας της Ελλάδος (των Bernard Kayser και Kenneth Thompson) με τη συνεργασία του ΕΚΚΕ, της Στατιστικής Υπηρεσίας, του ΚΕΠΕ και ελληνο-γαλλο-αμερικανικής ομάδας έργου. Η παρούσα έκδοση αποτελεί το πρώτο δείγμα ενός τρίτομου έργου που θα ολοκληρώσουν οι άτλαντες τόμ. 2 για τον αγροτικό χώρο και τόμ. 3 για τις ελληνικές περιφέρειες.

Ο σημερινός διευθυντής του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας στο ΕΚΚΕ Θωμάς Μαλούτας, που έχει επιμεληθεί τον πρώτο τόμο, μας είπε ότι ετοιμάζεται μια διορθωμένη και εμπλουτισμένη με νεότερα στοιχεία έκδοση των *Πόλεων*.

Ενώ στη δεκαετία του '60 η Ελλάδα ήταν χώρα από την οποία μετανάστευε μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού, στη δεκαετία του '90 είναι χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υποδέχεται η ίδια μεγάλο αριθμό μεταναστών.

Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων υπήρξε αποτέλεσμα περίπλοκης (πολλές φορές και ανορθολογικής, αλλά πάντως ιδιόμορφης) διαδικασίας ή διαχείρισης των κοινωνικών και οικονομικών ζητημάτων του χώρου. Ο μεταπολεμικός μετασχηματισμός των αστικών κέντρων στην Ελλάδα μοιάζει με κατασκευή δρόμου για τον οποίο δεν έχει γίνει μελέτη. Χωρίς χάραξη, χωρίς επίβλεψη, αυτή η διαδικασία συντελέσθηκε *ποιητικά* (όπως γράφει ο Antonio Machado, εμπειρικά, περπατώντας) και όχι επιστημονικά (μελετώντας και σχεδιάζοντας). Η ανάπτυξη μιας χώρας όμως, ή των αστικών κέντρων της, προϋποθέτει αυστηρό κεντρικό σχεδιασμό με τεχνοκρατικά και ορθολογικά εργαλεία και δεν πρέπει να επαφίεται στον πατριωτισμό οποιουδήποτε εμπειριστή ή βιωματικού σχεδιαστή της. Μια τέτοιου είδους κριτική προσέγγιση δεν εκφράζεται μέσα από τον άτλαντα, ίσως επειδή δεν θεωρήθηκε κατάλληλος χώρος να την φιλοξενήσει.

Τα σύνθετα ζητήματα της ελληνικής κοινωνίας προϋποθέτουν διεπιστημονικά εργαλεία για την ερμηνεία και ανάλυσή τους. Παρ' όλα ταύτα δεν υπήρχαν κοινωνιολόγοι, ούτε κοινωνικοί ιστορικοί στους συνεργάτες του τόμου. Ωστόσο η συμβολή του στην κοινωνιολογική χαρτογράφηση των άστεων που

εξετάστηκαν, μολονότι ελλιπής, παραμένει ενδιαφέρουσα και σημαντική.

Θα ήταν χρήσιμο όμως να αφιερωθεί κι ένα θεματικό δισέλιδο στα νεκροταφεία των αστικών κέντρων που παρουσιάζονται στον τόμο. Σε περιπτώσεις πόλεων που φιλοξένησαν αλλόθρησκες κοινότητες, παρουσιάζει ενδιαφέρον να δούμε τον χωροθετικό συσχετισμό του συνοικισμού σπιτιών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων με τις εκκλησίες και τα κοιμητήρια. Ένα άλλο χρήσιμο θεματικό δισέλιδο θα μπορούσε να αφορά στα στάδια και στους χώρους άθλησης των αστικών κέντρων σε συνδυασμό με τη σταδιακή αύξηση των ιδιωτικών γυμναστηρίων (δείκτης του σύγχρονου τρόπου ζωής, διατροφής και άλλων συνηθειών μας).

Η μηχανογραφική επεξεργασία των χαρτών είναι εντυπωσιακή και όλοι αντιλαμβάνομαστε το επίπονο της προσπάθειας του κατασκευαστή και σχεδιαστή τους. Σ' αυτό το τμήμα της εργασίας οφείλουμε να συγχαρούμε τους συντελεστές της έκδοσης. Οι χάρτες και τα διαγράμματα αποτυπώνουν τεχνικά, σχηματικά, σχεδόν ανάγλυφα, και οπωσδήποτε κατανοητά, τον ιδιότυπο τρόπο και την ιδιόρρυθμη διαδικασία της ελληνικής αστικοποίησης.

Κατά την άποψή μας όμως χάνονται αρκετοί πόντοι από την αισθητική και επιστημονική-ερευνητική αξία του τόμου εξαιτίας των σχετικά πολλών γραμματικών και συντακτικών λαθών των κειμένων. Παρότι ο επιμελητής εμμέσως καλύπτει τις αβλεπίες του τόμου, λέγοντας ότι όλα έγιναν σε περιορισμένο χρονικό διάστημα, εντούτοις νομίζουμε ότι μια ποιοτική και ακριβής παραγωγή θα αναδείκνυε το έργο, αποφεύγοντας επιπόλαια λάθη γλωσσικά, ιστορικά και τεχνικά. Υποθέτουμε ότι ο άτλας μάλλον υπήρξε παραδοτέο ενός ερευνητικού προγράμματος-έργου που χρηματοδοτήθηκε από ευρωπαϊκά κονδύλια· η βιασύνη λοιπόν για την αποπεράτωση της έκδοσης εντός του προβλεπόμενου χρονικού περιθωρίου θυσιάσε κατά πάσα πιθανότητα τη φροντισμένη επιμέλειά του στο βωμό της απορρόφησης των κονδυλίων.

Ένα επιστημονικό βιβλίο δεν αρκεί να είναι όμορφο. Πρέπει να αποφεύγει και τα λάθη: Η ωραία εμφάνιση του τόμου δεν αντισταθμίζει το γεγονός ότι τα κείμενα βρίθουν από τυπογραφικά, ορθογραφικά, συντακτικά και ενίοτε νοηματικά λάθη. Ας επισημάνουμε μερικά:

Παρότι έχει επικρατήσει να γράφουμε *καμιά*, στον τόμο βρισκουμε την παλαιότερη ορθογραφία, με δύο *μυ*. Δεν έχει τηρηθεί

ενιαία γραφή της λέξης *Άτλας* (απαντούν και τα *άτλας* και *άτλαντας*), όπως και του επιθέτου *Τριτογενής* (αντί του *τριτογενής*). Δεν δόθηκε επίσης αρκετή προσοχή σε λέξεις βασικής ορολογίας στην κοινωνικοοικονομική ανάλυση. Προσέξτε π.χ. (σ. 1, 15, 47) την ορθογραφία των λέξεων *εκβιομηχάνηση* και *αποβιομηχάνηση*, (σ. 64) *υπερεκπροώπιση* και (σ. 67) *οικοδόμιση*. Στον πρώτο χάρτη (χάρτης 1, Νομοί της Ελλάδας) ο Νομός είναι Δωδεκανήσου και όχι Δωδεκανήσου. Στους χάρτες ονομασίες δήμων και κοινοτήτων ή άλλων περιοχών είναι γραμμένες λάθος π.χ.: *Κορρυδαλός*, *Μελησιών*, *Ζάπειο* κ.λπ. Από την άλλη, με χαρά παρατηρήσαμε την ορθότερη εκδοχή *κτήριο* και *κτηριακός* σε όλο τον άτλαντα.

Στη στίξη επίσης υπάρχουν πολλές αβλεψίες – τό ίδιο και στη σύνταξη. Η σωστή σύνταξη του ρήματος *αφορώ* (σε κάτι) π.χ. δεν τηρήθηκε ομοιόμορφα απ' όλους τους συντάκτες των κειμένων (σ. 1: *αφορά το ειδικό βάρος* αντί για *αφορά στο ειδικό βάρος*, *αφορούσε... την παραγωγή*, αντί για *αφορούσε... στην παραγωγή*). Κάποιες φορές υπάρχουν και διατυπώσεις που δεν κατανοούνται εύκολα, όπως π.χ. ποια η σημασία της λέξης *πρωταρχικότητα* στη φράση (σ. 15): «*Η πρωταρχικότητα της απώθησης πληθυσμού από τον αγροτικό χώρο... σηματοδοτείται και από τον τρόπο ενσωμάτωσης του νεοεισερχόμενου πληθυσμού στον αστικό χώρο*». Ή «*Η ιεραρχική δομή... δεν αντικατοπτρίζει ένα ιεραρχημένο δίκτυο...*» (σ. 21). Στη σ. 33 ανα-

φέρεται ότι «*η κεντρική πυρίκαυστη ζώνη περιελάμβανε μνημειακές παρεμβάσεις...*», με το επίθετο *μνημειακός* να σημαίνει θεαματικός, τολμηρός κ.λπ. Διαπιστώσαμε επίσης εσφαλμένη χρήση του όπου, το οποίο πολλές φορές χρησιμοποιείται καταχρηστικά στη θέση του που, ή άλλων εμπρόθετων προσδιορισμών, π.χ. σ. 71: *σε συνθήκες... όπου... ο πληθυσμός κ.ά.*

Στη σ. 51 ο υπογράφων Μ.Π., που αναφέρεται στους οικονομικούς μετανάστες, διατυπώνει την άποψη περί συνεχούς μείωσης της κοινωνικής και οικονομικής αξίας του κέντρου, κάτι βέβαια που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα των πρόσφατων επενδυτικών τάσεων και στον κεντρικό σχεδιασμό της αναβάθμισης του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Στη δεύτερη στήλη της ίδιας σελίδας δεν είναι σαφές σε τίνο τον καθημερινό βίο προκαλούν αντιδράσεις οι αλλοεθνείς ή αλλόφυλοι. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να μας εξηγήσει ο γράφων αυτές τις αντιδράσεις στον καθημερινό βίο (μας;).

Στους πολιτιστικούς χώρους έχουμε την απορία, γιατί δεν διασταυρώθηκαν τα στοιχεία του περιοδικού *Αθηνόραμα* με τα στοιχεία του Υπουργείου Πολιτισμού – ή μήπως το ΥΠΠΟ δεν διαθέτει τέτοια στοιχεία;

Εν κατακλείδι όμως δεν μπορούμε να μην συγχαρούμε ξανά την ομάδα που συνέβαλε στην κάλυψη ενός «βιβλιογραφικού» κενού στην επιστημονική αυτή περιοχή.

Κώστας Θεολόγου

Homo lupus

Peter Sloterdijk,

Κανόνες για το ανθρωποπάрко - Απάντηση

στην Επιστολή για τον Ανθρωπισμό του

Martin Heidegger,

μτφρ.: Λευτέρης Αναγνώστου,

εκδόσεις Scripta, Αθήνα 2001, σελ. 66.

– Είναι ο άνθρωπος για τον άνθρωπο μια ανώτερη δύναμη, μια *force majeure* όπως έλεγε ο Νίτσε; Συνεχίζεται ακόμη και σήμερα η μυθολογική τιτανομαχία ανάμεσα στις εξημερωτικές και τις αποκτηνωτικές τάσεις και τα εκάστοτε μαζικά μέσα έκφρασής τους; Αν στον Πολιτικό του ο Πλάτων διατυπώνει τους κανόνες για μια μελλοντική πολιτική ή ποιμενική τέχνη της πόλεως, τι πρέπει να ισχύσει για το σύγχρονο ανθρωποπάрко; Ο Sloterdijk (1947), γνωστός για τον αιρετικό του λόγο «πρακτικός» φιλόσοφος, υπογραμμίζει πως «κυκλοφορούν λόγοι στον κό-

σμο που μιλούν για την ανθρώπινη κοινότητα σαν να επρόκειτο για ένα ζωολογικό πάρκο... Η συντήρηση των ανθρώπων σε πάρκα ή πόλεις εμφανίζεται πλέον ως ζωοπολιτικό πρόβλημα... Όσον αφορά τον πλατωνικό ζωολογικό κήπο [εννοεί τις ταξινομήσεις των «ανθρώπινων τύπων» στην Πολιτεία] ζητούμενο είναι να μάθει κανείς αν μεταξύ του πληθυσμού και της διεύθυνσης υπάρχει μόνο διαφορά βαθμού ή διαφορά είδους...» (σελ. 47-48).

Στη συνέχεια καταλογίζει στους ψευδείς διευθυντές του ζωολογικού κήπου απάτη, καθώς αυτοδιαφημίζονται ως ομοειδείς με την αγέλη ενώ δεν είναι. Και βέβαια έχει δίκιο, αν σκεφθεί κανείς ότι οι 200 πλουσιότερες οικογένειες του πλανήτη έχουν χρήματα που εξισούνται με τις περιουσίες ημών των υπολοίπων. Μήπως λοιπόν πρέπει να επαναθεωρήσουμε αυτό που ο Πλάτων αποκαλούσε «*εκουσία ποιμαντική επί εκουσίων εμβίων όντων*» (276e); Ιδού λοιπόν πεδίο δόξης

Μανδηλαράς: μια μορφή ηρωική, ένα από τα θύματα της δικτατορίας των συνταγματαρχών, που ο τραγικός του θάνατος χαρακτήρισε το αποτρόπαιο πρόσωπο της χούντας. Το βιβλίο των Γιώργου Α. Χιωτάκη - Γιάννη Κορίδη, Νικηφόρος Μανδηλαράς. *Η δολοφονία ενός αγωνιστή* (εκδ. Ιωλκός, 2002) προσφέρει όλα τα διαθέσιμα στοιχεία για ό,τι διαδραματίστηκε μέσα στις αίθουσες των στρατοδικείων, για ό,τι οδήγησε τον Νικηφόρο Μανδηλαρά στον θάνατο. Αυτή η έρευνα μόλις άρχισε και πρέπει να συνεχιστεί γιατί δεν είναι απλώς μια ακόμη περίπτωση της χουντικής εκτροπής αλλά ένας κρίκος στην αλυσίδα που συνθέτει άγνωστες, ακόμη και σήμερα, πλευρές της δικτατορίας της 21ης Απριλίου.

Κοζάνη - Ινστιτούτο Βιβλίου & Ανάγνωσης: μια πρωτοβουλία και δράση που έχει πολλές και ενδιαφέρουσες εκδοχές. Το βιβλίο του Ι.Π. Μπάκανου, *Το κριτικό έργο του Κώστα Παρορίτη. Κείμενα 1903-1931* (Κοζάνη 2001) είναι ένα δείγμα αυτής της προσπάθειας που φέρνει στην επιφάνεια το κριτικό έργο του ψυχαραιστή και σοσιαλιστή συγγραφέα, που υπήρξε καθαρόαιμος

υποστηρικτής της κοινωνικής αποστολής της τέχνης, κυρίως μέσα από τις σελίδες του *Νουμά*. Η κριτική της κριτικής του Παρορίτη μπορεί τώρα να στηριχθεί καλύτερα αντλώντας στοιχεία από την παρουσίαση και τον σχολιασμό κειμένων του.

Λήθη-μνήμη: το κρίσιμο δίπολο γύρω από τα ζητήματα της ιστορίας ενός λαού ή ενός κινήματος απασχολεί όχι μόνο τους ιστορικούς αλλά και όλους όσοι ενδιαφέρονται για την αποκατάσταση της αλήθειας. Ο **Μάριος Εμμανουηλίδης** στο βιβλίο του *Αιρετικές διαδρομές. Ο ελληνικός τροτσκισμός και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος* (εκδ. φιλίστωρ, 2002) ανασύρει από τη λήθη της ιστορίας και αποκαθιστά με ενάργεια τις περιπέτειες των απομονωμένων ομάδων Αριστερών που ήταν συνάμα και αριστερή αντιπολίτευση, των τροτσκιστών, στην κρίσιμη περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

«Μή μου στέρησεις, Κύριε, / τή μνήμη / οὐ μή περιπατήσω / ἐν τῇ σκοτίᾳ»: **Τάκης Μενδράκος**, *Τα τετράστιχα της πικρής βροχής* (εκδ. Άγρα, 2001).
ο χαρτοκόπτης

λαμπρόν για τους ανθρωπιστές του 21ου αι. Αρκεί να μην πάρουν τοις μετρητοῖς τον γέροντα του Messkirch.

Ο Sloterdijk, ευρύτερα γνωστός από την *Κριτική του Κυνικού Λόγου* (1983), απαντά εδώ στον Heidegger με τον γνωστό ισχυρογνώμονα αν και αμφιλεγόμενο λόγο του. Το κείμενό του αρχίζει μ' έναν ύμνο στη γραφή ως μια actio in distans που γοητεύει τον μακρινό ή και τον μελλοντικό αναγνώστη, για να καταλήξει στην γραφή-επιστολή του Heidegger του 1946 (δες σχετικά *Αντί*, τχ. 735, σ. 60-61, και M. Heidegger, *Επιστολή για τον Ανθρωπισμό*, μετάφραση Γιώργου Ξηροπαΐδη, Ροές '2000), ένα κείμενο-αποκατάσταση του επιλήψιμου παρελθόντος που κουβαλούσε ο ίδιος. Επαναφέροντας στο *Über den Humanismus* την εκστατική, ενδογενή λειτουργία της ανθρωπιάς, ο Hei-

degger ομολογεί τις ιδέες του «είναι» και του «χρόνου» και ως ποιμενικός φιλόσοφος θεωρεί ανθρωπισμό το μέλημα για τον πυρήνα του ανθρώπου, το Dasein, και όχι για τον πλησίον, τον άλλο άνθρωπο (ρωμαϊκός ή χριστιανικός ανθρωπισμός). «Οφείλουμε να περιφρουρήσουμε την ουσία μας», υποστηρίζει. Ο Sloterdijk πάλι αποσπάται απ' αυτή τη μονιστική ρομαντική εκδοχή και επιμένει για τους κανόνες του ανθρωποπάρκου, γνωρίζοντας ότι τελικά homo homini lupus. Η μετάφραση του Λ. Αναγνώστου γερμανική! [Λεπτομέρεια: Απ' το βιβλίο μαθαίνουμε ότι η λέξη grammar δημιουργεί τη λέξη glamour. Δηλαδή ο εγγράμματος είναι και ο λαμπρός. Π.χ. ο Πέτρος Nitros.]

Μάνος Στεφανίδης

Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε Βιβλία που λάβαμε

Ελένη Λαδιά, *Ποταμίσιοι έρωτες*, (Εστία), Αθήνα 2002.

Βασιλική Γρηγοροπούλου, *Αγωγή και πολιτική στον Ρουσώ*, (Αλεξάνδρεια), Αθήνα 2002.

I. Ν. Φραγκούλα, *Ανερεύνητες πτυχές της ζωής του Αλεξ. Παπαδιαμάντη*, (Ιωλκός), Αθήνα 2002.

Elias Canetti, *Η άλλη δίκη, Τα γράμματα του Κάφκα στη Φελίτσε*, (Scripta), Αθήνα 2002.

Ζακ Λε Γκοφ, *Οι διανοούμενοι στο μεσαίωνα*, (Κέδρος), Αθήνα 2002.

Λάκης Προγκίδης, *Ο Παπαδιαμάντης και η Δύση*, (Εστία), Αθήνα 2002.

Γιώργος Δ. Γκαγκούλιας, *Η αθέατη πλευρά του εμφυλίου*, (Ιωλκός), Αθήνα 2002.

Παυλίνα Νάσιουτζικ, *Αμερικανικά οράματα στη Σμύρνη τον 19ο αιώνα*, (Εστία), Αθήνα 2002.

Θανάσης Τριαρίδης, *το τρυφερό μαχαίρι του Πέτρο Μπόλε*, (Πατάκη), Αθήνα 2002.

Αγνή Γ. Παπακώστα, *Η γυναίκα ως «άλλος» και η ιδανική γυναίκα στον τελευταίο πειρασμό*, (Παρέμβαση), Αθήνα 2002.

Allan R. Ball & B. Guy Peters, *Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση*, (Παπαζήση), Αθήνα 2002.

George Steiner, *Στον πύργο του Κυανοπύγωνα*, (Scripta), Αθήνα 2002.

Παυλίνα Παμπούδη, *Ποιήματα 1971-1993*, (Κέδρος), Αθήνα 2002.

Γ. Παπαδημητρίου, Γ. Καριψιάδης, Κ. Παπανικολάου, *Η συνέλευση για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Παπαζήση), Αθήνα 2002.

Μπάμπης Τσικληρόπουλος, *Η οδύσσεια του Μήτσου*, (Κέδρος), Αθήνα 2002.

Μορφία Μάλλη, *Μοντερνισμός, Μεταμο-*

ντερνισμός και περιφέρεια, (Πόλις), Αθήνα 2002.

Γιάννης Ζαρκάδης, *Σαρκοφάγος*, (Πλανόδιον), Αθήνα 2002.

Φερνάντο Πεσσόα, *Ηρόστρατος, Η αναζήτηση της αθανασίας*, (Εξάντας), Αθήνα 2002.

Πιερ Μπλαν, *Ο διαμελισμός της Κύπρου*, (Ολκός), Αθήνα 2002.

Loïc Wacquant, *Οι φυλακές της μιζέριας*, (Πατάκη), Αθήνα 2002.

Μιχάλης Παπακωνσταντίνου, *Βαλκάνια, η άγνωστη γειτονιά μας*, (Μελάνι), Αθήνα 2002.

57 Κείμενα για τη Νίκη Καραγάτση, (Άγρα), Αθήνα 2002.

Σωτήρης Ντάλης, *Προκλήσεις και προοπτικές*, (Παπαζήση), Αθήνα 2002.

Σιμωνίδου του Αμοργινού, (Μτφρ. Μ.Ζ. Κοπιδάκης), *Κατά γυναικών*, (Ιστός), Αθήνα 2002.

(Μετάφραση σχόλεια, ερμηνεία:) **Γιώργος Πάπης**, *Λυσίας*, (Ζήτρος), Αθήνα 2002.

Alain Badiou, *Η ηθική, Δοκίμιο για τη συνείδηση του Κακού*, (Scripta), Αθήνα 2002.

Ι.Θ. Κακρίδης, *Ανθρωπιστικά*, (Εστία), Αθήνα 2002.

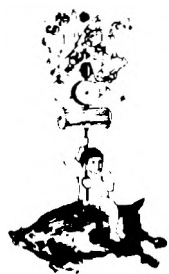
Δημήτρης Καλτσώνης, *Το δικαστήριο από την πρωτόγονη κοινωνία στην αταξική*, (Σύγχρονη Εποχή), Αθήνα 2002.

Παναγιώτης Α. Παπαγαρύφαλλος, *Ο Λαϊκισμός στην Ελλάδα*, (Ergo), Αθήνα 2002.

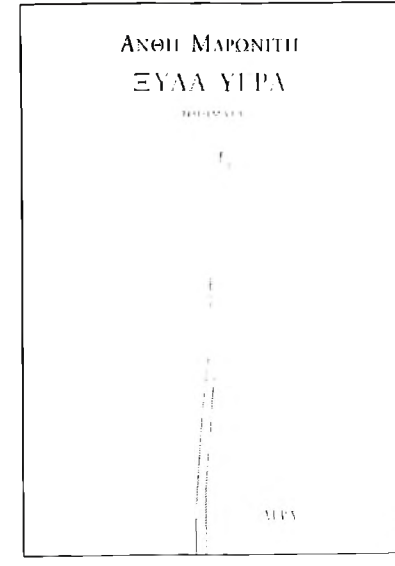
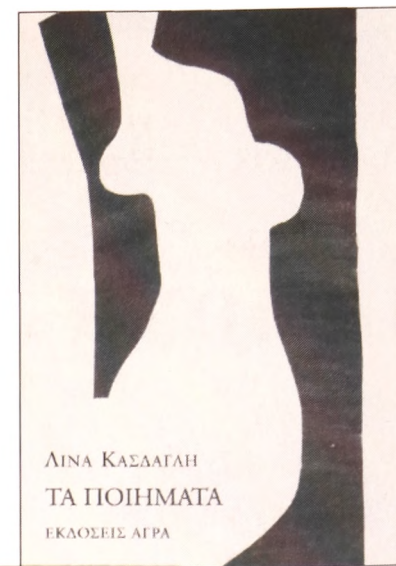
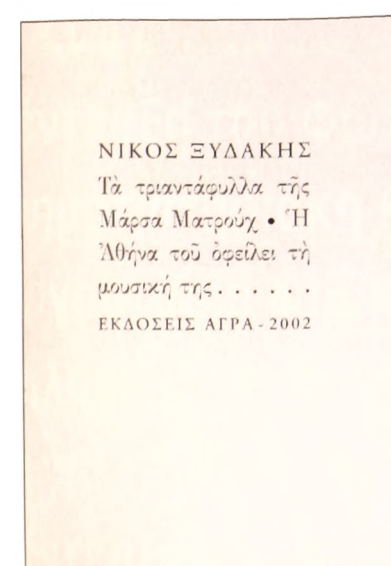
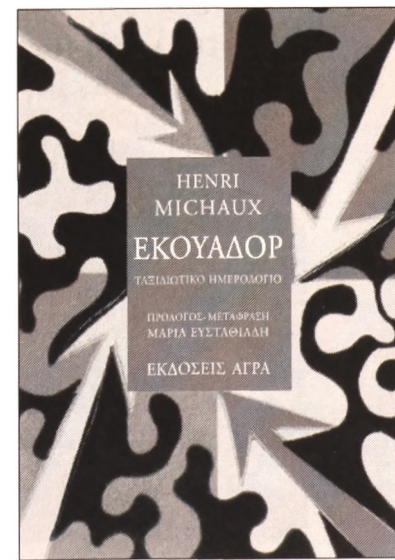
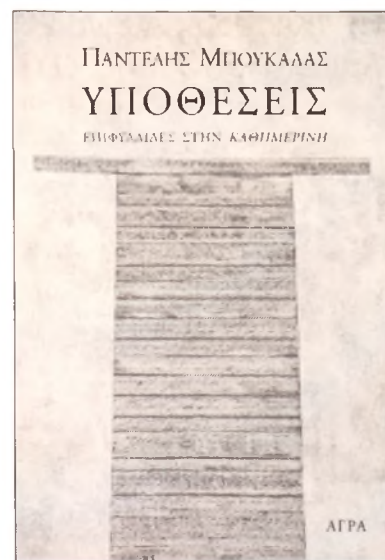
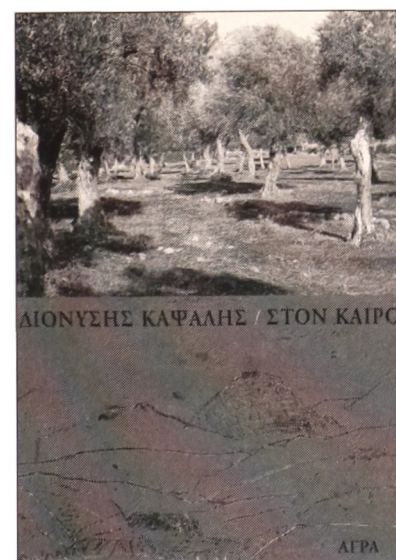
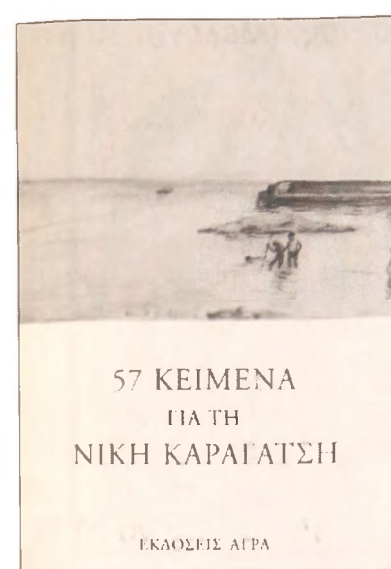
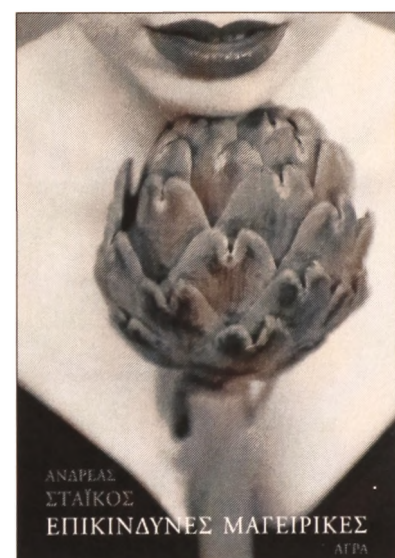
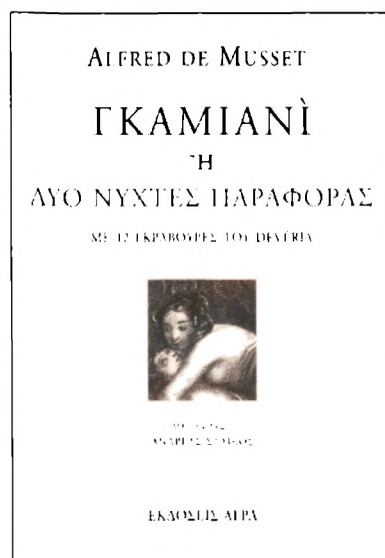
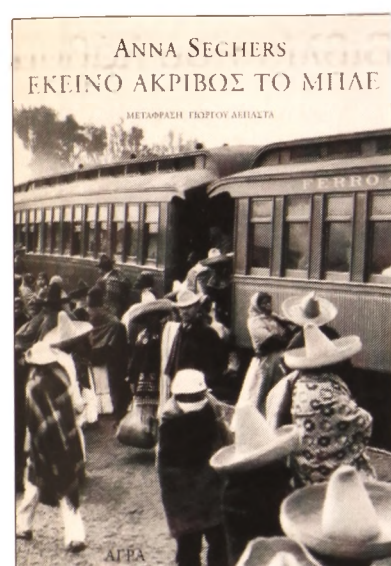
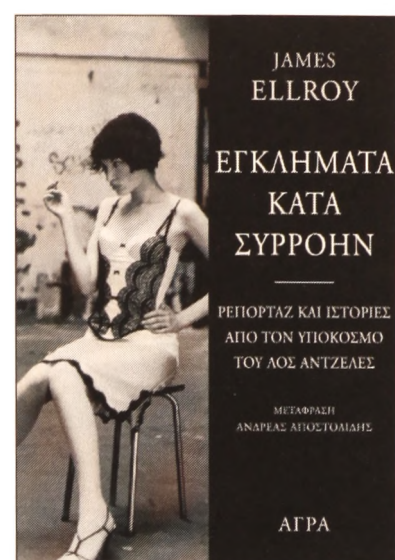
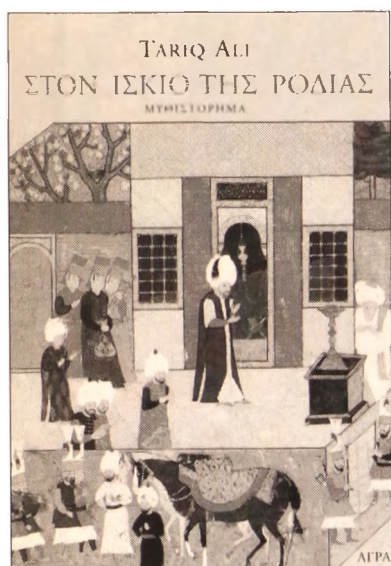
Στέλιος Κούλογλου, *Μην πας ποτέ μόνος στο Ταχυδρομείο*, (Ωκεανίδα), Αθήνα 2002.

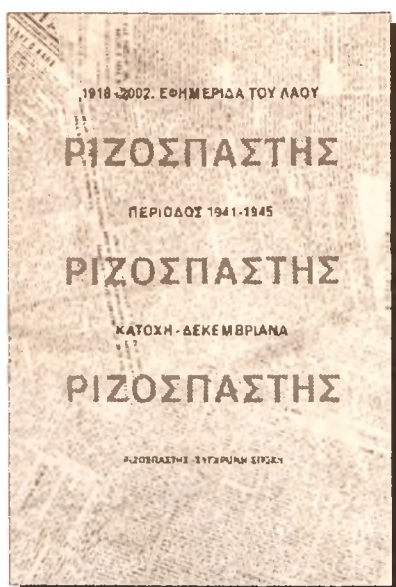
Χρήστος Γιανναράς, *Η Αριστερά ως Δεξιά η Δεξιά ως παντομίμα*, (Πατάκης), Αθήνα 2002.

Νίνος Φένεκ Μικελίδης, *Ερωτικός Μάης*, (Κέδρος), Αθήνα 2002.

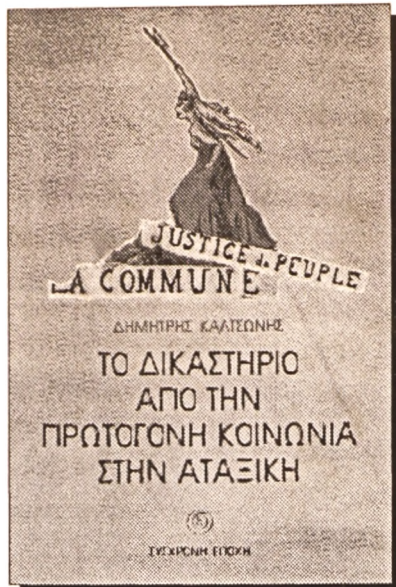

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

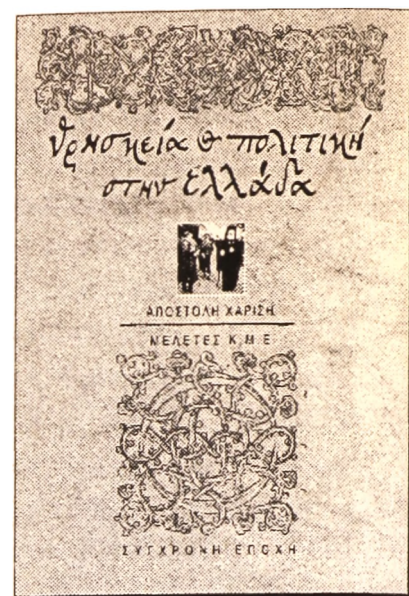
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
Περίοδος 1941-1945
Κατοχή-Δεκεμβριανά

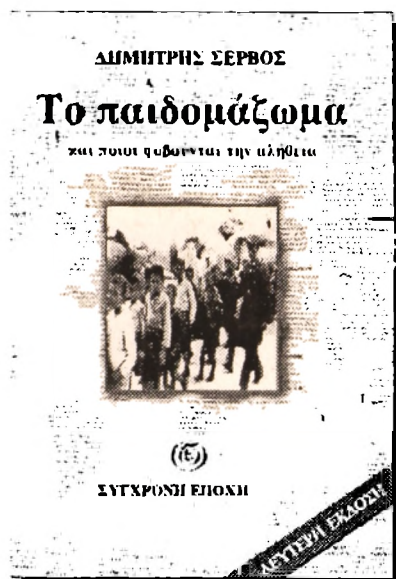
Δ. Καλιώνης
**Το δικαστήριο από την πρωτόγονη
κοινωνία στην αταξική**

Δ. Μόλλα
Ο Καραγκιόζης μας
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

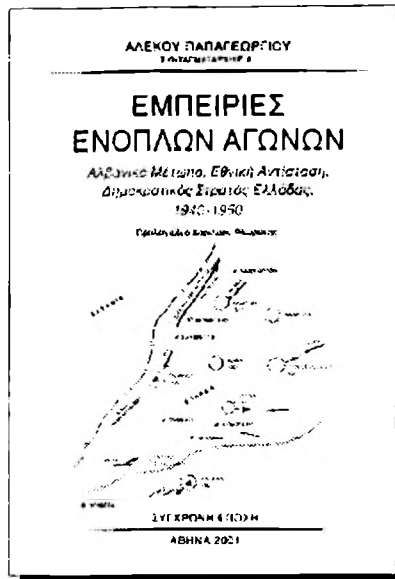
Α. Χαρίσης
**Θρησκεία και πολιτική
στην Ελλάδα**

Δ. Σέφρος
**Το Παιδομάζωμα και ποιοι
ραβδώνεται την αλήθεια**

Αρ. Καμαρινός
**Ο Εμφύλιος Πόλεμος
στην Πελοπόννησο. 1946-1949**

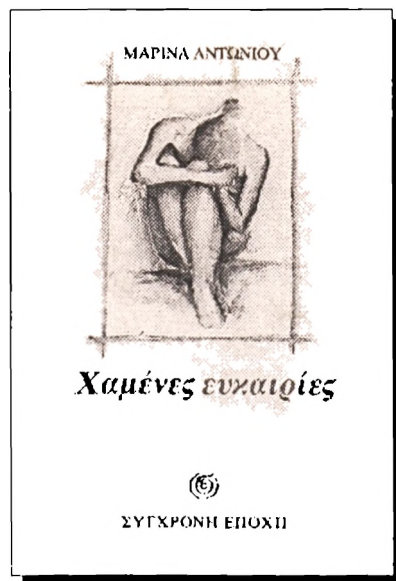
Α. Παπαγεωργίου
**Εμπειρίες ένοπλων αγώνων
1940-1950**

Α. Παπάζου-Αλόγου
**Ανδρόνικος Α' Κομνηνός
ο «Φιλόλαος»**

Τ. Ζορμπολάς
«Εξ οικείου σφάλματος»

Μ. Αντωνίου
Χαμένες Ευκαιρίες

Γ. Προτόβολος
Ο δρόμος ως το θιάκι

Α. Κανέλλης
Ο Δον Κιχώτης σε νέες περιπέτειες

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα. Τηλ.: 0103820835, 0103823649. Fax: 0103813354. <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μανροζορδάτου 3, Τηλ.: 0103829835, 0103808132. Fax: 0103829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μανροζορδάτου 3, Τηλ.: 0103829835, 0103808132. 2. Θεσσαλονίκη, Μπακατσέλου 3 & Εγνατία 65, Τηλ.: 0310283810. 3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19, Τηλ.: 0651038090.